

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΓΕΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ Ι. - Τεύχος 7-8.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ-ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1932.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΤΟΜΟΣ Ι ΤΕΥΧΟΣ 7-8 ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ-ΣΕΠΤΕΜΒΡ. 1932

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΓΕΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΤΗΝ 10^{ην} ΕΚΑΣΤΟΥ ΜΗΝΟΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ, ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΙΑ, ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ, ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΚΛΕΙΣΘΕΝΗΣ Γ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ
ΕΚΔΟΤΑΙ: Η ΑΝΩΝ.ΕΤΑΙΡ. ΤΕΧΝ.ΕΚΔΟΣΕΩΝ "ΕΡΓΑ",
ΓΡΑΦΕΙΑ: 8 ΟΔΟΣ ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ (ΣΤΟΑ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ) ΑΘΗΝΑΙ

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 15

Έτησία συνδρομή (12 τεύχη) έσωτερικού προπληρωτέα δραχμαί 150.
Έτησία συνδρομή έξωτερικού προπληρωτέα : Διά την Άγγλίαν και τας κτήσεις
της £ 1/—/—. Διά την Άμερικην \$ 5.—. Διά την Ευρώπην Φρ. γαλ. 100.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΛΕΤΑΙ και ΑΡΘΡΑ

	Σελ.
ΑΘΡΟΙΣΜΑ ΩΦΕΛΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΛΑΘΩΝ	N. ΑΚΡΙΝΟΥ 603
Η ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΝΗΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΕΩΝ	Ύφηγ. Π. ΔΕΡΤΙΛΗ 611
Η ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ Α'	Ύφηγ. Θ. ΤΣΑΤΣΟΥ 618
Η ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΞΗΡΑΝΘΕΙΣΩΝ ΓΑΙΩΝ	Σ. Ν. Κ. 625
ΑΙ ΕΙΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑ ΟΦΕΙΛΑΙ ΚΑΙ Ο ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ 632
Ο ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ ΝΙΤΣΕ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ	ΑΝΔ. ΔΑΛΕΖΙΟΥ 637
Ο ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΥ ΩΣ ΗΘΙΚΟΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ Β'	N. ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ 646
ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ ΧΑΛΕΠΑΣ	ΣΤΡΑΤΗ ΔΟΥΚΑ 653
Η ΑΡΧΑΙΑ ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ	Α. ΙΣΗΓΟΝΗ 661
Η ΑΤΛΑΝΤΙΣ	Α. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ 667
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ	Α. ΒΡΕΚΟΣΙ 676
ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΜΕΤΑΨΥΧΙΚΗΣ	CH. RICHET 681
ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ	Α. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ 687
Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΡΙΣΙΣ	Μητροπολίτου ΣΕΡΡΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ 691
ΤΟΠΩΝΥΜΙΑΙ ΚΑΙ ΚΤΙΣΜΑΤΑ ΦΡΑΓΚΩΝ ΚΑΙ ΕΝΕΤΩΝ	Σ. ΓΑΛΑΤΗ 694
ΤΟ ΟΡΟΠΕΔΙΟΝ ΤΩΝ ΛΙΜΝΩΝ ΤΗΣ Β.Δ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	— 700
Ο ΠΟΛΕΜΟΣ	Θ. ΚΑΒΟΓΙΑΝΝΗ 709

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ 713

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΑΓΓΕΙΟΠΛΑΣΤΙΚΗ "ΚΕΡΑΜΕΙΚΟΥ,"

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΝ ΤΜΗΜΑ

ΡΥΘΜΟΙ—'Αρχαϊκός, Μινωϊκός, Βυζαντινός, Νεοελληνικός και Μικρασιατικός.

'Ανθοδοχεία, πιάτα τοίχου και είδη διακοσμήσεων.

ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΑ ΕΙΔΗ

Σερβίτσια φαγητού εις πλουσίαν ποικιλίαν διακοσμήσεων, σερβίτσια τείου εις νεώτατα σχήματα και ποικίλους χρωματισμούς και σχέδια.

Είδη υγιεινής, υαλώματα, αργιλλεπυχρίσματα χρώματα, πυρόμετρα και λοιπαί ύλαι αγγειοπλαστικής.

ΠΛΟΥΣΙΑ ΔΙΑΡΚΗΣ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ
ΕΙΣ ΤΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ (Ν. ΦΑΛΗΡΟΝ) - ΕΝ' ΑΘΗΝΑΙΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 48
ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΕΙΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ

ΕΡΓΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ :: ::

ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ, ΤΗΣ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΣ & ΤΩΝ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ

ΕΤΟΣ VIII

ΕΚΔΟΣΙΣ : Η ΑΝΩΝ. ΕΤΑΙΡ. ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ "ΕΡΓΑ,"

ΓΡΑΦΕΙΑ : ΟΔΟΣ ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ 8, — ΤΗΛΕΦ. 55—54

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΔΡΧ. 240

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 12

"Απαντες οί τόμοι τών ΕΡΓΩΝ τών προηγουμένων έτών, πωλοῦνται εις τὰ γραφεία του περιοδικου δεμένοι και ᾶδετοι, εις τιμάς ήλαττωμένας.

ΜΙΑ ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΙΝ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ 60
ΕΠΙΒΑΛΛΕΤΑΙ
Κ. Δ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ Η "ΘΕΜΙΣ", Ι. ΜΩΥΣΙΑΔΟΥ & Β. ΜΑΡΔΑ, ΦΑΒΙΕΡΟΥ 45-ΑΘΗΝΑΙ

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΤΟΜΟΣ Ι

ΤΕΥΧΟΣ 7-8

ΑΘΡΟΙΣΜΑ ΩΦΕΛΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΛΑΘΩΝ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. Ν. ΑΚΡΙΝΟΥ

Ὁ κύκλος τῶν δοκιμασιῶν ἐντὸς τοῦ ὁποίου περιεπλάκη ἡ χώρα μας συνεπείᾳ τῆς κρίσεως, δὲν φαίνεται ὅτι θὰ κλείσῃ γρήγορα. Ἡδὴ κατὰ τὸ διανυθὲν πρῶτον ἡμῖσι τοῦ ἔτους, ἐφυλλορρόησαν μίᾳ πρὸς μίαν αἱ περίεργοι προσδοκίαι τῶν θαυματουργῶν ἔξωθι λύσεων. Ἡ Διάσκεψις τῆς Λωζάννης, μὲ τὰς περιπετείας τῆς ὁποίας συνδέσαμε τὰς πλέον ἀπιθάνους τῶν ἐλπίδων, ἐτερμάτισε τὰς ἐργασίας της μετ' ἐπιτυχίας, σχεδὸν ἀπροσδοκίτου, περιορισθείσης δυστυχῶς μόνον εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν γερμανικῶν ἐπανορθώσεων. Τὰ ζητήματα τὰ ἀμεσώτερον ἐνδιαφέροντα τὴν χώραν μας καὶ τὰ λοιπὰ μικρὰ Κράτη τῆς ἰδικῆς μας περιοχῆς, ἔλαβον ὡς ἦτο φυσικώτατον ἄλλως τε, δευτερεύουσιν θέσιν εἰς τὴν σειρὰν τῶν διεθνῶν μεριμνῶν καὶ ἡ ἐκβασίς αὕτη ὡς πρὸς τὴν ὁποίαν θὰ ἐνόμιζε κανεῖς, ὅτι ἔπρεπε νὰ εἴχομεν πλήρως παρασκευασθῇ, ἐπέτεινε τὴν δεξιότητα τῶν κοιμματικῶν ἀντεγκλήσεων, ἀρκούντως ἤδη διάχυτον λόγῳ τῆς προεκλογικῆς ἀτμοσφαίρας.

Ἐν τῷ μεταξύ ἡμεῖς, ἐν ἀναμονῇ τοῦ θαύματος τῆς Λωζάννης, εἴχομεν σπεύσει εἰς μονομερῆ ὁλοκλήρωσιν τῆς χρεωκοπίας, τὴν ὁποίαν μετὰ τινος δειλίας κατ' ἀρχὰς καὶ μὲ υπερβολικὴν ἐκζητήσιν πιστοποιητικῶν ἀδυναμίας ἐπεζητήσαμεν νὰ δικαιολογήσωμεν. Θὰ ἦτο ἀνιὰρὰ ἡ ἐξιστόρησις τῶν ραγδαίων καὶ ἀνακολούθων μεταπτώσεων διὰ τῶν ὁποίων ἐντὸς τοῦ τελευταίου ἐπταμήνου διήλθεν ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ μελλοντικὸς μελετητὴς ἀνασκοπῶν τὰς φοβεράς ἀντιφάσεις εἰς τὰς ὁποίας περιέπεσεν ἡ ὑπεύθυνος πολιτικὴ

τῆς Χώρας, ὡς ἔχουν πιστῶς ἀντικατοπτρισθῇ αὐταὶ εἰς τὴν χρονογραφικὴν τῶν ἀλληλουχιῶν εἰς τὰς στήλας τοῦ Τύπου, θὰ διαπορῇ δικαιολογημένως μὲ τὴν ἐλαφρότητα μὲ τὴν ὁποίαν ἤχθημεν ἀπὸ μίαν ψυχολογίαν παροξυσμοῦ ἐντιμότητος, ἐμμόνως ἀποκλείουσιν καὶ ἀκόμη τὴν μετατροπὴν εἰς ὑποτιμημένον ἀγγλικὸν χαρτονόμισμα τῶν εἰς αὐτοῦσιον χρυσὸν μέχρι τότε καταβαλλομένων τοκομεριδίων τῶν ἐξωτερικῶν μας δανείων, εἰς μίαν, θὰ ἔλεγε κανεῖς κυνικὴν αὐταρέσκειαν, διὰ τὴν πλήρη καὶ ὁλοσχερῇ ἀθέτησιν πάσης ἀρχῆς νομιμοφανοῦς συνεπειᾶς ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν δανειακῶν μας ὑποχρεώσεων.

Ὑπάρχει ὄντως πολλὴ θλιβερότης εἰς τὸν θερμὸν ζῆλον μὲ τὸν ὁποῖον ὑπεραμύνεται τῶρα τῆς ἀρχῆς τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς διαφυγῆς ἐκ τῆς χώρας καὶ τοῦ τελευταίου λεπτοῦ δι' ἀνάγκας δανειακῶν ἐξυπηρετήσεων ἢ μερὶς ἐκείνη τοῦ τύπου, ἡ ὁποία μὲ ὑπεροπτικὸν ὄστρον ἐκεραύνωνε τὸν περασμένον Νοέμβριον τοὺς εἰσηγηθέντας νομιμοφρόνως μίαν περιορισμένην ἀναστολὴν τῆς ἐξυπηρετήσεως τῶν ἐξωτερικῶν τοῦ Κράτους δανείων. Παρόμοιαι ὁμαδικοὺ χαρακτῆρος μεταπτώσεις, ἐσηδῆποτε καὶ ἂν ὑπάρχῃ ἐφεσις νὰ ἐρμηνευθῶν ὡς ἀπορρέουσιν ἐκ λόγων σκοπιμότητος καὶ προσαρμογῆς, εἶναι ἀδύνατοι εἰς Κοινωνίας ὠρίμους, ὅπου τὸ ἔρμα τῆς συνεπειᾶς δὲν εἶναι ἐννοια ἀνύπαρκτος καὶ ὅπου τὸ πολιτικὸν κριτήριον λειτουργεῖ κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἥττον σταθερῶς.

Ἐὰν ἡ χρεωκοπία ὀρθῶς χαρακτηρίζεται ὡς δυστύχημα, ὀφείλει νὰ διαπιστωθῇ ὅτι ἀτυχεστέραν χρεωκοπίαν ἀπὸ τὴν ἰδι-

κὴν μας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ φαντασθῇ κανεὶς. Ἄλλο ἐντελὲς ἦτο τὸ θέμα ἐὰν ὄντως ἡ Χώρα καὶ ὁ λαὸς ἐξ' ὅλης αὐτῶν τῆς προσφάτουκαὶ τῆς ἀπωτέρας ἱστορίας, ἀπέβησαν ἀξιοὶ τοιοῦτου δυστυχήματος. Ἐφ' ὅσον ἀκόμη αἱ συνέπειαι τοῦ αὐτυχήματος τούτου δὲν ἐγένοντο αἰσθηταὶ εἰς ὅλην αὐτῶν τὴν ποικίλλῃν ἔκτασιν, ὑπάρχει περιθώριον ἐπιδείξεως εἰς τὴν μονόπλευρον ἄθροισιν τῶν ἐκ τῆς χρεωκοπίας ἀμέσων ἀνακουρίσεων. Μολαταῦτα καλὸν εἶναι ἀπὸ τῶρα ἀκόμη νὰ προσηλωθῇ οὕτως καὶ ἡμφοδὸς ἡ κοινὴ προσοχὴ ἐπὶ τῶν ἀναποδράσεων αὐτῶν συνεπειῶν, διὰ νὰ προετοιμασθῇ ὁ λαός, νὰ τὰς δεχθῇ μὲ τὴν μεγαλύτεραν δυνατόν καρτερίαν ὅταν αὐρίον θὰ ἐκδηλωθῇ πιεστικῶς ἀδήριτοι. Μὲ τὴν χρεωκοπίαν συμβαίνει ὅτι καὶ μὲ τὸν θάνατον. Δύεται καὶ ἐδῶ ἡ μακρὰ ἐπιθανάτιος ἀγωνία καὶ ἡ λύσις τῆς καταπαύει αὐτομάτως ὅλας τὰς συνυφασμένας μὲ τὴν προσπάθειαν πρὸς συγκράτησιν τοῦ ἀσθενοῦς ἐν τῇ ζωῇ, ἀγωνιώδεις φροντίδας. Τὸ κενὸν τὸ προκύπτει ἐκ τῆς ἀπωλείας αἰσθητοποιεῖται βραδέως. Κατὰ τι ἄλλο ἐπίσης ἡ χρεωκοπία ὁμοιάζει μὲ τὸν θάνατον. Ὅπως ἐκεῖνος καὶ ἡ χρεωκοπία δὲν ἐπαναλαμβάνεται. Διὰ τοῦτο ἐνῶ εἶναι εὐκολὸς ἡ ἀρθροισις τῶν ἀμέσων πραγματοποιουμένων ἐξ αὐτῆς ὠφελήματων, εἶναι τόσον ἀπεριόριστος ἀστάθμητοι ἀλλὰ καὶ μακρὰς διαρκείας αἱ ἀπώτοι αὐτῆς ζημίαι. Εἰς τὴν ἰδικὴν μας περίπτωσιν εἴτε διότι παρενέπεσεν ἡ ἐκλογικὴ περίοδος ἢ διότι ἠτόνησεν ἡ αἰσθησις τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ τῆς τιμῆς δὲν ἔλειψαν καθόλου αἱ ἀπόπειραι ὑπερασπίσεως τῆς χρεωκοπίας ὡς κατορθώματος. Ἀλλὰ παρόμοιον κατ' ὅρθωμα, ὑπενθυμίζον τὴν σφαγὴν τῆς χρυσότοκου ὄρνιθος, δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ ἕκαστος. Δὲν χρειάζεται δὲ πρὸς τοῦτο εἰμὴ ποσότης ἀναισθησίας ἱκανὴ νὰ καλύπτῃ τὴν αἰδῶ διὰ τὸ παρὸν καὶ ἰσχυρὰ δύναμις ἀδιαφορίας διὰ τὸ μέλλον. Μὲ τὰ ἐφ' ὅσα αὐτὰ εὐκολώτατα ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ προχωρῇ ἀθροίζων τὰ ἀμεσα ὠφελήματα τοῦ παρόντος καὶ ἀποστέφων τὸ πρόσωπον ἀπὸ τὰς ἀπόψεις τοῦ μέλλοντος καὶ τὴν συνείδησιν ἀπὸ κάθε τύψιν. Ὑπὸ τοιοῦτους ὅρους καὶ μὲ μίαν ψυχολογίαν μηδενιστικῶς ἀδιάφορον διὰ κά-

θε συνέχειαν, ἀπιστοῦσαν, ἐστερημένην ὀριζόντων, ἡμπορεῖ ἡ χρεωκοπία ν' ἀσκήται ὅχι πλέον ὡς σκληρὰ συνέχεια πιέσεως ἀνοικτιρμόνων ἀναγκῶν, ἀλλ' ὡς πολιτικὴ ἐλευθέρας ἐκλογῆς.

Τὸ τραγικὸν εἶναι ὅτι εἰς τὴν ἰδικὴν μας περίπτωσιν ὁ συντελεστής τῆς ἀνάγκης ἦτο ἐκδηλὸς ἤδη ἀπὸ τοῦ 1929, ἀφ' ἧς μὲ τὰς πρώτας ἐκδηλώσεις τῆς παγκοσμίου οικονομικῆς λαίλαπος, ἐγένοντο αἰσθητὰ τὰ συμπτώματα τῆς ἀσταθείας τῶν δεδομένων ἐπὶ τῶν ἐποίων ἐβασίσθη ἡ νομισματικὴ σταθεροποίησις ἐν τῇ Χώρα. Ἡ δὲ ἔκτοτε ἡ ἐπιχειρηματικὴ δραστηριότης, ἡ ὁποία καθ' ὅλην τὴν προηγηθεῖσαν ἐξαετιάν ἐπροχώρει ἀνιούσα ἐξεδήλωσε τὰ πρῶτα συμπτώματα καμάρου καὶ ἐξαντλήσεως. Διὰ τοὺς διαθένοντας διαυγῇ ὁρασίν ἦτο ἔκτοτε φανερόν ὅτι τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα ἔβαινε μειούμενον, τὸ ἰσοζύγιον τῶν πληρωμῶν τῆς Χώρας ἄφηνε ὅλον ἐν μεγαλείτερον ἀνοίγματα, οἱ ἄδηλοι πόροι ἤλατοῦντο. Ἐγκαίρως ἄλλως τε ἐκ πλείστων πλευρῶν ἐπεστήθη ἡ προσοχὴ τῶν κυβερνώντων ἐπὶ τῶν ἀνησυχητικῶν ἐκείνων συμπτωμάτων τῆς οικονομικῆς καταπτώσεως, τὴν ὁποίαν ἄλλως τε καὶ οἱ πλέον ἀμύητοι ἠδύναντο νὰ διακρίνουν εἰς τὰς τραπεζικὰς καὶ χρηματιστηριακὰς καταρρεύσεις. Ἡ ἀγωνία τῆς ἐθνικῆς οικονομίας χρονολογεῖται ἀπὸ τότε. Τὸ Κράτος ὅμως τότε διήνυε περίοδον αἰσιοδοξῶν παραισθησεων. Οἱ ἀρμόδιοι ὑπουργοὶ, δασκαὶ συνέβαινε νὰ ταράσῃ τὴν μακαρίαν τῶν νάρκην ἡ κοινωνικὴ δυσφορία, ἐβιάζοντο νὰ βεβαιούσιν ὅτι κρίσις δὲν ὑπῆρχε. Εἰς ἐνίσχυσιν δὲ τῶν ἀμερίμων βεβαιώσεων τῶν δὲν παρέλειπον νὰ ἐπικαλοῦνται τὴν δημοσιονομικὴν εὐφορίαν, τὴν ὁποίαν ἐκολακεύοντο νὰ ἐκλαμβάνουν ὡς προῖον οικονομικῆς ἀνέσεως, ἐν ᾧ δὲν ἦτο εἰμὴ, ἀντὶ τῆς ἀποστραγγιστικῆς φοροτεχνικῆς πιέσεως.

Σπανίως ἡ αἰσιοδοξία ὡς ἀπόσταγμα ζωτικῆς πληρότητος εἶχε παρεννοηθῇ εἰς ὅν βαθμὸν παρεννοήθη καὶ διεστράφη εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν τελευταίαν τριετίαν. Ἐν μέσῳ μιᾶς Κοινωνίας ἀγωνιώσεως ἐκ τῆς προΐουσης περιστολῆς τῶν πόρων τῆς, μὲ τὴν ἀγροτικὴν ὑπαιθρον συνεχῶς υποστέλλουσιν τὴν βιωτικὴν τῆς στάθμην, μὲ τὰς πόλεις ἀπαθλιωμένας λόγῳ συνεχοῦς

περιορισμοῦ τῶν σταδίων ἐργασίας, μία Κυβέρνησις φαντασιωμένων ἀλαζόνων, μεγαλοπραγμονοῦσα διὰ τῆς διασπαθίσεως κληρονομημένων περισσευμάτων καὶ προκαλοῦσα διὰ τῆς ταμιακῆς τῆς ἀνέσεως τὴν κοινωνικὴν δυσπραγίαν. Θὰ ἦτο τολμηρὸν νὰ ἰσχυρισθῇ κανεὶς σήμερον ὅτι ἡ χρεωκοπία θὰ εἶχε ἀποσοβῇ ἐὰν ἐν τῇ διαχειρῇ τῶν δημοσίων οικονομικῶν, ἐπεδεικνύετο αὐστηρότερον πνεῦμα φειδοῦς, ἐὰν τὸ Κράτος κατὰ τὴν τελευταίαν τετραετίαν δὲν εἶχε ἐξαπολυθῇ εἰς διαχειριστικὰς ἐλευθεριότητας ἐντελῶς ἀσυμβιβαστοὺς μὲ τὰ μέσα καὶ τὰς οικονομικὰς δυνατότητας τῆς Χώρας. Τὰ σπέρματα τῆς χρεωκοπίας κείνται πολὺ βαθύτερα καὶ δεόν ν' ἀναζητηθοῦν εἰς τὴν ὅλην οικονομικὴν πολιτικὴν τὴν ἀσκηθεῖσαν κατὰ τὸν πόλεμον καὶ μετ' αὐτόν. Ἐξ ὅλων τῶν μικρῶν Κρατῶν τῶν μετασχόντων τοῦ πολέμου ἡ Ἑλλάς εἶναι ἡ μόνη ἡ ὁποία διεξήγαγε τὸν πόλεμον σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου διὰ χρήματος ἀντληθέντος ἐκ τῶν ἰδίων ἐθνικῶν πόρων. Μόλις μετὰ τὸ πέρας τῶν γενικῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἐπετεύχθη μία συμφωνία χρηματοδοτήσεως τῆς ἐκ μέρους τῶν συμμάχων, ἀλλ' ἐκ τοῦ ὀρισθέντος ποσοῦ μόνον ψιχία τινὰ κατῴρθωσε νὰ λάβῃ. Εἶναι γνωστὰ τὰ προσχήματα διὰ τῶν ὁποίων οἱ σύμμαχοι ἐδικαιολόγησαν τὴν ἄρνησιν τῶν ὅπως συμπορφωθῶν εἰς τὰς ἀναληφθείσας ἐναντὶ αὐτῆς ὑποχρεώσεις ὅταν ὁ ἰδικὸς τῶν πόλεμος εἶχε τερματισθῇ, αὐτὴ δὲ ἐγκαταλείφθη μόνη εἰς τὴν Μικρασίαν νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν ἀναληφθεῖσαν ἐκεῖ ἐκστρατείαν. Ὁ Μικρασιατικὸς πόλεμος, ἡ ἐπακολουθήσασα ἡττα καὶ ἡ ἐκρίσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκ Τουρκίας καὶ ἡ ἀντιμετώπισις τῶν συνεπειῶν ταύτης δημιουργηθεῖσαν ἀναγκῶν περιθάλλεως καὶ ἀποκαταστάσεως τῶν προσφύγων, ἐξήντησαν τὰς οικονομίας τοῦ Ἑθνικοῦ. Ὅταν δὲ ἐπέστη ἡ στιγμή τοῦ διακανονισμοῦ τῶν πολεμικῶν λογαριασμῶν, οἱ μεγάλοι ἐργολάβοι τοῦ πολέμου ἐβεβίασαν τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, (ἡναγκασμένον νὰ ζητῇ εἰς τὰς ξένας χρηματογορὰς δάνεια διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἐκ Μικρασίας μετοίκων) νὰ δεχθῇ τοὺς δυσμενεστέρους ὅρους διὰ τὴν ἀποπληρωμὴν τῶν ἐκ τοῦ χορηγηθέντος εἰς αὐ-

τὸ πολεμικοῦ ὀλικοῦ ὑποχρεώσεων. Συρθεῖσα παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ τῆς, διχασμένη καὶ ταπεινωμένη, ἡ Ἑλλάς, εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, ἐξήλθεν ἐξ αὐτοῦ στρατιωτικῶς καὶ πολιτικῶς συντετριμένη, ψυχικῶς τραυματισμένη, ἐθνικῶς ἀκρωτηριασμένη. Οἱ μεγάλοι σύμμαχοι ἐν τούτοις ἀφ' οὗ τὴν ἐχρησιμοποίησαν ὡς μισθοφόρον εἰς τὸν πόλεμόν των, ἐπέτυχον κατὰ τὸ κλεισίμον τῶν γενικῶν λογαριασμῶν, νὰ διαπραγματευθοῦν ὡς καλοὶ ἔμποροι τὰς ἀπαιτήσεις των καὶ νὰ τὴν πειθαναγκάσουν νὰ πληρώσῃ τὰς ὁδίδας καὶ τὰ δπλα μὲ τὰ δόξα τὰ τέκνα τῆς ἐπολέμησαν διὰ τὴν κατίσχυσιν τοῦ «δικαίου ἐπὶ τῆς βίας». Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου οἱ μικροὶ τῶν ἀντίπαλοι τοῦ γερμανικοῦ συνασπισμοῦ ἔτυχον ἐκ μέρους τῶν ἀσυγκρίτως γεναιότερας καὶ ἱπποτικώτερας μεταχειρίσεως. Ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Τουρκία ἐ. π. ἀπηλλάγησαν διὰ ρητῶν διατάξεων τῶν συνθηκῶν, τῶν πρὸς τὴν Γερμανίαν πολεμικῶν χρεῶν των. Βεβαίως αἰτία καὶ ἐλαττήριον τῆς γενναίωσης αὐτῆς ἦτο ἡ πρόθεσις τῆς ὅσον ἐνεσσι μεγαλειτέρας οικονομικῆς ἐκμηδενίσεως τοῦ ἐπιφύδου ἐχθροῦ, τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως ἦτο νὰ εὐρεθῇ οικονομικῶς ἡ Χώρα αὐτὴ εἰς μοῖραν ἀπείρως χειροτέραν καὶ αὐτῶν τῶν μικρῶν συμμάχων τῆς Γερμανίας. Αἱ ὑπομνήσεις αὐταὶ στεροῦνται βεβαίως πρακτικῆς ἀξίας σήμερον. Τὰς ἀναφερόμεν ὅμως διὰ νὰ ἐξηγήσωμεν πῶς καὶ διατὶ ἐγονάτισεν οικονομικῶς ἡ Χώρα αὕτη, τῆς ὁποίας ὁ λαὸς ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἱκανότητος τοῦ συσσωρεύειν πλοῦτον δὲν ὑπολείπεται οὐδενὸς ἴσως ἄλλου εἰς τὸν κόσμον, ἀκόμη δὲ καὶ διότι πάντοτε εἶναι χρήσιμον νὰ ὑπομνηματίζωνται τὰ ἔθνη ἐκ τῶν παθημάτων των, τοῦλάχιστον διὰ νὰ κατορθώσουν κατόπιν νὰ φυλάττωνται ἀπὸ τὰς ἐπικινδύνους λυκαφιλίας τῶν μεγάλων.

Εἰς τοὺς αὐστηροὺς τιμητὰς τῆς Γενεύης, τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων ἡ Χώρα αὐτὴ καὶ μετὰ τὴν χρεωκοπίαν τῆς θὰ εἶχε, ἐὰν ἠδύνατο νὰ λαλήσῃ ἐπὶ ποδὸς ἰσότητος, νὰ ἐνθυμίσῃ πλεῖστα περιστατικὰ ἠθικῆς ἀσυνεπείας καὶ ἀνεπιμότητος σημειωθέντα εἰς ἄλλοις τῆς. Ἐκ τοῦ συνερισμοῦ ὅμως εἰς τὸ ἐπίπεδον αὐτὸ τὸ πρακτικὸν δι' αὐτὴν ὄφελος θὰ ἦτο μηδαμινόν.

Ὡς ἔχουν σήμερον καὶ πάντοτε, δυστυχῶς, τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ἡ δύναμις τῆς ἐπιβολῆς νοθεύει κατὰ κανόνα τὰ μέτρα τοῦ δικαίου. Χωρὶς δὲ νὰ δικαιούται καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ μηδενιστικὸν συμπέρασμα διὰ τὰς ἐξουσίας δὲν ὑπάρχει ἀνταπόδοσις καὶ τιμωρία, διὰ τὰς ἀδυνάτους ἐν τούτοις ἡ ἐντιμότης καὶ ἡ συνέπεια ἀποβαίνει διωτικὸς γνῶμων, τοῦ ὁποίου πᾶσα ὑπέρβασις κυρώνεται αὐτομάτως καὶ ἀμέσως. Ὁ τρόπος καθ' ὃν λειτουργοῦν αἱ κυρώσεις τῶν παραβάσεων τῶν οἰκονομικῶν κανόνων δὲν εἶναι διάφορος τοῦ τῶν ἠθικῶν νόμων. Ὑπάρχει μαθηματικὴ αὐστηρότης εἰς τὴν λειτουργίαν αὐτῶν. Ἀλλ' εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Ἀγγλίας ἡ τιμωρία διὰ τὴν κεκαλυμμένην χρεωκοπίαν διὰ τῆς μεθόδου τῆς υποτιμήσεως τῆς λίρας θὰ βραδύνῃ, ἐνῷ εἰς τὸν ἰδικὴν μας περίπτωσιν ἀπὸ τώρα ἤδη αἰσθανόμεθα τὴν πίεσιν τῶν συνεπειῶν τοῦ οἰκονομικοῦ μας ἀτυχήματος.

Ὑπάρχει πολλὴ σοφία εἰς τὴν κοινὴν παρατήρησιν καθ' ἣν ἡ ἠθικὴ εἶναι τὸ ἀπαραίτητον ὅπλον ἀμύνης τοῦ ἀδυνάτου καὶ ἡ πίστις τὸ κεφάλαιον τοῦ πτωχοῦ. Ἡ αἰσθησις τῆς ἀνάγκης τῆς πίστεως διὰ τὸν πλούσιον εἶναι περισσότερο ἀτροφικὴ λόγῳ ἀχρηστίας ὅπως διὰ τὸν ἰσχυρὸν τὸ δέος τῆς τιμωρίας. Διὰ τοῦτο λόγοι πρακτικῆς σκοπιμότητος περισσότερο ἢ ὅχι ἠθικῆς εὐθιείας, ἐπέβαλλον ν' ἀκολουθηθῇ τακτικὴ διάφορος εἰς τὸν ἔλον χειρισμὸν τοῦ μέτρου τῆς ἀναστολῆς τῶν ἐξωτερικῶν μας πληρωμῶν. Ἐάν εἰς τοὺς ὑπευθύνους κύκλους τόσοις τοὺς πολιτικούς ὅσον καὶ τοὺς οἰκονομικούς ἐκράτει ἡ ἀπαραίτητος εἰς παρομοίας περιστάσεις φλεγματικότης καὶ ψυχραιμία, ἂν δὲν ἦσαν ἴδιον τῆς ἰδιοσυγκρασίας τῶν Κυβερνώντων αἱ ἀπότομοι ψυχολογικαὶ μεταπτώσεις, ἂν ἡ περίφημος αἰσιοδοξία των ἦτο καρπὸς σαφούς ἐπιγνώσεως ἀντικειμενικῶν δεδομένων καὶ ὅχι σκίρτημα ἄρρυθμον πλεονάζοντος νεανισμού, ἄλλῃ ἀσφαλῶς θὰ ἠκολούθει το ὁδός. Πρωτίστως θ' ἀπεφεύγοντο αἱ κραυγάζουσαι ἀντιφάσεις. Μία ἐμπραγματωτέρα γνῶσις τῶν ἀντικειμενικῶν ἐν τῇ χώρᾳ οἰκονομικῶν συνθηκῶν θὰ συνεκράτει βεβαίως τοὺς ὑπευθύνους ἀπὸ τὰς ὑπεροπτικὰς διαβεβαιώσεις τοῦ παρελθόντος φθινοπώρου,

ὅταν ἁρμοδιώτατοι ἄνδρες μετὰ τινος ἐπάρσεως, ἐδιόξοντο νὰ προεξοφλοῦν τὰ ἐκ τῆς ἐπικαταλλαγῆς τῆς υποτιμημένης στερλίνας ἔθνικα ὀφέλη. Ἡ γνῶσις ὅμως ἔλειπε. Ὅπως ἔλειπε δυστυχῶς καὶ ἡ ἀμέσως ἐπαφῇ μετὰ τὴν ζωὴν, ἐκ τῆς ὁποίας ὁ μετριώτερος παρατηρητὴς θὰ εἶχεν ἀπὸ τότε ἤδη ἀποκομίσει τὴν ἐντύπωσιν ἐνὸς διαχύτου δέους καὶ ἀποτόμου συστολῆς σημειωθείσης εἰς ὅλας τὰς σφαίρας τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων. Ὅτι ἡ ἔκτασις τῆς οἰκονομικῆς ἐξαντλήσεως τοῦ τόπου δὲν εἶχεν αἰσθητοποιηθῇ ὑπὸ τῶν παρ' ἡμῖν ἁρμοδίων πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἡγετῶν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ἔτους, μάρτυρεὶ πλήν τῆς μακαριότητος ἣτις κατεῖχε μέχρι πρὸ ὀλίγου τοὺς κυβερνῶντας καὶ μὴ ἀσυμμέτρου αἰσιοδοξίας μελέτη τοῦ διοικήσαντος ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς του τὸ ἐκδοτικὸν τραπεζικὸν μας ἱδρυμα, ἰδοῦσα τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ὀλίγον μετὰ τὴν ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας ἐγκατάλειψιν τοῦ χρυσοῦ κανόνα. Τὰ ἐπακολούθησαν ἐκτοτε μετὰ ἀμείλικτον ραγδαίοντα γεγονότα σκληρότατα διαψεύσαντα ὅλα τὰ δεδομένα καὶ ὅλους τοὺς ὑπολογισμούς τῆς μελέτης ἐκείνης, ἀπέδειξαν πόσον σφαλῆσαι καὶ ψευδεῖς ὑπῆρξαν αἱ προϋποθέσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηχθῇ ἡ βλῆ νομισματικὴ καὶ οἰκονομικὴ πολιτικὴ τὴν ὁποίαν ἐφημερεύσαμεν ἀπὸ τοῦ 1928 καὶ ἐντεῦθεν.

Τὸ αἰσιοδοξεῖν δὲν εἶνε ψόγος. Οὐτε ἡμπορεῖ κανεὶς ν' ἀναγορεύῃ ἀρετὴν τὴν ἡτοπαθείαν. Ἀλλὰ τίποτε δὲν ἡμπορεῖ νὰ δλάψῃ περισσότερο εἰς στιγμὰς ἀνωμάλους καὶ σκληρὰς ὥς αἱ παροῦσαι, ἀπὸ τὴν ἀνευστερεῶν καὶ σταθμισμένων δεδομένων αὐτοπεποιθῆσιν καὶ ἀπὸ τὸν φαντασιασμένον αἰσιοδοξόν οἶστρον. Τὸ αὐτύχημα τῆς Κυβερνήσεως τῶν Φιλελευθέρων εἶναι ὅτι ἡλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν κοινῶς ἐπιστεύετο ὅτι ἡ Χώρα εἶχεν ὀριστικῶς κάμψῃ τὰς μεταπολεμικὰς οἰκονομικὰς περιπέτειας καὶ ἐβάδιζε πλέον ἀπροσκόπτως τὴν ἀνιοῦσαν πρὸς τὴν ἀκμὴν.

Ἡ παγκόσμιος οἰκονομικὴ λαίλαψ δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐκραγῇ, ἡ δὲ ταμειακὴ εὐφορία καὶ τὰ ἄφθονα περισσεύματα τὰ ὁποῖα ἐκληρονόμησε ἐκέντριζον, ἐτι πλέον τὴν σπάταλὸν τῆς διάθεσιν καὶ τὴν αἰσιοδοξίαν ἐλευθεριότητα. Μετὰ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἐφω-

διασμένη καὶ μετὰ ὑπέρμετρον πεποίθησιν εἰς τὸν εὐτυχῇ ἀστέρα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς, ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη ἔταμε μίαν ὁδὸν μεγαλοπράγμονος κρατικῆς παραστάσεως, πρωτοφανοῦς διὰ τὴν Χώραν αὐτὴν καὶ ἀπολύτως ἀσυμμέτρου καὶ ἀσυμβιβάστου μετὰ τὰς προηγηθείσας καταστροφὰς τὴν ἐθνικὴν ἐνδειαν καὶ τὸν παλαιὸν λιτὸν ρυθμὸν τῆς ζωῆς τῆς Χώρας, ὁ ὁποῖος κακῶς ἐξεληφθῇ ἀνέκαθεν καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ θεωρεῖται ἐκ μέρους πλείστων παρ' ἡμῖν ἐξ ἐκείνων οἵτινες ἐμόρφωσαν ἑξῆς ζωῆς εἰς ἄλλα γεωγραφικὰ πλάτη, ὡς ἀποτέλεσμα ἱστορικῆς καθυστερήσεως καὶ ψυχικῆς ἀθλιότητος, ἐν ᾧ δὲν εἶναι εἰμὴ προῖον γνήσιον τῆς γεωγραφίας καὶ τῆς φύσεως ἀπλῆς καὶ λιτῆς εἰς ὅλας τὰς ἐκφάνσεις, μὴ ἀνεχομένης κανένα φόρτον κανένα κόρον, βαρύτατα ὑποτεταγμένης εἰς τὴν πειθαρχίαν τῆς αὐστηρᾶς γραμμῆς καὶ τοῦ μέτρου.

Ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι δὲν θέλομεν ἐκ τῶν ἀνωτέρω νὰ δημιουργηθῇ ἡ ὑπόνοια ὅτι ἡ κρίσις θὰ ἡδύνατο ν' ἀποσοβηθῇ ὁλοχερῶς, ἐάν δὲν εἶχε παρεμβληθῇ εἰς τὴν ζωὴν τῆς Χώρας ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν ἐνεργὸν πολιτικὴν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Φιλελευθέρων. Χωρὶς ὅμως ν' ἀρνούμεθα εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ κ. Βενιζέλου τὰς ἐξαιρετικὰς ὄντως ἀρχηγικὰς ἱκανότητας δὲν δυνάμεθα νὰ παρίδωμεν ὅτι ἀνευ αὐτοῦ, παρ' ὅλην τὴν παραίτησιν τῆς εὐημερίας, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ποσοτισμοῦ ποῦ διεχύθη, εἰς τὴν χώραν μετὰ τὸν πόλεμον, ὁ ρυθμὸς τῆς κρατικῆς ζωῆς θὰ ἦτο ὀλιγώτερον μεγαλοπράγμων καὶ τοῦτο ἤδη θὰ ἦτο ἀρκετὸν κέρδος. Ἡ κρατικὴ εὐωχία δημιουργεῖ ἀναποδράστως πάντοτε κοινωνικὴν σπατάλην καὶ ἡ σπατάλη καὶ ἡ ἀνεσις εἶναι ὁ μεγαλειότερος ἐχθρὸς τῆς ἐργασίας. Ἀσφαλῶς μετὰ μίαν Κυβέρνησιν ὀλιγώτερον μεγαλοπράγμονα καὶ ὀλιγώτερον ἐμμεγαλοπρεπῆ, δυσεπίφορον εἰς ἐνθουσιασμούς καὶ εἰς ἐξάρσεις, ἡ χώρα δὲν θὰ διέφευγε τὴν κρίσιν ἀλλὰ θὰ ἡδύνατο νὰ διέλθῃ τὸν οἰκονομικὸν κυκλῶνα μετὰ μικροτέρας ὀλικῆς καὶ ἡθικῆς μειώσεως. Μία Κυβέρνησις μετριοφρόνων ἀνδρῶν δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι θὰ διεγίνωσκεν ἐγκαίρως τὸν ἐπερχόμενον κυκλῶνα. Θὰ εἶχεν ὅμως ὀλιγώτερον αὐτοπεποιθῆσιν καὶ διὰ τοῦτο ἐντονώτερον τὸ δέος τῆς εὐθύνης. Θὰ

ἐφρόντιζε νὰ βαδίξῃ στοχαστικώτερον, νὰ παρατηρῇ καὶ ν' ἀκροᾷται. Νὰ εὐρίσκειται δηλαδὴ εἰς ἀμεσώτεραν ἐπαφὴν μετὰ τὰ πράγματα καὶ τὰ πράγματα θὰ τὴν εἶχον ἀφυπνίσει ἐγκαίρως. Πλήν τούτου θὰ ἐπεχείρῃ ὀλιγώτερον καὶ τοῦτο θὰ τῆς ἐξησφάλιζε μεγαλειότεραν μεθοδικότητα δράσεως συνεπῶς δὲ καὶ βεβαιότερα ἀποτελέσματα. Ὑπ' αὐτὴν ὁ τόνος τῆς κοινωνικῆς ζωῆς θὰ ἦτο περισσότερο κυριαρχημένος. Θὰ ὑπῆρχε περισσότερα αὐτάρκεια, αἱ ἀπαιτήσεις τῶν ὁμάδων θὰ ἦσαν μετριοπαθέστεραι, ἡ στάθμη τοῦ βίου τελειότερον προσηρμοσμένη πρὸς τὴν δυναμικότητα τοῦ τόπου ἡ ἐθνικὴ ἀγωγὴ αὐστηροτέρα καὶ σεμνοτέρα, ἡ ἐφεσις πρὸς τὴν ἐργασίαν ἐντονώτερα, αἱ σχέσεις μετὰ τὸν μόχθον φιλικώτεραι. Εἶναι φοβερὰ ἐπικίνδυνον τὸ νὰ ἐμφανίζεται, εὐεκτοῦν, τὸ Κράτος, ὅταν ἡ κοινωνικὴ οἰκονομία δυσπραγῇ. Διότι πλήν τοῦ τόνου τὸν ὁποῖον δίδει ἡ κρατικὴ εὐωχία καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον μοιραίως σπεύδει νὰ προσαρμόζεται ἡ κοινωνικὸς βίος, ἡ δημοσιονομικὴ ἀνεσις ἰδιαιτέρως εἰς τὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματα, ἐνοεῖ τὴν ψυχολογίαν τῆς ἐπαιτείας παροχῶν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου, καλλιεργοῦσα οὕτω τὸν πρυτανισμόν πάσης μορφῆς καὶ ἐκτρέπουσα τὰς λαϊκὰς δυνάμεις ἀπὸ τὴν χειράφετον προσπάθειαν καὶ τὴν γόνιμον ἐργασίαν εἰς τὴν ἀποστασίαν καὶ τὸν παρασιτισμόν. Δεδομένου δὲ ὅτι δὲν εἶναι ἡ ποσοτικὴ στάθμη τῆς ἀνέσεως ἀλλὰ ἡ ψυχικὴ τοῦ λαοῦ ἡρεμία, ἡ βεβαιότης καὶ ἡ ἠθικὴ αὐτάρκεια, ὅ,τι στερεώνει τὴν εὐταξίαν εἰς τὰς Κοινωνίας καὶ ἀσφαλίζει ὑπὲρ αὐτῶν τὰς προϋποθέσεις τῆς ἁρμονικῆς λειτουργήσεως κυψέλης, εἶναι φανερόν ὅτι μία Πολιτεία, οἷοι συντηρήσεως τῆς ὁποίας δὲν ἰσομετροῦν μετὰ τὴν κατάστασιν τῶν κοινωνικῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν πόρων, γίνεται ἐπικίνδυνος ἀγωγὸς ἀταξίας καὶ ἠθικῆς χαλαρώσεως. Τοῦτο συνέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ 1929. Τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων ἐκκινήσαν μετὰ τὴν λαμπρὰν ἀφეთήριαν τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1928—λαμπρὰν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς κατακτήσεως τῆς λαϊκῆς ἐμπιστοσύνης—μεθυσθὲν ἀπὸ ἰδίων τοῦ ἐπιτυχίου ἡπατήθη οἰκτρῶς καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐρμηνείαν τῶν αἰτίων τῆς λαϊκῆς μεταστροφῆς ἀλλὰ καὶ

ὡς πρὸς τὸν χαρακτήρα τῆς προσπάθειας διὰ τὴν ὁποίαν ἐκαλεῖτο εἰς τὴν ἐξουσίαν. Δὲν κατενόησεν ὅτι εὐδαιμονικὴ ψυχολογία ὅφ' ἦν κατήγαγε τὴν ἐκλογικὴν του νίκην ὑπῆρξεν ἡ συνισταμένη τῆς κοινῆς τότε πεποιθήσεως ὅτι αἱ μεταπολεμικαὶ συμφοραὶ εἶχον καμφθῇ πλέον ὀλοχερῶς καὶ ὅτι ἡ Χώρα ἐδάδιζεν ἀπροσκόπτως εἰς τὴν ἀκμήν.

Ἡ ἀνυποψία ἡ ὁποία κατεῖχε τὸν λαόν, ὡς πρὸς τὴν ἐπερχομένην θύελλαν ὑπῆρξε τὸ κύριον στοιχείον τῆς αἰσιοδοξίας του. Ὁ κ. Βενιζέλος δὲν ἐφαντάζετο καὶ ὅτι ἐρχεται διὰ τὴν ὁδηγήσῃ τὴν Χώραν εἰς νέας προσπάθειας. Ἐπίστευεν ὅτι ἐπέστη ἡ ὥρα τοῦ θερисμοῦ, τὸν ὁποῖον ὀραματίζετο ἀνετόν καὶ ἀφθονόν. Ἡ αἰσιοδοξία του προεξόφλει τὴν συγκομιδὴν ἀμιτοῦ. Δὲν ἤρχετο νὰ ὁδηγήσῃ τὸν λαόν εἰς τραχείας τρίβους. Ἡ αἰσιοδοξία του δὲν ἦτο ἐκχειρίσματος ζωτικῆς πνοῆς, ἡ ὁποία μεταλαμπαδευομένη θὰ ἐγαλβάνιζε τὸν λαόν διὰ νέας τραχείας δημιουργικὰς ἐξορμήσεις. Ἦτο ἡ ἀπόρροια πεπλανημένων ἐκτιμήσεων καὶ δεδομένων περὶ τῶν στοιχείων τῆς παγκοσμίου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς πραγματικότητος. Διὰ τοῦτο ἡ αἰσιοδοξία του ἀπηυθύνθη ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸ λαϊκὸν κάμκτον, ἐν ᾧ ἄλλως θὰ εἶχε στραφῇ πρὸς τὴν θέλησιν τῆς ἐγκαρτερήσεως, πρὸς τὴν ἔντασιν τοῦ μόχθου, πρὸς τὴν δύναμιν τῆς προσπάθειας. Αἱ θαυματουργαὶ του ἐπαγγελίαι, ἡ ὑπόσχσεις τοῦ ἀνυμωρίστου, ὁ εὐτυχισμός ἐν γένει τῶν ἐκλογικῶν του συνθημάτων, τὰ ὁποῖα τόσο σκληρὰ διέφευσαν καὶ ἐπαρεύθησαν τὰ πράγματα εἰς τὴν βασικὴν αὐτὴν πλάνην, εἶναι δυνατόν ν' ἀποδοθοῦν Ὁ κ. Βενιζέλος εἶχε πιστεύσει ὅτι ἡ Χώρα ἦτο ἤδη ἀρτίως ὠπλισμένη καὶ ὠριμος διὰ τὸ μεγαλοῦργημα. Ὅτι τὸ μεγαλοῦργημα οὐδόλως ἐτίθετο πλέον ὡς δυσπρόβλεπτος ἄθλος. Ὑπάρχει θεδαίως μεγαλοπραγμοσύνη εἰς τὴν ἀπόφασίν του νὰ ἐπιχειρήσῃ ταυτοχρόνως καὶ εἰς ἀπεριόριστον κλίμακα ἄνευ αὐστηρᾶς ἐπιλογῆς καὶ ἄνευ ἔρματος μέτρου ἔργα γόνιμα καὶ ἔργα πολυτελή. Ἀλλ' ἡ μεγαλοπραγμοσύνη αὐτῇ ἐν ᾧ διεσπάθιζε ἀσυλλογίστως μέσα καὶ δυνάμεις, ποῦ ὤφειλον νὰ διαφυλαχθοῦν διὰ τὰς σκληρὰς ἐκπλήξεις ποῦ ἐκαρδόκουν, ἀπέσπα ταυτοχρόνως τὸν λαόν ἀπὸ κάθε ἀνή-

συχον μέριμναν διὰ τὴν αὐρίον καὶ τὸν ἐξέτρεπεν εἰς βιωτικὰς ἐξεις τὰς ὁποίας ἀπηγόρευεν ἡ κατάστασις τῶν πόρων τῆς Χώρας. Ἡ ψευδαίσθησις τῆς ἀνέσεως ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη ἐκ τῆς κρατικῆς σπατάλης, ἐνισχυθεῖσα καὶ ἐκ τῆς υποχωρήσεως τῶν τιμῶν τῶν προϊόντων εἰς τὸ παγκόσμιον ἐπίπεδον πρὶν αὕτη ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν μας γεωγραφικὴν σφαῖραν, ἠυνόησε τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀπαιτητικῆς ἐκείνης ψυχολογίας διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς ὁποίας τὸ Κράτος ἤζηναγκάζετο κατόπιν νὰ κατευνάζῃ τὴν δυσφορίαν τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων διὰ τῆς διανομῆς παροχῶν.

Ἡ Ἑλλάς διῆλθε ἀπὸ τοῦ πολέμου καὶ ἐντεῦθεν ἐποχὰς στυγνῆς δυσπραγίας, ἀλλ' οὐδέποτε ὁ πρυτανισμός, τὸ πνεῦμα δηλαδὴ τοῦ σιτισμοῦ ἐκ τῶν πόρων τοῦ συνόλου καὶ ἡ τερατώδης ἀρχὴ τῆς προβολῆς ἀπαιτήσεων πρὸς τὸ Κράτος διὰ τὰς ἐπαγγελματικὰς ἀτυχίας τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων εἶχε διαφθεῖρει τὰ πλήθη εἰς τὸν τόπον αὐτὸν ὅσον κατὰ τὴν τελευταίαν τετραετίαν. Κατήντησε νὰ θεωρῆται τὸ Κράτος ὑπόλογον διὰ τὰς καιρικὰς ἐναντιότητάς, διὰ τὰς θεομηνίας, τοὺς παγετῶνας καὶ διὰ τὸν λίθαν. Αἰχμάλωτος τῶν ἐπιπολαίων ἐπαγγελιῶν τῆς ἡ Κυβέρνησις, ἀντὶ νὰ προτιμήσῃ ἐξ ἀπαρχῆς ν' ἀντιτάξῃ αὐστηράν καὶ σώζουσαν ἄρνησιν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ὁμάδων, ἠνέχθη νὰ καθιερωθῇ ἡ ἀποζημίωσις ὡς δικαίωμα καὶ χωρὶς νὰ περιορισθῇ εἰς τὸ νὰ διαφθεῖρῃ τὰ πλήθη διὰ κρατικῶν μόνον παροχῶν, παρενέβη εἰς τὰς ἀστικὰς σχέσεις, χορηγοῦσα ἀναστολὰς καὶ χρεωστάσια διὰ τὰς μεταξὺ ἰδιωτῶν συναλλαγὰς, ἀπυνεκρώσασα ὁμοῦ μὲ τὴν πίστιν καὶ κάθε αἶσθημα εὐθύνης καὶ συνεπείας τοῦ ἀτόμου πρὸς τὰς υποχρεώσεις του.

Οὕτω πρὶν ἢ ἐκδηλωθῇ ἡ φυσικὴ ἀδυναμία τοῦ Κράτους εἰς τὸ ν' ἀνταποκριθῇ πρὸς τὰς υποχρεώσεις του, τὸ πνεῦμα τῆς χρεωκοπίας εἶχε διαχυθῇ κυρίαρχον εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν, ἡμεδλύνθη ὀλοχερῶς καὶ ἐστομώθη κάθε δέος διὰ τὴν ἐπαύριον, ἠτόνησεν ἡ ἐφεσις τῆς βιωτικῆς μερίμνης, ἤρχισαν ὅλοι νὰ ζοῦν χωρὶς προόψεις, χωρὶς προσδοκίας, διὰ τὴν σήμερον μόνον καὶ τὴν παροῦσαν στιγμὴν, ὡς ἂν ἡ αὐρίον νὰ ἦτο κάτι τὸ μακρυνόν καὶ τὸ ἀδέβειον. Ἡ Κυβέρνησις τῆς ὁποίας ἡ παθολογικὴ αἰσιο-

δοξία συνήργησεν ὅσον οὐδὲν ἄλλο εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμερίμνου αὐτῆς ψυχολογίας ὑπέστη καὶ ἡ ἰδία τὴν κυρίαρχον ἐπιρροήν, καὶ οὕτε τὰ αἷτια τῆς κρίσεως, οὕτε τὰς δυνατότητας ἀντιμετωπίσεως τῆς, δυνάμενη νὰ διῆδῃ, ἀκαταπότιστος μέσα εἰς τὴν σύνθετον ἐμπλοκὴν τῶν οἰκονομικοκοινωνικῶν δεδομένων, ἐνόμισεν κατ' ἀρχὰς ὅτι δὲν εἶχε νὰ ἐκλέξῃ καλλίτερον ἀπὸ τὴν πρόχειρον μέθοδον τῆς ἐξευρέσεως ἐξωθεν διὰ νέων δανείων τῶν κεφαλαίων ποῦ θὰ ἐκάλυπτον τὰ χρόνια ἀνοίγματα τοῦ κρατικοῦ καὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἰσοζυγίου. Τοῦτο ἐξηγεῖ τὴν ἐπιμονὴν τῆς νὰ παρουσιάσῃ εἰς κάθε εὐκαιρίαν μὲ τοὺς πλέον αἰσιοδόξους τόνους τὴν οἰκονομικὴν καὶ δημοσιονομικὴν τῆς Χώρας κατάστασιν. Ἐπόμενον ἦτο ἡ τακτικὴ αὕτη νὰ παρεξηγηθῇ ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ νὰ κριθῇ ἀπὸ τοὺς πιστωτὰς μας ὡς στοιχεῖον στηρίζον τὰς κατὰ τῆς καλῆς μας πίστεως ὑπονοίας. Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τούτου καὶ ὅλοι αἱ κυβερνητικαὶ ἐνέργειαι αἷτινες ἡκολούθησαν ἄφ' ἧς διεπιστώθη ἐκ τῶν πραγμάτων ἡ ἀδυναμία τῆς συνεχίσεως τῶν ἐναντι τοῦ Δημοσίου μας χρέους καταβολῶν, ὑπῆρξαν μία συνεχῆς σειρά σφαλμάτων. Σφάλμα ἦτο ἡ στηρίξις ἀδικαιολογητῶν ἐλπίδων εἰς τὴν Διάσκεψιν τῆς Λωζάννης, σφάλμα καὶ ἡ κρατήσασα ἀντίληψις ὅτι μὲ 10 ἑκατομμύρια λιρῶν καταβλητέα εἰς τέσσαρας δόσεις θὰ ἡδυνάμεθα ν' ἀποφύγωμεν τὴν ἀναστολὴν τῆς ὑπηρεσίας τῶν τόκων τῶν δανείων μας εἰς στιγμὴν καθ' ἣν μόνον αἱ πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν σημερινὰ ὀφειλαὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἐμπορίου ὑπερέβαινον τὸ ποσὸν τοῦτο. Σφάλμα ἡ ἐντελὴς ἀπροπαρασκευάστος καὶ μονομερῆς ἀναστολὴ τῶν καταβολῶν τῶν δανείων καὶ ἡ ἐπακολούθησασα τὴν ἐπαύριον δῆλωσις τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῶν οἰκονομικῶν ὑποστηρίξαντος ὅτι μετὰ τὴν χρεωκοπίαν ἡ Ἑλλάς θὰ ἡδύνατο νὰ δαπανᾷ διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ κρατικοῦ ὀργανισμοῦ ὅσα θὰ ἤρκουν διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἐμφανίσεώς της ὡς Κράτος πολιτισμένου. Σφάλμα τέλος ἦτο καὶ ἡ δῆλωσις ὅτι μέχρι συνεννόησεως μετὰ τῶν δανειστῶν ἡ Κυβέρνησις θὰ κατέθετεν ἀνελλιπῶς εἰς δραχμὰς τοὺς τόκους τῶν δανείων τῆς ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς μετατροπῆς τῶν εἰς συνάλλαγμα. Κορύφωσις δὲ τῶν

σφαλμάτων ἡ συναφῶς ἀναληφθεῖσα ὑποχρέωσις προσφυγῆς εἰς ξένην ἰδιαιτησίαν διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς πρὸς πληρωμὴν ἱκανότητος τῆς Χώρας. Ὑπάρχει τσαούτη κραυγάζουσα ἀντίφασις καὶ ἀνακολουθία μεταξὺ τῶν ἐπισήμων διαβεβαιώσεων καὶ τῶν πράξεων ποῦ ἡκολούθησαν, ὥστε νὰ ἐξηγηθῇ, δὲν λέγομεν νὰ δικαιολογῇ τὰς ὑπονοίας ὅτι τὸ ἑλληνικὸν Κράτος ἐσκεμμένως κατεδολιεύετο τοὺς πιστωτὰς του. Δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν ζωὴν ἀθλιότης μεγαλειτέρα ἀπὸ τὴν νὰ ὑπόσχεται κανεὶς περισσότερα τῶν ὅσων δύναται. Τὸ μέγιστον ἔμως τῶν σφαλμάτων τῆς Κυβερνήσεως εἶναι ὅτι ἐξήρτησεν ἐξ ὀλοκλήρου ἐκ τῆς ἐξωθεν ἐπικουρίας τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ οἰκονομικοῦ σάλου καὶ ἡμέλησεν ἐντελῶς τὸν πρῶτον καὶ μοναδικὸν παράγοντα εἰς τὸν ὁποῖον ὤφειλε νὰ στραφῇ, τὴν κρατικὴν δηλαδὴ περισυλλογὴν καὶ τὴν καθοδήγησιν τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων εἰς μίαν καθολικὴν προσπάθειαν ὑπερεργασίας καὶ λιτότητος.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι κατόπιν μιᾶς τόσο μακρᾶς σειρᾶς ὀλισθημάτων ἡ προσπάθεια ἱσσορροπήσεως καὶ συγκρατήσεως ἦτο φυσικὸν ν' ἀποβῇ ἔργον ἐξαιρετικῶς δύσκολον. Τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον αἱ εὐδαιμονικαὶ ἐπαγγελίαι ὁμοῦ μὲ τὴν χρονίαν παραίτησιν τῆς ἀνέσεως ὑπὸ τὸ σημεῖον τῆς ὁποίας ἐπαυδαγωγεῖτο ὁ λαός, ἐπρόφθασαν νὰ χαλαρώσουν κάθε ὑγιὰ διάθεσιν ἐπιπόνου ἀντιδράσεως. Ἀτύχημα μέγα διὰ τὴν χώραν ὑπῆρξεν ἐπίσης ἡ σύμπτωσις τῆς ἐκδηλώσεως τῆς οἰκονομικῆς μας ἀδυναμίας μὲ τὴν προεκλογικὴν περίοδον. Μία Κυβέρνησις ἐπαγγελθεῖσα θαυματουργίαν καὶ ἀπευθυνθεῖσα ἐξ ἀρχῆς εἰς τὰς ἀδυναμίας τοῦ λαοῦ, εἰς τὴν φυσιολογικὴν του κόπωσιν εἰς τὸ αἶσθημα τῆς φυγόπονης του, εἰς δὲ, τι ὑπῆρχεν ἐλαφρόν καὶ εὐτελὲς εἰς τὸν χαρακτήρα του, ἦτο πλέον ἀκατάλληλος νὰ κάμῃ ἐκκλησίαν εἰς τὴν ὑπερήφανόν του ἐγκαρτέρησιν, εἰς τὸ αἶσθημα τῆς ἀξιοπρεπείας του καὶ τῆς τιμῆς. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐὰν εἶχε τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης ἀρκούντως ἀνεπτυγμένον καὶ ἐπίγνωσιν ἐξ ἀρχῆς πλήρη τῆς ἐκτάσεως τῶν συμφορῶν πρὸ τῶν ὁποίων ὠδήγησε τὸν τόπον, δὲ, τι θὰ ὤφειλε νὰ εἶχεν ἐκλέξει ἦτο ἡ ἀθόρυβος καὶ σεμνὴ ἀποχώρησις ἐκ τῆς

ἀρχῆς ἂν ὅχι ὡς ὁμολογία σφαλμάτων, τοῦ-
λάχιστον ὡς ἔγκαιρος ἀναγνώρισις τῆς ἀτυ-
χίας τῆς. Οὕτω θὰ εἶχον προληφθῇ πλεῖ-
στα πρόσθετα ὁλισθήματα, ἐξ ὧν ἡ θέσις
τῆς Χώρας ἀπέβη ἔτι δυσχερεστέρα. Πρὸ
παντὸς ὅμως δὲν θὰ ἐχάνετο ἀσκόπως πο-

λύτιμος χρόνος εἰς ὁμφαλοσκοποῦσαν ἀ-
πραξίαν, ἐν ἀναμονῇ τῆς ἔξωθεν σωτηρίας.
Ἡ Χώρα θὰ ἐφρόντιζεν ἐν τῷ μεταξύ νὰ
ἀνεύρῃ τὸν νέον ρυθμὸν τῆς ζωῆς ποῦ τῆς
ἐπέβαλλον τὰ οἰκονομικὰ τῆς ἀτυχήματα.
Καὶ θὰ τὸν εὕρισκεν.

Η ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΝΗΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΕΩΝ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. Π. Β. ΔΕΡΤΙΑΝ

Ὑφηγητοῦ τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Αἱ συμφωνίαι τῆς Λωζάννης ὅσον ἀφο-
ρᾷ τὰς ἐπανορθώσεις παρετήρησε ὁ Ἀμε-
ρικανὸς Γερουσιαστὴς Borah, εἶναι τὸ
σπουδαιότερον γεγονός ἀπὸ τῆς ἐποχῆς
τοῦ πολέμου. Ὅντως διὰ τῶν συμφωνιῶν
τῆς Λωζάννης ἐπὶ τῶν ἐπανορθώσεων μία
νέα σελὶς καὶ μία νέα περίοδος διανοίγε-
ται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς οἰκονομικῆς ἐκ-
καθαρίσεως τῶν συνεπειῶν τοῦ μεγάλου
πολέμου καὶ τῶν μεταξύ τῶν Εὐρωπαϊκῶν
Δυνάμεων καὶ τῆς Ἀμερικῆς δημοσιονομι-
κῶν σχέσεων. Καὶ ἐν τούτοις τὴν 16
Ἰουνίου ἐ.ἔ. ὅτε ἤρχιζε τὰς ἐργασίας τῆς
ἡ Διασκεψίς τῆς Λωζάννης πᾶσα αἰσιόδο-
ξος ἀκόμη πρόβλεψις δὲν προανήγγειλε
τὴν ἐκδασιν, ἥτις ἔσπευε τὰς προσπάθειάς
τῶν συνελθουσῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν συγκαλεσα-
σῶν Δυνάμεων ἐν Λωζάννῃ. Αἱ Ἠνωμένοι
Πολιτεῖαι τῆς Β. Ἀμερικῆς ἀρνηθεῖσαι
νὰ συμμετάσχωσι εἰς τὴν Διασκεψιν τῆς
Λωζάννης περιωρίζοντο νὰ συστήσωσι εἰς
τὰς Εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις, ὅπως ἐξομα-
λύνωσι τὰς μεταξύ των σχέσεις καὶ ἀκο-
λούθως μεμονωμένως καὶ χωριστά, προσφύ-
γωσιν εἰς τὴν Βάσιγκτων, ὅπως διακανο-
νίσωσι μεμονωμένως καὶ εἰς χωριστά, συμ-
φωνίας τὰς πρὸς τὴν Ἀμερικὴν ὑποχρεώ-
σεις των. Ἡ Ἀγγλία προσηλωμένη πρὸς
τὴν μέλλουσαν νὰ συνέλθῃ εἰς Ὀττάβαν
τοῦ Καναδά Διασκεψιν μεταξύ τῶν κτή-
σεων τῆς Βρετανικῆς Αὐτοκρατορίας,
ἀπέκλινε πρὸς μίαν πολιτικὴν γενικῆς δια-
γραφῆς τῶν Ἐπανορθώσεων καὶ προτε-
ραιότητος τῶν παγωμένων πιστώσεων
(crédits gélés) ἐναντι τῶν ἐπανορθώσεων.
Ἡ Ἰταλία διὰ λόγους κυρίως ἐντυπωσια-
κοὺς καὶ ἐξ ἀντιδράσεως πρὸς τὴν Γαλ-
λίαν δι' ἣν ἐπίστευε ὅτι εἶχε τὴν μερίδα
τοῦ λέοντος ἐκ τῶν Ἐπανορθώσεων, ὑπεστή-
ριξε τὴν διαγραφὴν τῶν ἐπανορθώσεων.

Ἡ Γαλλία βοηθουμένη ὑπὸ τοῦ Βελγίου
καὶ φοβουμένη ὅτι ἡ ἀκύρωσις τῶν ἐπα-
νορθώσεων θὰ εἶχε ὡς συνέπειαν νὰ κα-
ταστήσῃ λίαν ἀνεπαίσθητα τὰ δημόσια δα-
νειακὰ βάρη τῆς Γερμανίας καὶ θὰ καθί-
στα οὕτω λίαν προνομιοῦχον τὴν θέσιν τῆς
Γερμανίας εἰς τὸν διεθνή οἰκονομικὸν συ-
ναγωνισμόν, ἤτο προσηλωμένη πρὸς τὴν
πολιτικὴν τοῦ σεβασμοῦ τοῦ καθεστώτος
τῶν Ἐπανορθώσεων καὶ συνεπῶς τῆς δια-
τηρήσεως τοῦ σχεδίου Young καὶ τῶν
σχετικῶν συμφωνιῶν τῆς Χάγης. Ἡ Γιουγ-
κοσλαβία καὶ τὰ ἄλλα μικρότερα κράτη
διετείνοντο ὅτι δὲν ἦσαν διατεθειμένα νὰ
δεχθῶσι νὰ ἐπιδεινωθῇ ἡ οἰκονομικὴ κα-
τάστασις των ἐκ τῶν λύσεων τῆς Διασκέ-
ψεως τῆς Λωζάννης. Ἡ Γερμανία τέλος
ἀπηρνεῖτο τὴν υπογραφὴν αὐτῆς εἰς τὸ
σχέδιον Young καὶ τὰς συμφωνίας τῆς
Χάγης καὶ διατεινομένη ὅτι ὑπέγραψε ἐξ
ἀνωτέρας βίας, διεκήρυξε τὴν πλήρη ἀφε-
ρεγγυότητα αὐτῆς.

Ἐνώπιον τῶν ἀντιθέσεων τούτων καὶ
πρὸ τῆς ἀβεβαιότητος τῆς στάσεως τῆς
Ἀμερικῆς ὡς ἐκ τοῦ γεγονότος τῆς προσ-
εγγίσεως τῶν ἐκλογῶν πρὸς ἀνάδειξιν νέου
Προέδρου ἐπίστευετο εὐρῶς ὅτι ἡ Διά-
σκεψις τῆς Λωζάννης δὲν θὰ κατέλθῃ εἰς
ὀριστικὸν τι ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ θὰ παρέ-
τεινε ἐπὶ χρονικόν τι διάστημα μερικῶς ἡ
γενικῶς τὴν ἀναστολὴν τῆς πληρωμῆς τῶν
ἐτησίων δόσεων τῶν Ἐπανορθώσεων.

Ἐν τούτοις ὅμως εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν
ἐναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως γε-
νομένην τὴν 16 Ἰουνίου τὰ πράγματα δὲν
προέλαβαν τόσον μεγάλην ἀπαισιόδοξον
ὄψιν. Ὁ Ἀγγλὸς Πρωθυπουργὸς κ. Mac-
Donald ἐκλεγείς πρόεδρος τῆς Διασκέ-
ψεως τὴν 17 Ἰουνίου ἀπηύθυνε μίαν συγ-
κλητικὴν ἐκκλησίαν διὰ τὴν ἀλληλεγγύην

των λαών πρὸ τῆς γενικῆς δυσπραγίας. Αἱ πέντε συγκαλέσασαι Δυνάμεις μετὰ τῆς Γερμανίας διὰ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν von Papen, Herriot, Chamberlain καὶ Mosconi ἐκθέτουσι τὰς ἀπόψεις αὐτῶν, διαδηλοῦσιν δὲ τὴν θέλησιν των νὰ ἐργασθῶσι ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν ὑποδείξεων τῶν ἐμπειρογνομῶνων τῆς Βασιλείας καὶ νὰ προσαρμόσωσι «ἓνα Εὐρωπαϊκὸν διακανονισμόν ἐντὸς τοῦ πλαισίου ἐνὸς παγκοσμίου διακανονισμοῦ». Ἐπιπροσθέτως τὴν 17 Ἰουνίου αἱ πιστώτριαι χώραι ἔμενον σύμφωνοι δηλώνουσαι ὅτι αἱ πληρωμαὶ τῶν Διασυμμαχικῶν χρεῶν θὰ ἀνεστέλλοντο καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Διασκέψεως. Ἡ γενικὴ οὕτως ἐντύπωσις εὐθὺς ἄμα τῇ ἐνάρξει τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως ὑπῆρξε αἰσιόδοξος. Τοιαύτη, τοῦλάχιστον, συνάγεται ἐκ τῶν δηλώσεων τοῦ Γάλλου Πρωθυπουργοῦ κ. E. Herriot γενομένων τὴν 18 Ἰουνίου. «Εἶμαι εὐχαριστήμενος, ἐδήλωσε ὁ κ. Herriot μετὰ ἄλλων, πρῶτον διότι ὁ διακανονισμὸς τῶν Εὐρωπαϊκῶν προβλημάτων ἐφεξῆς ἐγκτεῖται ἐντὸς τοῦ παγκοσμίου πλαισίου. Εἶμαι εὐχαριστήμενος, συνέχισε, διότι τὸ ἀκανθὼδες πρόβλημα τοῦ χρεωστασίου εὐρίσκει τὴν μᾶλλον λογικὴν του λύσιν...». Οὕτως ἡ Διάσκεψις ἤρχισε τὰς ἐργασίας αὐτῆς ἐντὸς μιᾶς ἀτμοσφαίρας δυναμένης νὰ ἐμπνεύσῃ αἰσιοδοξίαν.

Ἡ αἰσιοδοξία αὕτη ἐνισχύετο πολλῶ μᾶλλον, διότι καθίστατο ἀντιληπτή, ὡς παρατηρεῖ ὁ Berenger, νὰ ἀναζῇ ἡ ἐγκαρδιότης μετὰ τῶν κ. κ. Mac Donald καὶ Herriot.

Εἰς τὰς ἀπόψεις ὅμως τῆς Γαλλικῆς Ἀντιπροσωπείας ἐν Λωζάννῃ εὐθὺς μετὰ τὰς πρώτας ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως ἀντιτίθεται ἐν ὑπόμνημα, ὅπερ ἐπεξεργάσθησαν δύο ἐμπειρογνώμονες τοῦ Βρετανικοῦ Θησαυροφυλακίου: sir Leith-Ross καὶ sir Walter Layton καὶ ὅπερ εἰς τὰ κύρια αὐτοῦ σημεία εἶχεν ὡς ἀκολούθως:

«Ἀναμφιδόλως ὁ κοινὸς σκοπὸς τῶν δύο ἀντιπροσωπειῶν, τῆς Γαλλικῆς καὶ τῆς Βρετανικῆς, συνίσταται εἰς τὸ νὰ καταλήξῃ προκειμένου περὶ τῶν Διασυμμαχικῶν χρεῶν εἰς τελικὸν διακανονισμόν, ὅστις ἀπέβῃ ἀπολύτως ἀναγκαῖος. Ἀλλ' εἰς

πλήρης διακανονισμὸς εἶναι ἀδύνατος ἐνεκα τῆς ἐν Ἀμερικῇ πολιτικῆς καταστάσεως. Εἶναι ἐξ ἄλλου ἀδύνατον νὰ καταρτίσωμεν μίαν κλίμακα Γερμανικῶν ἐτησίων δόσεων ἀντιστοιχοῦσαν μετ' ἀκριβείας εἰς τὴν δημοσιονομικὴν ἱκανότητα τοῦ Reich. Ἐπρωτάθῃ παρὰ τινῶν Γαλλικῶν κύκλων μία ἐτησίᾳ δόσις 440 ἑκατομμυρίων μάρκων. Ἀλλὰ ἂν ἡ ἐτησίᾳ αὕτη δόσις εἶναι μετρία ἐν σχέσει μετὰ τὰς δόσεις τοῦ σχεδίου Young δὲν ἀνταποκρίνεται πλέον εἰς τὰς οἰκονομικὰς δυνατότητας τῆς Γερμανίας, διότι ἐπαυξάνει ἀκόμη ὑπερμέτρως τὸ ἐξωτερικὸν δημόσιον χρέος αὐτῆς. Ἡ ἀναγγελία μόνον ἐνὸς τοιούτου βάρους θὰ κατεβάρθρωνε πλήρως τὴν πίστιν τῆς Γερμανίας. Αἱ πιστώτριαι χώραι αὐταὶ αἱ ἴδιαι, ὀφείλουσι νὰ διατηρήσωσι ἐν αὐτῇ τὰς πιστώσεις αὐτῶν καὶ θὰ κατορθώσωσι τοῦτο μόνον ἂν αἱ πιστώσεις αὐταὶ δὲν διακινδυνεύωσι διὰ τῆς διατηρήσεως τῶν Διασυμμαχικῶν χρεῶν. Ἡ ἀναστολὴ ἀπλῶς τῶν Ἐπανορθώσεων θὰ ἐπισείῃ μίαν ἀπειλὴν ἐπὶ τῆς πίστεως τῆς Γερμανίας καὶ θὰ προκαλέσῃ τὴν διαφυγὴν τῶν κεφαλαίων. Εἶναι λοιπὸν προτιμότερον νὰ μὴν ἐπαναρχίσῃ ἡ πληρωμὴ τῶν Ἐπανορθώσεων. Ἡ ἀπειλὴ αὐτῶν δὲν ἐπισείεται ὁμοίως ἐπὶ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου: διότι ἐφ' ὅσον ὁ Γερμανικὸς λαὸς δὲν καταλάβει ἐκ νέου τὴν θέσιν αὐτοῦ μετὰ τῶν καταναλωτῶν, οὐδὲν μέσον θὰ εἶναι ἱκανὸν νὰ ἐπαναυξήσῃ τὰς διεθνεῖς τιμὰς. Ἐξ ἄλλου θὰ συνεζητοῦντο συνεχῶς πολιτικαὶ προστριβαὶ τελείως δυσανάλογοι μετὰ τὰ ποσὰ τὰ ὅποια θὰ ἐπετυγχάνοντο. Τέλος ἡ ἀνόρθωσις τῆς πίστεως τῆς Γερμανίας εἶναι τὸ ἀποτελεσματικώτερον μέσον ἀρωγῆς πρὸς τὴν οἰκονομίαν τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, ἣτις δὲν δύναται νὰ ζῇ ἄνευ τῆς Γερμανίας καὶ ἡ ἀνόρθωσις αὕτη δὲν ἀποτελεῖ ποσῶς κίνδυνον διὰ τὸν ὑπόλοιπον κόσμον τοῦ πλανήτου, διότι τὸ διεθνὲς ἐμπόριον δὲν θὰ δύναται νὰ ἀναλάβῃ ἄνευ τῆς Γερμανίας.

» Ἀντιτείνουσι, συνεχίζει τὸ ὑπόμνημα τοῦτο, ὅτι ἡ Γερμανία θὰ ἠδύνατο νὰ πληρῶσῃ ἀκόμη ποσὰ τινα ἀνάλογα πρὸς τὸν δείκτην τῆς οἰκονομικῆς εὐημερίας της καὶ τοῦ ἐμπορικοῦ της ἰσοζυγίου. Ἀλλὰ αἰσάντηρ-ρήσεις αὐταὶ δὲν εἶναι ποσῶς βέβαιοι, διότι

μία ἐντατικὴ οἰκονομικὴ δραστηριότης δύναται νὰ συνυπάρξῃ μετὰ σοβαρὰς δυσχερείας μεταβιβάσεως κεφαλαίων (transfert). Μία ρήτρα μεταβιβάσεως κεφαλαίων (clause de transfert) εἰς χρυσὸν θὰ ἦτο ἱκανὴ νὰ προκαλέσῃ τὸν πανικὸν τῶν κεφαλαίων, τὸν ὅποιον ἐπιζητοῦμεν νὰ ἀποφύγωμεν.

» Ὅπως ἀναλάβῃ τὸ ἐμπόριον, συνεπέρχοντο οἱ Ἀγγλοὶ ἐμπειρογνώμονες, εἶναι ἀναγκαῖα ἡ κανονικότης τῶν πληρωμῶν ὑπὸ προθεσμίαν, ὅπερ εἶναι ἀσυμβίβαστον μετὰ τὰς διακυβερνητικὰς ὑποχρεώσεις, ἀκαθορίστους καὶ παρατεταμένους. Ἀφοῦ ὁ σκοπὸς τῶν Ἀγγλων, ὡς ἐπίσης τῶν Γάλλων, πρέπει νὰ εἶναι, νὰ θέσωσι τέρμα εἰς τὴν ἐπίπλκτον ἀνισορροπίαν τοῦ ἐμπορίου των καὶ τῆς βιομηχανίας των, προκαλουμένην ὑπὸ τοῦ Γερμανικοῦ dumping τῶν παροχῶν (prestations), δὲν θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ διαγράψωμεν τελείως τὰς πληρωμὰς τῆς Γερμανίας;»

Ἀσφαλῶς ἡ Γερμανικὴ ἀντιπροσωπεία εἰς τὴν Διάσκεψιν τῆς Λωζάννης δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συνηγορήσῃ περισσότερον ὑπὲρ τῶν ἀπόψεων αὐτῆς ὅσον τὸ ἀνωτέρω ὑπόμνημα τῶν δύο Ἀγγλων ἐμπειρογνομόνων. Διὰ νὰ ἐκτιμηθῶσιν ὅμως πληρέστερον αἱ ἐπελθοῦσαι συμφωνίαι τελικῶς, κρίνομεν σκόπιμον ὅπως χρονολογικῶς καὶ λίαν συντόμως ἐκθέσωμεν τὰ τῆς πορείας τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως μέχρι τῆς υπογραφῆς τῶν συμφωνιῶν (1).

Τὴν 21 Ἰουνίου ἐλάμβανε χώραν ἰδιωτικὴ συνεδρίασις τῶν ἀντιπροσωπειῶν τῶν ἐξ συγκαλέσασαν Δυνάμεων, ἣτις ἦτο ὅλως τυπικὴ, διότι κατὰ πρῶτον ἔπρεπε νὰ ἐξευρεθῇ ἔδαφος πρὸς συνέχισιν τῶν διαπραγματεύσεων. Οὕτω διαπραγματεύσεις διεξάγονται ἀφ' ἐνὸς μετὰ τῶν ἀντιπροσωπειῶν Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας. Ἡ Γαλλικὴ ἀντιπροσωπεία εἰργάζετο, ἵνα πείσῃ τὴν Ἀγγλικὴν ἀντιπροσωπείαν, ὅπως ἐγκαταλείψῃ τὴν ἀποψιν τῆς πλήρους διαγραφῆς (coup d'éponge) καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνάγκην τῆς παρασκευῆς τῶν κοινῶν διαπραγματεύσεων μετὰ τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν. Ὁ Γάλλος Ὑπουργός

(1) Βλέπε ἐπίσης Europe Nouvelle τῆς 16 Ἰουλίου 1932.

γὸς τῶν Οἰκονομικῶν κ. Germain-Martin ἐξ ὀνόματος τῆς Γαλλικῆς ἀντιπροσωπείας ὑποστηρίζει: 1) τὴν ἄμεσον διακοπὴν τῶν πληρωμῶν 2) τὴν ἐξέτασιν τῆς καταστάσεως τοῦ Reich καὶ ἐξέτασιν τῶν ὀρων ἐπανόδου εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἰσορροπίαν.

Τὴν 22 Ἰουνίου ἡ Γερμανικὴ ἀντιπροσωπεία λαβοῦσα γνῶσιν τοῦ Γαλλικοῦ σχεδίου παραίδει εἰς τὸν Mac Donald ὑπόμνημα, ἐν τῷ ὁποίῳ διεξεδίκει ὑπὲρ τῆς χώρας τῆς τὴν πλήρη ἄμεσον ἀκύρωσιν τῶν ἐπανορθώσεων ἄνευ ὅρων. Κατὰ τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς χρονολογίαν διαβιβάζεται ἐν Γενεύῃ ἡ πρότασις τοῦ Ἀμερικανοῦ Προέδρου Χούβερ ἐπὶ τοῦ ἀφοπλισμοῦ.

Τὴν ἐπομένην 23 Ἰουνίου ὁ Ἀγγλος Πρωθυπουργὸς καλέσας τὸν Γάλλον Πρωθυπουργὸν κ. Herriot καὶ τὸν Ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν Germain-Martin προτείνει εἰς αὐτοὺς νὰ συμφωνήσωσι καὶ νὰ κάμωσι κοινὸν πρόγραμμα ἐπὶ τῶν ἐπανορθώσεων ὑπὸ τοὺς δύο κάτωθι ὅρους ἦτοι:

1) Νὰ δεχθῶσι ἡ Ἀγγλία καὶ Γαλλία προκειμένου περὶ τῶν ἐπανορθώσεων νὰ μὴ κυρώσωσι πᾶσαν μέλλουσαν νὰ ἐπέλθῃ συμφωνίαν μέχρις ὅτου αἱ Ἑνωμένοι Πολίται καθορίσωσι τὴν στάσιν αὐτῶν ἐναντι τῶν πολεμικῶν χρεῶν καὶ νὰ τηρήσωσι κοινήν πολιτικὴν ὅσον ἀφορᾷ τὰ πολεμικὰ χρέη.

2) Ὑποδεικνύεται εἰς τὴν Γαλλικὴν ἀντιπροσωπείαν νὰ ἔλθῃ εἰς συμφωνίαν μετὰ τὴν Γερμανικὴν ἀντιπροσωπείαν. Πρὸς τοῦτο ἐπακολουθῶσιν αἱ ὁμοῦς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν κ. κ. Herriot καὶ von Papen καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς 24 Ἰουνίου. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν τῆς 24 Ἰουνίου ὁ von Papen προβαίνει εἰς δηλώσεις πρὸς τὴν Γερμανικὴν παροικίαν ἐν Λωζάννῃ καὶ τονίζει μετὰ ἄλλων ἰδιαιτέρως ὅτι ἡ Διάσκεψις τῆς Λωζάννης δέον νὰ φθάσῃ εἰς λύσεις, αἵτινες οὐχὶ μόνον θὰ ὑπόσχωνται τὴν εἰρήνην εἰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ αἵτινες θὰ ἐξασφαλίσωσι τελειωτικῶς τὴν εἰρήνην ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἐν τέλει τονίζει τὴν ἀνάγκην, ὅπως οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες ἀπελευθερούμενοι τῶν προλήψεων τῆς κοινῆς γνώμης, συμφωνήσωσι νὰ καταργήσωσι

τελειωτικώς τούς τραγικούς λογαριασμούς, τούς οποίους ηγνοίει ο πόλεμος.

Τὴν ἐπομένην 25 Ἰουνίου ὁ von Papen προβαίνει εἰς ἐτέρας δηλώσεις ἐν Βερολίῳ καθ' ὅς μεταξὺ ἄλλων υπομινύσκει ὅτι ἐνδείκνυται, ὅπως φθάσῃ εἰς τὴν ποθητὴν ἔκδοσιν χωρὶς νὰ ἀποβλέψῃ εἰς τὴν νομικὴν βᾶσιν τοῦ προβλήματος τῶν ἐπανορθώσεων, ἀλλὰ νὰ συζητήσῃ ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς δημιουργηθείσης καταστάσεως καὶ τῶν δυσχερειῶν τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας, ἐν τέλει δὲ ἐκφράζει τὴν γνώμην ὅτι παρὰ τὰς διαφορὰς γνώμων, αἰτινὲς ὑφίστανται μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως «τοῦ φόρου ὑποτελείας» (tribus) ὡς ἀποκαλεῖ τὰς ἐπανορθώσεις, θὰ ἐξευρεθῇ ἡ κοινὴ λύσις διὰ πάσας τὰς Εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις.

Τὴν ἰδίαν ἐπίσης ἡμέραν τῆς 25 Ἰουνίου ὁ Herriot προέβαινεν εἰς δηλώσεις ἐν Παρισίοις, καθ' ὅς μεταξὺ ἄλλων ἐτόνιζεν ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοηθῇ διακανονισμὸς εὐρωπαϊκός, ἀνεῦ ἐνὸς παγκοσμίου διακανονισμοῦ καὶ τελειώνει ἐκφράζων τὴν γνώμην αὐτοῦ περὶ τῆς προαγωγῆς τῆς ἰδέας τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης ἐκ τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως τῆς Λωζάννης.

Τὴν 27 Ἰουνίου λαμβάνει χώραν τρίωρος κοινὴ σύσκεψις μεταξὺ τῆς Γερμανικῆς καὶ Γαλλικῆς Ἀντιπροσωπείας. Κατὰ τὴν σύσκεψιν ταύτην ὁ Γερμανὸς Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἐκθέτει τοὺς λόγους, οἵτινες συνηγοροῦσι ὑπὲρ τῆς ἀκυρώσεως τῶν Ἐπανορθώσεων καὶ ἀναπτύσσει τὰ πρῶτα μέτρα, τὰ ὅποια κρίνει ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς Εὐρώπης. Τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα τοῦ Γερμανοῦ Ὑπουργοῦ συμπληρώνονται ὑπὸ τοῦ von Papen.

Ὁ Herriot ἀναπτύσσει ἐξ ἄλλου ἐξ ὀνόματος τῆς Γαλλίας τὰς ἐπιφυλάξεις αὐτοῦ ἐπὶ τῶν Γερμανικῶν ἀπόψεων καὶ ἐν τέλει τῆς συσκέψεως δημοσιεύεται σχετικὸν ἀνακοινωθέν. Ὁ Herriot ἐπίσης εὐθύς ἀμέσως μετὰ τὴν σύσκεψιν καθίστα ἡμέτερον τῶν κατὰ ταύτην συνομιλιῶν τὸν Ἀγγλόν Πρωθυπουργὸν κ. Mac Donald ὅστις τὴν ἰδίαν ἑσπέραν προσκαλεῖ παρ' αὐτῷ τὸν Γερμανὸν ἀρχικαγγελάριον von Papen. Τὴν ἰδίαν ἐπίσης ἡμέραν τῆς 27

Ἰουνίου ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἰταλικῆς Ἀντιπροσωπείας κ. Grandi παρέδιδε εἰς τὸν Mac Donald ὑπόμνημα εἰς ὃ ἐξέθετε τὰς ἀπόψεις τῆς Ἰταλίας συνισταμένας:

1) Εἰς τὴν ἀνάγκην καὶ τὰ πλεονεκτήματα τῆς κανονικότητος τῶν διεθνῶν συναλλαγῶν, αἵτινες καθίστανται τεχνηταὶ καὶ διαταράσσονται ἐξ αἰτίας τῶν ἐπανορθώσεων καὶ τῶν πολεμικῶν χρεῶν.

2) Εἰς τὴν δῆλωσιν ὅτι ἐξημιούτο ἡ Ἰταλία ἐκ τῆς καταργήσεως τῶν ἐπανορθώσεων, ὑπὲρ ἧς συνηγόρει.

3) Εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς Ἰταλίας, ὅτι ἡ κατάργησις τῶν ἐπανορθώσεων ἔπρεπε νὰ γίνῃ γενικῶς ἀποδεκτή.

4) Εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς Ἰταλίας, ὅτι ἡ κατάργησις τῶν Ἐπανορθώσεων ἔδει νὰ ἔχῃ ὡς συνέπειαν τὴν κατάργησιν τῶν πολεμικῶν χρεῶν.

5) Εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς Ἰταλίας ὅτι ἡ κατάργησις τῶν δημοσιονομικῶν βαρῶν τοῦ πολέμου δὲν ἀποτελεῖ τὸν ἀποκλειστικὸν σκοπὸν, ἀλλὰ ἐν πρῶτον βῆμα τῆς ἀναδιώσεως τῆς ἀμοιβαίας μεταξὺ τῶν λαῶν ἐμπιστοσύνης καὶ ἐν τέλει συνηγορεῖ ὑπὲρ ἐνὸς εὐρυτέρου προγράμματος: τῆς βαθμιαίας πτώσεως τῶν τελωνειακῶν φραγμῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἐμποδίων τῶν διεθνῶν συναλλαγῶν, ὅπως οὕτως ἀποφειχθῶσι κοινωτικοὶ κίνδυνοι, οἵτινες καθίστανται σοβαρώτεροι.

Τὴν 28 Ἰουνίου ὁ Ἀγγλὸς Πρωθυπουργὸς Mac Donald συνεκάλεσε εἰς τὴν Γαλλικὴν καὶ Γερμανικὴν ἀντιπροσωπείαν καὶ ἐπεζητεῖ νὰ ἐξεύρῃ ἑδαφὸς συμβιβασμοῦ τῶν ἀπόψεων αὐτῶν. Μετὰ τὸ πέρας τῆς συσκέψεως δημοσιεύεται ἀνακοινωθέν. Τὴν ἐπομένην ἐπίσης ἡμέραν τῆς 29 Ἰουνίου δίδεται παρὰ τῆς Γερμανικῆς ἀντιπροσωπείας ἕτερον ἀνακοινωθέν δι' ὃ ἀνασχεύονται σημεῖα τινὰ τοῦ κοινῶν ἀνακοινωθέντος τῆς ἰδίας ἡμέρας, ὅπερ εἶχε δημοσιευθῇ, ὡς ἔκρινε καὶ ἡ Γερμανικὴ ἀντιπροσωπεία, πεπλανημένως παρὰ τοῦ Γαλλικοῦ τύπου καὶ τονίζεται ἐν αὐτῷ ἡ πολιτικὴ τῆς Γερμανίας περὶ τῆς μὴ πληρωμῆς ποσοῦ τινος κατ' ἀποκοπὴν, ὡς ἐξήτει ἡ Γαλλικὴ ἀντιπροσωπεία πρὸς κατάργησιν τῶν ἐπανορθώσεων.

Κατὰ τὴν 29 Ἰουνίου ἡ Διάσκεψις εὐρίσκειτο εἰς τὸ μᾶλλον κρίσιμον αὐτῆς ση-

μεῖον. Ὁ Γάλλος Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν Germain Martin συντάσσει μακροσκελὲς ὑπόμνημα εἰς ὃ ἀνέπτυσε τὴν «θέσιν» τῆς Γαλλίας, ἐξέθετε τὰς φάσεις τῶν Ἐπανορθώσεων ἀπὸ τῆς προτάσεως τοῦ Χούδερ, ὁμίλει περὶ τῶν δικαιωμάτων τῆς Γαλλίας συμφώνως πρὸς τὸ σχέδιον Young, ἀνέπτυσε ὅτι ἡ Γαλλία ἀπεδέχετο τὴν γενικὴν γραμμὴν τῶν πορισμάτων τῶν ἐμπειρογνωμόνων τῆς Διασκέψεως τῆς Βασιλείας, καθ' ἣν ἐγένετο δεκτὸν ὅτι δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ ὅτι πᾶσα ἀνακούφισις ὑπὲρ μιᾶς ὀφειλέτιδος χώρας ἀνικάνου νὰ φέρῃ τὰ βάρη ἐνίων ἐτησίων δόσεων θὰ διεκινδύνευε νὰ ἐπιρρίψῃ τὸ βάρος αὐτὸ εἰς πιστώτριαν χώραν, ἣτις οὕσα καὶ αὐτὴ ὀφειλέτις θὰ ἀπέβαινε ἐν συνεχείᾳ ἀνίκανος νὰ βασιτάσῃ τὸ βάρος αὐτό.

Ὁμίλει ἐπίσης ὁ Germain-Martin περὶ τῆς ἀνάγκης ἐνὸς τελικοῦ διακανονισμοῦ καὶ ὑπεστήριξε ὅτι ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ ἐν Γερμανίᾳ, ἐγκρίεται εἰς τὴν κατάχρησιν τῆς δανειακῆς πολιτικῆς αὐτῆς καὶ τοῦ ἀμέτρου δανεισμοῦ αὐτῆς εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, δι' ὃ ὅμως ἐπέτυχε ἡ Γερμανία ἀκόμη νὰ ἀνακαινίσῃ τὴν οἰκονομίαν αὐτῆς. Ἀνέπτυξε ἐπίσης ὁ Germain Martin τὸ σχέδιον τῆς Γαλλίας, ὅπερ μετὰ τὴν παραδοχὴν ἐνὸς γενικοῦ χρεωστασίου διὰ μίαν χρονικὴν περίοδον συνίστατο εἰς μίαν μεγάλην μείωσιν τῶν βαρῶν τῆς Γερμανίας καὶ περὶ μιᾶς κατ' ἀποκοπὴν πληρωμῆς ποσοῦ τινος παρὰ τῆς Γερμανίας.

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Germain-Martin δὲν παραλείπει νὰ ἀναπτύξῃ πόσον σταθερὰ εἶναι τὰ νομικὰ ἐρείσματα τῆς Γαλλίας πρὸς διεκδίκησιν τῶν Ἐπανορθώσεων καὶ ὁμίλει περὶ τῆς ἀνάγκης ἐξασφαλίσεως ὅρων ἰσορροπίας τῆς διεθνούς οἰκονομίας καὶ περὶ τῆς προνομιοῦχου θέσεως τῶν Γερμανικῶν Κρατικῶν Σιδηροδρόμων καὶ τῆς Γερμανίας, ὀλιγώτερον βεβαρημένων ἐκ δανείων καὶ ἄλλων δαπανῶν ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς Γαλλικοὺς Κρατικοὺς Σιδηροδρόμους καὶ τέλος διαδηλώνει ὅτι δὲν εἶναι βᾶσιμος ἡ Γερμανικὴ ἀποφίσις περὶ μὴ πληρωμῆς τῆς Γερμανίας ὅταν ἀποκατασταθῇ ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση.

Τὴν ἰδίαν ἡμέραν τῆς 29 Ἰουνίου συνέρχονται εἰς βραχυτάτην συνεδρίαν αἱ ἀντιπροσωπεῖαι τῶν ἐξ συγκαλεσασῶν Διεύ-

μεων καὶ ὁρίζεται ὑποεπιτροπὴ, ὅπως καθορίσῃ τὴν συντελεσθεῖσαν ἐργασίαν παρὰ τῆς Διασκέψεως καὶ παρασκευάσῃ τὴν ἐργασίαν μιᾶς ἄλλης Διασκέψεως, ἣτις θὰ ἐμελέτα πάντα τὰ λοιπὰ μέτρα, αἵτινα ἀποβαίνουσι ἀναγκαῖα πρὸς θεραπείαν τῶν ζητημάτων, αἵτινα προεκάλεσαν ἡ ἀπειλοῦσι νὰ παρατείνωσι τὴν παγκόσμιον κρίσιν. Δημοσιεύεται ἐπίσης ἐν σχετικὸν ἀνακοινωθέν ἐπὶ τῆς ἐν λόγῳ συγκεντρώσεως.

Τὴν 30 Ἰουνίου ἡ εἰρημένη ὑποεπιτροπὴ ἐπιζητεῖ νὰ ὁρίσῃ τὸ ποσὸν καὶ τοὺς ὅρους πληρωμῆς ἐνὸς κατ' ἀποκοπὴν ποσοῦ, ὅπερ ἡ Γερμανία θὰ ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πληρώσῃ πρὸς τελικὸν διακανονισμὸν τῶν Ἐπανορθώσεων Οἱ Γερμανοὶ ἀντιπρόσωποι διεκδικοῦσι πρὸς ἀποδοχὴν τῆς κατ' ἀποκοπὴν πληρωμῆς ἀντισταθμίσιματα πολιτικῆς φύσεως σχετιζόμενα πρὸς τὸν ἐξοπλισμὸν, τὴν κατάργησιν τοῦ ἀρθροῦ 231 τῆς Συνθήκης τῶν Βερσαλλιών. Κατὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἀνταλλάσσονται διάφορα διακοινώσεις καὶ τὴν 2 Ἰουλίου ἡ Γαλλικὴ ἀντιπροσωπεία ἐπιτυχάνει, ὅπως ἡ Ἀγγλικὴ Ἀντιπροσωπεία ἀποδεχθῇ τὴν πληρωμὴν παρὰ τῆς Γερμανίας κατ' ἀποκοπὴν ποσοῦ 4 δις. Οἱ Γερμανοὶ ἀποκρούουσι τὴν λύσιν αὐτὴν καὶ διεκδικοῦσι πολιτικὰ ἀντισταθμίσιματα. Συγχρόνως τὴν 2 Ἰουλίου υπογράφεται ἡ συμφωνία τῶν Κυρίων (gentlemen's agreement) μεταξὺ τῆς Γαλλικῆς καὶ Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, τὸ ὅποιον περιλαμβάνει τὴν περίφημον ἀνασταλτικὴν ρήτραν, δι' ἧς αἱ δύο Κυβερνήσεις δηλώνουσι ὅτι δὲν θὰ ἐπικυρώσωσι τὰς συμφωνίας τῆς Λωζάννης παρὰ ἐὰν ἐπιτύχωσι τὴν διαρρύθμισιν τῶν πολεμικῶν χρεῶν πρὸς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὸ ὅποιον συμπληροῦται μεταγενεστέρως διὰ τῆς συμβάσεως τῆς 9 Ἰουλίου περὶ προσαρμογῆς τῆς συμφωνίας Caillaux-Churchill τῶν πολεμικῶν χρεῶν.

Τὴν 5 Ἰουλίου ὁ von Papen ἀνακοινώνει ὅτι ἡ κατ' ἀποκοπὴν πληρωμὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ υπερβαίῃ τὰ 2600 ἐκ. μάρκα χρυσᾶ (περιλαμβανομένης τῆς ἀνασταλείσης δόσεως κατὰ τὸ ἔτος 1931-32 διὰ τῆς προτάσεως Χούδερ) καὶ ὑποστηρίζει τὰ πολιτικὰ ἀντισταθμίσιματα. Ὁ Herriot ἀποκρούει τὴν προσφορὰν ταύτην, ἡ

δὲ Διάσκεψις φαίνεται ὅτι ἀποτυγχάνει.

Τὴν ἐπομένην 6 Ἰουλίου ὁ Herriot ἀρνεῖται νὰ συζητήσῃ περὶ τῶν πολιτικῶν ἀντισταθμισμάτων, ἅτινα διεξεδίκει ὁ von Papen, ὁ δὲ Mac Donald συγκαλεῖ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν πέντε σπουδαιότερων πιστωτριῶν Δυνάμεων.

Τὴν 7 Ἰουλίου ὁ Herriot εἰς μίαν ἰδιαιτέραν συνομιλίαν μετὰ τοῦ von Papen διαδηλώνει εἰς αὐτὸν ὅτι κατ' οὐδένα τρόπον θὰ ἀπεδέχετο τὴν ἐγγράφην ρητρῶν πολιτικῶν εἰς τὰς συμφωνίας. Ὁ von Papen φαίνεται ὑποχωρῶν καὶ τὴν 8 Ἰουλίου ἐπέρχεται ἡ συμφωνία ἀποκρουσθέντων πάντων τῶν πολιτικῶν ὅρων. Ἡ κατ' ἀποκοπὴν πληρωμὴ ὀρίζεται εἰς 3 δισεκ. μάρκα χρυσᾷ ἀντιπροσωπευομένη διὰ γραμματίων (bons), ἅτινα θὰ εἶναι δυνατόν νὰ διαπραγματευθῶσι μετὰ πάροδον τριῶν ἐτῶν καὶ θὰ δίδωσι τόκον 5 ο.ο.

Εἰδικώτερον τὴν 9 Ἰουλίου ὑπεγράφησαν ἐν Λωζάννῃ αἱ ἀκόλουθοι πράξεις :

1) Ἡ συμφωνία μετὰ τῆς Γερμανίας, περὶ ἧς ἀσχολούμεθα συνοπτικώτατα ἀνωτέρω.

2) Μέτρα μεταβατικὰ ἀφορῶντα τὴν Γερμανίαν καὶ σχετιζόμενα μὲ τὴν προσαρμογὴν τῆς ἀνωτέρω συμφωνίας πρὸς τὸν μηχανισμόν τῆς Διεθνούς Τραπεζῆς.

3) Ἀπόφασις σχετιζομένη μετὰ τὰς μὴ —Γερμανικὰς ἐπανορθώσεις (réparations non allemandes) καθ' ἣν αἱ ἀπαρτίσασαι τὴν Διάσκεψιν Δυνάμεις συνιστῶσι τὴν κατάρτισιν Ἐπιτροπῆς, ὅπως ἐξετάσῃ τὰς μὴ Γερμανικὰς ἐπανορθώσεις.

4) Ἀπόφασις σχετιζομένη μὲ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς Κεντρικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, καθ' ἣν ἀποφασίζεται ὅπως τὰ σχετικὰ θέματα μελετηθῶσι ὑπὸ μιᾶς Ἐπιτροπῆς ἣτις θὰ ἐπιφορτισθῇ νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν διὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἐνωσην προτάσεις σκοπούσας τὴν ἀνόρθωσιν τῶν Κρατῶν τῆς Κεντρικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ συγκεκριμένως θὰ μελετηθῶσι :

α') Τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς ὑπέρβασιν τῶν δυσχερειῶν τῆς μετακινήσεως τῶν κεφαλαίων (transfert) καὶ τὴν κατάργησιν τῶν περιορισμῶν τῶν διεθνῶν συναλλαγῶν.

β') Πάντα τὰ μέτρα πρὸς ἀναζωπύνησιν τοῦ διεθνούς ἐμπορίου καὶ πρὸς ἀνύψωσιν τῶν τιμῶν.

Τέλος ἀποφασίζεται ὅπως ἡ Γερμανία, Αὐστρία, Βέλγιον, Βουλγαρία, Γαλλία, Ἀγγλία, Ἑλλάς, Οὐγγαρία, Ἰταλία, Ὀλλανδία, Πολωνία, Ρουμανία, Ἑλβετία, Τσεχοσλοβακία καὶ Γιουγκοσλαβία ἀντιπροσωπευθῶσι εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν αὐτὴν, διὰ δύο ἀντιπροσώπων αὐτῶν.

5) Ἀπόφασις σχετικὴ μὲ τὴν σύγκλησιν παγκοσμίου οικονομικῆς καὶ νομισματικῆς Διασκέψεως, καθ' ἣν θὰ ἐξετασθῶσι ζητήματα.

α') Φύσεως νομισματικῆς (ζητήματα νομισματικὰ πίστεως, τιμῶν, περιορισμοῦ συναλλαγμάτων, κυκλοφορίας κεφαλαίων.

β') Φύσεως οικονομικῆς (ζητήματα βελτιώσεως τοῦ συστήματος τῆς παραγωγῆς, τῆς τελωνειακῆς πολιτικῆς καὶ τοῦ περιορισμοῦ εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς τὰς ἐνώσεις μετὰ τῶν παραγωγῶν).

Ἐὰν μνημονεύσωμεν τὴν συμφωνίαν τῆς ἐμπιστοσύνης, ἣτις συνήφθη τὴν 13 Ἰουλίου μετὰ τῆς Γαλλικῆς καὶ Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως καὶ εἰς ἣν προσεχώρησαν μεταγενεστέρως ἡ Γιουγκοσλαβία, Ρουμανία, Ἑλλάς, Γερμανία, Οὐγγαρία καὶ Ἰσπανία, διεξέλθομεν χρονολογικῶς καὶ λίαν συνοπτικῶς τὰς διαφορὰς φάσεις τῶν συζητήσεων τῆς Διασκέψεως τῆς Λωζάννης, μέχρι τῆς ἐπιτεύξεως τῶν συμφωνιῶν, ἀναμφισβητήτως θὰ συναγάγωμεν ὅτι ἡ ἐπιτυχία τῆς Διασκέψεως ὀφείλεται κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὸν Ἀγγλον Πρωθυπουργόν. Εἶχε ὅμως προαχθῇ πολὺ παρὰ τὴν κοινὴν Γαλλικὴν γνώμην ἡ ἀνάγκη τῆς θυσίας τῶν Ἐπανορθώσεων. Ἡ Εὐρώπη κατόπιν τῶν συμφωνιῶν αὐτῶν διανοίγει τὸν δρόμον πρὸς τὴν λήθην τοῦ παρελθόντος καὶ ἐπιζητεῖ νὰ ἐκρίζωσιν ὀρισμένας ἀφορμὰς τοῦ κακοῦ, ὅπως εἶχε τὴν ἀρχὴν εἰς τὰ δημοσιονομικὰ βάρη, ἅτινα προέρχονται ἐκ τοῦ πολέμου. Ἐρωτᾶται ὅμως ἤδη τί θὰ κάμῃ ἡ Ἀμερικὴ; Εἶναι γεγονός βέβαιον ὅτι ἡ Ἀμερικὴ πρὸ τῶν συμφωνιῶν τῆς Λωζάννης δὲν ἐφαίνετο ἀπολύτως ἐνθουσιασμένη ἐκ μιᾶς ἐνδεχομένης ἐπιτυχίας τῆς πολιτικῆς τῆς «πλήρους διαγραφῆς» ἐν Εὐρώπῃ. Ὡς γράφει ὁ Berenger εἰς τὴν Revue de Paris τῆς 16 Ἰουλίου, περὶ δὲ τῶν προθέσεων τούτων τῆς Ἀμερικῆς ἦσαν ἀπολύτως ἐνήμεροι οἱ Εὐρωπαῖοι πολιτικοὶ ἄνδρες. Οἱ

Ἀμερικανοὶ κυρίως διὰ τρεῖς λόγους : νομικοὺς, οικονομικοὺς, καὶ πολιτικοὺς δὲν ἐφαίνοντο ἐνθουσιασμένοι ἐκ τῆς ἐπιτυχίας τῆς πολιτικῆς «τῆς γενικῆς καὶ πλήρους διαγραφῆς ἐν Εὐρώπῃ». Ὁ νομικὸς λόγος συνίστατο εἰς τὸν σεβασμὸν τῶν διεθνῶν συνθηκῶν. Ὁ οικονομικὸς λόγος ἔγκειται εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἡ διαγραφή καὶ ἀπάρνησις τῶν δημοσίων χρεῶν ἀποθαρρύνει τοὺς Ἀμερικανοὺς πρὸς πραγματοποιήσεις ἐπενδύσεων ἐν Εὐρώπῃ. Τέλος ὁ πολιτικὸς λόγος συνίσταται εἰς τὸ γεγονός ὅτι οἱ Ἀμερικανοὶ ἀντιλαμβάνονται ὅτι ἂν ἡ Γερμανία δὲν ἐξακολουθῇ νὰ πληρῶνῃ ἐπανορθώσεις, ἡ Εὐρώπη δὲν θὰ συγκατατεθῇ νὰ συνεχίσῃ τὰς πληρωμὰς τῆς πρὸς τὴν Ἀμερικὴν.

Τί θὰ κάμουν ἤδη οἱ Ἀμερικανοὶ μετὰ τὰς ἐπελθούσας συμφωνίας τῆς Λωζάννης, καὶ τὰς θυσίας εἰς ἃς ὑποβάλλονται αἱ πι-

στώτριαι Δυνάμεις ἐν Εὐρώπῃ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης καὶ προαγωγὴν τῶν σκοπῶν τῆς οικονομικῆς ἀνορθώσεως τοῦ κόσμου; Οἱ ὀφείλονται αὐτῆς ἐν Εὐρώπῃ ἤδη τὴν φορὰν αὐτὴν σκεφθέντες φρονιμώτερον διὰ τῆς συμφωνίας τῆς ἐμπιστοσύνης (gentlemen's agreement) συνεφώνησαν νὰ μὴν ἐπικυρώσωσι τὰς συμφωνίας τῆς Λωζάννης μέχρις ὅτου ἔλθωσι εἰς πλήρη συμφωνίαν μετὰ τῆς Ἀμερικῆς. Ἀς ἐλπίσωμεν ὅτι πρὸ τῆς στάσεως ταύτης τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ὅταν συνεχισθῇ ψυχραίμως καὶ μὲ πνεῦμα, ὅπερ τείνει καὶ συμβάλλει εἰς τὴν κοινὴν ἀνόρθωσιν, ἡ Ἀμερικὴ δὲν θὰ ἀπαρνηθῇ τὴν χειρονομίαν τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς εἰς μίαν δικαίαν θυσίαν χάριν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς κανονικότητος εἰς τὰς διεθνεῖς συναλλαγὰς.

Η ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ ΤΣΑΤΣΟΥ

Υφηγητοῦ τοῦ διοικητικοῦ δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

Α'

1. **Γενικά.** — Τὰ πολιτεύματα δὲν εἶνε κατασκευάσματα ὀρθολογικά, ἀσχετα πρὸς τὸν τόπον, ἀδιάφορα πρὸς τὸν χρόνον. Τὰ πολιτεύματα εἶναι χωρὶς ἐξαίρεσιν ἐξηγητήμενα καὶ τοπικῶς καὶ χρονικῶς, εἶναι δηλαδή, ἐν μιᾷ λέξει ἱστορικὰ γεγονότα. Ὡς ἱστορικὰ γεγονότα δὲ σπανίως ὁμοιάζουν, οὐδὲ εἶναι, καθ' ἑκάστον ἐξεταζόμενα, συμμετρικά.

Τὴν συμμετρίαν ὅμως ἐπιβάλλει, τείνει δηλαδή πρὸς αὐτὴν μία, φυσικὴ κατ' ἀρχάς, ἱστορικὴ βραδύτερον, ἀνάγκη. Κατὰ τῆς πραγματικῆς αὐτῆς ἀνάγκης ἀγωνίζεται ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἵνα ἐπιφέρῃ τὴν συμμετρίαν. Ὁ δὲ λογικὸς αὐτὸς ἀγὼν ἐξηγεῖται, ὅχι μόνον ὡς ἀποτέλεσμα τῆς διανοητικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ σκοποῦ, τὸν ὅποιον ἐπιδιώκει. Διότι οὐδεμία κοινωνικὴ προσπάθεια δύναται ν' ἀναπτυχθῇ μὲ τόσῃ ἐπιτυχίαν, ὅσην ἡ συμμετρικὴ κοινωνικὴ προσπάθεια. Πᾶσα δύναμις ἐν αὐτῇ συντονίζεται καὶ εἶνε ἀδύνατος ὁ συντονισμὸς ὅπου δὲν ὑπάρχει συμμετρία.

Ἄλλ' οὐδὲν εἶναι σφαλερώτερον ἀπὸ τὴν εὐκολον ἐκείνην ἀποψιν, ἡ ὅποια παρυσιάζει τὴν κοινωνίαν ὡς ἐν εὐρύθμῳ συμμετρίᾳ λειτουργοῦσαν, εὐθὺς ἅμα τὸ πολίτευμα καὶ τὸ δίκαιον ἐν γένει διαταχθῶν ἐν ὀρθολογικῇ ἀναλογίᾳ. Ἀσφαλῶς ἐπηρεάζεται ἡ κοινωνία ἐκ τοῦ δικαίου. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ νὰ μεταβληθῇ τὸ δίκαιον, ἵνα μεταβληθῇ διὰ μιᾶς καὶ ἡ κοινωνία. Διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ δικαίου καὶ ἰδίως τοῦ πολιτεύματος ἐπέρχεται κατ' ἀρχὰς ἡ μεταβολὴ τῆς μορφῆς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῆς οὐσίας. Ἡ δὲ μεταβολὴ τῆς μορφῆς εἶναι τότε μόνον ἱκανὴ νὰ ἐπιφέρῃ καὶ τῆς οὐσίας τὴν μεταβολήν, εἴταν οὐδὲ ἀκαιρὸς εἶναι, οὐδὲ ὑπερβαλλούσης ἐκτάσεως, ἀκολουθεῖ δὲ κατεύθυνσιν ἱστορικῶς ὀρθήν. Ἐάν

ἡ μεταβολὴ τῆς μορφῆς εἶναι ὅχι μόνον ἀκαιρὸς, ἀλλὰ καὶ μεγάλης ἐπὶ πλέον ἐκτάσεως, ἡ ἀκολουθεῖ κατεύθυνσιν ἱστορικῶς ἐσφαλμένην, παύει πλέον ἡ ἐπαφὴ τῆς οὐσίας καὶ τῆς μορφῆς καὶ συνεπῶς ἡ δυνατότης τοῦ ἐπηρεασμοῦ τῆς κοινωνίας ἐκ τοῦ δικαίου. Κεῖ τότε, εἴτε ἀπονεκροῦται ἡ κοινωνία, εἴτε αὕτη ἐξεγείρεται κατὰ τοῦ δικαίου, πάντως ἡ πολιτεία καταστρέφεται καὶ μόνον ἡ ἄγνοια τῆς ἀληθοῦς αὐτῆς ἐννοίας συγχωρεῖ παρόμοιον σφάλμα. Διότι πολιτεία εἶναι ἡ ἐν λειτουργίᾳ συνένωσις δικαίου καὶ κοινωνίας. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπέλθῃ ἡ τοιαύτη ἐν λειτουργίᾳ συνένωσις, εἶναι ἀπαραίτητον τὸ δίκαιον νὰ προσαρμόζηται εἰς τὴν κοινωνίαν. Τὸ δίκαιον ἄρα πρωτίστως ἔχει σκοπὸν νὰ κυρώσῃ τὰ κρατούμενα καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς συναλλαγὰς. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ κοινωνία δὲν εἶναι στάσιμος, ἀλλὰ μεταβάλλεται διαρκῶς, τὸ δίκαιον ἔχει σκοπὸν νὰ ἐξασφαλίσῃ καὶ τὰς ἐν τῇ γενέσει αὐτῶν εὐρισκομένας κοινωνικὰς ἀνάγκας. Τοῦτο δὲ μόνον ἐφ' ὅσον αὐταὶ δὲν ἀποτελοῦν ἀπαραίτητον ἀπόκλισιν ἐκ τοῦ σκοποῦ, πρὸς τὸν ὅποιον ὁδηγεῖ διαρκῶς ἡ παγκόσμιος ἱστορία, ὅποταν ἡ ἐνέργεια τοῦ δικαίου δέον νὰ εἶναι περιοριστικὴ, καὶ μέχρι ἀπαγορεύσεως ἐν ἀνάγκῃ ἐξικνουμένη. Ὅπως ἡ ἀκαιρὸς ἡ ἐσφαλμένη ἢ τέλος ὑπερβολικὴ μεταρρυθμίσις, οὕτω καὶ ἡ στασιμότης ἢ προκαλεῖ τὴν ἐπαναστασίαν ἢ ἀπονεκρῶναι τὴν κοινωνίαν. Διότι ἂν ἡ στασιμότης αὕτη δὲν ἀπονεκρῶναι βαθμιαίως τὴν κοινωνίαν, ἐμποδίζουσα τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς, κατ' ἀνάγκην ἐπέρχεται ὁ χωρισμὸς τῆς ἀναπτυσσομένης κοινωνίας καὶ τοῦ ἀμεταβλήτου δικαίου, ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ὁποίου δὲν χωρεῖ πλέον ἡ κοινωνικὴ δυναμικότης, ἡ δὲ πολιτεία καταρρεῖ. Δηλαδή σκοπὸς τοῦ δικαίου πρέ-

πει νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἱστορίας καὶ δὲν ἐπιτρέπεται τὸ δίκαιον οὐδὲ νὰ ὑστερή, οὐδὲ νὰ προηγήται τούτου.

Τούτου δοθέντος ἀφ' ἐκτουτί τίθεται τὸ πρόβλημα τοῦ συνταγματικοῦ νόμου, ἥτοι τοῦ νόμου ἐκείνου, τοῦ ὁποίου αἱ διατάξεις ἐπηρξημένῃν ἔχουσιν τὴν τυπικὴν ἰσχύν, ἀποκλείεται νὰ μεταβληθῶν διὰ νόμου κατὰ τὴν ἐπὶ τούτῳ συνήθη νομοθετικὴν τάξιν.

Ἀσχέτως πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀποψιν (1) οἱ συνταγματικοὶ νόμοι σήμερον εἶναι θεσμοὶ ἀσφαλιστικὸς τῆς σταθερότητος ὠρισμένων ἐπιταγῶν κατὰ τῆς ἀσταθείας τῆς κοινοβουλευτικῆς πλειοψηφίας καὶ τῶν κομματικῶν ὑπερβάσεων. Διακρίνονται δὲ οἱ συνταγματικοὶ νόμοι ἀλλήλων, ἀναλόγως τῆς ἀσφαλείας, τὴν ὁποίαν, ἀπὸ ἀπόψεως δικαίου, παρέχουν, εἰς συνταγματικούς νόμους, τῶν ὁποίων οὐδεμία χωρεῖ τροπολογία, εἰς συνταγματικούς νόμους, τῶν ὁποίων ἐπιτρέπεται ἡ μερικὴ μόνον ἀναθεώρησις καὶ τέλος εἰς συνταγματικούς νόμους, τῶν ὁποίων ἔχει προβλεφθῇ καὶ ἡ γενικωτέρα μεταρρυθμίσις. Οἱ δὲ συνταγματικοὶ νόμοι πάλιν, τῶν ὁποίων ἐπιτρέπεται ἡ μερικὴ ἀναθεώρησις ὡς καὶ οἱ συνταγματικοὶ νόμοι, τῶν ὁποίων ἔχει προβλεφθῇ ὅχι μόνον ἡ μερικὴ ἀναθεώρησις, ἀλλὰ καὶ ἡ γενικωτέρα μεταρρυθμίσις, ὑποδικαιοῦνται εἰς συνταγματικούς νόμους, τῶν ὁποίων ἡ μερικὴ ἀναθεώρησις ἢ ἐνδεχομένως ἡ γενικὴ μεταρρυθμίσις ἐπιτρέπεται νὰ γίνῃ δι' ἀρχῆς εἰδικῆς, συγκαλουμένης συνήθως ἀναθεωρητικῆς ἢ συντακτικῆς συνελεύσεως καὶ εἰς ἐκείνους, ὧν ἐπιτρέπεται ἡ ἀναθεώρησις ἢ ἐνδεχομένως μεταρρυθμίσις διὰ τῆς συνήθους ἀρχῆς ἥτοι τῆς Βουλῆς ἢ καὶ τῆς Γερουσίας, ἐὰν ὑπάρχει τοιαύτη, ἀλλὰ δι' ἡδημένης ἐπὶ τούτῳ πλειοψηφίας (2).

2. **Τὸ ἀρθρ. 125 τοῦ Συνταγματος.** Ἐπὶ τῇ θάσει τῶν ὅσων ἀνεπτύχθησαν ἀνωτέρω δέον νὰ κατακριθῶσι πρωτίστως οἱ

συνταγματικοὶ νόμοι, τῶν ὁποίων ὅχι μόνον ἡ γενικὴ μεταρρυθμίσις, ἀλλὰ καὶ ἡ μερικὴ ἀναθεώρησις ἀπαγορεύεται. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἐπιβολῆς ἀδιασλεύτου τάξεως ἐτοιμάζεται διὰ τοιούτων νόμων ἡ τῆς πολιτείας ἡ ἀπονέκρωσις ἢ τῆς ἐπαναστάσεως ἡ περιπέτεια. Ἀλλὰ καὶ οἱ συνταγματικοὶ νόμοι, τῶν ὁποίων ἐπιτρέπεται ἡ μερικὴ μόνον ἀναθεώρησις, εἶναι κατακριτέοι, ἐν μικροτέρῳ μέτρῳ μὲν, ἀλλὰ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Ὅσον ἡ ἔκτασις τῆς ἐπιτροπομένης μεταρρυθμίσεως αὐξάνεται τόσον ἐλαττοῦται τῶν νόμων αὐτῶν ἡ ἐλαττωματικότης.

Ἄλλ' ἐξαντλουμένου τοῦ ἀναθεωρητικοῦ περιθωρίου προβάλλουν οἱ κίνδυνοι τῆς ἀπονέκρωσεως ἢ τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐν Ἑλλάδι ρυθμίζεται τὸ ζήτημα διὰ τοῦ ἀρθ. 125 τοῦ Συνταγματος ἔχοντος ὡς ἑξῆς. «Μόνον αἱ μὴ θεμελιώδεις διατάξεις τοῦ Συνταγματος δύνανται νὰ ἀναθεωρηθῶν μετὰ πενταετίαν, κατὰ τὰ κατωτέρω ὀριζόμενα.

»Ἡ πρότασις πρὸς ἀναθεώρησιν περιλαμβάνουσα ὠρισμένας διατάξεις τοῦ Συνταγματος, δύναται νὰ υποβληθῇ εἴτε »εἰς τὴν Βουλὴν εἴτε εἰς τὴν Γερουσίαν »καὶ πρέπει πρῶτον νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ ὑπ' »ἀμφοτέρων τῶν Νομοθετικῶν Σωμάτων, δι' »ἀπολύτου πλειοψηφίας, ἔπειτα δὲ, μετὰ »πάροδον τριῶν μηνῶν, νὰ γίνῃ ἐπίσης ἀποδεκτὴ ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τῶν δύο Νομοθετικῶν Σωμάτων, συνερχομένων ἐπὶ τούτῳ »εἰς Ἐθνικὴν Συνέλευσιν διὰ πλειοψηφίας τοῦλάχιστον τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ δ' »λου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς.

»Τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως προεδρεύει ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς.

»Αἱ ἀναθεωρούμεναι διατάξεις ἰσχύουν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεώς των εἰς τὴν »Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

»Ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις δύνανται νὰ »υποβάλῃ τὴν περὶ ἀναθεωρήσεως ἀπόφασιν τῆς εἰς Δημοψήφισμα, ὅποταν αἱ ἀναθεωρούμεναι διατάξεις τίθενται εἰς ἐφαρμογήν, ἐὰν ἐγκριθῶσι παρὰ τοῦ λαοῦ.

Ἄρα κατὰ τὸ ἀρθ. 125 τοῦ Ἑλληνικοῦ Συνταγματος τοῦ 1927 δὲν ἐπιτρέπεται ἀφ' ἐνὸς ἡ ἀναθεώρησις πάσης διατάξεως ἀλλὰ μόνον τῶν μὴ θεμελιωδῶν, ὀρίζεται δὲ ἀφ' ἑτέρου εἰδικὴ ἀναθεωρητικὴ

(1) Βλ. Θ. ἐ. μ. Δ. Τσάτσου. Ἡ συνταγματικὴ προστασία τῶν ἀτομικῶν περιουσιακῶν δικαιωμάτων 1928.

(2) Διάφορος τῆς διακρίσεως τῶν συνταγματικῶν νόμων εἶναι ἡ διαίρεσις τῶν πολιτευμάτων Βλ. Θ. Τσάτσου. Εἰσαγωγή εἰς τὸ δημόσιον δίκαιον, (λιθογρ.) 1932, σελ. 26.

ἀρχή, ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις καὶ εἰδικὴ ἐν αὐτῇ πλειοψηφία.

Δύο λοιπὸν εἶναι τὰ τυπικὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα προέχουν ἕνα οὐσιαστικῶς ἐξετασθῇ τὸ πρόβλημα τῆς ἀναθεώρησης ἐντὸς τῶν συνταγματικῶν ὁρίων· πρῶτον ὁ καθορισμὸς τῆς ἐννοίας τῆς θεμελιώδους διατάξεως ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐννοίαν τῆς μὴ θεμελιώδους διατάξεως καὶ δεύτερον ὁ καθορισμὸς τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως.

α) Ἡ διάκρισις μεταξὺ θεμελιωδῶν καὶ μὴ θεμελιωδῶν διατάξεων.

Ἡ διάκρισις αὕτη ἀποτελεῖ ἐξαιρετικὴν ἰδιοτυπίαν τῶν Ἑλληνικῶν Συνταγμάτων εἰς οὐδένα συνταγματικὸν νόμον ἄλλης χώρας ἀπαντῶσα. Εἰσήχθη παρ' ἡμῖν τῇ 1864. Τὸ ἀρθ. 107 τοῦ ψηφισθέντος τότε Συντάγματος ὁρίζει ὅτι·

«Δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἀναθεώρησις δολοκλήρου τοῦ Συντάγματος· ὠρισμένοι δὲ μὲς διατάξεις αὐτοῦ ἐκ τῶν μὴ θεμελιωδῶν δύνανται ν' ἀναθεωρηθῶσιν, ἀλλ' ἀφοῦ παρέλθωσι δέκα ἔτη ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεώς του, καὶ ἀφοῦ μετὰ ταῦτα θεδαιωθῇ προσηκόντως ἡ ἀνάγκη αὐτῇ.

Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναθεώρησης θεωρεῖται βεβαία, ἐὰν ἡ Βουλὴ κατὰ δύο συνεχεῖς βουλευτικὰς περιόδους, διὰ τριῶν τετάρτων τῶν ψήφων τοῦ ὅλου αὐτῆς ἀριθμοῦ, ζητήσῃ τὴν ἀναθεώρησιν δι' ἰδίας πράξεως, ὁρίζουσης τὰς ἀναθεωρητέας διατάξεις.

Ἀποφασισθεῖσης τῆς ἀναθεώρησης, διαλύεται ἡ ὑφ' ὅσῳ Βουλὴ καὶ συγκαλεῖται νέα εἰδικῶς πρὸς τοῦτο, συγκειμένη ἐκ διπλασίου ἀριθμοῦ βουλευτῶν, ἥτις ἀποφασίζει ἐπὶ τῶν ἀναθεωρητέων διατάξεων.

Εἰς τὸ σύνταγμα τοῦ 1844 δὲν ὑπῆρχε παρομοία διάταξις.

Μόνον ἡ διάταξις τοῦ ἀρθ. 3 § 1 τοῦ πρώτου κεφαλαίου τοῦ ἀμερικανικοῦ συντάγματος, καθ' ἣν ἐκάστη πολιτεία δικαιούται νὰ στέλλῃ δύο γερουσιαστὰς εἰς τὴν γερουσίαν τῆς συμπολιτείας, εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῇ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς πᾶσαν ἄλλην, ὡς θεμελιώδης καὶ συνεπῶς ἀνεπίδεκτος ἀναθεώρησης, ἐπειδὴ διὰ τῆς εἰδικῆς ἐπὶ τούτῳ διατάξεως τῆς τελευταίας προτάσεως τοῦ μοναδικοῦ ἀρθ. τοῦ πέμπτου κεφαλαίου

τοῦ συντάγματος, ἀπαγορεύεται ἡ ἀναθεώρησις τῆς παραγράφου ταύτης, δηλαδὴ τῆς § 1, ἀρθ. 3, κεφ. α'. Ἀλλ' ὁ τοιοῦτος τοῦ ἀρθ. 3 § 1 κεφ. α' τοῦ ἀμερικανικοῦ συντάγματος χαρακτηρισμὸς εἶναι τυπικός, ἐπειδὴ μόνον ἐνεκα τοῦ συνταγματικοῦ περιορισμοῦ τῆς ἀναθεώρησης εἶναι θεμελιώδης ἡ διάταξις αὕτη, ἐνῶ τοῦναντίον ἐν Ἑλλάδι ὁ χαρακτηρισμὸς εἶναι οὐσιαστικός καὶ ἀπαγορεύεται ἡ ἀναθεώρησις ὠρισμένων διατάξεων τοῦ συντάγματος, ἀκριβῶς καὶ μόνον ἐπειδὴ αὗται εἶναι θεμελιώδεις.

Ἐκ τῶν νεωτέρων συνταγμάτων εἰς τὸ σύνταγμα τῆς Τουρκικῆς δημοκρατίας ἀπαντᾷ, ἐν ἀρθ. 102, διάταξις καθ' ἣν ἀπαγορεύεται ἡ μεταβολὴ τοῦ ἀρθ. 1 τοῦ τουρκικοῦ συντάγματος, τοῦ ὁρίζοντος ὅτι μορφὴ τῆς τουρκικῆς πολιτείας εἶναι ἡ δημοκρατία. Ἀναμφισβητήτως ἡ διάταξις αὕτη οὐσίᾳ καὶ τύποις, εἶναι θεμελιώδης. Ἀλλ' ἐπίσης ἀναμφισβητήτως εἶναι καὶ ἄλλαι διατάξεις τοῦ τουρκικοῦ συντάγματος κατ' οὐσίαν θεμελιώδεις, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τύποις. Ἐπίσης εἰς τὸ ἀρθ. 77 τοῦ λετονικοῦ συντάγματος ὁρίζεται ὅτι αἱ τροποποιήσεις τῶν ἀρθ. 1, 2, 3, καὶ 6 ψηφίζονται ὑπὸ τῆς Διαιτήσεως δὲν ἀποκοτῶν ἰσχύον νόμου προτοῦ ἐγκριθῶν διὰ δημοψηφίσματος. Αἱ διατάξεις αὗται ἀφοροῦν ἢ τοῦ ἀρθ. 1 τὴν δημοκρατικὴν τοῦ πολιτεύματος μορφήν, ἢ τοῦ ἀρθ. 2 τὴν λαϊκὴν κυριαρχίαν, ἢ τοῦ ἀρθ. 3 τὰ στοιχεῖα τῆς ἐπικρατείας καὶ τέλος ἢ τοῦ ἀρθ. 6 τὴν καθολικότητα, τὴν ἰσότητα, τὴν ἀμεσότητα, τὴν μυστικότητα καὶ τὴν ἀναλογικότητα τῆς ἐκλογῆς τῶν μελῶν τῆς Διαιτήσεως. Ἀλλ' ὅπως καὶ προκειμένου περὶ τοῦ ἀρθ. 1 τοῦ τουρκικοῦ συντάγματος, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ἀρθ. 102 οὕτω καὶ προκειμένου περὶ τοῦ ἀρθ. 1, 2, 3, καὶ 6 τοῦ λετονικοῦ συντάγματος εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ταῦτα δὲν ἀποτελοῦσι τὸ σύνολον τῶν θεμελιωδῶν διατάξεων τοῦ λετονικοῦ συντάγματος. Ἀλλὰ πλὴν αὐτοῦ κατὰ τὸ λετονικὸν σύνταγμα αἱ διατάξεις τῶν ἀρθ. 1, 2, 3 καὶ 6 διακρίνονται τῶν ἄλλων, οὐχὶ διὰ ν' ἀπαγορευθῇ ὁπωσδήποτε καὶ ὁποιαδήποτε μεταβολὴ αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον ἵνα καθορισθῇ ὅτι πρὸς τοῦτο δὲν ἀρκεῖ πλέον ἡ συνήθης τακτικὴ διαδικασία ἢ καθοριζομένη διὰ τοῦ ἀρθ. 76 τοῦ συν-

τάγματος, ἀλλ' ἀπαιτεῖται καὶ ἡ διενέργεια δημοψηφίσματος κατὰ τὸ ἀρθ. 77.

Δοθέντος ἤδη ὅτι διὰ συγκρίσεως οὐδὲν εἶναι δυνατόν νὰ παριστῇ τις πρὸς ἐξакρί-βωσιν τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας τῶν θεμελιωδῶν διατάξεων ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὰς μὴ θεμελιώδεις, προφανὲς εἶναι ὅτι τὸ πρόβλημα καθίσταται δυσκολώτατον. Πρωτίστως δέον νὰ καθορισθῇ τὸ ζήτημα τοῦτο· ὑπάρχουν εἰς τὸ σύνταγμα τῆς Ἑλληνικῆς δημοκρατίας ἀρθρα μὴ ἐπιδεχόμενα τὴν ἀναθεώρησιν, ἀρθρα δηλαδὴ τῶν ὁποίων ἡ διατύπωσις εἶναι δεσμευτικὴ ἢ μὴ· πῶς εἶναι δεσμευτικὴ μόνον ἡ διέπουσα τὰς σπουδαιότερας διατάξεις ἀρχή;

Ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως τὸ πρῶτον ἐνδεχόμενον ἀναμφισβήτως εἶναι μάλλον ἢ τὸ δεύτερον ἐπιθυμητόν, ἐπειδὴ καθίσταται οὕτω δυνατόν νὰ καθορισθῇ κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον, δηλαδὴ τυπικόν, ὅτι ταῦτα μὲν ἐκ τῶν ἀρθρων τοῦ συντάγματος εἶναι θεμελιώδη, ἐκεῖνα δὲ μὴ θεμελιώδη, ἀκριβῶς ὅπως ὁρίζεται εἰς τὸ λετονικὸν σύνταγμα, ὅτι πᾶσα τροποποίησις τῶν ἀριθμητικῶς ὁρισμένων ἐν αὐτῷ ἀρθρων, ἢ τοῦ 1, 2, 3, καὶ 6 κτᾶται νόμου ἰσχύον, ἀφ' οὗ μόνον ἐγκριθῇ διὰ δημοψηφίσματος. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη τοῦ προβλήματος ἐπίλυσις, εἶναι καθ' ὑπερβολὴν ἐμπειρικὴ, ἐν αὐτῇ δὲ παραβλέπεται ἰδίως ἡ οὐσία τοῦ ζητήματος. Ὁ νομοθέτης ἠθέλησεν ἀναμφισβητήτως τοῦτο μόνον· νὰ διασφαλίσῃ τὰς ἀρχὰς ἐκεῖνας, αἱ ὁποῖαι διέπουν τὸ πολίτευμα, δηλαδὴ τοὺς σκοποὺς· δὲν ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ βεβαίως οὐδὲ τὴν λεκτικὴν αὐτοῦ διατύπωσιν, οὐδὲ τὰ μέσα τῆς ἐπιδιώξεως ἐνὸς ἐκάστου σκοποῦ τοῦ πολιτεύματος ἀμετάβλητα.

Δυσχεραίνεται βεβαίως οὕτω τὸ ἔργον τοῦ ἐρμηνευτοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ συντάγματος, ἐπειδὴ ἐνδέχεται νὰ ὑποδηλοῦται δι' ἀρθρου τινὸς ὁ σκοπός, ὁ συνταγματικῶς ἀμετάβλητος, ἀλλ' ἐν τῷ κειμένῳ νὰ διατυπώται· μόνον ὁ τρόπος καθ' ὃν ὁ νομοθέτης ἐκρίνεν ὅτι δέον νὰ ἐπιδιώκῃται ὁ σκοπός.

Ἐνδέχεται μάλιστα καὶ ἡ σπουδαιότερα συνταγματικὴ διάταξις νὰ διατυπώται μὲν ρητῶς, ἀλλὰ καὶ ταύτης ἡ ρητὴ διατύπωσις νὰ συμπλέκηται μετὰ διατάξεων ἀφορωσῶν εἰς τὰ μέσα μόνον τῆς ἐπιδιώξεως τοῦ θεμελιώδους σκοποῦ. Ἄρα κατ'

ἀνάγκην δέον ὁπωσδήποτε νὰ ἐγκαταλειφθῇ πᾶσα προσπάθεια τυπικῆς διατυπώσεως τῆς οὐσιαστικῆς διακρίσεως μεταξὺ θεμελιωδῶν καὶ μὴ θεμελιωδῶν διατάξεων. Εἰς τὸ σύνταγμα ὑπάρχουν νοήματα θεμελιώδη δὲν ὑπάρχουν ἀρθρα θεμελιώδη.

Τίθεται ἤδη τὸ ἐρώτημα· πῶς εἶναι δυνατόν νὰ διακριθῇ τὸ μέσον ἀπὸ τὸν σκοπόν, ἢτοι συγκεκριμένως ἐρωτᾶται, ποῖαι ἦσαν αἱ πολιτικαὶ ἀρχαί, τὰς ὁποίας ἠθέλησε ὁ ἑλλην νομοθέτης ὡς ἀμετάβλητα θεμέλια τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας. Ἡ δυσκολία ἐγκτεται κυρίως εἰς τὸ ὅτι τὸ μέσον εἶναι σκοπὸς ὡς πρὸς τὰ εἰδικώτερα μέσα, τὰ ὁποῖα ὑπόκεινται εἰς αὐτὸ καὶ ἀντιθέτως ὁ σκοπὸς εἶναι μέσον ὡς πρὸς σκοπὸν γενικώτερον αὐτοῦ.

Πῶς εἶναι λοιπὸν δυνατόν ὁ ἐρμηνευτὴς νὰ διακρίνῃ τοὺς σκοποὺς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι δέον νὰ θεωρηθῶν ὡς σκοποὶ μόνον, ἢ τουλάχιστον ὡς σκοποὶ πρωτίστως, ἀπὸ τοὺς σκοποὺς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶναι καὶ μέσα;

Τὸ πρόβλημα τοῦτο πρωτίστως εἶναι πρόβλημα ἱστορικόν. Ἡ λογικὴ μόνον ἀνάπτυξις τοῦ συνταγματικοῦ ἡμῶν νόμου εἶνε ἀδύνατον νὰ δώσῃ τὸ μέτρον ἐκεῖνο, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου κριθῇσεται θεμελιώδης ἢ μὴ ἐκάστη συνταγματικὴ διάταξις. Ἡ λογικὴ αὕτη ἀνάπτυξις εἶναι δυνατόν νὰ καταλήξῃ συμπληρωμένη ἀναγκάως, εἰς σύστημα ἐπιταγῶν, ὧν ἡ γενικωτάτη διαρκὴς εἰδικευομένη θὰ περιλάβῃ ἀπάσας τὰς συνταγματικὰς διατάξεις. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν πρῶτην, τὸ γενικώτατον γένος, εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι θὰ κριθῇ θεμελιώδης. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου θὰ γεννηθῇ ἀμέσως ἡ λογικῶς ἀνυπερβλήτος δυσκολία. Ποῖαι διατάξεις εἰσέτι ἐκ τῶν περιεχομένων εἰς τὸ λογικὸν αὐτὸ σύστημα δέον νὰ θεωρηθῶσι θεμελιώδεις, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τοῦ κριτηρίου· αἱ δευτερογενεῖς συνταγματικαὶ διατάξεις εἶναι θεμελιώδεις; Ἐὰν ναὶ διατί δὲν εἶναι θεμελιώδεις αἱ τριτογενεῖς συνταγματικαὶ διατάξεις; Ἰδοὺ εἰς ποῖας ἀνυπερβλήτους δυσχερείας προσκρούει πᾶσα προσπάθεια λογικῆς ἐπιλύσεως τοῦ προβλήματος τῆς διακρίσεως τῶν θεμελιωδῶν ἀπὸ τὰς μὴ θεμελιώδεις συνταγματικὰς διατάξεις.

Ἀποβαίνει οὕτως ἀναμφισβήτητον ὅτι

πρὸς τοῦτο ἡ λογικὴ ἐπεξεργασία τοῦ κειμένου τοῦ συνταγματικοῦ ἡμῶν νόμου δὲν ἐπαρκεῖ. Πρὸς ἀποφυγὴν ἅρα τῆς αὐθαρεσίας ἐν τῇ διακρίσει τῶν θεμελιωδῶν ἀπὸ τὰς μὴ θεμελιώδεις συνταγματικὰς διατάξεις ἀπομένει μόνον ὁ ἱστορικὸς καθορισμὸς τῆς σπουδαιότητος ἐκάστης διατάξεως. Εἰς τοῦτο αἱ προπαρασκευαστικαὶ ἐργασίαι ὡς καὶ αἱ σχετικαὶ συζητήσεις εἶναι δυνατόν νὰ βοηθήσουν, ἀλλ' ἡ σημασία των εἶναι πρέπον νὰ μὴν υπερτιμηθῇ. Τῶν ἐργασιῶν καὶ τῶν συζητήσεων αὐτῶν εἶναι πολλὸ σπουδαιότερα τὰ ἐκ τῆς ἱστορίας ἐκάστου θεσμοῦ δεδομένα καὶ ὁ καθορισμὸς ἐν γένει τῶν περιστάσεων, ἐν αἷς ἐψηφίσθη τὸ σύνταγμα γενικῶς, ἀλλὰ καὶ τὸ σχετικὸν ἄρθρον εἰδικῶς, ἐπειδὴ ὅσον εὐρύτερα εἶναι ἡ βάσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁ ἱστορικὸς ὁρισμὸς στηρίζεται, τόσον ἀντικειμενικώτερα εἶναι καὶ ἡ ἀξία του(1).

Δέον ἦδη νὰ γνωσθῇ ποία ἡ διαδικασία τῆς ἀναθεώρησης. Ὅρίζεται αὕτη ἐν ἄρθρ. 125 § 6' καὶ γ'.

«**Ἡ πρότασις πρὸς ἀναθεώρησιν, περιλαμβάνουσα ὠρισμένας διατάξεις τοῦ Συντάγματος, δύναται νὰ ὑποβληθῇ εἴτε εἰς τὴν Βουλὴν εἴτε εἰς τὴν Γερουσίαν καὶ πρέπει πρῶτον νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν Νομοθετικῶν Σωμάτων δι' ἀπολύτου πλειοψηφίας, ἔπειτα δέ, μετὰ πάροδον τριῶν μηνῶν, νὰ γίνῃ ἐπίσης ἀποδεκτὴ ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τῶν δύο Νομοθετικῶν Σωμάτων, συνερχομένων ἐπὶ τούτῳ εἰς Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, διὰ πλειοψηφίας τοῦλάχιστον τῶν τριῶν μελῶν αὐτῆς.**

Τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως προεδρεῖ εἰ ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς».

Πρωτίστως ἐρωτᾶται πῶς ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως πρὸς ἀναθεώρησιν. Εἰς τὸ ἄρθ. 125 ἐδ. 6' οὐδὲν ὀρίζεται σχετικῶς. Τὸ δικαίωμα τοῦτο ἔχει προκειμένου περὶ νόμων ἡ Κυβέρνησις, ἡ Βουλὴ καὶ ἡ Γερουσία, ὡς ὀρίζεται ρητῶς εἰς τὸ ἄρθρ. 28 ἐδ. α' τοῦ Συντάγματος. Οὐδεὶς ἐπὶ τοῦ προκειμένου συντρέχει λόγος νὰ μὴ

θεωρηθῇ καὶ πάλιν ὅτι καὶ ἡ Κυβέρνησις καὶ ἡ Βουλὴ καὶ ἡ Γερουσία ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦτο. Τοῦναντίον ἡ ἑλλειψὶς σχετικῆς εἰδικῆς ὡς πρὸς τοῦτο διατάξεως ἔτι μᾶλλον ἐνισχύει τὸ συμπέρασμα τοῦτο. Ὅσον ὅμως ἀφορᾷ τὴν Κυβέρνησιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι δὲν ἔχει ἐφαρμογὴν ἡ ἐπὶ τοῦ ἄρθ. 28 ἐρμηνευτικὴ δὴλῶσις καθ' ἣν, διὰ τοῦ ὅρου **Κυβέρνησις νοεῖται ἐνταῦθα καὶ εἰς ἕκαστος Ὑπουργὸς κεχωρισμένως, δυνάμενος νὰ εἰσηγηθῇ προτάσεως νόμου ἐπὶ ἀντικειμένου τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Ὑπουργείου του**. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι δὲν εἶναι οὐδενὸς Ὑπουργοῦ ἀποκλειστικὸν ἀντικείμενον ἡ μέριμνα διὰ τὴν ἀναθεώρησιν ἢ μὴ τοῦ συντάγματος. Τοῦτο εἶναι ἀναμφισβήτητος ἀντικείμενον τῆς γενικῆς κυβερνητικῆς ἀρμοδιότητος, ἥτοι τμήμα τῆς γενικῆς πολιτικῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν ὁποῖαν καὶ εἶναι ὑπεύθυνοι καὶ συνεπῶς ἀρμόδιοι ἐξ' ὅλοκληρου πάντες οἱ Ὑπουργοὶ (1).

Ἡ πρότασις πρὸς ἀναθεώρησιν δέον ν' ἀφορᾷ εἰς ὠρισμένας διατάξεις. Προκύπτει ἐκ τούτου ὅτι καὶ ἡ Βουλὴ καὶ ἡ Γερουσία δύνανται ν' ἀποκρούσουν ἄριστον πρότασιν ἐπὶ τῷ λόγῳ τῆς ἐλλείψεως προτάσεως ἀφορώσης εἰς ὠρισμένας διατάξεις.

Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ νὰ προτείνεται μόνον ὠρισμένων διατάξεων ἡ ἀναθεώρησις. Δέον ἢ πρότασις αὕτη νὰ περιλάβῃ καὶ τὸ κείμενον ἐκάστης διατάξεως ὡς αὕτη προβλέπεται διὰ τῆς προτεινομένης ἀναθεώρησης δέον τοῦτέστι ἢ πρότασις νὰ **συγκεκριμένη**. Διότι κατὰ τὸ ἄρθ. 125 ἐδ. γ' ἀφοῦ γίνῃ ἀποδεκτὴ παρ' ἀμφοτέρων τῶν Νομοθετικῶν Σωμάτων ἡ πρότασις αὕτη δι' ἀπολύτου πλειοψηφίας, πρέπει μετὰ πάροδον τριῶν μηνῶν νὰ γίνῃ αὕτη ἐπίσης ἀποδεκτὴ ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τῶν δύο Νομοθετικῶν Σωμάτων, συνερχομένων ἐπὶ τούτῳ εἰς Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, διὰ πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς. Ὅρίζεται κατόπιν ἐν ἐδ. γ' τοῦ ἰδίου ἀρθροῦ ὅτι αἱ οὕτως ἀναθεωρούμεναι διατάξεις ἰσχύουν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως των εἰς τὴν ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐὰν ὅμως ἡ πρὸς ἀναθεώρησιν υποβλημένη καὶ ψηφισομένη τυχόν, ὡς ὀρίζει

(1) Βλ. Θέμ. Δ. Τσάτσου, Κυβέρνησις, εἰς τὸ λεξικὸν τῆς διοικήσεως (1932).

τὸ ἄρθρ. 125 ἐδ. γ', πρότασις, οὐδὲν ἔχει συμπεριλάβῃ σχέδιον τῶν διατάξεων, ἐὰν δηλαδὴ ἡ διαγραφομένη ἐν ἐδ. γ', διαδικασία ἀφεώρα τὴν κατ' ἀρχὴν ἀποδοχὴν τῆς ἀναθεώρησης, ἀφ' ἐνὸς ἔδει νὰ καθορίζεται καὶ ἡ διαδικασία τῆς ἀναθεώρησης, ἀφ' ἑτέρου ἀποβαίνει δυσερμηνευτὸν τὸ ἐδ. γ' τοῦ ἄρθ. 125.

Ἡ τοιαύτη συγκεκριμένη πρότασις ἀπαιτεῖται νὰ ἐγκριθῇ διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας. Ὡς ἀπόλυτος πλειοψηφία εἶναι δυνατόν νὰ νοηθῇ ἡ ἀπόλυτος πλειοψηφία τῶν παρόντων ἀφ' ἐνὸς καὶ ἡ ἀπόλυτος πλειοψηφία τοῦ συνόλου τῶν ἐκλεγόντων ἢ τῶν διατελούντων εἰσέτι βουλευτῶν. Ἀναμφισβήτητος ὅμως εἶναι ὅχι μόνον ὀρθότερον ἀλλὰ καὶ σύμφωνον πρὸς τὴν ἐννοίαν τῆς σχετικῆς διατάξεως νὰ ἀπαιτηθῇ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀπόλυτος πλειοψηφία ἐπὶ τοῦ συνόλου, ἰσομένη δηλ. τῇ πηλίκῃ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ συνόλου, διαιρουμένου διὰ δύο πλέον ἐνός, ὅχι μόνον ἐπειδὴ τὸ ἀναθεωρητικὸν αὐτοῦ ἔργον εἶναι σπουδαιότατον, ἀλλὰ καὶ διότι, συνερχομένης τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἵνα ἐξετάσῃ τὰς ἀναθεωρησόμενας συνταγματικὰς διατάξεις, ἀπαιτεῖται πλειοψηφία «**τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς**». Εἶναι προφανές ὅτι μὴ ἐπιτυχανομένης τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν μελῶν αὐτῶν ἐν τῇ Βουλῇ ἢ τῇ Γερουσίᾳ, δύσκολον εἶναι νὰ ἐπιτευχθῇ πλειοψηφία τῶν τριῶν σμμάτων ἐν τῇ Ἐθνικῇ Συνελεύσει, καίτοι εἶναι δυνατόν ἡ πλειοψηφία ἐν τῇ ἑτέρῃ τῶν σωμάτων νὰ εἶναι τόσον μεγάλη ὥστε ὅχι μόνον νὰ καλύψῃ τὴν ἑλλειψιν ἀπολύτου πλειοψηφίας εἰς τὸ ἄλλο σῶμα, ἀλλὰ καὶ νὰ συμπληρώσῃ τρία πέμπτα τοῦ συνόλου τῶν μελῶν τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως.

Δεδομένου δὲ ὅτι τὰ μέλη τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως δύνανται κατ' ἀνώτατον ὅριον νὰ εἶναι 370, ἔπεται ὅτι ἡ ἀπόλυτος ἐν αὐτῇ πλειοψηφία ὑπάρχει μόνον ἅμα συγκεντρωθὺν ὑπὲρ ὠρισμένης ἀπόψεως 222 ψῆφοι. Ἀλλ' ἐὰν ἐν τῇ Βουλῇ καταστῇ ἀδύνατον νὰ συγκεντρωθῶν 126 ψῆφοι, δηλαδὴ ἡ ἀπόλυτος πλειοψηφία τῶν μελῶν αὐτῆς, ἡ δὲ πλειοψηφουσα σχετικῶς ἀποψὶς συγκεντρώσῃ 124 ψήφους, εἶναι ἀνάγκη ἐν τῇ Γερουσίᾳ νὰ συγκεντρωθῶν 98

ψῆφοι, ἐπὶ συνόλου 120 ψήφων, ἵνα σχηματισθῇ ἐν τῇ Ἐθνικῇ Συνελεύσει ἡ ἀπαιτούμενη πλειοψηφία τῶν τριῶν πέμπτων. Τοῦτο εἶναι ἀπιθανώτατον. Πιθανώτερον εἶναι ἡ μὴ συγκεντρώσασα ἐν τῇ Γερουσίᾳ τὴν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν ἀποψὶς νὰ συγκεντρώσῃ τοιαύτην ἐν τῇ Βουλῇ καὶ μάλιστα ἱκανὴν νὰ συναποτελέσῃ μετὰ τῶν ἐν τῇ Γερουσίᾳ ψήφων τὰ τρία πέμπτα τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως.

Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο καὶ ἐὰν ἔτι συγκεντρωθῶν εἰς τὴν Γερουσίαν 59 ψῆφοι εἶναι ἀνάγκη νὰ συγκεντρωθῶν εἰς τὴν Βουλὴν 163 ἐπὶ συνόλου 250, δηλαδὴ σχεδὸν τὰ δύο τρίτα τῶν βουλευτῶν· ἄλλως ἢ πρότασις εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, ὑποτιθεμένου πάντοτε ὅτι δὲν μετέβαλον ἀποψὶν οἱ ψηφίσαντες, θὰ καταστῇ τελικῶς ἀδύνατον νὰ συγκεντρώσῃ τὴν ἀπαιτούμενην ἡδυσμένην πλειοψηφίαν.

Πάντως ὅμως εἶναι ἀπίθανον νὰ ἐρμηνευθῇ ἡ διάταξις ἐκείνη, ἡ ὁποία τείνῃ νὰ στηρίξῃ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ συντάγματος εἰς τὴν ἐν τῇ Γερουσίᾳ ἢ τὴν ἐν τῇ Βουλῇ ἀπόλυτον πλειοψηφίαν κατὰ τρόπον ὥστε νὰ νοεῖται ὡς ἀπόλυτος ἡ πλειοψηφία ἐπὶ τῶν παρόντων. Ὁ λόγος ἔνεκα τοῦ ὁποίου πρωτίστως ἡ λειτουργία τῆς Γερουσίας ἐξασφαλίζει τὴν ὁμαλὴν καὶ σταθερὰν τοῦ πολιτεύματος λειτουργίαν εἶναι ὁ ἕξης· νὰ μὴ ἐπέρχεται μεταβολὴ αἰφνιδίως εἰς τὸν ἕτερον νομοθετικὸν ἐν τῇ Πολιτείᾳ παράγοντα. Καὶ ὠρίσθη διὰ τοῦτο ν' ἀνανεῖται κατὰ περιόδους ἡ Γερουσία, οὕτως ὥστε νὰ εἶναι βαθμιαία ἡ ἀλλαγὴ τῆς συνθέσεως αὐτῆς. Ἐὰν ὅμως ἤθελε γίνεαι δεκτὸν ὅτι ἐπιτρέπεται τὴν ἑλλειψιν ἀπολύτου ἐν τῇ Γερουσίᾳ πλειοψηφίας ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν μελῶν αὐτῆς νὰ συγκάλυψῃ τῆς Βουλῆς ἡ μεγαλύτερα πλειοψηφία, τότε ἀσφαλῶς ἡ κατεύθυνσις, ἡ ὁποία διαγράφεται εἰς τὸ σύνταγμα διὰ τοῦ σχετικοῦ περὶ Γερουσίας ἀρθροῦ, ἀπομένει γράμμα νεκρὸν. Ἀποκλείεται ἄρα νὰ νοηθῇ κατὰ τὸ ἄρθρ. 125 τοῦ συντάγματος ὡς ἀπόλυτος, ἡ πλειοψηφία ἐπὶ τῶν παρόντων.

Ἡ διαδικασία, ἡ ὁποία δέον νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρὰ τῆς Βουλῆς ἀφ' ἐνὸς καὶ παρὰ τῆς Γερουσίας ἀφ' ἑτέρου, ἐφ' ὅσον οὐδὲν ἀναγράφεται σχετι-

(1) Τοῦτο προσεπάθησα ν' ἀποδείξω δι' ἐφαρμογῆς τῆς μεθόδου ταύτης ἐν τῷ περὶ συνταγματικῆς προστασίας τῶν ἀτομικῶν περιουσιακῶν δικαιωμάτων ἐργῷ μου (1928).

κῶς εἰς τὸ Σύνταγμα, εἶναι κατὰ τεκμήριον ἢ συνήθη, ἐφαρμοζομένου τοῦ κανονισμοῦ ἐκατέρου τῶν σωμάτων. Ἀλλὰ δὲν ἀποκλείεται ν' ἀποφασίσῃ τὴν ἐφαρμογὴν

διὰ τῆς ἀναθεωρητικῆς συζητήσεως εἰδικοῦ κανονισμοῦ ἑκαστον σώμα, ψηφίζομένου ὅμως ὅπως ὁ ἰσχύων δι' αὐτὸ κανονισμὸς ὁρίζεται.

(Εἰς τὸ ἐπόμενον τὸ β'. ἄρθρον)

Η ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΕΔΑΦΩΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΞΙΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΣΤΡΥΜΟΝΑ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. Σ. Ν. Κ.

Τὸ κατατεθὲν εἰς τὴν Βουλὴν σχέδιον νόμου τοῦ προνοοῦντος διὰ τὴν «Διαχείρισιν καὶ ἐκμετάλλευσιν τῶν ἀποστραγγιζομένων καὶ βελτιουμένων γαιῶν ἐν Μακεδονίᾳ» ἐγκαταλειφθὲν τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἔκθετον ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν, ὠροδῆσασαν πρὸ τῶν ἀντιδράσεων τῶν Βουλευτῶν τῶν ἐνδιαφερομένων περιφερειῶν, δὲν ἐψηφίσθη. Μολοντοῦτο οὕτε ἡ ἀπλήστως σκανδαλοθηροῦσα δημοσιογραφία ἐνδιεφέρθη διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν αὐτήν. Τὸ πρᾶγμα εἶναι ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὸν διὰ τὸν ὅλον μηχανισμόν παρακολουθήσεως καὶ ἐλέγχου τῶν δημοσίων θεμάτων, ὡς ἄσκειται οὗτος εἰς τὸν τόπον μας. Θὰ ἦτο τοῦλάχιστον ἀφελὴς ἡ ὑπόνοια ὅτι ἐσκεμμένως καὶ ἐν ἐπιγνώσει ὁ ἡμερήσιος καὶ ὁ περιοδικὸς τύπος ἡγνόησαν ἢ ἀπηξίωσαν νὰ σχολιάσουν τὴν κυβερνητικὴν παλιμβουλίαν εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν.

Ἡ ὥς ἀπὸ συνδήματος παρουσιώπησις τοῦ ζητήματος ὑπὸ τοῦ τύπου ἔχει ἄλλην, πολὺν ἀπλουστέραν ἐξήγησιν. Ἡ ἀμύητος κοινὴ γνώμη, τὴν ὁποίαν πολὺ συχνὰ καταπλήσσει ἡ δημοσιογραφικὴ πολυπράγμων ἐφευρετικότης καὶ ἐπίνοια, ἡ ὁποία φθάνει νὰ εἰσδύῃ μέχρι τῶν ἀπωτάτων τοῦ συνοικιακοῦ κουτσομπολιοῦ, δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ γνωρίζῃ πόσον εἶναι ἀσυστηματοποίητος καὶ ἀμέθοδος ὁ ὅλος μηχανισμὸς ἐνημερώσεως ἐπὶ τῶν δημοσίων ζητημάτων εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ δημοσιογραφία μας καὶ ὅταν ἀκόμη σκανδαλοθηρεῖ κατ' ἐπάγγελμα καὶ κατὰ πρόγραμμα, σπανίως κατορθώνει νὰ εἰσδύῃ εἰς τὴν ἀκρίβειαν τῶν θεμάτων. Πολὺ συχνὰ ἔχει τὴν ὀσφρησίν των μόνον συγχρότητα δέκατὰ τὴν σαικισπῆρειον, συνταγὴν τὰ ἐπανξάνει ἢ τὰ σμικραίνει συμπληρώνουσα κατὰ τὸ μέτρον τῆς τρε-

χούσης σκοπιμότητος τὰ κενὰ διὰ τῆς φαντασίας. Ἀγνοεῖ ἐπίσης ἡ ἀμύητος κοινὴ γνώμη ὅτι αἱ πηγαὶ ἐνημερώσεως τῆς δημοσιογραφίας μας σπανίως εἶναι αὐτοτελεῖς καὶ διὰ τοῦτο σπανίως φθάνουν μέχρι τοῦ κοινοῦ τὰ γεγονότα αὐτοῦσια καὶ ἀπηλλαγμένα πάσης μονοπλεύρου διαφωτίσεως. Ἡ ἀντικειμενικὴ πληροφορία εἶναι κάτι ποῦ μᾶς λείπει ἰδιαιτέρως. Τοῦτο δὲ ὄχι τόσον διότι ἡ δημοσιογραφία μας δεκάζεται καὶ μεροληπτεῖ ἐκ προγράμματος καὶ προθέσεως, ἀλλὰ διότι ὁ πληροφοριακὸς τῆς μηχανισμὸς εἶναι τελείως ἀνεπαρκής. Τὰ δημοσία θέματα προσκομίζονται εἰς τὰ δημοσιογραφικὰ γραφεῖα σχεδὸν πάντοτε ἀπὸ ἀνθρώπους ἐνδιαφερομένους. Ἀπὸ τὰ ἄτομα ἢ τὰς ομάδας ποῦ διαμαρτύρονται διότι θίγονται ἢ ἐπιζητοῦν νὰ προλάβουν ἐπιζημίους διὰ τὰ συμφέροντά των συνεπειᾶς ἢ θέλουν τέλος νὰ διατεθῇ ἐκ πρώτης ἀρχῆς εὐμενὼς ἡ δημοσία γνώμη ὑπὲρ τῶν ἐπιδιώξεών των.

Εἶναι τοῦτο μία ἐκ τῶν πολλῶν πλευρῶν τῆς ἀτελοῦς ὁργανώσεως τοῦ κοινωνικοῦ καὶ τοῦ δημοσίου μας βίου, μία ἐκ τῶν ἀπείρων συνεπειῶν τῆς ὅλης μας ἀγωγῆς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν λείπει ὁ βασικώτερος καὶ πολυτιμώτερος παράγων, ὁ παράγων τῆς εὐθύνης. Τοῦτο ὁμιλεῖ πῶς συμβαίνει ν' ἀνάγονται εἰς ὑποθέσεις φλέγοντος ἐνδιαφέροντος, ζητήματα ἐλάσσονος κοινωνικῆς καὶ δημοσίας σπουδαιότητος, νὰ δίδονται μάχαι ἐπὶ δευτερευόντων θεμάτων καὶ νὰ παρασιωπῶνται ἢ νὰ παρέρχονται ἀσχολίαστα ζητήματα ζωτικωτάτου καθολικοῦ ἐνδιαφέροντος.

Μεταξὺ τοῦ πλήθους τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν τὴν δημοσίαν καὶ τὴν κοινωνικὴν μέριμναν εἰς τὰς σκληρὰς ἡμέρας μας, δυσκόλως θὰ ἠδύνατο νὰ

ναι μῦθος εἶναι πρόφασις καὶ πρόσχημα διὰ νὰ δικαιολογῇται ἡ ἑλληνικὴ ἀθλιότης καὶ φυγοπνία. Οὕτω οἱ περίοικοι εἰσέδυσαν εἰς τὰς ἀποτραγγιθεῖσας περιοχὰς διὰ ν' ἀποκτήσουν δικαίωμα καὶ νὰ δικαιολογήσουν δουλείας ἐπὶ τῶν ἑδαφῶν, διὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ὁποίων ἑδαπανήθησαν δισεκατομμύρια ἐθνικοῦ χρήματος. Κανεὶς ἀρμόδιος καὶ υπεύθυνος δὲν ἐξηγέρθη κατὰ τῆς ληστρικῆς αὐτῆς ἐπιβουλῆς. Κανεὶς δὲν ἠσθάνθη ὅτι εἶχε καθήκον ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τῆς ψυχολογίας αὐτῆς τῆς ἀρπαγῆς, διὰ νὰ τὴν ἀναχαιτίσῃ, διαφωτίζων τοὺς πληθυσμοὺς ἐξηγῶν ὅτι πλὴν τῆς ὑποχρεώσεως ἦν εἶχον νὰ εὐλαβηθοῦν ἕνα ἔργον ἀνῆκον εἰς τὸ σύνολον καὶ μὲ τὴν συμπλήρωσιν καὶ ἀπόδοσιν τοῦ ἑποίου συνδέθη αὐτὸ τοῦτο τὸ πρόβλημα τῆς οἰκονομικῆς ἀναρρώσεως τῆς Χώρας, δὲν εἶχον οὔτε συμφέρον νὰ ἐπιδιώκουν δικαίωμα ἐπὶ τῶν νέων ἑδαφῶν, διότι, ταῦτα, λόγῳ τῆς φύσεώς των θὰ ἦσαν ἐντελῶς ἀπρόσφορα διὰ τὴν μικρὰν καλλιέργειαν καὶ διὰ τὰ ἰδικὰ τῶν πενιχρὰ καὶ πρωτόγονα μέσα. Δὲν θὰ εἶχε δὲ χρειασθῇ κανεὶς ἄθλος διὰ ν' ἀναγκασθοῦν νὰ σεβασθοῦν τὴν νομιμότητα καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ συνόλου οἱ περίοικοι. Θὰ ἦτο μάλιστα ἐντελῶς περιττὸς ὁ καταναγκασμός, ἐὰν ἐγκαίρως τὸ Κράτος διὰ τῶν ὑπηρεσιῶν του, ἐλάμβανε τὴν υπεύθυνον πρόνοιαν νὰ ἐξηγήσῃ εἰς αὐτοὺς ὅτι τὰ νέα ἑδάφη, διὰ ν' ἀποδώσουν, ἔχουν ἀνάγκην μεταπλάσεως καὶ ὅτι ἡ μετάπλασις αὐτῆ εἶναι ὑπόθεσις ἐπεξεργασίας καὶ ἐπιστημονικῆς διαίτης ἐτῶν τῶν νέων γαιῶν διὰ τὴν ὁποίαν οὔτε τὴν γνῶσιν οὔτε τὰ μέσα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαθέτῃ ἡ μικρὰ καὶ μεμονωμένη καλλιέργεια.

Τοῦτο δὲν ἔγινε. Ἐξ ἐναντίας ἔγινε κάτι ἄλλο. Συνειθισμένοι οἱ πολιτευόμενοι καὶ οἱ πράκτορές των νὰ διαφθείρουν διὰ πραγματικῶν ἢ εἰκονικῶν παροχῶν τοὺς πολίτας, δὲν ἀπηξίωσαν ἀπὸ ἐπαγγελματικὴν ἀσυνειδησίαν καὶ πόρῳσιν νὰ ἐνθαρρύνουν τὰς λαϊκὰς ἐκτροπὰς. Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὑπεστηρίχθη καὶ ἐκ μέρους δημοσιογραφικῶν ὁργάνων ὅτι τὸ ζήτημα τῶν γαιῶν ποῦ θ' ἀνέκυπτον ἐκ τῆς ἐκτελέσεως τῶν μεγάλων ἀποστραγγιστικῶν ἔργων θὰ ἔπρεπε νὰ λυθῇ κατὰ τὰς δια-

τάξεις τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου, δηλαδὴ διὰ τῆς διανομῆς εἰς ἀκτῆμονας καὶ μικροκαλλιεργητάς. Ἐπόμενον ἦτο αἱ ἰδέαι αὐταὶ ν' ἀποθρασύνουν ἔτι πλέον τὴν σκοτεινὴν μὲν καὶ παράλογον ἀλλὰ κατὰ βάθος ἀνθρώπινην καὶ διὰ τοῦτο ἴσως συγγνωστὴν ἀπληστίαν τῶν περιόικων. Οὕτω ἐδημιουργήθη προεκλογικῶς μία ψυχολογία ἀρπαγῆς, ἡ ἐξακρίβωσις τῆς ὁποίας ἐπὶ τόπου παρεκίνησε τοὺς βουλευτάς τῶν μακεδονικῶν ἐπαρχιῶν ν' ἀξιῶσιν ἐπιμόνως ἀπὸ τὴν ἀρμοδίαν κοινοβουλευτικὴν ἐπιτροπὴν καὶ ἀπὸ τοὺς κομματικοὺς μεγιστάνας νὰ ματαιωθῇ πάσῃ θυσίᾳ ἡ ἐπιψήφισις τοῦ νομοσχεδίου τοῦ προβλεπόμενος τὰ τῆς διαχειρίσεως καὶ ἐκμεταλλεύσεως τῶν νέων ἑδαφῶν. Οὕτω τὸ πνεῦμα τῆς διαβουκολήσεως καὶ τῆς κραιπάλης καὶ ἡ κατακλυσμικῆς προεκλογικῆς ψυχολογίας, ἡ ψυχολογία ἡ ἀγνοοῦσα ἐπαύριον καὶ ἡ θυσιάζουσα τὰ πάντα εἰς τὸν βωμὸν τῆς κομματικῆς ἐπιτυχίας, ἐπεκράτησεν ἐπὶ τοῦ αἰσθημάτων τοῦ χρόνου καὶ τῆς εὐθύνης.

Ἡ ἀνιδιοτελής καὶ ἀφατρίαστος κοινὴ γνώμη θὰ ἐκπλαγῇ ἀσφαλῶς πληροφορουμένη ὅτι χάρις εἰς τὴν ματαιώσιν αὐτὴν ἐγκαταλείπονται εἰς τὴν τύχην 50.000 στρέμματα γαιῶν, παραδοθέντα ἤδη ὑπὸ τῆς ἐκτελέσεως τὰ ἔργα τοῦ Ἀξιοῦ Ἐταιρίας καὶ τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ σπαροῦν κατὰ τὴν ἀρχομένην καλλιεργητικὴν περίοδον. Ὅτι ἡ ἐγκατάλειψις αὐτῆ συνεπάγεται κινδύνους ὑγείας διὰ τὴν περιοχὴν, ὅτι ἡ ἀναβολὴ τῆς καλλιεργείας θὰ καταστήσῃ δυσχερεστάτην καὶ δαπανηροτάτην τὴν μελλοντικὴν τῶν ἐκχέρσωσιν καὶ κυρίως θ' ἀποθρασύνῃ τοὺς προβάλοντας ἀξιώσεις ἐπὶ τῶν γαιῶν, μὲ κίνδυνον νὰ ματαιώσῃ τελειωτικῶς τὸ πρόγραμμα τῆς ὀργανωμένης ἐντατικῆς αὐτῶν ἐκμεταλλεύσεως, νὰ καταστρέψῃ δηλαδὴ ὅλας τὰς ἐπὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἔργων στηριχθεῖσας προσδοκίας.

Μὲ τὴν κατάστασιν εἰς ἣν ἔχουν περιέλθει τὰ δημόσια οἰκονομικὰ δικαιολογούνται πολλοὶ διαταγμοὶ διὰ τὴν δυνατότητα τῆς ἐξευρέσεως τῶν ἀπαιτούμενων κεφαλαίων διὰ τὴν συμπλήρωσιν ὁλοκλήρου τοῦ προγράμματος τῶν παραγωγικῶν ἔργων ἐντὸς τῶν τεταγ-

μένων προθεσμιῶν. Τοῦτο μειώνει ἤδη τὰς ἐπ' αὐτῶν στηριχθεῖσας προσδοκίας τὰς ὁποίας ἡ παρούσα Κυβέρνησις ὑπερέβαλε. Εἰδικῶς ὅμως εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀξιοῦ τὰ ἔργα ἔχουν προχωρήσει σημαντικῶς καὶ ἐὰν καταστῇ δυνατὴ ἡ διάθεσις 600 περίπου ἑκατομμυρίων δραχμῶν ἀκόμη, θὰ ἔχουν ὁλοκληρωθῇ ἐντὸς διετίας. Εἶναι περιττὸν νὰ εἰπῶμεν ὅτι ἡ συμπλήρωσις τῶν ὀφείλει καὶ δὲν εἶναι δυνατόν εἰμὴ νὰ ἐπιδιωχθῇ πάσῃ θυσίᾳ. Ἀλλ' ἤδη μὲ τὴν ἐναρξιν τῆς τμηματικῆς των παραδόσεως ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ καὶ πρόγραμμα καὶ ὀργάνωσις ἐκμεταλλεύσεως πλήρης. Ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ σχεδίου ἐκμεταλλεύσεως ἀφήνει τὰ ἔργα ἔκθετα εἰς τὴν ἀβεβαιότητα τῶν ἐκλογικῶν καὶ τῶν μετεκλογικῶν περιπετειῶν. Βεβαίως ὁρθὸν εἶναι νὰ δεχθῶμεν ὅτι οἰαδήποτε Κυβέρνησις κυρία τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς εὐθύνης τῆς προερχομένη ἐκ τῶν ἐκλογῶν θὰ ἐργασθῇ διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ ἔργα. Ἡδὲ ὅμως μέχρι τῶν ἐκλογῶν καὶ τῆς συγκροτήσεως τῶν νέων νομοθετικῶν σωμάτων καὶ ἀποκλεισμένου παντὸς ἀπροόπτου, χάνεται πολύτιμος χρόνος ὁ ὁποῖος ὀφείλει νὰ εἶχε χρησιμοποιηθῇ διὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς συνθέτου προεργασίας, ἥτις θὰ χρειασθῇ διὰ τὴν ἐναρξιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως. Δὲν πρόκειται δὲ μόνον περὶ τῶν 50.000 στρεμμάτων, παραδοθέντων ἤδη καὶ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ εἶχον καλλιεργηθῇ ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου καὶ δὲν θὰ καλλιεργηθοῦν ἀσφαλῶς. Πρόκειται καὶ περὶ τῶν 300.000 στρεμμάτων τῆς λίμνης τῶν Γενιτισῶν, τὰ ὁποῖα θὰ παραδοθοῦν τὸν Φεβρουάριον. Πρόκειται τέλος περὶ τῶν ἀντιδράσεων τὰς ὁποίας ἡ πρώτη ὑποχώρησις θ' ἀποθρασύνῃ ἔτι πλέον, δυσχεραίνουσα τὸ ἔργον τῆς διαδόχου Κυβερνήσεως, ἥτις οἰαδήποτε καὶ ἂν θὰ εἶναι, δὲν θὰ διαθέτῃ καθ' ὅλας τὰς δυνατὰς προβλέψεις οὔτε τὴν ὁμοιογένειαν οὔτε τὴν κοινοβουλευτικὴν παντοδυναμίαν τῆς παρούσης. Πρόκειται τέλος διὰ τὴν ὀφειλὴν εἰς ἀπὸγνωσιν κάθε πονούντα τὸν τρόπον πολίτην ἡγετικὴν ἀνανδρίαν, διὰ τὴν ἀναληψίαν τῶν υπευθύνων, διὰ τὴν ἐγκληματικὴν ἐλαφρότητα μὲ τὴν ὁποίαν συμφέροντα μέγιστα τῆς Χώρας καταπρόδίδονται ἄνευ αἰδοῦς καὶ ἄνευ τύψεως καὶ

χάριν εὐτελοῦς καὶ κακῶς ἐρμηνευομένης πολλάκις κομματικῆς σκοπιμότητος. Πρόκειται περὶ τοῦ συμπτώματος μιᾶς πρωτοφανοῦς κρατικῆς πορώσεως, ἡ ὁποία ὠθεῖ εἰς ἀπροχώρητον τὴν χώραν καὶ διασείει κάθε ἐλπίδα καὶ κάθε πίστιν εἰς τὰς ἰθυνούσας πολιτικὰς δυνάμεις καὶ εἰς τοὺς διέποντας τὸν τόπον θεσμούς.

Καὶ τώρα δὲν μένει εἰμὴ νὰ εὐχρηθῶμεν καὶ νὰ ἐλπίσωμεν, ὅτι ἀπὸ τὰς ἐκλογὰς θὰ προέλθῃ κατάστασις ποιοτικῶς τόσον καλλιτέρα, ὅσον θ' ἀρκέσῃ διὰ νὰ ἐπιβληθῇ κατὰ τῶν ἀντιδρώντων καὶ νὰ σώσῃ ἀπὸ τὴν πλήρη καταστροφὴν τὰ ἐκτελούμενα ἔργα. Καθ' ἡμᾶς καὶ κατὰ πάντα διαθέτοντα κοινὴν ἀντίληψιν ἀνθρώπων, ἰσοδύναμος πρὸς πλήρη καταστροφὴν θὰ ἦτο ἡ ὑποχώρησις εἰς τὴν ἀξίωσιν ὅπως τὸ ζήτημα τῶν γαιῶν τοῦ Ἀξιοῦ καὶ τοῦ Στρυμῶνος ρυθμισθῇ σύμφωνα μὲ τὰς διατάξεις τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου.

Ἡ Κυβέρνησις Βενιζέλου ὑπεραισιόδοξος εἰς τοὺς λόγους, ἰσχυρίσθη καὶ διεκήρυξεν ὅτι ἐξαρτᾷ ἀπὸ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἔργων τούτων τὴν αὐτάρκειαν τῆς Ἑλλάδος. Δὲν πρόκειται νὰ προχωρήσωμεν εἰς συνετισμούς, τονίζοντες ὅτι ἡ τελευταία στάσις τῆς οὐδόλως συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς στερεότητος τῆς πίστεως εἰς τοὺς ἰδίους τῆς ἰσχυρισμούς. Καθ' ἡμᾶς τὸ πρόβλημα τῆς παραγωγικῆς τῆς χώρας μας ἐπαρκείας, εἶναι ἐξαιρετικῶς πολὺπλοκον καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λυθῇ τόσον προχείρως. Τὰ 2.700.000 στρέμματα τὰ ὁποῖα ὑπολογίζεται ὅτι θὰ μᾶς δώσουν τὰ ἔργα ταῦτα δὲν πρόκειται ν' ἀξήσουν εἰμὴ κατὰ ἕνα ποσοστὸν 14-15% τὴν καλλιεργουμένην Ἑλλάδι ἔκτασιν. Ἀπλὴ ἀντιπαράβολὴ τοῦ ποσοστοῦ τούτου μὲ τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἰσοζυγίου τῶν ἐμπορικῶν μᾶς πληρωμῶν πείθει ὅτι ὑπάρχει πολλὴ ἀμάθεια καὶ παραίσθησις εἰς τὰς σχετικὰς διαβεβαιώσεως. Ἡδὲ ἀπὸ τοῦ 1929 καὶ ἐντεῦθεν ἡ καλλιεργουμένη ἐν Ἑλλάδι ἔκτασις ἠξήθη χάρις εἰς τὴν ἐντατικωτέραν ἐργασίαν κατὰ δύο καὶ πλέον ἑκατομμύρια στρεμμάτων. Μολοντοῦτο ἡ αὐξήσις αὐτῆ ἐλάχιστα ἐπέδρασεν, ἐπὶ τοῦ γεωργικοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ἰσοζυγίου τῶν πληρωμῶν. Τὸ πρόβλημα τῆς ἑλληνικῆς

αυταρχείας είναι κυρίως υπόθεσις βελτιώσεως τῶν μέσων καὶ τῶν συστημάτων καλλιεργείας καὶ κατὰ δεύτερον λόγον στρεμματικῆς ἐπεκτάσεως.

Ἀκριβῶς δὲ καὶ ἀπὸ τῆς τελευταίας αὐτῆς ἀπόψεως ἐπιβάλλεται ἄνευ δισταγμῶν καὶ ταλαντεύσεων, ἡ ἐκχώρησις τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν γαιῶν τοῦ Ἀξιοῦ εἰς μεγάλην ἐπιστημονικῶς πάνοπλον καὶ διαθέτουσαν σοβαρὰ κεφάλαια ἐπιχείρησιν. Μόνον διὰ τοιαύτης λύσεως εἶναι δυνατόν νὰ ἐπανορθωθῇ τὸ μειονέκτημα τῆς ἀσκηθείσης ἀπὸ τῆς ἀγροτικῆς μεταρρυθμίσεως καὶ κατόπιν διὰ τοῦ προσφυγικοῦ ἐποικισμοῦ γεωργικῆς πολιτικῆς, δι' ἧς μονοπλευρῶς προσηλωθέντες εἰς τὴν κοινωνικὴν ἀρχὴν—δικαίαν ὄντως καὶ ὀρθὴν κατὰ βάσιν—τῆς δημιουργίας πυκνῶν ἐλευθέρων γεωργικῶν, μικροῦδι οκτησιῶν, παραμελήσαμεν τοὺς κινδύνους τοὺς ὁποίους ὁ θρυμματισμὸς τῶν γαιῶν ἐνέκλειε, διὰ τὴν ἀναγκαίαν προοδευτικὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ γεωργικοῦ εἰσοδήματος. Ἡ μείωσις τῶν ἀποδόσεων καὶ τοῦ γεωργικοῦ εἰσοδήματος εἰς πλείστας περιοχὰς μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου, ἀπέδειξεν ὅτι οὔτε αἱ ἐργατικαὶ χεῖρες ἠὺξήθησαν ὅσον ἀνεμένετο εἰς τὴν ὑπαιθρον, οὔτε αἱ μέθοδοι καλλιεργείας ἐβελτιώθησαν, οὔτε ἐπυκνώθη δηλαδὴ ἡ ζωή, ἀλλ' οὔτε ἀνυψώθη ἡ βιωτικὴ στάθμη τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας. Ἀπεδείχθη ὅτι ὁ γεωργικὸς κληρὸς, ὅταν μάλιστα δωρίζεται ὡς πολιτικὴ ἢ κοινωνικὴ παροχή, δὲν ἀρκεῖ διὰ τὸ δημιουργηθῆναι αὐτάρκειας γεωργικαὶ μικροῦδιοκτησίαι. Ἀπεδείχθη ὅτι ἐχρειάζοντο καὶ ἄλλα ὕλικά καὶ τεχνικὰ μέσα, τὰ ὁποῖα ἡ ἔλειπον ἐντελῶς ἢ δὲν ὑπῆρχον ἐν ἐπαρκείᾳ. Ἐλεγε πρὸς τοῦτο τοῖς τὸ ἐμψυχον ὕλικόν, διότι ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου ἀπεκατεστήσαμεν εἰς μικροῦδιοκτητὰς στοιχεῖα ἀμοιρα τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς, μεταπρατίας καὶ μικροεπαγγέλματις καὶ βιοτέχνας χωρὶς καμμίαν γεωργικὴν παράδοσιν καὶ προπαίδειαν, κοινὸν κερδοσκοπὸν καὶ ἐκμεταλλευτὰς ἐστερημένους παντελῶς γεωργικῆς συνειδήσεως, μᾶς διέφυγεν ἄλλως ὅτι χωρὶς τὴν παράλληλον καὶ συστηματικὴν πρόνοιαν βελτιώσεως τοῦ ποιοῦ τῶν γεω-

γικῶν τῆς Χώρας στελεχῶν, ἡ ἀγροτικὴ μεταρρυθμίσις θ' ἀπέληγεν εἰς ζημίαν τῆς γεωργικῆς τῆς χώρας οἰκονομίας ἐν συνόλῳ λαμβανομένης. Ἡ ἐνκαιρία τῆς ὁργανώσεως τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν γαιῶν τοῦ Ἀξιοῦ καὶ τοῦ Στρυμόνος καὶ ἂν ἀκόμη δὲν συνέτρεχον ὅλοι οἱ ἄλλοι λόγοι τοὺς ὁποίους ἀνεπτύξαμεν, ἐπεβάλλετο νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὴν ἐπανάρθωσιν τοῦ βασικοῦ τούτου σφάλματος. Μόνον ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς μεγάλης καὶ ἐντατικῆς καλλιεργείας θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μορφωθοῦν τὰ συγχρονισμένα γεωργικὰ στελέχη, τῶν ὁποίων τόσην ἀνάγκην ἔχει ὁ τόπος. Ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς ἡμιῶδωτικῆς ἐντατικῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν γαιῶν τούτων καὶ σύμφωνα μετὰ τὰς προβλέψεις τοῦ ἐγκαταλειφθέντος νομοσχεδίου, ἡ χώρα θ' ἀπέκτα μίαν μεγίστην σχολὴν γεωργικῆς πράξεως, ἓνα καλῶς ὁργανωμένον φυτώριον γεωργικῶν στελεχῶν, τὸ ὁποῖον, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἐμπνευσμένων ἀνθρώπων, θὰ ἐπραγματοποιεῖ τὴν ἀληθινὴν γεωργικὴν τῆς χώρας ἀναμόρφωσιν. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς ὄντως ἡ υπόθεσις τῆς γεωργικῆς αὐταρχείας τῆς Χώρας εὐρίσκετο καὶ εὐρίσκεται εἰς ἄμεσον ἐξάορτησιν ἐκ τοῦ προγράμματος ὅπερ θὰ ἐφαρμοσθῇ ἐν τέλει διὰ τὴν ὁργάνωσιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν γαιῶν τοῦ Στρυμόνος καὶ τοῦ Ἀξιοῦ.

Ἀλλὰ πλὴν τούτου μία πολιτικὴ μακρᾶς προοπτικῆς καὶ βαθυτέρων γραμμῶν θὰ εἶχε νὰ συνδυάσῃ μετὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν γαιῶν τούτων βλέψεις πολὺ ἀπωτέρας. Δὲν καταλεγόμεθα ἡμεῖς μετὰ τῶν ἰσχυριζομένων ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γῆ δὲν ἐπαρκεῖ νὰ θρέψῃ τοὺς σημερινοὺς κατοίκους τῆς. Πιστεύομεν τούναντίον καὶ ὑποστηρίζομεν ὅτι τὰ δημογραφικὰ περὶ θώρια τῆς Χώρας μας εἶναι εὐρύτατα καὶ ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀνέτως δύναται νὰ διαθρέψῃ ἐκ τῶν φυσικῶν τῆς πόρων καλῶς λειτουργούντων, διπλάσιον πληθυσμόν. Μολοντοῦτο εἰς τὴν προοπτικὴν τοῦ μέλλοντος ἐνὸς Ἑθνους, ὁ χρόνος ἀποκτᾷ σχετικωτάτην ἀξίαν. Πραγματικοὶ δὲ ἡ γέται λαὼν εἶναι οἱ θεμελιούντες μετὰ τὴν πρόσφιν δεκαετηρίδων καὶ ἔτι πέραν τῶν δεκαετηρίδων. Ἀκριβῶς δὲ μετὰ τὴν πρόσφιν τῶν ἀπωτέρων ἡμερῶν καθ' ὅς συμπληρουμένης τῆς ἐντατικῆς καρπώ-

σεως τῶν πόρων τῆς χώρας, αἱ νέαι ἐκτάσεις τὰς ὁποίας θ' ἀποκτήσωμεν ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Ἀξιοῦ καὶ τοῦ Στρυμόνος ἢ καὶ ἐξ ἄλλων παρομοίας φύσεως μελλοντικῶν πραγματοποιήσεων εἰς ἄλλας περιοχὰς τοῦ Κράτους, θὰ ἔπρεπε νὰ χρησιμεύουν ὡς φυτώρια ἰσχυροτάτων γεωργικῶν πυρήνων. Τοὺς πυρήνας αὐτοὺς θὰ ἐστρατολογοῦμεν κατ' ἀρχάς, ἀραιώνοντες κατὰ χρονικὰ διαστήματα τὰς πυκνουμένους γεωργικὰς περιοχὰς δι' ἐσωτερικοῦ ἐποικισμοῦ. Βραδύτερον, οἱ πυρήνες αὐτοὶ θὰ ἐχορσήμεναν δι' ὁργανωμένας εἰρη-

νικὰς ἀποικιστικὰς διεισδύσεις εἰς τὴν ἀναπεπταμένην καὶ ἀραιὰν Ἀνατολήν. Δι' ὅλα ταῦτα τρέφομεν ἀκόμη τὴν ἐλπίδα ὅτι τερματιζομένης τῆς ἐκλογικῆς κραιπάλης, θ' ἀκολουθήσῃ τόση ἀνάπτυξις καὶ τόσον ὑπεύθυνον δέος εἰς τὰς τάξεις τῶν δημοσίων ἀνδρῶν, ὥστε ν' ἀποτραπῇ ὁ κίνδυνος τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν νέων ἐδαφῶν τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν διαρπαγὴν τῶν ἀκτημόνων καὶ τὴν περιοίκων καὶ θὰ ἐφαρμοσθῇ καθυστερημένως ἔστω, τὸ πρόγραμμα τῆς ἐντατικῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν, προλαμβανομένης τῆς ἄλλως ἀναποφεύκτου τελείας καταστροφῆς.

ΑΙ ΕΙΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑ ΙΔΙΩΤΙΚΑΙ ΟΦΕΙΛΑΙ ΚΑΙ Ο ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ

ΥΠΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ

Οἱ ἀπολογηταὶ τοῦ ἀναγκαστικοῦ νόμου, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Κυβέρνησις προέβη εἰς τὸν διακανονισμόν τῶν εἰς συνάλλαγμα ὀφειλῶν ἐπικαλοῦνται ὑπὲρ αὐτῆς τὰς οἰκονομικὰς συνθήκας αἵτινες κατέστησαν τὸ μέτρον τοῦτο ἀναπόφευκτον. "Αν δὲν ἀπατώμεθα ὅμως κανεὶς δὲν διεφιλόνικησε τὴν τραχύτητα τῶν συνθηκῶν αὐτῶν, οὐτε προέκυψαν κατ' ἀρχὴν ἀμφισβητήσεις ὡς πρὸς τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἐξευρέσεως διεξόδων ἐκ τῆς ἀδυναμίας εἰς ἣν περιέστησαν τὰ τραπεζικά καθιδρύματα καὶ ὁ κόσμος τῶν εἰς συνάλλαγμα ὀφειλετῶν μετὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῶν συνεπειῶν τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως. Αἱ κατὰ τοῦ κυβερνητικοῦ μέτρου ἐνστάσεις προεβλήθησαν ἐπὶ ἄλλου ἐντελῶς πεδίου.

Ἀσχέτως ὅλων πρὸς τὸ ἀδιαφιλονίκητον γεγονός, ὅτι αἱ οἰκονομικαὶ συνθήκαι δὲν εἶναι κατὰ τοῦ καίτοι ἐκτὸς τῶν Κυβερνητικῶν εὐθυνῶν, αὐτὸς οὗτος ὁ ἐπιχειρηθεὶς διακανονισμὸς ἀσταθεὶς ὡς ἄνιστος καὶ κατὰ συνέπειαν διττῶς ἄδικος. Ἀσταθεὶς ἐπίσης καὶ λόγῳ τῶν ἐσωτερικῶν ἀντιφάσεων καὶ ἀνακολουθιῶν. "Αν ἔλειπον ἡ ἀνισότης καὶ αἱ ἀντιφάσεις αὐταὶ δὲν θὰ ἦτο τόσον εὐκόλως εἰς τὴν παραδοκοῦσαν δημοκοπίαν νὰ στιγματίσῃ ἐξ ἀρχῆς τὸ μέτρον ὡς ἀποβλέψαν εἰς τὴν στήριξιν τῶν τραπεζῶν καὶ εἰς τὸν δημοτικὸν παρισμὸν προσόδων ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ταμείου.

Χωρὶς νὰ συμμερίζομεθα ἡμεῖς τὴν ἀφελῆ ἀντίληψιν ὅτι ἡ προσπάσις τῶν τρακατῶν πρὸς τὸν πλοῦτον, παροχὴν μάλιστα ἀντλουμένων εἰς θάρος τῆς βιοπάλης, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι ἐν ὄψει τοῦ ἀναγκαστικοῦ διατάγματος ὡς ἔχει τοῦτο συνταχθῇ νὰ διαγνώσωμεν εἰς τὸ ὅλον κυβερνητικὸν ἐγχείρημα ὅχι μόνον στενότητα προ-

σθέσεων ἀλλὰ καὶ ἀδεξιότητα χειρισμοῦ ἢ ὁποία πάλιν, κατ' ἡμᾶς δὲν δύνανται νὰ ὀφείλονται εἰμὴ μόνον εἰς ἀτελεῖαν κατανόησιν τῆς φύσεως καὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν ποῦ γονατίζουσιν τὸν τόπον.

Ἡ κρατικὴ παρέμβασις πρὸς ρύθμισιν τῶν εἰς ξένον νόμισμα ὀφειλῶν, ἀπέβη ὄντως ἀναπότρεπτος, ἀπ' ἧς στιγμῆς μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς χρυσῆς δάσεως, κατέστη πασίδηλος ἡ ἀδυναμία τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας ὅπως ἀναπροσαρμοσθῇ φυσικῶς ἀπὸ ἀπόψεως προσόδων καὶ κατ' ἀναλογίαν σύμμετρον, πρὸς τὴν εἰς περιεκτικότητα χρυσοῦ μείωσιν τοῦ ἐθνικοῦ νομίσματος.

Ἀσφαλῶς δὲ δὲν θὰ εἶχε καταλάβει ἐξ ἀπροόπτου τοὺς ἀρμοδίους ἡ ἀνάγκη αὐτή, ἐὰν ἡ ὅλη ἀσκηθεῖσα ἐπ' ἐσχάτων ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ ἐπιπέδου πολιτικῇ ἐνεῖχεν ἐν ἑαυτῇ στοιχεῖα προνοίας καὶ παραβλέψεως ἐὰν δηλαδὴ ὑπῆρχε κατευθύνουσα ἐνέργεια εἰς τὰ ἐκάστοτε λαμβανόμενα μέτρα καὶ ἂν ἡ ὅλη οἰκονομικὴ πολιτικὴ τῆς χώρας, δὲν ἦτο σειρά προχείρων καὶ ἐμπειρικῶν ἐγχειρημάτων προσαρμοστικῶν χαρακτήρος, ἀσυνδέτων κατ' ἑκυστά, ἄνευ στοιχειώδους ἐσωτερικῆς συναχῆς καὶ λογικοῦ.

Ὁ ἐπιχειρούμενος τώρα διὰ τοῦ ἀναγκαστικοῦ διατάγματος διακανονισμὸς τῶν εἰς ξένον νόμισμα ὀφειλῶν, δὲν ἤμπορεῖ νὰ κατανοηθῇ οὔτε νὰ κριθῇ εἰμὴ μόνον ἐν συσχετίσει μὲ τὴν προηγηθεῖσαν ρύθμισιν τοῦ νομισματικοῦ καὶ τοῦ ζητήματος τῶν κρατικῶν χρεῶν. "Αν μολοντοῦτο ἔρχεται μὲ τόσην καθυστέρησιν καὶ ἐμφανίζεται ὡς αὐτοτελεῖς λύσις αὐτοτελοῦς προβλήματος, τοῦτο μακρὰν τοῦ νὰ μεταβῇ ἢ ν' ἀλλοιωθῇ τὴν θέσιν του, δίδει ἐν τούτοις ἐλαχίστα ἐνθαρρυντικὰ τὰ μέτρα ἀντιλήψεως καὶ κρίσεως τῶν ὑπευθύνων

οἰκονομικῶν συμβούλων τῆς Κυβερνήσεως. Διότι ἐὰν οἱ ὑπεύθυνοι οἰκονομικοὶ σύμβουλοι τῆς Κυβερνήσεως, εἶχον ἐγκαίρως διαγνώσει, ὅτι ὑπὸ τὰς δημοσιονομικὰς δυσχερείας αἵτινες κατέστησαν ἀναπότρεπτον τὴν ἀναστολὴν τῶν χρεωλυσιῶν τῶν κρατικῶν δανείων κατ' ἀρχάς, διὰ τὴν ὁδηγήσουν βραδύτερον εἰς τὴν ἄρσιν τῆς σταθεροποιήσεως, ὑπέδοσκεν ἡ ἐσχάτη ἐξάντλησις τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, μονίμως παθητικῶς ἀλλὰ καὶ ἐντατικῶς ἀποστραγγισθείσης, αἱ λύσεις τὰς ὁποίας θὰ εἶχον ἐξ ἀρχῆς εἰσηγηθῇ θὰ ἦσαν ἐντελῶς διάφοροι. Πρωτίστως θὰ εἶχον ἀποφευχθῇ αἱ μετὰ ταλαντεύσεως καὶ κατὰ δόσεις χρεωκοπίαι. Τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα θὰ εἶχεν ἀντιμετωπισθῇ ἐν συνόλῳ ἐξ ἀπαρχῆς ἐνιαῖον καὶ ἀδιάσπαστον εἰς τὴν ὀργανικὴν του βάσιν καὶ ὅχι μεμερισμένον εἰς τὰ τοπικά του συμπτώματα.

Ἐὰν ἡ ἐθύνουσα σκέψις εἶχε προχωρήσει ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν κατὰ θάθος ἐρευναν τῆς οἰκονομικῆς τῆς Χώρας νόσου καὶ ἔθετε ἀκριβῆ αὐτῆς διάγνωσιν θὰ εἶχε γίνεαι ἀντιληπτὸν ὅτι δὲν ἦτο τόσον ἀπλὴ ὑπόθεσις ἡ προσφυγὴ εἰς μονομερεῖς ρυθμίσεις ὑποχρεώσεων προκειμένου περὶ οἰκονομίας παθητικῆς ὡς ἡ ἰδική μας. Ἡ τραγωδία τῶν πτωχῶν εἶναι ὅτι οὔτε νὰ χρεωκοποῦν ἤμποροῦν κατ' ἐλευθέραν βούλησιν. Ἡμεῖς ἐν τούτοις ἐπεχειρήσαμε τὸ τόλμημα. Τὸ ἐπιχειρήσαμε δεδαίως ὅχι προβεβουλευμένως καὶ τοῦτο, καίτοι ἡμφισβητήθη, εἶναι πρὸς τιμὴν τῆς καλῆς μας πίστεως. Τὸ ἐπεχειρήσαμεν ὅμως μοιραίως πιεζόμενοι ἀπὸ τὰ πράγματα, ὅταν εἶχαν κλείσει ὅλοι αἱ ἄλλαι διέξοδοι, χωρὶς προσφύεις, χωρὶς προοργάνωσιν καὶ χωρὶς καὶ νὰ δυνηθῶμεν ν' ἀναμετρήσωμεν εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τὰς συνεπείας του. Αἱ συνέπειαι ὡς ἦτο ἐπόμενον ἐξεδηλώθησαν ἀνοικτιρμόνως. Ὁ τελευταῖος ἀναγκαστικὸς νόμος περὶ δραχμοποιήσεως τῶν εἰς συνάλλαγμα χρεῶν κατὰ τοῦ ὁποίου τόσον δικαιολογημένως ἔμφοδος, ἐξηγέρθη ἡ ἐλληνικὴ κοινὴ γνώμη, δὲν τερματίζει τὰς συνεπείας αὐτάς. Θάττον ἢ βράδιον θὰ εὐρεθῶμεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ τὸν συμπληρώσωμε λαμβάνοντες πρόνοιαν διὰ τοὺς κλάδους ἐκείνους τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας διὰ τοὺς ὁποίους ἡ πτώσις τῆς δραχμῆς κατέστησε συν-

τριπτικὸν τὸ θάρος τῶν εἰς ξένα νομίσματα ὀφειλῶν. Μὲ νόμισμα ἄσταθες καὶ μὲ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν περιελοῦσαν εἰς τοιοῦτο σημεῖον ἐξάντλησεως ὥστε νὰ μὴν κατορθῶν ἑνεργητικῶς ν' ἀντιδρᾷ κατὰ τῆς πτώσεως τῶν τιμῶν τῶν προϊόντων, μὲ τὸν τιμάρηθμον ἔπειτα ἀπὸ τὰς πρώτας διακυμάνσεις ἐπανερχόμενον σταθερῶς εἰς τὰ πρὸ τῆς χρυσῆς δάσεως ἐπιπεδὰ, εἶναι κατὰ δὴλον ὅτι τὰ εἰς ξένον νόμισμα χρέη τῶν βιομηχανικῶν καὶ τῶν ἄλλων καθιδρυμάτων τῆς χώρας, τῶν ὁποίων ἤδη τόσον ἀβεβαία εἶναι ἡ θέσις, θ' ἀποδοῦν καταστροφικῶς ὑπέρτερα τῆς οἰκονομικῆς τῶν ἀντοχῆς. Τοῦτο ὅμως θὰ καταστήσῃ ἀναπότρεπτον τὴν κρατικὴν παρέμβασιν. Ἡ δὲ ἄλλως τε ἐπιζητεῖται ἡ τοιαύτη παρέμβασις, λίαν μάλιστα δεδικαιολογημένως. Εἶναι θανασίμως ἐπικίνδυνος ἡ ἐντιμότης καὶ ἡ συνέπεια εἰς ἐποχὰς ταραχῶδεις ἐξ ἀνάγκης καὶ ἀσυνεπείας ὡς αἱ παρούσαι.

Τοῦτο εἶχομεν ὑπ' ὄψει ὅταν ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος ἐχαρακτηρίζομεν ὡς ἄνιστον, ἀντιφατικὸν καὶ ἀνακόλουθον τὸν ἀναγκαστικὸν νόμον τῆς Κυβερνήσεως. Ἀλλ' εἰς τὴν ἀνισότητα αὐτὴν δὲν θὰ κατορθώσῃ νὰ ἐπιμελῇ οὔτε δικαιούται ἄλλως τε νὰ ἐπιμελῇ τὸ Κράτος. Ὡς δὲν δικαιοῦται ἐπίσης ν' ἀδικῇ μονομερῶς καὶ κατ' ἐκλογὴν τὰς ὀφειλέτιδας κοινωνικὰς τάξεις νὰ κάμνῃ αὐθαίρετως προνομιακὰς διακρίσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων κατηγοριῶν τῶν πιστωτῶν, ἐπιβάλλον θυσίας εἰς τοὺς ἡμεδαποὺς καὶ κατασφαλίζον τοὺς ξένους. Θ' ἀναγκασθῇ ἄρα μοιραίως νὰ θαδίσῃ μέχρις ἀκροτάτης τὴν εἰς ἣν ἐτράπη ὀλισθηρὰν ὄντως καὶ ἄχαρι ὁδὸν τῶν χρεωκοπιῶν. Θὰ ἐξαναγκασθῇ εἰς τοῦτο ἀπὸ τοὺς ἰδίους λόγους οἱ ὁποῖοι ἐπέβαλλον τὴν ἐν σπουδῇ ρύθμισιν τῆς ἀποπληρωμῆς τῶν εἰς συνῆγμα καταθέσεων, διότι ἄλλως οἱ ἀναπόφευκτοι κλονισμοὶ τῶν βιομηχανιῶν ἐκ τῶν δυσχερειῶν εἰς ἃς τὰς ἀγεί ἢ ὅλη πλοκὴ τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν καὶ ἡ ἀδυναμία τῶν ὁπως ἀνταποκριθῶν εἰς τὰς ἀνειλημμένας ὑποχρεώσεις, θὰ ἔχῃ ἄμεσον ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν πιστωτικῶν ἱδρυμάτων. Ἀλλὰ καὶ λόγοι κοινωνικῆς ἀνάγκης καὶ τάξεως θὰ ἐπισπεύσουν τὴν παρέμβασιν αὐτὴν. Διότι ἤδη τὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα μας αἰσθάνονται ὀδυνηρὰν τὴν πίεσιν τῆς ἀνεργίας πᾶσα ἐ-

κύκλον τῆς μερίμνης τοῦ μέτρου τὰ παραγωγικά καθιδρύματα καὶ αἱ πηγαὶ ἐργασίας αἱ βεβαρυμέναι δι' ὑποχρεώσεων εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Εἶναι ἀνάγκη ἐναντὶ οἰασθῆναι τοῦ θυσίας νὰ ἐξασφαλισθῇ ὑπὲρ τῶν παραγωγικῶν ἐπιχειρήσεων ἐν τῇ χώρᾳ, ἡ βεβαιότης διὰ τὴν ἐπαύριον καὶ ἡ δυνατότης τοῦ νὰ ὑπολογίζουσι ἐργαζόμεναι ἐπὶ δεδομένων κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον σταθερῶν.

Ἄλλως μὲ τὸ ἐθνικὸν νόμισμα ἀσταθές, μὲ τὴν συνεχῆ ἀπειλὴν περαιτέρω πτώσεως τῆς δραχμῆς, μὲ τὴν καταναλωτικὴν ἀγορὰν συνεσταλμένην καὶ μὲ ἀτεγκτον τὸν διεθνῆ συναγωνισμόν οὐδεμία ἐπιχειρήσις βεβαρημένη δι' ὑποχρεώσεων εἰς σταθερὸν νόμισμα δύναται νὰ λειτουργήσῃ. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξασφαλισθῶν τὸ ταχύτερον στερεὰ προόψει διὰ τὰς ἐθνικὰς ἐργασίας. Τοῦτο προϋποθέτει ταχὺν καὶ ὀριστικὸν δι-ακανονισμόν ἢ διὰ τῆς σταθεροποιήσεως τοῦ ἐθνικοῦ νομίσματος ἐπὶ νέων βάσεων

ἢ διὰ τῆς ρυθμίσεως τῶν εἰς ξένον νόμισμα χρεῶν. Ἐφόσον δὲ οἱ πόροι καὶ τὰ μέσα δι' ὧν θὰ ἡδύνατο νὰ ἐπιδιωχθῇ τὸ πρῶτον δὲν ὑπάρχουν, δὲν μένει εἰμὴ νὰ ἐπιτευχθῇ τὸ δεύτερον. Καὶ πρὸς τοῦτο μία εἶναι ἡ ἀπομένουσα ἀξιοπρεπὴς καὶ ἐντιμὸς ὁδός. Ἡ τῆς αὐξήσεως τῶν προθεσμιῶν ἀποσβέσεως καὶ ἡ δι' ἐσωτερικοῦ νόμου ἐλάττωσις τῶν τόκων. Μὲ τὰ σημερινὰ ἄλλως τε διεθνῇ ἐπίπεδα ἀπολαυτῶν τοῦ κεφαλαίου, μὲ τὸν προεξοφλητικὸν τόκον κυμαινόμενον ἐν Εὐρώπῃ μεταξὺ 2—4% καὶ ἀντιστοίχως μὲ τὰ ὑψηλὰ ἐνοίκια τοῦ χρήματος τὰ ὁποῖα πληρώνομεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπάρχουν εὐρύτητα περιθώρια ὥστε νὰ εἴνε εὐκόλον καὶ τὸν κόσμον τῶν Ἑλλήνων ὀφειλετῶν αἰσθητῶς ν' ἀνακουφίσωμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξασφαλίσωμεν εἰς τοὺς δανειστὰς διαφορὰν προσόδου πολὺ ἐκνοποιητικὴν ἐν συγκρίσει πρὸς ἐκείνην εἰς ἣν οὗτοι θὰ ἡδύνατο νὰ ὑπολογίζουσι ἐκ τῆς τοποθετήσεως τοῦ χρήματος τῶν εἰς οἰανδήποτε ἄλλην Χώραν.

Ὁ Φρειδερίκος Nietzsche κατὰ τὴν σημαντικωτέραν περίοδον τῆς πνευματικῆς δράσεώς του ἐθεώρησε τὴν διαρκῆ ἀπασχόλησιν αὐτοῦ μὲ τὴν ἐλληνικὴν φιλολο-γίαν ὡς εἶδος βάσεως, ὡς βοηθητικὸν μέσον διὰ τὴν φιλοσοφίαν του. Ἐκάλει δὲ τὴν ἀπασχόλησιν ταύτην: Zufall und Notbehelf) σύμπτωσιν καὶ βοήθειαν εἰς τὴν ἀνάγκην. Ὁ Nietzsche ἤθελε νὰ εἶναι πρὸ παντὸς αὐτοτελὲς διανοούμενος φιλόσοφος, ἱκανὸς νὰ διαχαράξῃ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα νέας ὁδοὺς πολιτισμοῦ νὰ δημιουργήσῃ νέα δι' αὐτὴν ἰδανικά. Πράγματι ἐν τούτῳ ἀκριδῶς τῇ σημείῳ, συνίσταται ἡ σημασία αὐτοῦ ὡς φιλοσόφου. Ἐν τούτοις δεδομένου ὅτι οὐδὲν καινὸν ὑπὸ τὸν ἥλιον ἰδία δὲ ὅτι, ὁλόκληρος ἡ φιλοσοφία τῆς Δύσεως ἔχει τὰς ρίζας αὐτῆς εἰς τὸ ἐν φιλοσοφικαῖς ἰδέαις καὶ κατευθύνσεις γονιμώτατον ἔδαφος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἔξεταστέον, ἐὰν κατὰ πόσον ὁ μέγας Γερμανὸς αἰσθητικὸς καὶ καλλιτέχνης τοῦ λόγου, ὑπέστη καὶ αὐτὸς τὴν ἐπίδρασιν τῶν καθ' ἑκάστα ἐλληνικῶν κοσμοθεωριῶν. Καὶ ἐρωτῶμεν: Εἰς τὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας τοῦ Nietzsche δύναται τις νὰ ἀνακαλύψῃ ὅπως τοιαύτην τινὰ ἐπίδρασιν. Εἶναι ἀναμφίβολον, ὅτι εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Nietzsche συνενώνονται πολλὰ νεότερα πνευματικὰ ρεύματα.

Σύγχρονοί τοῦ φιλόσοφοι καὶ φυσιοδίφαι,

Ο ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ ΝΙΤΣΕ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΑΝΔΡ. ΔΑΛΕΖΙΟΥ

Διδάκτορος τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γένας

Φρειδερίκος Νίτσε

ὁ Schopenhauer, ὁ Darwin καὶ ἄλλοι πολλοί, ἐπέδρασαν ἐπ' αὐτοῦ μεγάλως. Ἄλλ' ἂφ' ἑτέρου εὐκόλως δεικνύεται ἡ ἐπίδρασις τοῦ κόσμου, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποῦ διήλθεν ὁλόκληρον τὸν βίον αὐτοῦ, ἥτοι τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ κόσμου.

Τὴν πρὸς τὸν Χριστιανισμόν οἶονεῖ φυσικὴν ἀντιπάθειάν του δύναται τις νὰ ἐρμηνεύσῃ ὡς ἔνστικτον τοῦ εἰς τὰ νάματα τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος βεβαπτισμένου ἀνθρώπου, ἐναντίον παντὸς χριστιανικοῦ καὶ ἰουδαϊκοῦ, τὴν δὲ κατὰ τῆς ἀπαισιοδοξίας προδιάθεσιν του νὰ συνδέσῃ μετὰ τῆς ἀντιλήψεως αὐτοῦ, τῆς συναφοῦς πρὸς τὸ ἐλληνικὸν διανουστικὸν φαινόμενον. Ὁ ἀντιδιανοητικισμὸς τοῦ δέον ἐν μέρει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸν Σωκρατισμόν, αἱ περὶ τῆς γυναικὸς ἀντιλήψεις τοῦ ἀνταποκρίνονται πλήρως πρὸς τὰς σχετικὰς τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιότητος ἰδέας, καὶ τέλος αἱ τοσούτῳ ἐκδηλωμένως ἀριστοκρατικαὶ καὶ ἀτομικιστικαὶ τάσεις τοῦ στηρίζονται ἐπὶ τῆς προϋποθέσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλείας καὶ τῶν ἐν γένει κοινωνικῶν τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος συνθηκῶν. Ἴσως δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ἰδανικὸν τοῦ «ὑπερανθρώπου» θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀναχθῇ εἰς τὴν περὶ τῆς ἐλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς ἀρχαιότητος κρίσιν του, διότι ὡς πρότυπα τοῦ μελλοντικοῦ ἰδανικοῦ τῆς ἀνθρωπότητος ἀναφέρει τὸν μέγαν Ἀλέ-

ξανδρον, τὸν Ἀλκιβιάδην, τὸν Ἰούλιον, Καίσαρα, τὸν Αὐγουστον ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων τὸν Καίσαρα Βοργιαν καὶ τὸν Ναπολέοντα, τοὺτους δὲ διότι υπέλαβεν ὡς ἐκπροσώπους τοῦ κλασσικοῦ πολιτισμοῦ, ὡς δύο ἐθνικοὺς ἐν μέσῳ τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου.

Ὅθεν ὡς πάλιν ἔδαφος τῆς φιλοσοφίας τοῦ Nietzsche δέον νὰ θεωρηθῇ ἡ κλασσικὴ ἀρχαιότης. Μελετῶν τὴν κλασσικὴν Ἀρχαιότητα συνησθάνθη τὴν βαθυτάτην αἰτίαν τῆς ἀποστροφῆς τοῦ πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Δύσεως, ἐκ τῆς μελέτης δὲ ταύτης ἤντλει ἐκάστοτε νέας δυνάμεις, ν' ἀκολουθήσῃ τὰς ιδέας τοῦ μέχρι τῶν τελευταίων συνεπειῶν τῶν καὶ νὰ ἐπιβάλῃ ἀνεκδοιάτως τὰς ῥηξικελεύθους φιλοσοφικὰς θεωρίας του. Ὁ Nietzsche ἀπεσπάρησε καὶ ἐνίσχυσε τὰς ἀντιλήψεις του διὰ τῆς μελέτης τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρώμης, ἐκ τῶν δύο δὲ τούτων μεγάλων πολιτισμῶν παρέλαβε τὸ μέτρον τῆς ἀποτιμῆσεως τῶν συγχρόνων ἐκπολιτιστικῶν συνθηκῶν. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, θὰ ἦτο ἄδικος ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ὁ Nietzsche παριστᾷ ἀπλῶς ἀναδρομικὴν κίνησιν, ὅτι ἠθέλησεν ἀποκλειστικῶς ν' ἀναστήσῃ ἐκ τοῦ τάφου τῶν ἰδανικῶν καὶ ἰδέας ὑπερνικηθείσας πρὸ πολλοῦ. Τὸ βλέμμα του ἐστρέφετο πάντοτε πρὸς τὸ μέλλον, οἱ μνησθέντες δὲ πολιτισμοὶ εἶχον δι' αὐτὸν μόνον τὴν ἀξίαν, ὅτι τῷ ὑπεδείκνυσαν ἐκάστοτε τὴν κατεύθυνσιν, ἣν ἔδει ν' ἀκολουθήσῃ ἢ παρ' αὐτοῦ διαχαράχθῃς νέα δόξ.

Θέμα τῆς παρούσης μελέτης μας, εἶναι νὰ ἐξετάσωμεν τὴν συγγένειαν τῶν φιλοσοφικῶν ἀντιλήψεων τοῦ Nietzsche πρὸς τοὺς Ἑλληνας φιλοσόφους ἰδίᾳ δὲ τοὺς προσωκρατικούς. Πρὸκειται δηλαδὴ ἐνταῦθα περὶ τῶν διδασκαλιῶν ἐκείνων, τῶν δυνάμενων νὰ χαρακτηρισθῶσι διὰ τῶν λέξεων «Γίγνεσθαι», «Πόλεμος», «Ἄνω-ἔξω» καὶ τέλος περὶ τοῦ «Ἄνθρωπος» τοῦ φιλοσόφου μας. Τὸ ὅτι, κατὰ τὴν μελέτην τῶν σημείων τούτων, ἡ σύγκρισις τῶν φιλοσοφικῶν ἀντιλήψεων τοῦ Nietzsche πρὸς τὰς τῶν προσωκρατικῶν φιλοσόφων ἐπιβάλλεται ἀφ' ἑαυτῆς, δεικνύει χωρὶς τι εἰς τὴν ἐν ἔτει 1888 συνταχθεῖσαν αὐτοβιογραφίαν του, ὅ-

που ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος ὁμιλεῖ περὶ τῆς σχέσεως τοῦ πρὸς τὸν Ἑράκλειτον: «Ἡ κατάφασις, λέγει ὁ Nietzsche τῆς φθορᾶς καὶ τῆς καταστροφῆς, τὸ καθοριστικὸν δηλαδὴ σημεῖον μιᾶς διονυσιακῆς φιλοσοφίας, ἡ κατάφασις τῆς ἀντιθέσεως καὶ τοῦ πολέμου, ἡ κατάφασις τοῦ γίνεσθαι μετὰ τῆς ριζικῆς ἀρνήσεως καὶ αὐτῆς ἐστὶ τῆς ἐννοίας τοῦ «εἶναι» ἀποτελεῖ τὸ σημεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναγνωρίζω ὑπὸ πᾶσαν ἐποπὴν τὴν συγγενεστέραν πρὸς τὰς ἰδικὰς μας ἀντιλήψεις σκέψιν. Ἡ διδασκαλία περὶ τῆς «αἰωνίας ἐπανόδου», τοῦτέστι περὶ τῆς ἀπεριορίστου καὶ ἀπείρου ἐπαναλαμβάνομένης κυκλικῆς πορείας πάντων τῶν ὄντων, — ἡ διδασκαλία αὕτη τοῦ Ζαρατούστρα θὰ ἠδύνατο νὰ διατυπωθῇ ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἑρακλείτου. Τοῦλάχιστον εἰς τὴν Στοάν, ἣτις ἐκληρονόμησε σχεδὸν ὅλας τὰς θεμελιώδεις ιδέας παρὰ τοῦ Ἑρακλείτου ἀπαντῶσι τοιαῦτα ἴχνη». Πρὸς τούτοις δέον ν' ἀναφέρωμεν καὶ τὴν φράσιν ἐκείνην τοῦ Nietzsche: «Μνημονεύω, λέγει ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος, τὸ ὄνομα τοῦ Ἑρακλείτου μετὰ μεγίστου σεβασμοῦ». Τὴν σημασίαν τῆς φράσεως ταύτης δύναται νὰ ὑπολογίσῃ πᾶς, ὅστις γνωρίζει τὸν τρόπον, καθ' ὃν ὁ Nietzsche ἠρέσκετο νὰ ἐκφράζεται περὶ πάντων σχεδὸν τῶν φιλοσόφων. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Nietzsche λέγει, ὅτι τὸ ἔργον τοῦ φιλοσόφου μας «Ἡ φιλοσοφία κατὰ τὴν περίοδον τῶν Ἑλλήνων τραγικῶν (Die Philosophie im tragischen Zeitalter der Griechen) ὑπῆρξεν ἐκ παλαιῶν τῶν μὴ περατωθεισῶν πραγματειῶν, τοῦ ἐκείνη, εἰς ἣν ἀπέδιδεν ὁ συγγραφεὺς τὴν μεγαλυτέραν ἀξίαν. Τέλος ὀφείλομεν νὰ μνημονεύσωμεν καὶ ἄλλας τινὰς σχετικὰς λέξεις τοῦ Nietzsche κατὰ τὸ ἔτος τοῦ 1884. «Ἡ γνώσις τῶν μεγάλων Ἑλλήνων μὲ ἐδίδαξε νὰ λατρεύσω περισσότερο τὸν Ἑράκλειτον, τὸν Ἐμπεδοκλέα, τὸν Παρμενίδην, τὸν Ἀναξαγόραν καὶ τὸν Δημόκριτον. Οἱ φιλόσοφοι οὗτοι εἶναι τελειότεροι (voller) παρά, ἐπὶ παραδείγματι, Κάντιος, ὁ Ἑγελος, ὁ Schopenhauer καὶ ὁ Σπινόζα.

Μεταξὺ τῆς προσωπικότητος τοῦ Nietzsche καὶ τοῦ Ἑρακλείτου, μεταξὺ τῶν τρόπων, καθ' ὃν καὶ οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες ἐφελσώθησαν καὶ μεταξὺ τῆς φιλοσοφικῆς

προδιαθέσεώς των δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν συγγένειαν τινά, ἐφ' ὅσον, ἐννοεῖται, εἶναι δυνατόν νὰ σχηματίσωμεν ἐκ τῶν παραδεδομένων ἀποσπασματικῶν βιογραφικῶν στοιχείων, σαφὴ εἰκόνα τοῦ μεγάλου Ἑλληνικοῦ σοφοῦ. Ὁ Ἑράκλειτος ἀπεστρέφετο ὅσον καὶ ὁ Ζαρατούστρα τὴν ἀγορὰν καὶ τὸν θόρυβον τῶν μεγαλοπόλεων. Τὴν φιλοσοφίαν αὐτοῦ ἐδημιούργησε διαισθητικῶς ἐν τῇ ἀπομονώσει τῶν δασῶν καὶ τῶν ὀρέων, διαισθητικῶς δὲ συνέλαβε τὰς σκέψεις του καὶ ὁ ἐρημίτης τῆς Σιλς Μαρίας. Ἀμφοτέρους χαρακτηρίζει ἕνας πυρίπνευς, πλήρης πάθους καὶ ὀρμῆς τρόπος σκέψεως, περιφρονῶν πᾶσαν ἐπὶ μέρους ἐπιστημονικὴν ἔρευναν. Ὅπως δὲ ὁ Ἑφέσιος διετύπωσε τὰς ιδέας του ὑπὸ μορφήν χρησμῶν, οὕτω καὶ ὁ Nietzsche ἠγάπησε τὴν ἀποριστικὴν διατύπωσιν, καταλείπουσιν εὐρὺ στᾶσιον προσωπικῆς ἐρμηνείας. Τὸ ὅτι δ' ἔξ ἄλλου ὁ Nietzsche διεῖξεν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ Ἑρακλείτου πρὸ παντὸς τὸ καλλιτεχνικὸν ὀρμέφυτον, ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι αὐτὸς οὗτος ὁ Nietzsche ὑπῆρξεν μεγάλος καλλιτέχνης, δυνάμεθα δὲ νὰ εἰπωμεν περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὑπῆρξεν ὡς διανοούμενος καλλιτέχνης καὶ ὡς καλλιτέχνης διανοούμενος. Ἀλλὰ ἡ τῶσον χαρακτηριστικὴ τάσις τοῦ Nietzsche πρὸς τὸν ἀριστοκρατισμὸν εὐρίσκει τὴν παράλληλον αὐτῆς παρὰ τῷ Ἑρακλείτῳ. Ἡ φράσις τοῦ Ἑλληνικοῦ φιλοσόφου «Δέκα χιλιάδες δὲν ζυγίζουσιν ἕνα ἀνώτερον ἄνθρωπον» οὐδένα θὰ ἐξέπλησεν, ἐὰν εὐρίσκετο εἰς ἔργον τοῦ Nietzsche. Ἀλλὰ καὶ τὴν σοφωτάτην ἐκείνην ῥῆσιν «πολυμαθὴν νόον οὐ διδάσκει», θὰ τὴν υπέγραψεν ὁ Nietzsche ἄνευ οὐδενὸς δισταγμοῦ.

Σημαντικώτερα εἶναι ἡ συγγένεια ἐνίων θεμελιωδῶν ἰδεῶν τοῦ Nietzsche πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἑρακλείτου. Θὰ ἠδύνατο τὶς νὰ θεωρήσῃ ὡς «μεταφυσικὴν» τοῦ Nietzsche, τὴν περὶ τοῦ γίνεσθαι φιλοσοφίαν του. Τὴν ἰδέαν ὅμως αὐτοῦ ταύτην οὐδαμῶς ἀνέπτυξε καὶ ἐστήριξεν ἐν διανοητικῇ ἀκολουθίᾳ ἰδεῶν. Ἀλλ' ἐν προκειμένῳ δέον νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ὁ Nietzsche καὶ ὅσον ἀκόμη ἀφορᾷ τοιαῦτα εἰδικὰ φιλοσοφικὰ ζητήματα, θεωρεῖ τὰς ἀποδείξεις περιττάς, ἀφορμώμενος ἐκ τῆς ἀντιλήψεως, ὅτι ἀποφθεγματικὴ τις διατύ-

πωσις τῆς θεωρίας εἶναι ἤδη ἀρκετὴ, δεδομένου ὅτι ἡ παραδοχὴ ἢ μὴ παραδοχὴ αὐτῆς δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τινος λογικῶς ἀκαταμάχητου ἀποδείξεως, ἀλλὰ μάλλον ἐκ τινος θυμοσοφικῆς προδιαθέσεως. Ὅθεν εἰκόνα τινά τῆς θεωρίας ὀφείλομεν νὰ σχηματίσωμεν ἐκ τῶν καθ' ἑκάστον παρατηρήσεων, αἵτινες εὐρίσκονται ἐγκατεσπαρμέναι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὑπὸ τύπον ὑπαινιγμῶν καὶ προϋποθέσεων ὁ κόσμος εἶναι πράγματι ἀδι-ἀλείπτου, αἰώνιον γίνεσθαι, ἀπόλυτος ῥοὺς πάντων τῶν πραγμάτων. Τὸ γίνεσθαι εἶναι ἐννοία ἀντίστοιχος πρὸς τὴν τοῦ Σὺμπαντος. «Ὅταν ἐπλασατὸν ὑπεράνθρωπον, τὸν περιέβαλεν μετὰ τὸν πέπλον τοῦ γίνεσθαι». «Ἐν μέσῳ τοῦ Ὀκεανοῦ τοῦ γίνεσθαι ἀφυπνιζόμεθα ἐπὶ μιᾷ νησίδος, ἣτις δὲν εἶναι μεγαλυτέρα ἐνὸς ἀκατίου. Ἐκ τοῦ ἀκατίου τούτου στρέφομεν τοὺς ὀφθαλμοὺς μας ἐσπενσμένως πρὸς τὸν κόσμον, πὺν μᾶς περιβάλλει καὶ μετ' ὀλίγον ἐξαφανιζόμεθα». Ἡ διδασκαλία περὶ τοῦ «ὑπερτάτου γίνεσθαι» ἰσχύει τόσῳ διὰ τὸν ἀνθρώπου ὅσον καὶ διὰ τὸν ὀργανικὸν κόσμον: πανταχοῦ μεταβολή, ἀλλαγὴ, φθορά. Πᾶν ὅτι θέλει καὶ ὀφείλει νὰ ζῇ ἐμφανίζεται εἰς τὰ ὅμματα μας ὡς ἀκόρεστος πόθος πρὸς τὴν ζωὴν καὶ ὡς ἀνταντίφασις ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ χρόνου, καὶ ἀκολουθίαν ὡς γίνεσθαι. Κάθε στιγμή καταβροχθίζει τὴν προηγουμένην, κάθε γέννησις, εἶναι θάνατος ἀπείρου ὄντων. Γέννησις ζωὴ καὶ ἐξόντωσις εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτό. Τοιοῦτοτρόπως ἑκάστον ὄν ἔχει δύο ὄψεις τὴν τοῦ φθίβεσθαι καὶ τὴν τοῦ γίνεσθαι. Καὶ αὐτὴ ἡ νεκρὰ αὖσις διέπεται ὑπὸ τοῦ ἰδίου νόμου καὶ αὐτοὶ οἱ χημικὶ νόμοι ἐξουσιάζονται ὑπ' αὐτοῦ: καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ χημικαὶ ιδιότητες ὁρῶν καὶ μεταβάλλονται. Καὶ ὡς πρὸς αὐτὰς παρατηρεῖται «ἡ αἰωνία μεταβολή, ὁ αἰώνιος ῥοὺς πάντων τῶν ὄντων, τὸ δευγόνον δὲν εἶναι τὴν στιγμήν ταύτην ὅποιον ἦτο κατὰ τὴν προηγουμένην, ἀλλὰ καὶ νέον».

Διεξοδικωτέρα τῆς διδασκαλίας περὶ τοῦ γίνεσθαι εἶναι ἡ ἀρνητικὴ πλευρὰ, δηλαδὴ ἡ κριτικὴ μελέτη τοῦ εἶναι καὶ ὄλων τῶν πρὸς αὐτὸ σχετικῶν ἐννοιῶν. Ἀφ' οὗ πραγματικὸς εἶναι μόνον ὁ κόσμος τοῦ γίνεσθαι, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ κόσμος τοῦ εἶναι. «Ὅθεν εἶναι, ὀφίσταται ὀπισθεν τοῦ ποιεῖν,

τοῦ δοῦν, τοῦ γίγνεσθαι». «Ὅτι ὑπάρχει δὲν γίνεται, ὅτι γίνεται δὲν ὑπάρχει». Ὁ Nietzsche ὑπεβάλλει τὰς ἐννοίας ἐνότητος, οὐσίας, αἰτιότητος, ἰσότητος, σταθερότητος κ.λ.π. ὑπὸ κριτικὸν ἑλεγχον καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι αὐταὶ εἶναι μωρὸν ἀποκύημα τῆς φαντασίας. Πάντες οἱ φιλόσοφοι, πλὴν τοῦ Ἡρακλείτου ἐπίστευσαν εἰς τὸ εἶναι καὶ συνεπὶ πᾶσας τὰς πρὸς αὐτὸ συνδεομένας πλάνας. Κατὰ ταῦτα ἡ μεταρρυσική δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπιστήμη πραγματευομένη τὰς θεμελιώδεις πλάνας τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλὰ κατὰ τρόπον ὡς ἐὰν ἦσαν ἀλήθειαι βασικαί. Διὰ τοῦτο ἡ φιλοσοφία τοῦ γίγνεσθαι ἀπαιτεῖ χημικὴν ἐρευναν τῶν θεμελιωδῶν ἐννοιῶν. Ὅθεν καὶ ἐν προκειμένῳ δέον νὰ γίνῃ ἀναστροφὴ ὧν τῶν ἀξιών. Ἐν πρώτοις δὲν ὑπάρχουν κατὰ τὸν Nietzsche μόνιμοι πρωταρχικαὶ μονάδες, δὲν ὑπάρχουσιν ἄτομα εἰς τὸ βεῦμα τοῦ γίγνεσθαι καὶ τοῦ ρηίρεσθαι. Ἐπίσης ἐν τῷ συνολικῷ γίγνεσθαι δὲν υφίστανται ἀντικείμενα καὶ ἀντικειμενικότης. Ἡ παραδοχὴ, ὅτι ὑπάρχουν οὐσίαι καὶ ἀντικείμενα, ἥτοι ἀμετάβλητον καὶ μόνιμον τι εἶναι ἐσφαλμένη. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἰσότητα, τὴν διάρκειαν, τὸ αἷτιον καὶ τὸ αἰτιατόν. «Πνεῦμα τι, λέγει ὁ Nietzsche, ὅπερ θὰ ἠδύνατο τυχόν νὰ ἰδῇ τὸν ῥοῦν τοῦ γίγνεσθαι, θ' ἀπέρριπτε τὴν ἐννοίαν τῆς αἰτιότητος καὶ τὴν τοῦ καθορισμοῦ, διότι αἱ ἐννοιαὶ αὗται δὲν δύναται νὰ ἐναρμονισθῶν πρὸς τὴν παράστασιν τοῦ ἀπολύτου γίγνεσθαι, ἀνήκουν δὲ εἰς τὴν σφαῖραν τῶν βασικῶν σφαλμάτων τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ γίγνεσθαι χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς τὴν μελέτην τῆς ἡθικῆς. «Τὰ πάντα, ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἡθικῆς ἐγένοντο ἐκ τῶν ὑστέρων. Τὰ πάντα μεταβάλλονται, μετατρέπονται, λυμναίνονται. Τὰ πάντα εὐρίσκονται ἐν καταστάσει ῥευστῆς. Αὐτεξούσιον, εὐθύνη, ἐνοχὴ, τιμωρία δὲν εἶναι ἐννοιαὶ ἀνταποκρινόμεναι, πρὸς τὴν στυγνὴν πραγματικότητα. Διὰ τῶν ἐννοιῶν τούτων ἀπογυμνοῦται ἡ ἀγνότης τοῦ γίγνεσθαι. Πράγματι, λέγει ὁ Nietzsche, πᾶσα πράξις καὶ γνῶσις τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι συνέπεια γεγονότων καὶ κενῶν ἐνδιαμέσων διαστημάτων, ἀλλὰ ῥοῦς συνεχῆς καὶ ἀδιάπτωτος. Ὅθεν ἡ πίστις

εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συναρμονισθῇ πρὸς τὴν παράστασιν ἐνὸς ἐνιαίου, ἀδαιρέτου, ἀδιαλείπτου γίγνεσθαι. Τριτοτρόπως ἡ περὶ τοῦ γίγνεσθαι ἀντίληψις τοῦ Nietzsche συνδέεται στενῶς πρὸς τὸν «ἀνθηθικισμόν» αὐτοῦ. «Ἐάν, λέγει, τὸ γίγνεσθαι εἶναι εἰς μέγας κλοῖος, τὰ πάντα εἶναι ἴσα, αἰώνια, ἀναγκαῖα». «Τὴν βούλησίν σας καὶ τὰς ἀξίας σας ἐπάγεται, πρέπει νὰ θέσετε εἰς τὸν ῥοῦν τοῦ γίγνεσθαι, ἀποκαλύψατέ μου μίαν παλαιὰν βούλησιν δυναμικότητος, ἥτις θὰ πιστευθῇ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς ἀγαθὸν καὶ κακόν». Ἐν συντόμῳ, ἡ βασικὴ ἀντίληψις τοῦ Nietzsche εἶναι: «Δὲν πρέπει νὰ παραδεχθῇ τις τὴν ὑπαρξίν τοῦ εἶναι, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ γίγνεσθαι χάνει τὴν ἀξίαν καὶ τὴν σημασίαν του, ἐμφανίζεται δὲ ὡς παράλογον καὶ περιττόν».

Ἡ ὑπόθεσις περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐνὸς εἶναι, τυγχάνει ἡ πηγὴ πάσης συκοφαντίας ἐναντίον τῆς πραγματικότητος.

1) Τὸ γίγνεσθαι δὲν εἶναι σκόπιμός τις κατὰστασις, δὲν ἐκβάλλει εἰς ἓν εἶναι.

2) Τὸ γίγνεσθαι δὲν εἶναι κατὰστασις φαινομένου, ἴσως ὁ ὑφιστάμενος κόσμος εἶναι φαινόμενον.

3) Τὸ γίγνεσθαι ἔχει τὴν αὐτὴν ἀξίαν εἰς πᾶσαν στιγμὴν, μὲ ἄλλας λέξεις οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν, διότι λείπει κάτι, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μετρηθῇ καὶ ὡς πρὸς τὸ ὅποιον ἡ λέξις ἀξία, θὰ εἶχε ποῖόν τινα σημασίαν. Ἡ καθολικὴ ἀξία τοῦ κόσμου δὲν δύναται ν' ἀποτιμηθῇ, ὅθεν ἡ φιλοσοφικὴ ἀπαισιοδοξία ἀνήκει εἰς τὰ κοσμικὰ ὄντα. Ἀλλ' ἤδη τίθεται ἐπὶ τάπητος τὸ ζήτημα: Πόθεν ἐγεννήθη ἀράγε ἡ παράκρουσις τοῦ εἶναι, διὰ τὴν ἔπρεπε νὰ γεννηθῇ; Διατὶ ἡ βασικὴ αὕτη πλάνη ἰσχυρεν ἐπὶ τοσοῦτον μακρὸν χρόνον ὡς ἀλήθεια; Ὁ Nietzsche δίδει δύο ἀπαντήσεις εἰς αὐτὸ τὸ ἐρώτημα: Ἡ θεμελιώδης αὕτη πλάνη, λέγει, ἦτο ἀναγκαία λόγῳ τῆς ἀδυναμίας, τῆς ἡμετέρας πρὸς γνῶσιν ἱκανότητος, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς βιολογικὰς αἰτίας: συγκρατεῖ καὶ ἐνισχύει τὴν ζωὴν. Ἡ ἐλαττωματικότης τοῦ ὀργάνου, δι' οὗ νοοῦμεν, ἥτοι τῆς νοήσεως ἡμῶν, ὑπῆρξε καὶ εἶναι ἡ αἰτία, δι' ἣν δὲν ἀντελήφθημεν καὶ δὲν ἀντιλαμβανόμεθα τὸν κόσμον, ὡς εἶναι πραγματικῶς. Δὲν εἴμεθα ἀρκούν.

τως ἱκανοὶ νὰ ἰδῶμεν τὸν ἀπόλυτον ῥοῦν τῶν πραγμάτων. Ἡ γνῶσις τῆς διηγεοῦς ῥοῆς εἶναι ἀδύνατος, τὰ χονδροειδῆ ὄργανά μας εἶναι ἱκανὰ νὰ βλέπουν μόνον τὸ μόνιμον, τὸ σταθερόν, ἡ δὲ νόησίς μας ὀφείλει νὰ προσεπινόησιν εἰς τὸ εἶναι ἰδιότητάς. Κατὰ ταῦτα ἡ πλάνη εἶναι κατὰ τὸν Nietzsche ἡ προϋπόθεσις τῆς γνώσεως. Ἀλλὰ τὴν πλάνην ταύτην δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐκτοπίσωμεν. Ἡ λογικὴ μεταχειρίζεται τύπους δι' ἃ ἐκεῖνο ὅπερ μένει πάντοτε τὸ αὐτὸ, ὅθεν, διὰ νὰ σκεπτιώμεθα καὶ νὰ συνάγωμεν πορίσματα, ἡ παραδοχὴ τοῦ εἶναι τυγχάνει ἀπαραίτητος. Πράγματι ὑπάρχουν ὑφιστάμενα ἀντικείμενα μόνον συμφῶνως πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ὀπτικήν, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα ν' ἀπαλλαγῶμεν τῆς ὀπτικῆς ταύτης. Ἐνα γίγνεσθαι, μία κίνησις αὕτη καθ' ἑαυτήν, εἶναι κάτι τελείως ἀδιανόητον. Διὰ τοῦτο πρέπει πάντοτε νὰ φανταζώμεθα, ὅτι ὑπάρχουν πραγματικὰ ἀντικείμενα, καὶ αὕτη δὲ ἡ ἐπιστήμη περὶ τοιούτων ἀντικειμένων ὁμιλεῖ, διότι δὲν δύναται νὰ πράξῃ ἄλλως. Εἰς τὴν πεπλανημένην ἀντίληψιν τοῦ εἶναι, ἤγαγε πρὸ παντὸς ἡ γλῶσσα. Κάθε λέξις εἶναι καὶ μία πρόληψις. Οἱ ἀρχαῖοι, ὁσάκις ἐσχημάτιζαν νέαν τιὰ λέξιν, ἐπίστευον, ὅτι ἔκαμναν σημαντικὴν ἀνακάλυψιν. Πράγματι, ἔθιγον ἓνα πρόβλημα, ἀλλ' ἀντὶ νὰ εὐρίσκουν τὴν λύσιν του, παρεκώλυον ταύτην. Ἀκόμη καὶ σήμερον ἡ γλῶσσα εἶναι διὰ τὴν ἐπιστήμην μοιραῖον, σημαντικώτατον ἐμπόδιον. Πανταχοῦ ὀφείλει τις νὰ ὑπερπηδᾷ σκληροπαγῶς διαιωνισθεῖσας λέξεις, προκρίνῃ δὲ νὰ θραύσῃ τὴν κνήμην του παρὰ νὰ θέσῃ ἓνα πατροπαράδοτον τεχνικὸν ὅρον ἐκποδῶν. Τὴν πρὸς τὴν πραγματικὴν ὑπαρξίν τοῦ εἶναι σχετικὴν πλάνην, ἐνισχύει κάθε λέξις, κάθε φράσις, τὴν ὁποῖαν προσφέρωμεν καὶ φοβοῦμαι, παρατηρεῖ ὁ Nietzsche, ὅτι δὲν θὰ δυνήθωμεν ν' ἀπαλλαγῶμεν τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ὅσον ἐξακολουθοῦμεν νὰ πιστεύωμεν εἰς τὴν γραμματικὴν ἀκραδάντως.

Ὁ Nietzsche, καθὼς ἀκριβῶς καὶ ὁ Ἡρακλείτης, ὑπέλαβε τὸ γίγνεσθαι ὡς ἀνταγωνισμόν δύο ἀντιθέτων πρὸς ἀλλήλας δυνάμεων, τὸ *rerum concordia discori* ἀπαντᾷ τῷ Nietzsche ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς ἀντιφάσεως. Τὰ ἀντικείμενα εἶναι πράγ-

ματι ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει κάτι διάφορον ἀντίθετον, σφῶς δὲ δύναται νὰ λογισθῇ ἐκεῖνος, ὅστις δύναται ν' ἀπεικονίσῃ δραστηριώτερον τὸν ἀντιφατικὸν χαρακτῆρα τῆς ὑπάρξεως, ὡς δόξαν αὐτοῦ καὶ μοναδικὴν δικαιολογίαν του.

Αἱ ἰδιότητες αἱ ἀπτελοῦσαι τὴν πραγματικότητα τοῦ κόσμου, εἶναι ἡ μεταβολή, τὸ γίγνεσθαι ἡ πολλαπλότης, ἡ ἀντίφασις, ὁ πόλεμος. Κάθε στιγμή καταβροχθίζει τὴν προηγούμενην, κάθε γέννησις εἶναι ὁ θάνατος ἀπείρων ὄντων, Γέννησις, ζωὴ καὶ ἐξόντωσις εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτό. Ὑπάρχει μία καὶ μόνη ζωὴ, ὅπου δὲ αὕτη ἐμφανίζεται παρούσῃ εἶναι ὡς ἀντίφασις καὶ ὁδὸν. Ὁ κόσμος τῶν φαινομένων ὡς κόσμος τῆς τέχνης, τοῦ γίγνεσθαι, τῆς πολλαπλότητος, εἶναι ἡ ἀντίθεσις πρὸς τὸν κόσμον τοῦ πρωταρχικοῦ ἑνός, ὅπερ ἀνήκει ἐξ ἴσου εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἀντιφάσεως καὶ τῆς διζυνης. Ὡς πραγματικὸν εἶναι δέον νὰ θεωρηθῶσιν ἡ ὁδὸν καὶ ἡ ἀντίφασις.

Ἡ ἡδονή, ἡ ἁρμονία εἶναι τὸ φαινόμενον. Δεδομένου, ὅτι ὡς πραγματικὸν εἶναι, δέον νὰ λογισθῇ μόνον ὡς ἀντίφασις, ὡς φαινόμενον δὲ ἡ ἡδονή, ἡ θαυμάτια κατανόησις τοῦ κόσμου συνίσταται ἐν τῇ κατανόησει τῆς ἀντιφάσεως. Τότε γινόμεθα ἡμεῖς τὸ εἶναι καὶ ὀφείλομεν νὰ δημιουργήσωμεν ἐξ ὁμῶν τῶν ἰδίων τὸ φαινόμενον.

Ἡ ἀντίληψις αὕτη διατυπώσεται ῥεεζοδικώτερον καὶ διασαφηνίζεται ἐν ταῖς ἐπομένοις:

1) Τὰ πάντα ὑπάρχουν διὰ τῆς ἡδονῆς, ὄργανον τῆς ὁποίας εἶναι ἡ παράκρουσις. ἐφικτὴν καθιστᾷ τὴν ἐμπειρικὴν ὑπαρξίν μας τὸ φαινόμενον.

2) Πραγματικὴν ὑπόστασιν ἔχουν μόνον ἡ ὁδὸν καὶ ἡ ἀντίφασις.

3) Ἡ ὁδὸν ἡμῶν καὶ ἡ ἀντίφασις ἡμῶν εἶναι ἡ πρωταρχικὴ ὁδὸν καὶ ἡ πρωταρχικὴ ἀντίφασις, διαθραυσόμεναι διὰ τῆς παρυστάσεως (ἥτις γεννᾷ ἡδονήν).

4) Ἡ τεραστία καλλιτεχνικὴ δύναμις τοῦ κόσμου, ἔχει τὸ ἀνάλογον αὐτῆς εἰς τὴν τεραστίαν πρωταρχικὴν ὁδὸν.

Ἡ τοιαύτη μεταφυσικὴ διδασκαλία περὶ ἀντιφάσεως, ἤγαγεν ἐφαρμοσθεῖσα εἰς τὸν κόσμον τῶν φαινομένων, εἰς τὴν ἔξαρσιν καὶ θεοποίησιν τοῦ ἀγῶνος, τῆς ἐριδος καὶ τοῦ πολέμου ὡς θεμελιώδους νόμου τῆς

φύσεως. Όπως ο Έρσλινγκ ούτω και ο Nietzsche θεωρεί τον πόλεμον ως Πατέρα πάντων. Κάθε φιλοσοφία, λέγει, προκρίνουσα την ειρήνην του πολέμου είναι νοσηρά. Η αντίληψις εκείνη, καθ' ην η ειρήνη είναι πολυτιμότερα του αγώνος και του πολέμου, είναι αντιδιολογική, εξάμβλωμα της παράκμης της ζωής. (Ansburt der decadence des Lebens). Διότι η ζωή είναι συνέπεια του πολέμου, αυτή δὲ αὐτή η κοινωνία μέσον διὰ τὸν πόλεμον. Ο πόλεμος, ισχυρίζεται ο Nietzsche είναι διὰ τὴν πρόδον τοῦ πολιτισμοῦ ἀπαραίτητος. Ο πόλεμος και η ἀνδρεία παρήγαγον πολὺ μεγαλύτερα και ὑπεροχώτερα πράγματα παρὰ ἢ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης. Διὸ και η παράστασις μιᾶς ζωῆς ἐν αἰωνία εἰρήνῃ και ἀγάπῃ είναι ἀνωφελὴς και μάλιστα ἐπικίνδυνος. Πράγματι ὁ ἀγὼν είναι παρὰ τὸν προδόν πανταχοῦ και πάντοτε. Ο ἀνταγωνισμός, λέγει ο Nietzsche, είναι ἀναγκαῖος εἰς τὸν γάμον, τὴν φιλίαν, τὴν πολιτείαν, εἰς τοὺς συλλόγους, τὰ ἐπιστημονικὰ σωματεία, τὴν θρησκείαν, ἵνα δημιουργηθῇ ἀγαθὸν τι.

Ἀντίδρασις είναι ἡ μορφή της δυναμικότητος.

Ἡ φιλοσοφία, ἐπάγεται ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος, δὲν ὠδήγησεν ἀκόμη εἰς πόλεμον τοὺς λαοὺς. Ἀλλὰ θὰ ἔλθῃ ἐποχή, καθ' ἣν γινώμκι και ἀντιλήψις φιλοσοφικαί, θὰ θεωρηθῶν ὡς ζητήματα ὑπάρξεως και ζωῆς. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ποιᾶς τινος ἐκπνευματώσεως της ἐχθρότητος. Ο νέος πολεμικὸς αἰὼν θὰ φέρῃ μεθ' ἐκτοῦ ἐπικινδυνώτερον και τραχύτερον τρόπον σκέψεως, θὰ θριαμβεύσῃ δὲ αἱ ἀντιλήψεις ἐκεῖναι, αἵτινες είναι περισσότερον συγγενεῖς πρὸς τὸ δαιμόνιον τοῦ πολέμου και τῶν κατακτήσεων. Αἱ ἀντιλήψεις αὗται ὑποφώσκουσιν ἤδη ὡς ἀτρόμητος βούλησις πρὸς ἐπικίνδυνα ἐπιστημονικὰ ταξείδια, ἐκπνευματώμενας εἰς τὸν βόρειον πόλον ἀποστολάς, κάτωθεν οὐρανῶν ἐρημῶν και ἐπικινδύνων.

Ἐν προκειμένῳ ἡ ἐπίδρασις τῶν ιδεῶν τοῦ Darwin είναι καταφανής. Ἀλλ' ὁ Nietzsche τὰς ιδέας ταύτας θεωρεῖ ὡς ἀπήχυσιν τοῦ τρόπου της σκέψεως τοῦ Ἑρσλινγκ και τοῦ Ἐμπεδοκλέους. Οἱ δύο οὗτοι μεγάλοι Ἕλληνες διανοούμενοι ἡ-

γέρθησαν ἐκ τοῦ τάφου των και τώρα πάλιν οἱ σοφοὶ ἀνεκάλυψαν, λέγει ὁ Nietzsche, τὸν ἀγῶνα πανταχοῦ και ὁμιλοῦν περὶ ἀγῶνων κυττάρων, ἰσίων, ὀργάνων, ὀργανισμῶν. Πλὴν τούτου εἶδομεν μετὰ πόσου ἐνθουσιασμοῦ ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος ἀναγινώρξει εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἑρσλινγκ τοῦ πόλεμον ὡς πατέρα πάντων. Ὅθεν θὰ ἦτο, φρονούμεν, ὁρθὸς ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι ὁ Nietzsche ἐν τῇ ἀντιλήψει τοῦ πολέμου και τῇ διεξάρσει αὐτοῦ ἐπὶ κοσμικοῦ παράγοντος ἐπηρεάσθη και πάλιν ἀπὸ τὸν Ἑρσλινγκ.

Μὲ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Nietzsche, τὴν σχετικὴν πρὸς τὸ γίνεσθαι, συνδέεται και ἡ διδασκαλία του περὶ της «αἰωνίας ἐπανόδου τῶν αὐτῶν κοσμικῶν συνθηκῶν».

Ἡ διδασκαλία περὶ της αἰωνίας ἐπανόδου τῶν αὐτῶν κοσμικῶν καταστάσεων και συνθηκῶν, ἀπαντᾷ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν φιλοσοφίαν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν μελέτη της γενέσεως και ἐξελιξεως της διδασκαλίας ταύτης ἐν τῇ προσωκρατικῇ φιλοσοφίᾳ, ὀφείλομεν νὰ προσέξωμεν, ἵνα μὴ συγχύσωμεν αὐτὴν μετὰ τὴν της μετενσχυρώσεως, ἥτοι μετὰ τὴν διδασκαλίαν της ἐπανόδου κατὰ μίαν κοσμικὴν περίδον ἀνθρωπίνων ψυχῶν εἰς σώματα ἀνθρώπων ἡ ζώων. Ἐνταῦθα πρόκειται ἀπλῶς περὶ της παραστάσεως, ὅτι ὑπάρχουν ἀπειροὶ διαδοχικαὶ ἀκολουθαὶ κόσμων, εἰς τὰς ὁποίας πᾶσαι αἱ συνθήκαι ἐπαναλαμβάνονται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καθ' ὃν ὑπῆρξαν ἤδη ἀπειράκις. Ἡ σκέψις αὕτη της ἐπανόδου τῶν αὐτῶν συνθηκῶν και καταστάσεων δὲν περιέχεται ἀναγκαῖως εἰς τὴν ὑπόθεσιν περὶ της αἰωνίως ἐπαναλαμβανόμενης ἐκμηδενίσεως τοῦ κόσμου και μιᾶς αἰωνίως ἐπακολουθούσης νέας κοσμογονίας. Ὅθεν ἡ διδασκαλία περὶ τῶν ἀπείρων ἀλλήλων διαδεχομένων κόσμων, δὲν προϋποθέτει ἀνευ ἑτέρου τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ὅλαι αὗται αἱ κοσμικαὶ περίοδοι ὁμοιάζουν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ πρὸς ἀλλήλας, ἥτοι ὅτι ὑπάρχει αἰωνία τῶν αὐτῶν ὄντων και καταστάσεων ἐπανόδος.

Ὁ Rohde εἰς τὸ περισπούδαστον αὐτοῦ ἔργον «Ἡ ψυχὴ» εὐρίσκει τὴν ἀπελπιστικὴν σκέψιν μιᾶς ἐκ συμπτώσεως τῶν αὐτῶν συνθηκῶν ἐκάστοτε γινομένης ἐπαναλήψεως πάσης ἤδη ἐπιδιωθείσης καταστάσεως

της ζωῆς· μιᾶς αἰωνίως ἐπαναλαμβανομένης κυκλικῆς διαδρομῆς, συμπαχουρούσης και τὸν ἀνθρωπον εἰς τὸν ἄσκοπον στρόβιλον της, ἥδη εἰς τὴν ὀρφικὴν κρίσιν: «οἱ δ' αὐτοὶ πατέρες τε και υἱέες ἐν μεγάροισιν (πολλάκις) ἡδ' ἄλλοι σέμναι κεδναὶ τε θύγατρος γίγοντ' ἀλλήλων μεταμειβομένησι γενέθλαις». Ὁ ἴδιος συγγραφεὺς ἀνεῦρε παρὰ τοῖς Ὀρφικοῖς τὸ δόγμα της περιοδικῆς ἐπανόδου τῶν αὐτῶν ἀπολύτως κοσμικῶν συνθηκῶν. Ἀλλ' ὁ Rohde φαίνεται, ὅτι παρηρμήνευσε τοὺς Ὀρφικοὺς ἐν προκειμένῳ. Περὶ διαφόρων κοσμικῶν περιόδων οὐδεὶς λόγος γίνεται παρ' αὐτοῖς. Παρὰ τοῖς Ὀρφικοῖς πρόκειται μᾶλλον περὶ της ἐπανόδου τῶν καθ' ἕκαστον ἀνθρωπίνων ψυχῶν, ἰδίᾳ, δ' ὡς φαίνεται, περὶ παρεμπιπτούσης τινὸς σκέψεως ἐν τῇ διδασκαλίᾳ της μετεμψυχώσεως, τοῦτέστι περὶ της ιδέας, ὅτι κατὰ τὴν ἐπανάδον ταύτην ἐπανέρχονται ἐκάστοτε τὰ αὐτὰ ἄτομα εἰς τὰς ἰδίας καταστάσεις, εἰς τὸ ἴδιον περιβάλλον, ἐν τῷ ὁποίῳ προηγουμένως διήλθον τὸν βίον αὐτῶν.—φυσικὰ ἐντὸς της αὐτῆς κοσμικῆς περιόδου. Ἐπίσης διαφωνοῦμεν πρὸς τὸν Rohde σχετίζοντα στενῶς πρὸς τὴν διδασκαλίαν της αἰωνίας ἐπανόδου τῆς παλιγγενεσίας ἡ της ἀποκαταστάσεως ἀπάντων. Παλιγγενεσία εἰς τὸν παρόντα κόσμον ἡμῶν και αἰωνία ἐπανόδος τῶν ἰδίων κοσμικῶν καταστάσεων είναι κάτι διάφορον.

Τὴν περὶ της αἰωνίας ἐπανόδου τῶν ἰδίων κοσμικῶν καταστάσεων διδασκαλίαν δὲν πρέπει κατὰ ταῦτα ν' ἀναζητήσωμεν εἰς τὰς περὶ μετεμψυχώσεως ἀντιλήψεις τῶν Ὀρφικῶν, ἀλλ' εἰς τὰς κοσμολογικὰς θεωρίας τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, ἰδίᾳ δὲ τῶν προσωκρατικῶν, τοῦ Ἀναξίμανδρου, τοῦ Δημοκρίτου, τοῦ Ἑρσλινγκ και ἄλλων.

Ἡδη τίθεται τὸ ἐρώτημα: Ποῖαν θέσιν λαμβάνει ἡ περὶ αἰωνίας ἐπανόδου τῶν αὐτῶν κοσμικῶν καταστάσεων θεωρία ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν ιδεῶν τοῦ Nietzsche. Ἡ θεωρία αὕτη συνδέεται στενῶς πρὸς τὴν περὶ τοῦ ἀπολύτου γίνεσθαι διδασκαλίαν του. Ἐὰν ὁ κόσμος ἡδύνατο νὰ εἶναι σταθερὸς και μόνιμος, ἐὰν τὸ γίνεσθαι ἐπεδίωκε σκόπιμόν τινα κατάστασιν, ἡ κατάστασιν τινα ἰσορροπίας, ἐν συντόμῳ, ἐὰν ὑπῆρχε

πράγματι ἓνα εἶναι κατὰ τὴν κυριολεκτικὴν τοῦ ὄρου τούτου ἐκδοχὴν,—ἔστω και μίαν μόνην στιγμὴν—αἱ ἀνωτέρω καταστάσεις θὰ ἐπετυγχάνοντο ἀναγκαῖως. Τοῦτο τεκμαίρεται ἐκ τοῦ χρονικοῦ ἀπείρου τοῦ κόσμου πρὸς τὰ ὀλίγω (regnessus in infinitum). Ἀλλ' ἡ ιδέα, ὅτι δύναται ὄντως νὰ ἐπέλθῃ ὀριστικὴ τις σταθερὰ κατὰστασις είναι κατὰ τὸν Nietzsche ἀντικρὺς ἐσφαλμένη. Διότι ἡ δυνατότης τοῦ νοεῖν τὸ δεδομένον της νοήσεως, ὡς γίνεσθαι, ἀποδεικνύει ὅτι ὁ κόσμος δὲν ἔχει ὁρισμένον σκοπόν, δὲν ἔχει τελικὴν τινα κατὰστασιν και ὅτι σιτερεῖται συνεπῶς παντὸς οἰουδὴποτε εἶναι. Ἐνταῦθα θὰ ἦσιν δύο ὑποθέσεις δυναταί· δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τὸν κόσμον ὡς κάτι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ θαυμαστόν, ὡς ἐλεύθερον—αὐτοδημιουργούμενον—θεῖον, δηλαδὴ νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὴν «καθολικὴν» τινα συνείδησιν τοῦ γίνεσθαι, εἰς ἓνα αὐθαίρετον θεόν. Τὸ γίνεσθαι φαίνεται εἰς πᾶσαν στιγμὴν διακαίολογούμενον τότε μένον, ὅταν τις παραδεχθῇ τὴν ἐτέραν δυνατότητα, δηλαδὴ τὴν κυκλικὴν πορείαν τοῦ Σύμπαντος. Ὁ κόσμος γίνεται και φθείρεται, ἀλλ' οὐδέποτε ἤρχισε νὰ γίνεταί και οὐδέποτε ἐπαυσε νὰ φθείρεται. Ὁ κόσμος διατηρεῖται αἰωνίως ἐν τῇ γενέσει και τῇ φθορᾷ. Ζῇ ἀφ' ἑαυτοῦ: τὰ περιττώματά του ἀποτελοῦσι τὴν τροφήν του. Πᾶν γίνεσθαι, λέγει ὁ Nietzsche, κινεῖται ἐν τῇ ἐπαναλήψει ὁρισμένου ἀριθμοῦ ἰδίων ἀκριδῶς κατστάσεων. Κατὰ ταῦτα: Τὸ γεγονός ὅτι τὰ πάντα ἐπανέρχονται, είναι ἡ ὑπερτάτη προέγγισις κόσμου τινὸς τοῦ γίνεσθαι πρὸς κόσμον τινα τοῦ εἶναι, τὸ γενικὸν δὲ συμπέρασμα τοῦτο είναι κατὰ τὸν Nietzsche τὸ ἀποκορύφωμα της φιλοσοφικῆς θεωρήσεως. Τοιοῦτοτρόπως, ἡ ιδέα της αἰωνίας ἐπανόδου ἀπαλλάσσει ἡμᾶς της ἀγωνίας, ἣν ἡ παράστασις τοῦ γίνεσθαι προκαλεῖ, και καθίσταται οὕτω λύτρωσις ἀπὸ της αἰωνίας ῥῆς.

Ἀλλὰ και ὁ «ἀνηθικισμός» (Immoralismus) τοῦ Nietzsche δὲν είναι νέον τι. Παρομοίας παραλλήλους εὐρίσκομεν προπαντὸς εἰς τὴν προσωκρατικὴν φιλοσοφίαν. Τὸ ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ Ἑρσλινγκ περὶ τοῦ γίνεσθαι και τοῦ ἐλευθέρου, ὑπὸ οὐδενὸς σκοποῦ και οὐδεμιᾶς προθέ-

σεως καθοδηγούμενου παιγνιδίου του Διός οὐδένα καταλείπει: χώρον, κατὰ δάθος εἰς μίαν ἀπόλυτον ἠθικὴν, διέγνωσε λίαν πρωτῶς ὁ Nietzsche. Ἀλλ' ἰδιαζόντως δεικνύεται ἐν προκειμένῳ ἡ συγγένεια τοῦ Γερμανοῦ φιλοσόφου πρὸς τοὺς Ἕλληνας σοφιστάς. Τὸ ὅτι ἡ πολιτεία δημιουργεῖ τὰς ἐννοίας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ (Πρωταγόρας), τὸ ὅτι δι' ἐκάτερον τῶν φύλων, δι' ἑκάστον ἐπάγγελμα, δι' ἑκάστην ἡλικίαν κ.λ.π. ὑπάρχει ἰδιότυπός τις ἀρετὴ (Ποργίας), τὸ ὅτι θέον νὰ διακρίνωμεν τοὺς ἀνθρωπίνους νόμους καὶ θεσμούς ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς νόμους (Ἰππίας), τὸ ὅτι τὸ ἄδικον εἶναι τι κραταιότερον καὶ εὐγενέστερον καὶ γονιμότερον τῆς δικαιοσύνης (Θρασύμαχος), ταῦτα πάντα ἀπηχοῦσι λίαν Νιτσεϊστικῶς. Ἀλλὰ καταπληκτικὴ τυγχάνει πρὸ παντὸς ἡ συγγένεια τῶν ἠθικῶν τοῦ Nietzsche ἀντιλήψεων πρὸς τὰς τοῦ Καλλικλέους Οὐτος ἀποφαίνεται ἀπεριφράστως καὶ κατηγορηματικῶς, ὅτι οἱ ἠθικοὶ θεσμοὶ ἐπενοήθησαν ὑπὸ τοῦ ἀσθενοῦς χυδῆν ὄχλου, ὑπὸ τῆς μεγάλης, ἀνωνύμου μάζης, ἐπὶ τῷ τέλει, ὅπως αὕτη δυνήθῃ ν' ἀμυνθῇ ἀποτελεσματικῶς κατὰ τῶν ὀλίγων μεγάλων καὶ ἰσχυρῶν. «Ἀλλ' οἶμαι, οἱ υἱέμενοι τοὺς νόμους οἱ ἀσθενεῖς ἀνθρώποι εἶσι καὶ οἱ πολλοί, πρὸς αὐτοὺς οὖν καὶ τὸ αὐτοῖς συμφέρον τοὺς τε νόμους τίθενται καὶ τοὺς ἐπαίνους ἐπαινοῦσι καὶ τοὺς ψόγους ψέγουσιν, ἐκφοβοῦντες τοὺς ἐρρωμενεστέρους τῶν ἀνθρώπων καὶ δυνατοὺς ὄντας πλέον ἔχειν, ἵνα μὴ αὐτῶν πλέον ἔχωσιν, λέγουσιν, ὡς αἰσχροὶ καὶ ἄδικον τὸ πλεονεκεῖν, καὶ τοῦτο ἔστι τὸ ἀδικεῖν, τὸ πλέον τῶν ἄλλων ζητεῖν ἔχειν. — ἡ δὲ γε, οἶμαι, φύσις αὐτὴ ἀποφαίνει αὐτό, ὅτι δίκαιόν τι τὸν ἀμείνω τοῦ χειρότερου πλέον ἔχειν καὶ τοῦ ἀδυνατοτέρου,» (Πλάτ. Γοργ. 483 Β-Δ). Καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν αἰσθητικὸν ἐνθουσιασμόν διὰ τὸν ὑπεράνω πασῶν τῶν ἠθικῶν ἐννοιῶν ἐστάμενον κυρίαρχον τῶν ἀνθρώπων, εὐρίσχομεν ἐνταῦθα: Ἀλλ' οἶμαι, οὗτοι κατὰ φύσιν τὴν τοῦ δικαίου ταῦτα πράττουσι, καὶ ναι μὰ Δία κατὰ νόμον γε τὸν τῆς φύσεως, οὐ μέντοι ἴσως κατὰ τοῦτον, ὃν ἡμεῖς τιθέμεθα πλάττοντες, τοὺς βελτίστους καὶ ἐρρωμενεστάτους ἡμῶν αὐτῶν, ἐκ νέ-

ων λαμβάνοντες, ὥσπερ λέοντας, κατεπάδοντες τε καὶ γοητεύοντες καταδουλούμεθα λέγοντες, ὡς τὸ ἴσον χοῖν ἔχειν καὶ τοῦτο ἔστι τὸ καλὸν καὶ τὸ δίκαιον. ἐὰν δὲ γε, οἶμαι, φύσιν ἰκανὴν γένηται ἔχων ἀνὴρ, πάντα ταῦτα ἀποσεισάμενος καὶ διαρρήξας καὶ διαφυγὼν, καταπατήσας τὰ ἡμέτερα μαγανεύματα καὶ ἐπωδὰς καὶ νόμους τοὺς παρὰ φύσιν ἅπαντας, ἐπαναστὰς ἀνεφάνη δεσπότης ἡμέτερος ὁ δοῦλος, καὶ ἐνταῦθα ἐξέλαμψε τὸ τῆς φύσεως δίκαιον, (Πλάτ. Γοργ. 483-484 Β). Ὅθεν βλέπομεν καθαρά, ὅτι αἱ προϋποθέσεις τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας τοῦ Nietzsche ἀπαντῶσι παρὰ τοῖς σοφισταῖς εἰς τὸν πυρῆνά των. Ἐν ταῦτοις, ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα ποῖος δὲν δύναται νὰ διακρίνῃ τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς ἐπιπολαίου ἐπιχειρηματολογίας τοῦ ἀνηθικισμοῦ τῶν σοφιστῶν καὶ τῆς πολυμεροῦς, διεξοδικωτάτης κριτικῆς τῶν ἠθικῶν ἐννοιῶν ὑπὸ τοῦ Nietzsche. Τίς δὲν δύναται νὰ διακρίνῃ τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν ἐν τῇ ἀκαθέκτῳ ροπῇ πρὸς ἀναισθησίαν τῶν προαιωνίων ἠθικῶν θεσμῶν ἐξαντλουμένων ἀρνητικῶν ἐκείνων πνευμάτων καὶ ἐνδὲς τοσούτῳ θετικῶς δημιουργικοῦ διανοουμένου, καθὼς εἶναι ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος! Πάντως εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας τὸ ὅτι ὁ Nietzsche ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Πρωταγόρα. Ἐν ταῦτοις ὁ φιλόσοφος εὐτοὺς ἰσχυρίζομενος, ὅτι ἡ σκέψις ἡμῶν τῶν νεωτέρων εἶναι πρωταγορικὴ, δὲν ἔχει ὅπ' ὄψιν αὐτοῦ εἰ μὴ τὸ πολυθρύλητον ἐκεῖνο ἀπόφθεγμα τοῦ Πρωταγόρου «μέτρον πάντων ἄνθρωπος». Πράγματι δὲ ἡ ἀντίληψις αὕτη διέπει ὀλόκληρον τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Nietzsche. «Ὀλόκληρος ἡ σοφία μας καθορίζεται ἀνθρωπίνως. Ὅλοι αἱ ἀλήθειαι εἶναι ἀνθρώπιναι ἀλήθειαι. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξέλθωμεν τοῦ πλαίστιου ἀνθρωπίνων παραστάσεων καὶ τῶν ὀρίων καθαρῶς ἀνθρωπίνης ἀποτιμήσεως τῶν ἀξιών. Ἡ τοιαύτη δ' ἀντίληψις ἀπαντᾷ εἰς πολὺ εὐρυτέραν ἐννοιαν. Ἐάν, καθὼς πιστεύει ὁ Nietzsche, εἶναι πλέον νεκρὸς ὁ Θεός, ἐάν ἡ μελέτη τοῦ Σύμπαντος δὲν δικαιολογεῖ τὴν ἰδέαν τῆς ὑπάρξεως προσωπικῆς τινας θεότητος, ἐάν οὐδὲν πλέον ὑπάρχει ἔξω τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὑπεράνω αὐτοῦ, οὗτος οὐδὲν πλέον ὀφείλει καὶ δύναται νὰ πράξῃ παρὰ νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῶν ἰδίων ἰ-

κανότητων του, νὰ θέσῃ σκοποὺς εἰς τὴν ζωὴν του, νὰ δημιουργήσῃ ἰδανικά. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ὁ παρὰ πλείστων παρερμηνευθεὶς «Übermensch» (ὑπεράνθρωπος) τοῦ Nietzsche, ὁ ἐκπροσωπῶν τὴν

ἐνσάρκωσιν τῶν ἰδεῶν, τὸν συμπεκνωτῆρα τῆς σκέψεως, τὴν συνισταμένην τῶν πνευματικῶν καὶ αἰσθητικῶν ἰδανικῶν τοῦ μελλοντικοῦ ἀνθρώπου νὰ δυνήθῃ νὰ ἀποβῇ «Siun des Erde» σκοπὸς τῆς γῆς.

Ο ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΥ

ΩΣ ΗΘΙΚΟΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. Π. ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ

Β

Ἀκόμη βαθύτερα τὸ ἴδιο πρόβλημα τοῦ αὐτοσκοποῦ καὶ τῆς ἰσότητος τῶν ἀνθρωπίνων προσωπικοτήτων ἔχει ἐπεξεργασθῇ ὁ Ντοστογιέφσκυ εἰς τὸ τελευταῖο του μεγάλου μυθιστορήματός «Ἀδελφοὺς Καραμάζωφ». Εἰς τὸν «Μέγαν ἱεροεξεταστήν» ὁ Ντοστογιέφσκυ ἀντιπαραθέτει δύο κοινωνικά ἰδεώδη. Ποῖο εἶναι τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ἡ ἀπέλαυσις τῆς μεγαλύτερας δυνατῆς εὐτυχίας ἢ ἡ πραγματικοποίησης τῆς ὑψηλοτέρας ἠθικῆς ἐξελέξεως τοῦ ἀνθρώπου—αὐτὸ εἶναι τὸ πρόβλημα, τὸ ὁποῖον θέτει εἰς τὸν Χριστὸν ὁ μέγας ἱεροεξεταστής.

Ὁ γέρον αὐτὸς βαθύτερα καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν Ρασκόλνικωφ, πιστεύει εἰς τὴν θεμελιώδη ἀνισότητα τῶν ἀνθρώπων. Διαφέρει ὅμως ἀπὸ τὸν Ρασκόλνικωφ διότι αὐτὸς δὲν φονεύει, ἀλλὰ θυσιάζει τὸν ἐκυτόν του. Περιφρονεῖ τοὺς ἀνθρώπους καὶ συγχρόνως τοὺς ἀγαπᾷ μὲ ἀγάπην, ἢ ὁποία ἔχει τὴν πηγὴν τῆς εἰς τὸν φλογερὸν πρὸς αὐτοὺς οἰκτον, εἰς τὴν ἀξιοθρήνητον ἀξιοκαμίας των καὶ εἰς τὴν μηδαμινότητά των. Ὁ μέγας ἱεροεξεταστής ἀγαπᾷ τὸν ἄνθρωπον ὅπως ἀγαποῦν συνήθως τοὺς ἀναπήρους, τοὺς ἐλαττωματικούς (ἀμαρτωλοὺς) καὶ τὰ παιδιά. Ἀλήθεια μὲ τὴν ἀγάπην αὐτὴν εἶναι συνδεδεμένη μία δίψα ἐξουσιασμοῦ, μία ὑπεροψία, τὴν ὁποῖαν οὔτε ἐφαντάσθη ὁ Ρασκόλνικωφ. Ὁ Ρασκόλνικωφ ἐπιθυμεῖ νὰ νικήσῃ τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῆς βίας, θέλει νὰ λαχταροῦν ἐμπρός του τὰ «τρέμοντα πλάσματα». Ἡ φιλοδοξία τοῦ ἱεροεξεταστοῦ εἶναι μεγαλύτερα. Αὐτὸς ἐπιθυμεῖ νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν βούλησιν τῶν ἀνθρώπων ὁλόκληρον, ἐπιθυμεῖ νὰ γείνη ὁ ἴδιος διὰ τοὺς ἀνθρώπους, δι' αὐτὰ τὰ ἀξιολύπητα ὄντα, ἢ ἀ-

νωτέρω καὶ ἰδιάσειστος πρόνοια, Θεὸς ἐνώπιον τοῦ ὁποῖου ὅλως ἐκουσίως νὰ κλίνουν τὸ γόνυ καὶ νὰ προσεύχωνται.

Ὁ Χριστὸς ἀπέκρουσε τὸν πειρασμὸν «τοῦ φοβεροῦ καὶ σοφοῦ πνεύματος, τοῦ πνεύματος τῆς ἀνυπαρξίας». Ὁ Χριστὸς δὲν ἠθέλησε νὰ ἐλκύσῃ τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς, δὲν ἠθέλησε νὰ καταπιέσῃ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν βούλησιν των διὰ τοῦ θαύματος καὶ νὰ στηρίξῃ εἰς αὐτὸ τὴν βασιλείαν του.

«Δὲν ἠθέλησε (λέγει ὁ ἱεροεξεταστής πρὸς τὸν Χριστὸν) νὰ ἀφαίρεσθαι ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον τὴν ἐλευθερίαν του, δὲν ἠθέλησε νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ὑποταγὴν του διὰ τοῦ ἄρτου, εἶπε δὲ «οὐκ ἐπ' ἄρτι μόνον ζήσεται ἄνθρωπος». Γνωρίζεις ὅμως ἐπὶ ἐν ὀνόματι αὐτοῦ τοῦ ἄρτου τῆς γῆς, θὰ ἐπαναστατήσῃ ἐναντίον σου ἡ γῆνός σου φύσις καὶ θὰ σὲ καταπολεμήσῃ καὶ θὰ σὲ νικήσῃ...»

Ἀφῆσες τὸν ἄνθρωπον ἐλεύθερον νὰ αποφασίσῃ ὁ ἴδιος, περὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ἔχων ὡς μόνον ὁδηγὸν τὴν μορφήν σου. Πῶς δὲν ἐσκέφθη δὲ ὁ ἄνθρωπος θὰ σὲ ἀρνηθῇ καὶ ἐπὶ τέλους θ' ἀμφισβητήσῃ καὶ τὴν μορφήν σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου, ἀπὸ τὸν κατεδίκασες εἰς τὸσον φοβερὸν βάρος, ὅπως εἶναι τὸ βάρος τῆς ἐλευθερίας ἐκλογῆς. Οἱ ἄνθρωποι θὰ διακηρύξουν δὲ δὲν εἶσαι δίκαιος, ἐπειδὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τοὺς ἀφήσῃς τέτοιαν μεγάλην σύγχυσιν καὶ τυραννίαν νὰ τοὺς ἀφήσῃς τόσες φροντίδες καὶ τόσα ἀδιάλυτα προβλήματα. Μὲ τέτοιο τρόπο σὺ ὁ ἴδιος ἐσπείρες τὰ σπέρματα τῆς καταστροφῆς τῆς βα-

σιλείας σου καὶ μὴ κατηγορεῖς κανένα, δὲν κατῆλθες ἀπὸ τὸν σταυρὸν ὅταν σὲ περιέπαιζον φωνάζοντες—κατέβα ἀπὸ τὸν σταυρὸν διὰ νὰ πιστεύσωμεν ὅτι εἶσαι υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Δὲν κατῆλθες διότι δὲν ἤθελες νὰ ὑποδουλώσῃς τὸν ἄνθρωπον διὰ τοῦ θαύματος. Ἐδιψούσες ἐλευθερίαν πίστιν καὶ ὄχι πίστιν ἐκ τοῦ θαύματος... Ἡθελες ἐλευθερίαν ἀγάπην καὶ ὄχι ἐνθουσιασμὸν δούλων καὶ σκλάβων. Ὑψώσας πολὺ τοὺς ἀνθρώπους ἐνῷ αὐτοὶ εἶναι δούλοι ἀν καὶ ἐγεννήθησαν ἀντάρται».

Ὁ Χριστὸς ἔδωσε εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν

ἐλευθερίαν, ἀλλὰ μαζὺ μ' αὐτὴν καὶ τὰς μερίμνας καὶ τὰς εὐθύναις τὰς ὁποίας αὐτὴ συνεπάγεται. Ὁ ἱεροεξεταστής θέλει νὰ ἐπανορθώσῃ τὸν ἄθλον τοῦ Χριστοῦ, θέλει νὰ ἀφαίρεσθαι ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον τὴν ἐλευθερίαν, ἢ ὁποία τοῦ εἶναι ἀνυπόφορος, καὶ νὰ τὸν ὑποτάξῃ εἰς τὴν ἰσχυράν καὶ ἀμετάθετον ἐξουσίαν τῆς αὐθεντίας. Θέλει νὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἡρεμον καὶ ταπεινὴν εὐτυχίαν, τὴν μόνην τῆς ὁποίας οὐτοί, ὡς ἀδύνατα πλάσματα, εἶναι ἀξιοί. Οἱ ἄνθρωποι θὰ γίνουν φρόνιμα καὶ εὐχαριστήματα παιδιὰ. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ θὰ εἶναι ἡγέται τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ καὶ θὰ κατεργάζονται τὴν εὐτυχίαν τῶν ἑκατομμυρίων, οἱ ἴδιοι δὲν θὰ εἶναι εὐτυχεῖς. Θὰ ἡμποροῦσαν ἄλλως τε νὰ εἶναι εὐτυχεῖς, ἐφόσον θὰ βαρύνῃ ἐπὶ τῶν ὤμων των τοιοῦτον φοβερὸν βάρος, ὡς τὸ βάρος τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐφόσον ἢ ἐξουσία των καὶ ἢ βασιλεία των, θὰ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ψεύδους, ὅταν αὐτοὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ θὰ ἀφαιροῦν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον τὸ ὑψηλότερον δῶρον, τὸ ὁποῖον ὁ Χριστὸς ἔδωκεν εἰς τὸν ἄνθρωπον—τὴν ἐλευθερίαν. Θὰ εἶναι ἐκτομύρια εὐτυχισμένων παιδιῶν καὶ ὀλίγοι μάρτυρες οἱ

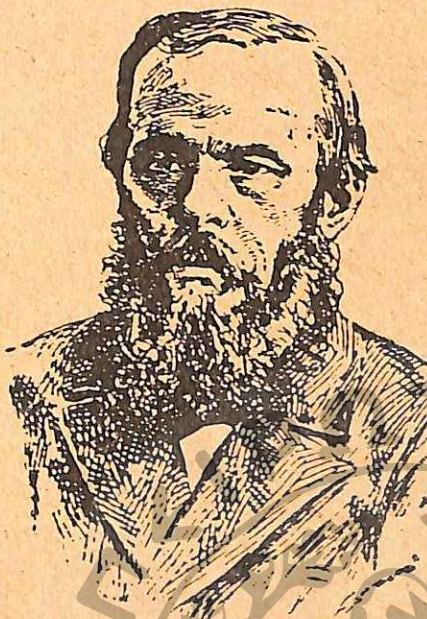
ὁποῖοι θὰ βαστάζουν τὴν κατάραν τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ.

Ἐχομεν μίαν φανταστικὴν εἰκόνα τῆς ἀνθρωπότητος, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ πλειονότης εἶναι ταπεινὴ καὶ ἐξηυτελισμένη, εὐτυχῆς ὅμως, ἢ μειονότης δὲ ἔχει ἀπεριόριστον ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἄλλων, πληρώνει ὅμως δι' αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν, μὲ τὴν φοβεράν τιμὴν μιᾶς καταθλιπτικῆς ψυχικῆς τυραννίας.

Ποῦ εἶναι ἡ ἀλήθεια;

Ἀπὸ ἀπόψεως οὐτιλιταρισμοῦ ἡ ἀλήθεια ἀνήκει εἰς τὸν ἱεροεξεταστήν, ἐπειδὴ ἐν τῇ βασιλείᾳ του οἱ ἄνθρωποι εἶναι εὐτυχεῖς.

Τὶ σημασίαν ἔχει τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἔπαυσαν νὰ εἶναι ἐλεύθεροι; Οἱ ἄνθρωποι ζητοῦν εὐδαιμονίαν καὶ αὐτὴν τὴν βρῆκαν. Ἐκεῖνοι ὅμως διὰ τοὺς ὁποίους ἢ σύνθετος καὶ πολύπλοκος προσωπικότης μὲ τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνείδησιν ἀποτελεῖ ὑψίστην ἀξίαν δὲν θὰ συμφωνήσουν ποτὲ νὰ θυσιάσουν τὸν ἄνθρωπον ἐναντι οἰουδήποτε ἀνταλλάγματος. Προτιμώτερον νὰ ὑπαφέρουν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν γνώσιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, παρὰ νὰ εἶναι εὐτυχεῖς, παραιτούμενοι τῆς ἐλευθερίας των. Ὁ ἄνθρωπος ὑπάρχει ὄχι διὰ τὴν εὐτυχίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπεριόρι-

Φεοντόρ Ντοστογιέφσκυ

στον τελειοποίησιν τῆς προσωπικότητος του. Ἡ εὐτυχία ἔχει ἀξίαν μόνον ὅταν συμβαδίζῃ μὲ αὐτὸν τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν καὶ ὅταν συντελῇ εἰς τὴν εὐτυχίαν του.

Διὰ τοῦτο ἡ ἀλήθεια εὐρίσκεται μὲ τὸ μένος τοῦ Χριστοῦ.

Τὸ ὄνειρον δὲ τοῦ ἱεροεξεταστοῦ εἶναι ἀπάτη, ψεῦδος, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπέπεσε διότι ἠγνέει τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν τῇ ὑπερηφανείᾳ του ἐνόμισεν ὅτι οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι δὲν εἶναι προσωπικότητες ὡς αὐτός, ἐνῷ οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι τόσον εὐ-

τελείς όπως τους έφαντάσθη αυτός και το κυριώτερον δεν έπρεπε να είναι ευτελείς και ταπεινοί. Ο άνθρωπος δ' ασθενής ή- μπορεί να γίνη κραταιός και αυτό πρέπει να επιδιώκη με την πεποίθησιν εις το δυνατόν της διαρκούς ανυψώσεώς του. Όσον και αν φαίνεται ταπεινή ή ανθρωπότης, εις την ιστορικήν της όμως εξέλιξιν βαδίζει ανερχομένη και ανελλισομένη και κανείς δεν μπορεί να μαντεύση πόσον ύψηλά θα φθάση εις αυτήν την πορείαν. Ακριβώς ή πορεία αυτή είναι ή ουσία της ζωής, εκείνο δέ το όποιον κηρύττει ό ιεροεξεταστής είναι άρνησις της ζωής, είναι ό πνευματικός και φυσικός θάνατος.

Τό αίνιγμα του μεγάλου ιεροεξεταστού, όπως λέγει ό Άλιόσας Καρμάζωφ, είναι τό ότι αυτός δεν έχει πίστιν εις τον Θεόν, μη πιστεύων δέ προς τον Θεόν, δεν έχει πίστιν και προς τον άνθρωπον προς την αυτοσκοπιμότητα που υπάρχει εις την ανθρωπίνην προσωπικότητα. Επί του ζητήματος αυτού αί ιδέαι του ιεροεξεταστού εύρίσκονται εις αντίθεσιν με τας ιδέας του Κυρίλλωφ. Τό καταχθόνιον και φανταστικόν όνειροπόλημα του μεγάλου ιεροεξεταστού αποτελεί κατάλυσιν (καταστροφήν) της ανθρωπότητος. Διότι οι μὲν έχαν τον ανθρωπισμόν των και μετεβλήθησαν εις ταπεινά κτήνη, οι δέ άλλοι υπέκυψαν εις τον πνεύμα του ψεύδους και μόνον με τέτοιον τρόπον διετήρησαν την προσωπικότητά των, ποίαν αξίαν ήμπορεί πλέον να έχη ή ανθρωπότης; Και μήπως δεν είναι προτιμότερος ό θάνατος και ή τελεία εξόντωσις της τοιαύτης ανθρωπότητος, παρά ή συντήρησις της και ή φαινομενική μόνον ζωή, δια την οποίαν προσρίζει τους ανθρώπους ό ιεροεξεταστής;

Κατά τό πνεύμα ό ιεροεξεταστής των «Καρμάζωφ» συγγενεύει με τον Ρασκόλνικωφ, είναι όμως ισχυρότερος και ανώτερός του. Ο Ρασκόλνικωφ είναι ισχυρού χαρακτήρος και με μεγάλο πνεύμα. Αγαπά την έξουσίαν, άλλ' ό μέγας ιεροεξεταστής είναι γίγας, τιτάν, Ικανός ν' αναποδογυρίση τον κόσμον. Ο Ρασκόλνικωφ εις τό τέλος μετανοεί και άπαρνείται την θεωρίαν του τό όνειρόν του. Ο μέγας ιεροεξεταστής μένει σταθερός εις τας ιδέας του

και δεν φοβείται να προκαλεί εις αντιδικίαν αυτόν τον Θεόν.

Εις τό ίδιον έργον του «Αδελφοί Καρμάζωφ» ό Ντοστογιέφσκυ θέτει τό τρίτο μεγάλο πρόβλημα, τό πρόβλημα του κακού. Τό πρόβλημα αυτό άπορρέει εκ των δύο προηγούμενων. Αν υπάρχει Θεός—άπόλυτον αγαθόν—και ό άνθρωπος είναι σκοπός καθ' έαυτόν, τότε ή έννοια της δοκιμασίας και της τιμωρίας δια τον μη ένοχον εκπίπτει κατ' ανάγκην. Μόνον εκεί όπου υπάρχει τό στοιχείον της ένοχής και του έγκλήματος, δικαιολογείται (και απαιτείται μάλιστα) ή ποινή και έν γένει ή δοκιμασία του ανθρώπου. Η δοκιμασία και ή ποινή εις αυτές τας περιπτώσεις άπορρέουν ακριβώς εκ του έλευθέρου αυτοπροσρισμού του έγκληματίου και δημιουργούν αυτοδυνάμως, τους δρους της κυρώσεως, δια την επανόρθωσιν του καταπατηθέντος ήθικου νόμου. Αν δέν τιμωρηθή τό κακόν—που μένει τότε ή δικαιοσύνη; Πώς όμως πρέπει να εξηγηθή και να δικαιολογηθή τό ότι πολλοί, πάρα πολλοί εις αυτόν τον κόσμον βασανίζονται χωρίς να πταίουν; Διατί υποφέρουν π. χ. τα παιδιά, τα έποια δεν μπορούν να κατηγορηθούν ως διαπράξαντα κακόν, έπειδή δεν έχει ακόμη πληρωθή ή ήθική των συνειδήσις;

«Αν είναι νοητόν τό να υποφέρουν οι μεγάλοι (λέγει ό Ιβάν Καρμάζωφ προς τον αδελφόν του Άλιόσαν) δια να εξαγοράζουν δια των δοκιμασιών των την αιώνίαν άρμονίαν—τί σχέσιν έχουν μ' αυτό τό παιδιά πές μου σέ παρακαλώ; Είναι άκατανόητον διατί πρέπει να υποφέρουν και αυτά και ποιά ή ανάγκη ν' εξαγοράζουν και αυτά την άρμονίαν δια του πόνου; Μήπως διότι και αυτά υπέπεσαν εις την δουλείαν της ύλης και έμειναν και αυτά την μέλλουσαν άρμονίαν; Τήν άλληλεγγύην της άμαρτίας την παραδέχομαι, παραδέχομαι την άλληλεγγύην και την τιμωρίαν, όχι όμως και την ευθύνην των παιδιών».

Τό να υποφέρει κανείς χωρίς ένοχήν, χωρίς φταιξιμό δεν δικαιολογείται. Και αν έν τούτοις υπάρχουν πολλές περιπτώ-

σεις όπου υποφέρουν οι άνθρωποι χωρίς να πταίουν, αυτό θα πη ότι ό κόσμος δεν είναι δυνατόν να εξηγηθή δια του ήθικου νόμου.

«Φαντάσου (λέγει ό Ιβάν προς τον Άλιόσαν) ότι συ ό ίδιος οίκοδομείς τό οίκοδόμημα των ανθρωπίνων πεπρωμένων με τον τελικόν σκοπόν να τους κάμης ευτυχείς, να τους δώσης επί τέλους την ειρήνην και την γαλήνην. Φαντάσου δια μίαν στιγμήν ότι δια να επιτύχης αυτόν σου τον σκοπόν είναι άπαραίτητος ανάγκη να βασανίσης ένα μόνο μικρούλικο πλασματάκι, να αυτό τό παιδάκι, τό όποιον εκτυπούσε με τες γροθίτσες τό στήθος του και επάνω εις τα άδικά του κλάμματα να θεμελιώσης αυτό τό οίκοδόμημα—θα συνεφώνης να γίνης αρχιτέκτων υπ' αυτές τας συνθήκας; πές μου και μη ψεύδσαι.

—Όχι, δεν θα συμφωνούσα.

—Και μπορείς να υποθέσης ότι οι άνθρωποι, για τους όποιους κτίζεις, θα συμφωνήσουν να δεχθούν την ευτυχίαν των όταν αυτή ή ευτυχία ως βάσιν της έχει τό αίμα του μικρού τυραννηθέντος, και αν συμφωνήσουν θα μένουν αιωνίως ευτυχείς;

—Όχι, δεν μπορώ να υποθέσω τέ τέτοιο πράγμα».

Και βεβαίως τίποτε άλλο δεν μπορούσε να άπαντήση ό Άλιόσας. Αν έκαστος άνθρωπος είναι άπόλυτος σκοπός (σκοπός καθ' έαυτόν) καμμία άρμονία, όσον τελεία και ύψηλή και αν είναι δεν μπορεί να άποκτηθή με θυσίαν έστω και ένός άθώου ανθρώπου. Επομένως, αν πιστεύω εις τον Θεόν, εις τό άπόλυτον αγαθόν, δια να είμαι συνεπής, πρέπει να άπορρίψω (να άποστραφώ) τον κόσμον, ό όποιος δεν είναι σύμφωνος με τό θέλημά του. Οίαδήποτε, και αν μάς περιμένη άρμονία, αυτή δεν είναι αξία ούτε μιας σταγόνας δακρύου έστω και ένός μικρού παιδιοϋ». Δεν είναι αξία έπειδή τα δάκρυά του έμειναν άδικαίωτα (χωρίς αντίμεψιν). Δι' αυτόν τον λόγον ό Ιβάν άποκρούει την άρμονίαν.

«Δέν θέλω την άρμονίαν, από αγάπην προς τους ανθρώπους δεν την θέλω... Και πολύ ακριβά μάς έχουν διατιμή-

σει την άρμονίαν αυτήν, δεν βαστάει ή τσέπη μας να πληρώσουμε τόσο δια την είσοδον και δια τουτο έγώ τό εισιτήριό μου σπεύδω να τό επιστρέψω. Όχι πώς δεν παραδέχομαι τον Θεόν, αλλά, τό εισιτήριο εις την άρμονίαν αυτήν τό επιστρέφω με σέβας».

Και έτσι, κατά τον Ιβάν Καρμάζωφ, ό κόσμος μας δεν είναι εκ του Θεού, έπειδή υπάρχει εις τον κόσμον τό κακόν, έν ό ό Θεός είναι τό άπόλυτον αγαθόν. Αν δέ ό κόσμος δεν είναι από τον Θεόν, από που είναι τότε; Και έν γένει ήμπορεί άραγε να φαντασθή κανείς τον Θεόν, εύρισκόμενον έξω του κόσμου και μη κυριαρχούντα επ' αυτού; Όχι βεβαίως. Εκ του λόγου τούτου ματαίως ό Ιβάν ισχυρίζεται ότι παραδέχεται τον Θεόν έφόσον δεν παραδέχεται τον κόσμον του.

Αποστραφείς από τον κόσμον, άπεστράφη και από τον Θεόν.

Τό πρόβλημα του κοσμικού κακού είναι τό δυσκολώτερον πρόβλημα. Ο Ντοστογιέφσκυ τό εξηγεί δια της μυστικιστικής ιδέας περί συνευθύνης, της ευθύνης ένός έκάστου δια τα έργα των άλλων.

Τό γεγονός ότι εις τον κόσμον υπάρχουν πολλοί που έντελώς άθώοι και χωρίς καένα φταιξιμό υποφέρουν, αναγκάζει τον Ιβάν ν' άπαρνηθή τον κόσμον, έν όνόματι του προσβληθέντος ήθικου νόμου, ό όποιος προϋποθέτει κύρωσιν.

Υπάρχει όμως και κάτι άλλο, ανώτερον και ύψηλότερον της κυρώσεως είναι ή συγγνώμη, ή άφεσις, ή αγάπη. Όσον ισχυροτέρα είναι ή αγάπη, τόσο ολιγώτερος τόπος άπομένει δια την αγανάκτησιν και την κύρωσιν.

Ο Ιβάν δεν αγαπά τους ανθρώπους και αν άπεστράφη τον κόσμον, δεν άπεστράφη έν όνόματι της προς αυτούς αγάπης του, ως ισχυρίζεται. Δι' αυτόν τον λόγον τον ένδιαφέρουν τα πάθη του παιδιοϋ.

Αγαπά μόνον τα παιδιά, όχι όμως και τους ανθρώπους όλους. Εις έναν υπέρφηγον άνθρωπον είναι ευκολώτερον να αγαπά τα παιδιά παρά τους μεγάλους; με τα παιδιά δεν έχει τίποτε να μοιράση κανείς, τα παιδιά δεν είναι εις θέσιν να προσβάλουν, τα παιδιά δύσκολον είναι να τα ζη-

λεύη κανείς. Καί τὰ παιδιὰ δ' Ἰδάν τὰ ἀγαπᾷ καὶ τὰ λυπεῖται. Τοὺς μεγάλους ὁμοῦς ὅχι μόνον δὲν τοὺς ἀγαπᾷ, ἀλλὰ ἀπροκάλυπτα τοὺς ὀνομάζει ἀηδεῖς καὶ ἀπαισίους καὶ λέγει ὅτι δὲν εἶναι ἄξιοι ἀγάπης.

Δι' ἐκείνους ὁμοῦς οἱ ὁποῖοι ἀγαποῦν τοὺς ἀνθρώπους ὅχι μόνον δταν εἶναι ἄθωοι καὶ δὲν γνωρίζουν τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀμαρτωλοὺς, τοὺς ἀδυνάτους καὶ τοὺς διεφθαρμένους, τὸ πρόβλημα τοῦ κακοῦ παρίσταται ὑπὸ ἄλλο φῶς.

Ὁ πρίγκηψ Μίσκιν («Ἡλίθιος»), ὁ γέ-Ζωσιμάς καὶ ὁ Ἀλιόσας (Ἀδ. Καραμάζωφ), αὐτοὶ εἶναι οἱ τύποι τῶν ἀληθῶν φιλανθρώπων (ἀγαθῶν ἀνθρώπων) τοῦ Ντοστογιέφσκυ.

Ὁ Ἰδάν ἔχει εὐγενή, ἀλλὰ ὑπερήφανον καὶ ζηλότυπον ψυχὴν. Ἐνδιαφέρεται μόνον διὰ τὸν ἑαυτόν του. Γνωρίζει νὰ ἐκτιμᾷ τὴν ἀγάπην, ἀλλὰ ὁ ἴδιος δὲν τὴν ἔχει (πρὸς τοὺς ὁμοίους του, πρὸς τοὺς ἐνγλί-κους).

«Κατ' ἐννοίαν ἀφηρημένην (θεωρητικῶς) ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ ἀγαπᾷ τὸν πλησίον του (λέγει) καὶ μερικὲς φορές ἐκ τοῦ μακρόθεν, ἐξ ἀποστάσεως ἐκ τοῦ πλησίον ὁμοῦς σχεδὸν ποτέ».

Οἱ λόγοι αὐτῆς τῆς ἀντιπαθείας εἶναι ποικίλλοι:

Ὁ ἓνας μᾶς βρωμᾷ, ὁ ἄλλος ἔχει ἀντιπαθητικὸ πρόσωπο, ὁ τρίτος ἔτυχε νὰ μᾶς πατήσῃ τὸ πόδι.

Ὑπάρχουν ὁμοῦς ἄνθρωποι, ἂν καὶ ὀλίγοισι καὶ σπάνιοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν αὐτὸ τὸ θεῖον δῶρον, τὴν χάριν τῆς ἀγάπης.

Αὐτοὶ δὲν ἀποστρέφονται ἐνώπιον τῆς ἀντιπαθείας ὁμοῦς ἢ τοῦ ἀσχήμου προσώπου τοῦ ἀνθρώπου.

Αὐτοὶ ἀγαποῦν ὅχι μόνον τοὺς καλοὺς (τοὺς τοιοῦτους εὐκόλως εἶναι νὰ ἀγαπήσῃ κανεὶς), ἀλλὰ καὶ τοὺς κακοὺς καὶ μάλιστα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς τελευταίους αὐτοὺς περιβάλλουν μὲ τὴν ἀγάπην των καὶ τὴν περιποίησίν των ἀπὸ ἰδιαιτέραν συμπάθειαν πρὸς αὐτούς. Ὁ ψυχικὸς ὀργανισμὸς αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων εἶναι τέτοιος, ὥστε δταν ἀντιμετωπίζουσιν τὸ κακὸ δὲν ἀγανακτοῦν τόσο ἐναντίον τοῦ προσβάλλοντος, ὅσον ἐμπνέονται ἀπὸ συμπά-

θειαν καὶ οἶκτον πρὸς τὸν προσβληθέντα. Τὸ στοιχεῖον τῆς ἀγάπης εἰς τὴν ψυχὴν των εἶναι ἰσχυρότερον τοῦ στοιχείου τοῦ μίσους. Διὰ τῆς ἀγάπης δὲ οἱ τοιοῦτοι ἀποκτοῦν μεγίστην εὐτυχίαν καὶ χαρὰν καὶ ἔνεκα τούτου ὅσο κακὸ καὶ ἂν βλέπουν τριγύρω τους, αὐτοὶ ὀργανικῶς ἀδυνατοῦν νὰ καταρασθῶν τὸν κόσμον, ὅπως ἔκαμε ὁ Ἰδάν Καραμάζωφ. Ἡ ψυχικὴ των ἀγαθότης τοὺς ὁδηγεῖ ἐν ὧσιν τοῦ κακοῦ ν' ἀποκλίνουν εἰς τὸ ν' ἀποδίδουν ὅχι εἰς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ εἰς ἑαυτὸν τους.

«Νὰ ξεύρετε, ἀγαπητοί μου, κηρύττει ὁ γέρον Ζωσιμάς, ὅτι ἕκαστος ἐξ ἡμῶν εἶναι ἔνοχος δι' ὅλους καὶ δι' ὅλα ἐπὶ τῆς γῆς».

Ὡς συνέπεια τῆς μεγάλης ἀγάπης των, ἡ ἀτομικὴ ζωὴ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων οὕτως εἰπεῖν διαλύεται καὶ ἐνοῦται μὲ τὴν ἀνθρωπότητα, χωρὶς ὁμοῦς καὶ νὰ ἐξαλείφεται ἡ προσωπικότης των. Ἀπ' ἐναντίας ἡ προσωπικότης των διευρύνεται καὶ ἰσχυροποιεῖται ἔτι μάλλον.

Γεμάτοι ἀπὸ ἀγάπην οὗτοί, εὐλογοῦν τὴν ζωὴν καὶ τὸν κόσμον.

«Μητέρα, λέγει ὁ ἀποθνήσκων ἀδελφός τοῦ Ζωσιμά, μὴ κλαῖς, ἡ ζωὴ εἶναι παράδεισος, ἡμεῖς ὅλοι εὐρισκόμεθα εἰς τὸν παράδεισον».

Ἄν ἡ ζωὴ εἶναι παράδεισος, ποῖα εἶναι πλέον ἢ θέσις τοῦ προβλήματος τοῦ κακοῦ;

Ἀλλὰ τοῦτο παύει πλέον νὰ ὑπάρχῃ διότι παύει νὰ ὑπάρχῃ καὶ τὸ κακόν, συχωρηθὲν καὶ νικηθὲν ὑπὸ τῆς ἀγάπης.

Ὁ κόσμος εἶναι πλήρης μυστηρίων καὶ ὑποτάσσεται εἰς νόμους σκληροὺς καὶ διαλλάκτους, τὴν σημασίαν τῶν ὁποίων ἀνθρώπινος νοῦς ἀδυνατεῖ νὰ ἐννοήσῃ.

Ὑπάρχουν μόνον στιγμὴ κατὰ τὰς ποίας τὸ βαρὺ παραπέτασμα δίνει ρεῦμα καὶ ἀφήνῃ νὰ διαπερᾷ τὸ φῶς ἐκ τοῦ γνόστου κόσμου. Τοιαύτην στιγμὴν ἐσθάνθη καὶ ὁ ἀγαπητὸς τοῦ Ντοστ. ἦρα ὁ Ἀλιόσας Καραμάζωφ—ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατον τοῦ φίλου καὶ διδασκάλου του.

«Πάνω του, ψηλά, δυσθεώρητος εἶχε ἀνοιχθῇ ὁ οὐράνιος θόλος, γεμάτος ἀστρά φεγγαβολοῦντα ἤρεμα. Ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ θόλου αὐτοῦ ἔως βαθεῖα εἰς τὴν ἄκρην τοῦ ὀρίζοντος, ἐδιχάτο το μολὶς διακρινόμενος ἀκόμῃ ὁ γ-

λαξίας. Νύχτα δλόδροση καὶ γαληνιαία μέχρις ἀκινήσιας εἶχεν ἀγκαλιάσει τὴν γῆν. Τὰ λευκὰ ὑψώματα καὶ οἱ χρυσοὶ τροῦλλοι τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ ἀστραφταν ἀντίκρου στὸ στερέωμα. Τὰ πλούσια φθινοπωρινὰ ἄνθη στὸ πεζούλι δίπλα στὸ σπῆτι, εἶχαν ἀποκοιμηθῇ. Ἐνόμιζε κανεὶς πῶς ἡ γῆνιν ἐκείνη γαλήνην ἔσμιγε μὲ τὴν ἀταραξίαν τῶν οὐρανῶν, πῶς τὸ γῆνιν μυστήριον ἤρχετο εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ μυστήριον τῶν ἀστρων.

Ὁ Ἀλιόσας ἐστεκόνταν ἐκθαμβος. Ἐπειτα σὰν νὰ τοῦ ἐθέρισαν τὰ πόδια, ἐξαπλώθηκε στὴν γῆν. Δὲν ἤξερε γιὰτί τὴν ἀγκάλιαζε τὴν γῆν αὕτη, οὔτε ἐστοχαζότανε γιὰτί τοῦ ἤρθε ἡ φλογερὴ ἀκράτητῃ ἐπιθυμία νὰ τὴν φιλή, νὰ θέλῃ νὰ τὴν φιλή ὁλοένα. Καὶ πράγματι ἤρχισε νὰ φιλή τὸ ὑγρὸ χῶμα μὲ κλάμματα καὶ λυγμούς, νὰ τὸ βρέχῃ μὲ τὰ δάκρυά του καὶ νὰ ὀρκίζεται ὡς ἂν σὲ ἔκσταση, νὰ τὸ ἀγαπᾷ, νὰ τὸ ἀγαπᾷ εἰς αἰῶνα αἰῶνος. «Κατάβρεξε τὴν γῆν μὲ τὰ δάκρυα τῆς χαρᾶς σου καὶ ἀγάπησε τὰ ἴδια τὰ δάκρυά σου. Τὰ λόγια αὐτὰ ἀντηχοῦσαν ἔως τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του. Γιὰτί ἐκλαίει τάχα; Ὡ, ἐκλαίει ἀπὸ ἀγαλλίασιν δι' ὅλα, ἀκόμῃ καὶ γιὰ τ' ἀστρά ποῦ τοῦ ἐφεγγαν ἀπὸ τὴν ἄβυσσος καὶ δὲν ἐννοιωθε κανένα αἶσθημα ταπεινώσεως ἀπὸ τὴν μανία ποῦ τὸν κατεῖχε. Τοῦ ἐφαίνετο ὡς ἂν ὅλα τὰ νήματα αὐτῶν τῶν ἀναριθμήτων θεϊκῶν κόσμων νὰ ἔχουν μαζὺ συναντηθῇ μέσα εἰς τὴν ψυχὴν του καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ του ἔτρεμε ὅλη σὰν φύλλο, ἐφαπτομένη μὲ ἄλλους κόσμους. Νὰ συγχωρῇ ἤθελε ὅλους καὶ

γιὰ ὅλα καὶ νὰ ζητήσῃ συγχώρησιν, ὅχι γιὰ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ γιὰ ὅλους καὶ γιὰ ὅλα καὶ γιὰ τὸ κάθετι, «ὅσο γι' αὐτὸν ἄλλοι θὰ ζητοῦν συγχώρησιν»—ἀντήχησε πάλι εἰς τὰ κατὰβάθρα του. Καὶ σὲ κάθε στιγμή ποῦ περνοῦσε, ἐνοιωθε ὁλοένα αἰσθητότερα πῶς κάτι στερεὸ καὶ ἀπαρασάλευτο ὡς ἂν τὸ θόλο τὸν οὐράνιο κατέβαινε ἔως τὴν ψυχὴν του γιὰ ὅλην τὴν ζωὴν καὶ διὰ τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἐπεσε χάμω στὴ γῆ ἀδύνατος ἔφηβος καὶ ἐσηκώθη στερεωμένος γιὰ ὅλην τὴν ζωὴν ἀγωνιστής. Τοῦτο κατενόησε καὶ ἠσθάνθη βαθύτατα τὴν στιγμὴν ἐκείνην τῆς μεγάλης ἀγαλλιάσεως. Καὶ ποτὲ πλέον κατόπιν, ποτὲ εἰς ὅλην τὴν ζωὴν δὲν μπόρεσε ὁ Ἀλιόσας νὰ λησμονήσῃ τὴν στιγμὴν ἐκείνην. «Κάποιος ἐπεσκέφθη τὴν ψυχὴν μου τὴν ὥρα ἐκείνην»—ἔλεγε κατόπιν ὁ ἴδιος καὶ βαθύτατα ἐπίστευε ὅτι αὐτὸ συνέβη».

Κατὰ τοιοῦτον μυστικιστικὸν τρόπον λύει ὁ Ντοστογιέφσκυ τὸ πρόβλημα τοῦ κακοῦ. Ἡμποροῦμε βέβαια νὰ ἀποδεχόμεθα τὴν λύσιν του ἢ νὰ τὴν ἀπορρίπτωμεν. Δὲν ἡμποροῦμεν ὁμοῦς ν' ἀμφισβητήσωμε ὅτι ὁ συγγραφεὺς τοῦ Καραμάζωφ ἐχειρίσθη τὸ πρόβλημα μὲ ἀγνωστον πρὸ αὐτοῦ δύναμιν.

Ἐν τῇ προσώπῳ τοῦ Ντοστογιέφσκυ ἡ ἰδέα τῆς ἀγιότητος τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, ἡ ἰδέα τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀπολύτου ἀξίας εὔρε ἓναν ἀπὸ τοὺς ἰσχυρότερους, ἂν ὅχι τὸν ἰσχυρότερον διερχομένην. Καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐγκείται ἀδιαφιλονικῶς τὸ δικαίωμα του νὰ κατέχῃ θέσιν μεταξὺ τῶν μεγίστων συγγραφέων ὅλων τοῦ κόσμου καὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν.

“ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ ΧΑΛΕΠΑΣ,, ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΟΥ ΚΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΑ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΣΤΡΑΤΗ ΔΟΥΚΑ

Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει διετίας ἀπὸ τῆς ἰάσεως τοῦ δημιουργοῦ τῆς «κοιμωμένης» παραθέτομεν τὴν κάτωθι σκιαγραφίαν τοῦ συνεργάτου μας κ. Στρατῆ Δούκα.

Ο ΧΑΛΕΠΑΣ ΤΗΣ ΤΗΝΟΥ

Σὰν ἓνα κλῆμα ποῦ ἀνθίσει μέσα στὸ χειμῶνα, ἔτσι μιὰ μέρα ἀκούσαμε πῶς ὁ Γιαννούλης Χαλεπᾶς, ὁ δημιουργὸς τῆς κοιμωμένης, συνῆλθε ἀπὸ τὸν τραγικὸ τοῦ λήθαργου καὶ δούλευε. Ἡ εἰδηση αὐτὴ ἦταν τοῦ γλύπτη Θ. Θωμόπουλου τοῦ καθηγητῆ, ποῦ τὴ συνόδευε μάλιστα μὲ φωτογραφίες τῶν ἔργων του.

Θυμᾶμαι ἀκόμα, ἓνα κεφάλι Ἀθηνᾶς. Ἦταν σὰ νάχε βγῇ ἀτόφιο ἀπὸ τὸ χέρι ἑνὸς ἀρχαίου. Εἶχε ἀπάνω του ὅλη τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὴν ἔφερνε στὰ μάτια μας τόσο κοντὰ ποῦλεγε πῶς ἀρχαιότητα εἶναι αὐτὸ ποῦ ζοῦμε καὶ σήμερα. Ἀργότερα, πρόλαβα νὰ δῶ πολλὰ ἀπὸ τὰ πρῶτα τοῦ αὐτοῦ ἀριστουργήματα, πεταμένα σὲ μιὰν αἶθουσα τοῦ Πολυτεχνείου πρὶν τὰ ξαναγυρίσουν στὸ μουσεῖο τῆς Τήνου.

Ἦταν τ' ἀξέχαστο ἐκεῖνο ὄνειρο τῆς Πεντάμορφης, κι' ἡ κοιμωμένη Ἀριάδνη του—μιὰ χωρική στὸ θέρος, ποῦ κοιμήθηκε ἀποσταμένη ἀπὸ τὸν κάματο—τὸ κεφάλι τῆς Ἀθηνᾶς ποῦ εἶπα παραπάνω καὶ κάτι ἄλλα μικρότερα τοῦ εἰδώλου.

Ὡρες ἐκεῖ ξεχασμένος μόνος, κοίταζα βουδὸς τὰ πονεμένα αὐτὰ πλάσματα ποῦ κοιμοῦνταν τόσο βαθιά. Δὲς ποτέ τους δὲ ξύπνησαν, ποτέ τους δὲ μίλησαν, παρὰ μὲ τὴ σιωπὴ μέσα στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ὕπνου. Βγαλμένες μέσα ἀπὸ κάτι τιτανικές κεφαλές,—τὸ καθολικὸ πνεῦμα τοῦ πόνου, ποῦ τοὺς παράστεκε κι' ἀποτελοῦσε τίς βάσεις τῶν συνθέσεων—διαδραματίζονταν βουδὰ ἢ τραγικὲς ἀνθρώπινες ἱστορίες.

Μιὰ καθῆλωση ἦταν χυμένη παντοῦ, ἀπὸ τὸ μυστηριακὸ αὐτὸ βύθισμα τοῦ τραγικοῦ στὸ μῦθο, ἢ τὸν ἐξαγνισμό τοῦ στὸ εἰδύλλιο (τοὺς δυὸ πνευματικώτερους αὐτοὺς καρποὺς τῆς πονεμένης ἐλληνικῆς φύσης), ἀπὸ τὴν εἰδυλλιακὴ αὐτὴ θέση

τοῦ ἀνθρώπινου πόνου ἀπέναντι τοῦ μυθικοῦ μυστηρίου τῆς ζωῆς.

Αὐτὴ ἡ ἐποχὴ γιὰ τὴν τέχνη τοῦ Χαλεπᾶ θάχῃ πάντα κάτι τὸ συγκλονιστικώτερο. Ἡ ἀνθρώπινή του δοκιμασία ἔχει κορυφωθῇ. Νὰ πῶς τὸν περιγράφει κάποιος ποῦ τὸν εἶδε αὐτὸν τὸν καιρὸ χαμένο ὅπως γράφει στὴν ἄκρη τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀμάθειας:

«Τὰ ξέχασε πιά ὅλα. Τὸ Μόναχο μὲ τοὺς μεγάλους δρόμους καὶ τίς μεγάλες ψυχές του, ποῦ ἔπαλλαν τότε ἀκριβῶς στὴν ἐποχὴ του, κάτου ἀπ' τὴν ὁμίχλη καὶ τὴ φιλοδοξίαν στὸν ἴδιο ἀργὸ μὰ θετικὸ ρυθμὸ τῆς ἰδικῆς του ψυχῆς. Ἀκόμη καὶ δὲ ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ ἀπὸ κεῖ ὅπου ἄλλοι ἐμεγαλούργησαν. Ἔτσι τὸν βρήκαμε νὰ παλεῖται μὲ λίγο κοκκινόχρωμα κι' ἓνα κομμάτι ξυσμένης ἀγριελιάς, σ' ἓνα σύμπλεγμα σχηματικῶς ἄρτιο, μέσα στὴ μούχλα ἑνὸς ὑπόγειου. Ἀριστερὰ ἓνας παμπάλαιος καναπές. Τὸ κρεβάτι τοῦ ξέστρωτο, χωρὶς σεντόνια, χωρὶς προσκέφαλο. Ἐνα παλὸ καλτὸ γιὰ κουδέρτα. Ὁ ἴδιος δὲ γυρίζει νὰ δῇ τὸν ἐπισκέπτη. Ἐκεῖνη τὴ στιγμὴ τελειώνει μιὰ γραμμὴ ἀπάνου σ' ἓνα γυναικεῖο πρόσωπο. Σκυφτὸς πηγαίνει ἐκεῖ κοντά μας. Μιὰ πῆλινη λεκάνη στὸ πάτωμα. Εἶναι ὁ νιπτήρ.

—Ἀργὰ εἶναι, ψιθυρίζει κοιτάζοντάς μας. (Τὸ μεσημέρι φεύγει κάπου ἐκεῖ μισὴ ὥρα στῆς ἀδελφῆς του ὅπου βρίσκει λίγη φαί).

Ἀπότομα ὅπως πάντα μᾶς δείχνει τὰ ἔργα του.

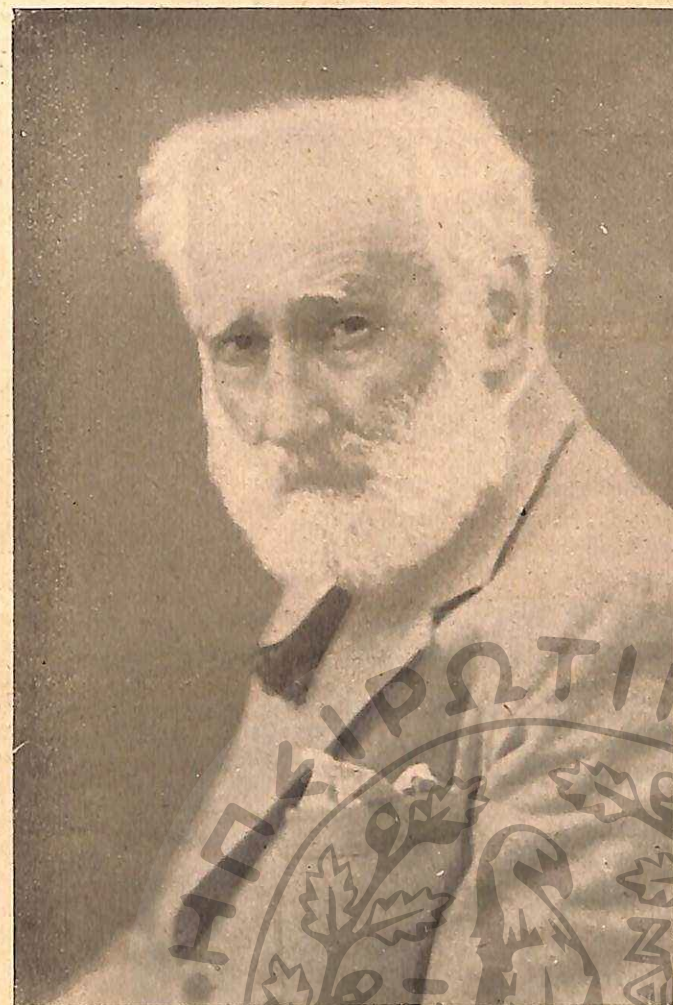
Μιὰ μαρμαρίνη κεφαλὴ, ἓνα χαμένο ἀριστοῦργημα. Ἀπέναντι στὸ παράθυρο ἓνα σύμπλεγμα—μιὰ ἀγία Βαρβάρα δεμένη ἀπάνου σ' ἓνα ἀνδρικό ἐλληνικὸ κεφάλι. Κι' ἡ δύο ὄψεις του εἶναι θαυμάσια ἐκπονημένες. Ἀλλὰ ἡ κεντρικὴ ιδέα; Ὁ Χαλεπᾶς

μουρμουρίζει γελώντας.—«Εἶναι ἡ δύναμις ποῦ ὑποστηρίζει στὸ μαρτύριο». Παρέχει μιὰ γυναικὰ ξαπλωμένη μὲ νωχέλεια σ' ἓνα ντιβάνι Προυσκέφαλό της... ἓνας ἀρλεκίνος μὲ ψηλὸ καπέλο.—«Ὁ πειρασμός»

λικὰ δὲν ἔχω ἐργαλεῖα δὲν ἔχω χαρτὶ ἰχνογραφίας».

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΧΑΛΕΠΑ

Ἔτσι ἔμεινε μόνος καὶ ἀδοήγητος 25 ὁ-

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ ΧΑΛΕΠΑΣ

ψιθυρίζει καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ κοιτάζει μελαγχολικὰ τὴν ὀλικὴ μορφή τῆς ιδέας, ποῦ ἂν ἔχει τίποτε τὸ τρωτό, εἶναι ὅτι ἐκφράζεται μ' ἐλεύθερη ἰδιορρυθμίαν. Τὸν ῥωτοῦμε ἂν θέλῃ ν' ἄρθῃ στὴν Ἀθήνα.—«Πολλοὶ μοῦ τὸ λένε ὅλοι μοῦ τὸ λένε, μὰ συλλογίζουμαι τὰ ἔξοδα». Κι' ἐνῶ τὸ βλέμμα του γίνετα σκοτεινότερο: «Ἐδῶ δὲν ἔχω ὁ-

λόκληρα χρόνια πάνω στὴν Τήνο, ὅτερ' ἀπὸ τὰ 19 τραγικὰ χρόνια τῆς Κέρκυρας. (Κάποτε δὲ θάνε κανένας ἀρκετὰ συγχωρημένος γι' αὐτό). Κι' ὅμως πόσο περίμενε καὶ γιατί τιποτένια πράγματα εὐχαριστεῖτο. Σὲ κάποιους ποῦ τοῦ στείλαν λίγο χαρτὶ καὶ μολύβια τοὺς ἔγραφε ἀπὸ κεῖ κάτω.

«Δὲν ὑπάρχει πῶς γλυκὸ πρᾶγμα γιὰ τοὺς ἀρρώστους τῆς τύχης ἀπὸ τὰ συμπονετικά λόγια τῶν ὁμοίων τῶν. Τὰ δῶρα—καὶ τί δῶρα—αὐτὰ ποὺ ἐλάτρευσα σ' ὅλη μου τὴ ζωή, μοῦ δείχνουν ὅτι ὑπάρχουν στὸν τόπο μας λάτρεις τοῦ ὄραίου καὶ τοῦ ἀληθινοῦ...» Καὶ τελειώνει: «ἔταν κάποτε ἄρθρω σὰς Ἀθήνας θὰ σὰς εὐχαριστήσω καὶ προφορικῶς...»

ἮΘΕΛΕ ΝΑΡΘΗ Ο ΧΑΛΕΠΑΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Ἦθελε λοιπὸν ὁ Χαλεπᾶς νάρθη στὴν Ἀθήνα; καὶ δὲν τῶλεγε; Σὲ ποῖον νὰ τὸν πῇ; Ποιὸς τὸν θυμήθηκε κι' ἐνδοξο πιά τὸν δημιουργὸ τῆς κοιμωμένης; Ὅταν κάποιος τὸν ρώτησε γιὰτὶ ἐφυγε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, τοῦ ἀπήντησε μὲ τὸ ἴδιο πάντα μείλιχιο χαμόγελο.

—Ὅταν ἦρθα ἀπὸ τὴν Κέρκυρα δὲ μοῦ—δωσαν δωμάτιο νὰ μείνω.

Γιὰ νάρθη ὅπως ἦρθε ὁ Μπάρμπα Γιαννούλης ἐπρεπε σὸ μεταξὺ νὰ συμβοῦν πολλά. Μὰ κάποτε τὸ μοιραῖο ἐφθασε. Ἐνα καλοκαίρι ποῦχανε πᾶν οἱ δικοὶ τοῦ στὴν Τήνο, τὸν ρώτησαν ἀν' ἤθελε νάρθη στὴν Ἀθήνα; Ἐμφνιάστηκε. «Μὰ μοῦ τὸ λέτε ἀλήθεια; Κι' ἀμέσως τ' ἀποφάσισε νὰ φύγῃ μαζί τους τὸν ἄλλο μῆνα. Ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκεῖνη ἄλλαξε. Ὅταν πέρασε ὁ μῆνας πῆγε σοβαρὰ καὶ τοὺς εἶπε «ἔ! ὁ μῆνας πέρασε» καὶ δὲν εἶχε ἡσυχία. Ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ τοῦ τῶπαν, ὡς ποὺ πάτησε τὸ πόδι τοῦ στὴν Ἀθήνα, οὔτε ἀπάνω στὴν Τήνο οὔτε μέσα σὸ βαπόρι ἡσύχασε. Μέσα σὸ βαπόρι ἀπὸ τὴν αὐγὴ ὡς τὸ βράδυ ἦταν ἀπάνω στὴ γέφυρα καὶ κάθε τόσο ρωτοῦσε πότε θὰ φθάσουν. Κι' ἔκανε σὰν παιδί...

ΠΡΟ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΟΝΟΣ

Τέλος μιὰν ἀλησμόνητη μέρα πατοῦσε τὸ χῶμα τῆς Ἀθήνας. Μεσ' σὲ μιὰ στιγμή ὅλα τὰ βασανισμένα χρόνια σαρώθηκαν ὡς νὰ μὴν ὑπῆρξαν. —Σὰ νὰ τὴν ἄφησα χθὲς ἀκόμα» εἶπε ὁ ἴδιος μόλις τὴν ἀντίκρουσε. Τὰ θυμήθηκε ὅλα ὅπως τὰ εἶχε ἀφήσει. Θυμήθηκε τοὺς νεανικοὺς τοῦ ἀγῶνας, τοὺς ἐχθροὺς τοῦ, τοὺς φίλους τοῦ. Μ' ἀλλοίμονο! δὲν ἐρχόταν πιά στὴν Ἀθήνα 30 χρονῶν νέος, ὅπως τὴν ἄφησε, γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὴν καλλιτεχνικὴ ζωὴ ποὺ διέκο-

ψε τόσο ἀπότομα πρὸ μισοῦ περίπου, αἰῶνα. Οἱ συνγωνισταὶ τοῦ, ἐχθροὶ καὶ φίλοι εἶχανε φύγει καὶ αὐτὸς μόνος ἕνας γέρος πιά 80 χρονῶν, ἐρχόνταν, προσκυνητῆς τῆς τέχνης τῶν προγόνων τοῦ.

«Ὅταν περνοῦσε μὲ τ' αὐτοκίνητο ἀπὸ τὴ Λεωφόρο Συγγροῦ ἡ ἀνεψιά τοῦ τοῦδεῖξε τὸν Παρθενῶνα. Ὁ Γιαννούλης ἀμέσως ἀνατινάχτηκε ἀπὸ τὴ θέσι τοῦ, στήλωσε τὰ μάτια τοῦ πρὸς τοὺς ἱεροὺς βράχους καὶ τ' ἀθάνατα μνημεῖα, ἔδγαλε τὸ πλατύγυρο καπέλλο τοῦ, τὸν παλαιὸ ἀχώριστό τοῦ σύντροφο καὶ στάθηκε σὰ σὲ προσοχή. Κι' ἔτσι ἀσκεπτῆς ἔμεινε καθ' ὅλη τὴ διαδρομὴ μπροστά τους».

ΠΡΩΤΕΣ ΜΕΡΕΣ ΤΟΥ ΧΑΛΕΠΑ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Τι θᾶναι γιὰ τὸν ἴδιο τὸ Χαλεπᾶ, ἡ πρώτη μέρες τοῦ στὴν Ἀθήνα! Πόσες ἀναμνήσεις! Ὅταν ἐφθασε σὸ σπίτι ζήτησε ν' ἀνεβῇ στὴν ταράτσα γιὰ νὰ δῇ τὸ μέγαρο τοῦ Πολυτεχνείου! ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα κιόλας ἤθελε ὅλα νὰ τὰ δῇ ὅλα νὰ τὰ γνωρίσῃ. Ἀκούραστος, γεμάτος ἀπὸ λαχτάρες καὶ πόθους νεανικοὺς γύριζε πάλι ὅπως κάποτε νέος, μέσα στὴν ἀγαπημένη τοῦ Ἀθήνα, κ' ἡ ψυχὴ τοῦ ἀναγάλιαζε δπου ἀντίκρυζε γνώριμο περιβάλλον πρῶτ' ἀπ' ὅλα ζήτησε νὰ δῇ τὰ νέα ἀγάλματα ποὺ στήσανε. Τὸν πῆγαν πρῶτα σὸ «Εὐλοθραύστη» τοῦ Φιλιππότη. Τὰ περασμένα τᾶφερνε μὲ διαύγεια μπροστά τοῦ θυμήθηκε πῶς τὸν εἶχαν στήσει κείνη τὴ χρονιά ποὺ βγήκε ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, κι' ἡ ἀνάμνηση μιᾶς περασμένης ἐποχῆς συννέφιασε γιὰ μιὰ στιγμή τὸ ρυτιδωμένο τοῦ πρόσωπο «Ἡ ἀνασύνθεση τοῦ νοδὲ» μουρμούρισε μονάχος τοῦ σὰ νὰ μιλοῦσε μὲ τὸν ἑαυτό τοῦ. Ἐπειτα τὸν πέρασαν ἀπὸ τὸν «Δισκοκόλο» τοῦ Δημητριάδη, καὶ τὸ «Ψαρρᾶ» καὶ τὸ θεριστὴ τοῦ «Φιλιππότη» σὸ Ζάππειο, καὶ τὸν «Κολοκοτρώνη» ἔξω ἀπὸ τὸ Μέγαρο τῆς Βουλῆς τοῦ Γέρου-Σώχου. Τὰ θυμοῦνταν ὅλα, μὲ τὴν καταπληκτικὴ μνήμη τοῦ, ὡς τίς παραμικρότερες τῶν λεπτομέρειες. Τῶνα τοῦ θύμιζε τᾶλλο κι' ἦταν ὅλα τόσο πολλὰ καὶ τόσο βαθεῖα λησμονημένα. Ὅλα ἤθελε τώρα νὰ τὰ ἐκναδῇ, ὅλα τὰ γνώριμα νὰ τ' ἀντικρύσῃ. Ὅτι ἦταν δεμένο μὲ τὴ νεανικὴ τοῦ ζωὴ καὶ τὴ θεία τοῦ τέχνη. Ὅταν κάποτε θέλ-

Ἐνα ἰδιόχειρο σκίτσο τοῦ Γιαν. Χαλεπᾶ (σὸ κάτω μέρος διακρίνεται ἡ φράσις «παρατηρῶντας τὰ ἀρχαῖα» καὶ ἡ ὑπογραφή τοῦ).

σαν να τον πάνε από τη δεξαμενή, «μια στέρνα με νερό» είπε και ζήτησε να κατέβουνε προς την Ακαδημία.

Ο ΧΑΛΕΠΑΣ ΠΡΟ ΤΗΣ ΚΟΙΜΩΜΕΝΗΣ

«Ωραία, όπως όλα του είναι ή πρώτη επίσκεψή του στο νεκροταφείο. «Όταν ο κόσμος έμαθε πως ο Χαλεπας θα επισκεφθή την κοιμωμένη του, άνθρωποι κάθε τάξεως ξεσηκωθήκανε να πάνε να τον δουν. Από της 4ης ήδη απογευματινής ήτο τόσος ο συνωστισμός ώστε όταν έφθασε τέλος ο Χαλεπας αναγκάστηκαν να επέμβουν οι φύλακες για να κυκλοφορή άνετως ο απλούστατος αυτός γέρον, που διетήρησε αλώβητη από τις συμφορές που του λάχανε τη μεγάλη του καλλιτεχνική ψυχή; Από το φόβο μή συγκινηθή τον πέρασαν πρώτα από άλλα μνημεία, τ' ανεγνώριζε όλα, τα θυμούνταν όλα με κάθε λεπτομέρεια. Όταν έφθασαν μπροστά στην κοιμωμένη ζήτησε να του ανοίξουν το κιγκλίδωμα και μπήκε. Κοίταξε το έργο του, κοίταξε μια ολόκληρη ζωή που πέρασε με βαθυτάτη γαλήνη, μόλις κρύβοντας τη συγκίνησή του. Τα φευγάλα κρυφά βλέμματα που έρριχνε προς το πλήθος ενώ έμενε άσχετος πρό του έργου του, του έργου της νεότητός του εις την πρώτη ώθηση του ταλέντου του, μαρτυρούσαν ότι φοδούνταν μην προδοθή. Κάποιος τότε του είπε:

— Λένε ότι την έπλυναν με άκουα φόρτε και χάλασε. Ο Χαλεπας άπλωσε το χέρι του, θώπευσε τις άρμονικές πτυχές του υφάσματος, γέλασε ζωηρά και είπε, ενώ το χέρι του σιγρήζονταν επάνω στο μάρμαρο με τρυφερότητα.

— Δεν χαλνάει.

Και σ' όλη αυτή τη διαδρομή που ήταν ταλαιπωρική για όλους, ήταν τόσο συγκεντρωμένος στον έαυτό του, ώστε δεν κατάλαβε την παραμικρότερη κούραση. Η επίσκεψή του στο Νεκροταφείο έγινε στις 28 Αυγούστου.

Ο ΧΑΛΕΠΑΣ ΕΙΣ ΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ

«Έπειτα από το Νεκροταφείο έπεσκέφθηκε εὐθὺς ἀμέσως τὰ Μουσεία, τὸ ἀρχαιο-λογικὸ πρῶτα καὶ σὲ λίγες μέρες τὴν Ἀκροπόλιν. Αὐτὲς ἡ ἐπισκέψεις του ἦσαν ἀκόμη πρὶν ἐνδιαφέρουσες. Πῶς θὰ ἔβλεπεν αὐτὸς

ὁ ἀρχαῖος τὴν ἀρχαιότητα; Τί θὰ ἐξέφρα-ζεν ἡ ὄψις του; Τί θὰ ἔλεγεν ἴσως; Πα-ρουσιάστηκε μιὰ ὠραία φυσιογνωμία σοφῇ, μὲ στρογγυλὰ ἄκουρα γένεια, μὲ ἀπλούς ἀνε-πιτήδευτους τρόπους, ντυμένος μὲ χωρικὴ ἀπλότητα, πρὶν ἀνεδείκνυε περισσότερο μιὰ θαυμασία γεροντικὴ χάρη, λεπτοφυῆ καὶ εὐκίνητη, ἀκολουθούμενος ἀπὸ ἕνα μικρὸ ἀπλοῦ καὶ περιβάλλον, προχωροῦσε ἀνετα μὲ τὴν ἀφέλεια καὶ τὴν ἐλευθερίαν πρὶν χα-κτηρίζει τὸ πνεῦμα. Μὲ τὰ χέρια κρεμα-σμένα, τὸ κορμὶ σκυμμένο ἐμπρὸς καὶ ἑλα-φρὰ δεξιὰ, κυττοῦσε εἰσδυτικὰ μὲ τὴν μι-κρὴν του κόγχης, σκεπασμένες μὲ τὰ ὠραία πυκνά του φρύδια πρὶν κάποτε τ' ἀνοί-γῃ μὲ τὸ στόμα ὅταν κυττοῦσε ψηλά. Κάπου κάπου ἔσκυβε καὶ χάιδευε τὸ μάρ-μαρο. Τότες νόμιζες πῶς ἡ γλυπτικὴ αὐτὴ μεγαλοφυῶν δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο παρὰ ἕνα μαρμαρᾶς πρὶν κυττοῦσε νὰ βρῇ ἀνάμεσα στὸ σωρὸ καμμιὰ καλοδουλεμένη πέτρα. Πόσο καλὰ ἔδλεπε! Ἦταν θαυμαστὴ ἡ γρηγοράδα καὶ ἡ ἀσφάλεια τῆς ματιᾶς του. Ἐβλεπε πῶς δὲ ζητοῦσε ἀπὸ τ' ἀγάλματα νὰ τοῦ ποῦν παρὰ μυστικὰ τῆς πέτρας καὶ τοῦ ἐργαστηρίου. Μιὰ τέτοια ἐπίσκεψις γιὰ κάθε ἀπλοῦ καὶ θεατὴ, δὲν ἦταν βέβαια παρὰ μιὰ σωστὴ ἀπογοήτευσις καὶ εἴμεθα ἄλλοι-μονο ὅλοι μέσα ἐκεῖ.

Τότες παρουσιάστηκε ἕνας παχὺς, πατρι-ώτης του, πρῶην ὁδηγὸς Μουσείου, πρὶν ἀφοῦ τοῦ συστήθηκε ἀναφέροντας ὅλο τὸ σίτι του, προσφέρθηκε νὰ τὸν ὁδηγήσῃ. Ποτὲς ἴσως ἡ ἀρχαιολογία δὲ θὰ βρέθηκε τόσο ἀχρείαστη. «Θάναί ἀκόμα λίγο ζαλι-σμένος ὁ γέρονς εἶπε σιγὰ στὸ διπλάνο του «Εἶναι καὶ ἀπὸ τὸ ταξίδι.» τὸν δίκαιολό-γησε ἀπὸ συμπάθεια κάποιος ἄλλος. Τὸ πῆγαινε μπροστὰ στὴν ξαπλωμένη μαινάδα Χαμογέλασε τότες ἐκεῖνος χαριεντιζόμενος ἑλαφρὰ, ἀν καὶ δὲν τοῦ ἄρεσε. «Αὐτὸ ποὶ θέλει νὰ κτῇ, τοὺς εἶπε, δὲν τὸ λέει καλὰ. Κι' ἔδωσε ἐκεῖνος, γεροδάσκαλος σὲ ὅλα μιὰ στάση δική του. Ἐπειτα τοῦ δείξαν τὴν Ἀφροδίτη πρὶν κυνηγάει τὸ Σάτυρ μὲ τὸ σανδάλι.

Ἐκεῖνος ἀκολουθοῦσε πρόθυμα παντὸ καὶ δὲν ἔλεγε τίποτε.

Στὰ χάλκινα στάθηκε περισσότερο. Εἰ-δε πρῶτα τὸ μικρὸ τοῦ Μαραθῶνος. «Ὁ ραῖο πρᾶγμα» μουρμούρισε μοναχὸς τοῦ

κάπως ζωηρότερα. Τότε ὁ παχὺς ὁδηγός, πρὶν ἦταν κοντὰ του, ἀνεφώνησε ἐνθουσια-σμένος πρὶν ἐπὶ τέλους τὸν ἄκουγε νὰ ἐκ-φράζεται «Τὶ ὠραῖο, εἰ» «Καλὸ εἶναι», ἐμετρίασε ὁ Μπαρπαγιαννοῦλης. Ἐπει-τα εἶδε τὸ Δία μὲ τὸν κεραυνὸ καὶ ἄλλους Ποσειδῶνα. Κι' ἔπειτα τὸν Ἐφη-βο τῶν Ἀντικυθήρων. Τὸν ρώτησαν τότες πρὶν εἶναι ἀπὸ τὰ τρία τὸ καλότερο. «Ὅλο τὸ ἴδιο πρᾶγμα τοὺς εἶπε. Πάλι κάποιος τοῦ λέει: «Λένε πῶς εἶναι ὁ Ποσειδῶνας γιὰ τὸ εἶναι παλαιότερος 100 χρόνια.— «100 χρόνια δὲν παίζου, εἶπε ἡσυχὰ καὶ τράβηξε. Τὴν ὥρα πρὶν ἔδωκε ἀπ' τὸ Μουσεῖο κάποιος τοῦ εἶπε:—Καὶ τώρα πρὶν θὰ κάνῃς ἀπ' ὅλα αὐτὰ Μπαρπα-γιαννοῦλη;—«Τὸν Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῶν» εἶπε χαμογελώντας καὶ δὲν καταλάβαινες ἀν μὲ ἀφέλεια παιδιοῦ ἢ μὲ τὸ συνειθι-σμένο του δεικτικὸ χιοῦμορ.

Μετὰ λίγες μέρες στὴς 5 ἀκριβῶς Σε-πτεμβρίου ἀνέβηκε μὲ τὸ γλύπτη Σῶχο στὴν Ἀκρόπολιν. Ἐκεῖ τὰ εἶδε ὅλα μὲ μεγάλη προσοχή. Ἦ μοναξιά τὸν κρατοῦσε ἐδῶ σοβαρὸ καὶ πρὶν συγκεντρωμένο στὸν ἑαυτό του. Στάθηκε μουρμουρίζοντας ἀπὸ θαυμασμὸ μπροστὰ στοὺς θρόνους, μὲ τοὺς ἀκέφαλους καθισμένους γυναικίους κορ-μοὺς χαϊδεύοντας τὴς πτυχώσεις των καὶ κατόπιν μπροστὰ στὰ Φειδίακὰ ἀγάλματα τῆς μετώπης. Γιὰ τὸ ἀνάγλυφο τῆς Ἀθη-νᾶς πρὶν ἀκουμπᾷ στὸ δόρυ, πρὶν τὸν ρώ-τησε ὁ γλύπτης Σῶχος πῶς τοῦ φαίνεται, εἶπε ἀπλᾶ «κοντόφαρδο» καὶ βγαίνοντας ἔξω στάθηκε καὶ φωτογραφήθηκε μαζί μὲ τὸν κ. Σῶχο κάτω ἀπὸ τὸν Παρθενῶνα.

ΕΙΣ ΤΟ ΓΕΥΜΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΛΥΠΤΩΝ

Στὴς 10 Νοεμβρίου τοῦ γινε γεῦμα ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων γλυπτῶν στὴν τα-βέρνα τοῦ Κρητικοῦ στὰ σκαλάκια τῆς Πλάκας. Νὰ πῶς τὸν περιγράφουν ἐκεῖ:

«Στὴν ταβέρνα ἔφθασε νωρὶς μὲ τὸ γάι-δαρο τοῦ Σῶχου, ὅπως ἔδωκε τὸ μικρὸ τοῦ αὐτοκίνητο. Κατεβαίνει, ρίχνει μιὰ ἡρεμὴ ματιὰ γύρω του. Ὁ συγκεντρωμένος τριγύ-ρω στὴν ταβέρνα κόσμος, βυθίζεται σὲ μιὰ θρησκευτικὴ σιωπὴ καὶ παρατηρεῖ ἀχόρταγα τὸ γηραδὸ καλλιτέχνη πρὶν τοῦ ἔδωκε τὴς βαθύτερες συγκινήσεις μὲ τὸ ἀ-ριστοῦργημα τῆς κοιμωμένης.

Κατεβαίνει τὰ σκαλοπάτια, πρῶτος φυ-σικά, μὲ παιδικὴ γοργότητα, παρὰ τὰ ὀγδόντα του χρόνια, καὶ χωρὶς περιστρο-φές, χωρὶς ἀργοπορίες, χωρὶς τύπους ψεύ-τικους, ἀρχίζει τὸ φαγοπότι. Τρώγει μὲ βουλιμία, καὶ κατεβάζει τὸ κρασί μὲ ἐξαι-ρετικὴ ἀπόλαυση. Καπνίζει μὲ ἀληθινὸ πάθος, ἀπολαμβάνει τὸν καπνὸ σὰν τροφή, μὲ τὸ τσιγάρο τὸ ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου. Καπνίζει ἀπολαυστικά, καὶ ἡ μορφή του εἶσι καθὼς κάθετα ἤρεμα, πέρνει μιὰ βι-θλικὴ ἔκφραση. Ἀκούει τὴς ὁμιλίας, γε-λάει κάπου-κάπου καὶ ξαφνικά βυθίζεται στὸν ἑαυτό του καὶ μένει ἀπορροφημένος μὲ τοὺς κόσμους του. Ἀξαφνὰ στόνομα τοῦ Ἰωάννη Κόσσου ὡς πρῶτου, γλύπτη τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος ὁ Χαλεπας ἔσπαρ' ἀκράτητὰ του πονηρὰ γέλια. «Όταν ὕστερ' ἀπὸ λίγο σιωπᾷ, ἐξηγεῖ μόνος του τὸ εἰ-ρωνικὸ τοῦ γέλοιου μὲ μιὰ ἀπλότητα παιδι-κή.—«Ὁ Κόσσος, λέει, ἦταν κακὸς καὶ σ' ἕναν διαγωνισμὸ ἀπέρριψεν ἐμένα καὶ τὸν Ἀθηναῖο Βιτοάρη. Κι' ἐδύθισε τὴν πίπα του στὰ χεῖλη καὶ ἔδωκε τοῦφες, τοῦφες καπνοῦς».

ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΟΥ ΧΑΛΕΠΑ

«Όταν γύριζε ἀπὸ τοὺς περιπάτους του αὐτοὺς τῶν πρώτων ἡμερῶν, γιὰ τὸ ἀπὸ τό-τε πρὶν τοῦ ἐτοιμάστηκε τὸ ἀτελιέ του κλει-στηκε μέσα ἐκεῖ καὶ δὲν ξαναβγήκε, κά-θουνταν μὲ τοὺς δικούς του, ζητοῦσε χαρ-τὶ καὶ ἔσχεδίαζε τὴς ἐντυπώσεις του.

Θυμούμενος τὸ νέο Φαρρὰ τοῦ Φιλιππό-τη ἀπὸ τὸ Ζάππειο ἔπερνε καὶ ἐκεῖνος τὸ μολύδι καὶ σοῦφκιανε ἕνα γεροφαρρὰ δικό του, πρὶν σταματᾷ μὲ τὴς χούφτες του στὰ σκέλια του τὸ ψάρι πρὶν γλυστρά νὰ τοῦ πέση. «Όταν ἡ ἀνηψιά του τοῦ ἀναφέρει γιὰ τὸ καλὰμὶ, πρὶν θαρρεῖ πῶς τὸ ἔχασε μουρμούριζει ψιθυριστὰ μόνος του «Τώρα καλὰμὶα! ». Τὸ ἴδιο ἀπ' ἀφορμὴ πρὶν τὴν Ἀφροδίτη μὲ τὸ Σάτυρο στὸ Μουσεῖο κάνει ἕνα σύμπλεγμα δικό του, χωρὶς σαν-δάλια—δὲν κάνω ἐγὼ παντοῦφες λέει σὲ σχετικὴ παρατήρησις— κιὰπὸ τὴν Ἀθηναῖα μὲ τὸ δόρυ τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλε-ως, κάνει μιὰν ἄλλη Ἀθηναῖα πρὶν τῆς δίνει ὅλον τὸν ἀέρα ἐνὸς κλασσικοῦ ἔργου. Κά-νει τὴς νεφέλες. Κάποιος τοῦ παρατηρεῖ γιὰ τὸ δὲν τοὺς βάζει σανδάλια μὰ στὴς νε-

φέλες σανθάκια παιδί μου». Όταν πάλι δ' ἀνηψιός του τοῦ δίνει χαρτί ἱχθυογραφίας γιὰ νὰ κἀνῃ τὸν Ἑρμῆ, φέρε τοῦ λέει γιὰ τὸν στρατοδύχρητο, κι' αὐτὸ δὲν τοῦ πρέπει. Στὴ μικρή του ἀνηψιά του ποῦ τοῦ ζητᾷ νὰ τίς κἀνῃ ἓνα ἀγαλμα νὰ παριστάνῃ τὸν πόνο, «τί ξέρεις τῆς λέει ἐσὺ ἀπὸ πόνο· ὁ πόνος εἶναι ἀντρας παιδί μου. «Ἐγὼ μαι ὁ πόνος» μουρμουρίζει σιγὰ μὲ τὸν ἐκυτό του. Κάνει τὸν Πλούτωνα καὶ τὴν Εὐριδίχη καὶ τ' ὀνομάζει Ἀπώλεια. Σ' ἔναν νεόν ποῦ τοῦ παρατηρῇ πῶς ἡ Εὐριδίχη τοῦ μοιάζει σὰν γρηᾷ, ἀφοῦ πρώτα γέλασε σαρκαστικά, μπορεῖ νᾶναι καὶ ἡ Εὐρεσις συμπεραίνει θλιβερά, παίζοντας μὲ τὴν τραγικότητα αὐτῆς τῶν λέξεων ποῦ τόσο, ἀλλοίμονο, τὴ γινώρισε. Ὁ πάθος του γιὰ τὴν δημιουργίαν εἶναι ἀπερίγραπτος. Δουλεύει ὡς ἀργὰ καὶ πολλές φορές σηκώνεται τὴ νύχτα καὶ σχεδιάζει τὰς συνθέσεις του. Μελετᾷ τὸν Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῶν Οἰδίπους θὰ εἶναι ὁ ἴδιος καὶ Ἀντιγόνη ἡ ἀνηψιά του ποῦ τὸν ἔφερε ἀπὸ τὴν Τῆνον. Ἐπειτα ἓνα ἄλλο ἀνάγλυφο ποῦ θὰ παριστᾷ τὴν τέχνη μπροστά σ' ἓνα ἀγαλμα ποῦ μόλις τέλειωσε καὶ σκέπτεται γιὰ τὴν δημιουργίαν καὶ τὸ ὅποιον τ' ὀνομάζει—ἀραγες μὲ τὴ δεικτική του εἰρωνία, —ἰσορροπία. Τέλειωσε λέγει εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἡ παιδεία, ἄφησε τὸ ματρακά καὶ ἔρχεται ἡ φαντασία. Σταματᾷ. Καὶ σὲ λίγο ἀποτυπώνει προχειρῶς σ' ἓνα χαρτί τὴν σκέψιν του. Τὸ ἀγαλμα πρώτα, παρακάτω τὴν τέχνη καθισμένη νὰ τὸ θεᾷται ἐνῶ τῆς πέφτει μ' ἀπογοήτευση ἀπὸ τὸ χέρι ὁ ματρακάς ποῦ χτυποῦσε τὴ σμίλη. Τὸ κοιτάζει, σκέπτεται κ' ἔπειτα σημειώνει ἀπὸ κάτω, «Προσκυνοῦνται γὰρ οὗτοι μετὰ τὸν θεόν». Ἀπὸ τὴν ἐντύπωσίν του στὰ μουσεῖα σχεδιάζει τὸ «Κοιτάζοντας τὴν ἀρχαιότητα». Ἐνα ἀγαλμα ἀρχαῖο ποῦ φτάνει ὡς πάνω, κ' ἂν τὴ μέση καὶ κάτω ἡ φιγούρα ἐνὸς ἀνδρὸς μὲ τὸ βλέμμα πάνω ἐκεῖ σ' ἐνατένιση καὶ τὸ χέρι στὴν καρδιά. Εἶναι ἀτελείωτα τὰ σχέδια ποῦ ἔφτιασε μέσα σὲ λίγες μέρες ὡς δτου νὰ τοῦ ἐτοιμάσουν ἀτελιέ, μετατρέποντας ἓνα ὑπόγειο σ' ἐργαστήριον γιὰ τὴν θᾶναι πάνω ἀπὸ τριακόσια ἀριστουργήματα.

Ο ΧΑΛΕΠΑΣ ΣΤΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ

Ἀνυπομονοῦσε νὰ ἐργασθῇ. Ἦθελε ἐρ-

γαλεῖα, πηλό, καὶ μιὰ... ἄσπρη μπλούζα. Ἦθελε ἐργαστήριον κάτω στὴν Ἀθήνα σὲ κεντρικὸ μέρος. Ὅταν γι' αὐτὸ τοῦ λέει ἡ ἀνεψιά του, θὰ γίνῃ κι' αὐτὸ ἀργότερα θεῖέ μου. «Πόσα χρόνια, τῆς λέει, θὰ ζήσω ἀκόμη παιδί μου!» Τέλος ἔγινε τὸ ἐργαστήριόν του ἀφοῦ μετατράπηκε ἓνα ἀπὸ τὰ ὑπόγεια τοῦ σπητιοῦ πρόχειρα. Νὰ τὸν πάλι μὲ τὸ ἀγαπημένο του πηλό! «Μὲ μιὰ μακρὰ ἄσπρη μπλούζα, κάποτε τὸ χεῖμῶνα μένα καλογερίκῳ μαῦρο σκουφο ἐργάζε-ται ἀποξεχασμένος μέσα ἐκεῖ ἀπὸ τὸ πρῶτ τὰ ξημερώματα ὡς τὸ βαθύ βράδυ. Πολλὲς φορές λησμονεῖ ἐκεῖ μέσα νὰ φάῃ ἢ νὰ πιῇ τσιγάρο. Τὰ λησμονεῖ δὲν τὸν ἐνδιαφέρει ὁ ἔξω κόσμος διόλου. Ζῇ τὸν δικό του κόσμο τὸν ἐσωτερικόν, ποῦ τὸν ἀποδίδουν στὸν πηλό τὰ θεῖα του χέρια. Σὰν νὰ ποζάρουν μπροστά του μέσα σὲ μιὰ θεοπεσία σιγὴ τὰ ὠραιότερα γυναικεῖα κορμιά, τὰ τελειότερα ἀνθρώπινα ὄντα εἰς τὰ ὁποῖα φουᾷ μιὰ πνοὴ ζωντανή. Τὰ πλάθει, τὰ χαλνᾷ τὰ ξαναπλάθει. Τὰ ἔργα του ἀπεικονίζουν τὴ στατική κατάστασιν τῆς ψυχῆς του ποῦ εἶναι ὁ πόνος καὶ ἡ θλίψη τὰ πιδ ἀνθρώπινα τῶν συναισθημάτων. Ἐνα μεγάλο παιδί, γεμάτο ἀπὸ ἐσωτερικὸ σφρίγος, χωρὶς ἐξωτερικὴ ἐπίδειξη ἀλλὰ ποῦ ἔχει ἀνάγκη συμπόνιας, ἀγάπης, λατρείας. Ἐνας μεγάλος τεχνίτης μαζὺ καὶ σπάνιο φαίνόμενο τῆς μοίρας παράξενο καὶ ἀνεξήγητο».

ΜΙΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΑΖΥ ΤΟΥ

Τὸ βράδυ δταν σχολῶν, ξαπλωμένος πάνω στὸ ντιθάνι ἢ σκυμμένος στὸ κάθισμα του χωρὶς νὰ μιλᾷ καπνίζει κι' ἀναπαύεται σιωπηλὸς μαζὺ μὲ τοὺς δικούς του, ἀποροφημένος μὲ τὸν ἐαυτό του. Ἀποφεύγει τὰ περιττὰ λόγια. Μὲ τοὺς μεγάλους εἶναι πολλὲς φορές ἐπιφυλακτικὸς, ἀπαντᾷ μὲ μονόλεκτα μὲ τὰ παιδιὰ ἀναζωογονεῖται. Ζῇ μέσα σ' ἓνα κόσμο ποῦ δὲν ἀνήκει σ' αὐτόν· δὲν ἐπικοινωνεῖ μὲ τοὺς ἀνθρώπους ἢ κοινὴ ζωὴ τὸν ἀφήνει ψυχρόν. Νὰ πῶς τὸν περιγράφει κάποιος ποῦ τοῦ ἔχει δώσει χωρὶς ἴσως νὰ τὸ ὑποψιάζεται καὶ ὁ ἴδιος τὸ πιστότερο πορτραῖτό του. «Μιὰ μικροῦλα τὸν πέρνει καὶ τὸν τραβᾷ χωρὶς ἀντίστασιν πρὸς τὴν τραπεζαρία· ξανακαθίζου-

με. Ἀρχίζουμε τῆς ἀδιάκριτες ἐρωτή-σεις μας

— Εἶδαμε τὰ ἔργα Σας τοῦ λέω.

— Οὐ καλά!

— Τόσο πολλὰ σὲ τόσο λίγο διάστημα;

— Χαμογελᾷ. Ἐνας χρόνος τώρα εἶναι γιὰ δυό;

— Ἐνας θεῖε μου ἀπαντᾷ ἡ Κα Χαλεπά. Αὐριο ἀκριβῶς (15 Ὀκτωβρίου) εἶναι ἓνας χρόνος ποῦ ἀρχίσατε νὰ δουλεύετε.

— Πόσα ἔργα ἔχετε κάμει ὡς τὰ τώρα μπάρμπα Γιαννοῦλη;

— Καμμιά 40ριὰ εἶναι; Ποιὸ λίγα εἶναι συνεχίζει βλέποντας ἐρωτηματικά τὴν Κα Χαλεπά.

— Νὰ κάμετε καμμιά ἐκθεση σκέπτεσθε;

— Ἐκθεση, δὲν εἶναι...

— Ναί θεῖε μου πρέπει νὰ κάνουμε.

— Ἐ, καλὰ εἶναι, κάνει καὶ κείνος.

— Δουλεύετε τώρα 6—7 ἔργα μαζί;

— Ναί, 8 ποῦ σοῦ πονεῖ.

— Δὲν καταλαβαίνουμε καὶ ρωτοῦμε.

— Πῶς εἶπατε;

— Ὅπου σοῦ κάμνει εὐχαρίστηση.

— Καὶ ποιὸς εἶναι ποῦ δουλεύει τὰ ἔργα Σας στὸ μάρμαρο;

— Ὁ Πέτρος δὲν τὰ κάνει; λέει κυττάζοντας τοὺς δικούς του. Τὰ διορθῶν λιγάκι.

— Σὰς ἀπασχολοῦν συχνὰ θαυμασταὶ μπάρμπα Γιαννοῦλη;

— Ὅχι δά, εὐχαρίστηση εἶναι.

— Ὁ Κος εἶναι ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια κ' ἦρθε νὰ Σὰς δῇ.

— Χαίρουμαι. Οἱ ταξιδιωτὲς πρέπει ν' ἀρχωνται.

— Ὅλοι σὰς ἀγαποῦνε.

— Ναί.

— Τὸν Παλαμᾷ τὸν ξεύρετε;

— Τὸν Παλαμᾷ; ἀκουστὰ τὸν ἔχω.

— Τὶ ἄλλους παληοὺς καλλιτέχνες καὶ λογίους ξέρετε;

— Ἀρχαίους;

— Ὅχι συγχρόνους Σας.

— Ὁ Φιλιππότης, ὁ Βιτσάρης. Ὁ Φιλιππότης εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ μένα.

— Ἐκπλήττουμαι. Στὴν ἡλικία; ἐρωτῶ.

— Ναί μοῦ κάνει κυττάζοντάς με λοξά.

— Τὶ ἐποχὴ τῆς τέχνης σὰς ἀρέσει;

— Ἡ κλασσικὴ τοῦ Πραξιτέλους καὶ Φειδίου.

— Ἐσεῖς εἰστε ὁ νεώτερος Φειδίας μας.

— Ἐγὼ Φειδίας; χά, χά, χά, (ξεκαρδίζεται στὰ γέλοια). Ναί, μᾶς λέει εἰρωνικά.

— Ἐσπουδάσατε στὴ Γερμανία;

— Στὸ Μόναχο.

— Ποιοὶ ἄλλοι ἦταν τότε μαζί σας;

— Κανέναν.

— Ἡ Τῆνος ἐγέννησε πολλοὺς καλλιτέχνες· ποῖον προτιμάτε;

— Ὁ Γκύζης ἓνα σωρὸ ἤδγαν.

— Ἄλλοι;

— Ἐμὰ ποιοὺς νὰ πῶ... Ὁ Σῶχος ποῦ κανε καὶ τὸ ἀγαλμα τοῦ Κολοκοτρώνη προσθέτει γρήγορα.

— Θὰ τὸ χαλάσῃς πάλι αὐτὸ Λίκα, κάμνει στὴ μικρούλα ποῦ τοῦσπασε τὴν πίπα.

— Τὶ ὄνομα εἶναι αὐτὸ Λίκα, ρωτῶ.

— Ὁρσαλλία τὴ λένε δὰ καὶ τὴ λένε Λίκα τῆς νενές τῆς τῶνομα.

— Ποιὸ προτιμάτε ἀπὸ τὰ ἔργα Σας;

— Εὐ; γελαστά.

— Ἐγὼ, δὲν. Μὰ δὲν ἐνδιαφέρει ἡ γνώμη μου. Θέλω τὴ δική Σας.

— Σταταμᾷ λιγάκι καὶ μοῦ ἀπαντᾷ.

— Ἡ πλαγισμένη.

— Ἐτσι τὴ λέτε;

— Ναί ἡ ἀναπαυομένη, Ἡ ἀνακουφισμένη.

— Μάλιστα αὐτὴ εἶναι ἀριστοῦργημα.

— Πάλι χαμογελᾷ. Ἀνθρώπος μὲ συνείδησι τοῦ τέλειου. Ναί, καλὴ εἶναι.

— Ἐμαθα πῶς τὴν κοιμωμένη Σας θὰ τὴν πάρουν στὸ Μουσεῖο γιὰ νὰ μὴν καταστρέφεται.

— Δὲν κάνει νὰ τὴν πάρουν στὸ Μουσεῖο.

— Καλύτερα νᾶναι στὴ θέσι τῆς.

— Θυμᾶστε τὰ Γερμανικά;

— Ἀντὶ ἀπάντησιν μοῦ λέει δυὸ γερμανικὲς λέξεις.

— Δὲν ἔπρεπε, τοῦ λέω, νὰ Σὰς ἔχῃ τὸ Κράτος ἓνα καλὸ ἀτελιέ ἢ ἐκεῖ κάπου στὴ Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν νὰ δουλεύετε;

— Ἐ γιὰτί ὅχι, ἄς τὸ κάνει.

— Ἐδῶ τελειώνει ὁ περίφημος αὐτὸς διάλογος μὲ τὸν καλλιτέχνη.

Ο ΧΑΛΕΠΑΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΑΛΑΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΤΕΧΝΗ

Εἶναι τόσο ἐπιφυλακτικὸς! σπανιότατα ἐκφράζεται γιὰ τὴν τέχνη καὶ σχεδὸν πο-τὲς γιὰ τεχνίτη. Ὅταν κάποτε τὸν πῆγαν νὰ δῇ κάποιο μνημεῖο γιὰ τὸ ὅποιον ἔγινε

τόσος θόρυβος και κάποιος από τους δικούς του του ζητούσε τη γνώμη του. Εκείνος σιώπησε και τράδηξε. Κι' όταν έπέμεινε «θέλεις το μπελιά σου;» τουπε σοφά όπως ο Παπαδιαμάντης, όταν πήγανε στη Δεξαμενή να τον φωτογραφήσουνε. Κάποτε όμως όταν έχει κέφι είναι προθυμότερος στην περιέργειες. Έτσι μια βραδυά κάποιος δικός του τον ρώτησε πιά εποχή της τέχνης του του άρεσει περισσότερο. Του άπληντησε πρόθυμα. «Η πριν Φειδίου». Όταν τον ρώτησε για τους αρχαίους τεχνίτες αντί για γνώμη του είπε ένα απόσπασμα πιθανόν αρχαίας Τεχνολογίας «Πολύκλειτος την Ήραν έποίησεν, Φειδίας έθαυμάσθη Πραξιτέλης έπηνέθη». Και ο Σκόπας; Άσε το Σκόπα του λέει χαριεντιζόμενος αυτός ήταν κατεργάρης. Τον έρώτησα κάποτε για τα Αρχαϊκά, που του άρέσουν, τι τα χαρακτηρίζει. Μου λέει: — «Ήσυχία που δέχεται αρχιτεκτονική».

Για τη Νέα τέχνη που τον ρωτούσαν μια βραδυά οι δικοί του είπε: «Είναι προσπάθεια που θα τη σέβασθουν, αλλά δεν έχει διάρκεια και θα καταρρεύσει». Και συνεχίζοντας τους έκανε την έξης παραβολή. «Είμαστε φυλακισμένοι σ' ένα δωμάτιο κι' ακούμε μια κοπέλα να τραγουδάει. Πάμε να βγούμε, από δω τοίχος, από κει τοίχος, ανοίγουμε με τα νύχια μια τρύπα για να δούμε την κοπέλα. Πρέπει να πέση ο τοίχος για να γίνει η κοπέλα δικιά μας». Κάποτε πάλι έχει γράψη ότι η Νέα τέχνη είναι «η ψυχολογία της αρχαίας». Και σέ μένα που τον ρώτησα τι είναι η Νέα τέχνη έν σχέσει προς την αρχαία «είναι ατενέστερη» μου λέει. Όταν του είπα αν της λείπει η προσωπικότης. «Δύναμη μου λέει υπάρχει, Τέχνη δεν υπάρχει». Όταν τον ρώτησα για τη γραμμή των σκίτσων του

Πικασώ, που του είχε πάει άλλοτε ο ίδιος αν του άρέσει, χωρίς να μου απαντήσει ακριβώς σ' αυτό «είναι η Έλληνική γραμμή μου λέει». Τον κοίταξα όμως προσεχτικά όμως κιόταν κάποτε τουδειξα τη «γυναίκα με το καπέλο». Χαμογέλασε θυμάμαι. Μά γενικά καμμιά εποχή ζωγραφικής δεν του άρέσει. Όταν τον ρώτησε κάποιος ποιός ζωγράφος του άρέσει «κανένας» του είπε. σάν γλύπτης τον ρώτησα κάποτε για τον Μιχαήλ Άγγελο. Μου απάντησε «θέβαια είναι γλύπτης» και μονολογούσε μονάχος του. Βλέποντας τον τελευταίο του Άγγελο που έστησε άπάνου στο μνήμα του Μποσταντζόγλου. Τι ήθελε να πει άραγε; Κι' όταν έγω του έσυνέχισα ότι ο Μιχαήλ Άγγελος έκλαιγε όταν έβλεπε τα αρχαία που άρχισαν στις μέρες του να ξεθάφτονται, κούνησε το κεφάλι του στοχαστικά. Και τα δικά του έργα; Τ' άγαπά τρυφερά όπως κάθε τεχνίτης. Όταν κάποιος τον ρώτησε αν αυτά που κάνει τώρα είναι καλύτερα ή η κοιμωμένη, «θέβαια αυτά που κάνω τώρα» του είπε. Και σέ κάποιον άλλον. «Τα έργα που έφερα από την Τήνο είναι καλύτερα, αλλά ο κόσμος ξέρει μονάχα την κοιμωμένη». Μ' αυτό το ξέρει ο γέρο Χαλεπάς και δεν τον νοιάζει. «Ο κόσμος έχει τα άσχημα για ώρα και τα ώρα για άσχημα» είπε κάποτε. Ξέρει να περιμένει.

Αυτή περίπου είναι η Μεγάλη σύγχρονη Μορφή που προσπάθησα άμυδρά να σκιαγραφήσω. Τώρα που ήλθα στο τέλος βλέπω πως πρέπει ν' άρχιση κανένας άπ' την άρχή. Ο Χαλεπάς όπως όλα τα μεγάλα πράγματα είναι ανεξάντλητος. Έπειτα είναι τρομερά δυσκολοσύλληπτος όπως κάθε άπλό. Ίσως να επανέλθουμε κάποτε για να επιχειρήσουμε μια αισθητική άνάλυση του έργου του.

Η ΑΡΧΑΙΑ ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΑΝΤ. Μ. ΙΣΗΓΟΝΗ

ΦΥΣΙΣ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΑΥΤΗΣ

Το έπος ήτο στενώς συνδεδεμένον με την ύπαρξιν και την κυριαρχίαν της μοναρχίας, εις τας αὐλὰς της οποίας έθεραπεύθη. Άλλά με την εξαφάνισιν της βασιλείας έξέλειπε και η ποίησις ή εξυμνήσασα τους «διοτρεφείς» βασιλείς. Υπό τὰ άριστοκρατικά πολιτεύματα και τους άκολουθήσαντας πολιτικούς άγώνας ή φαντασία παύει πλέον τρεφομένη υπό των άναμνήσεων του παρελθόντος. τὰ συμφέροντα του παρόντος και αἱ υποθέσεις του καθ' ήμέραν βίου άπασχολούν έκτοτε τὰ πνεύματα και συγκινούν ζωηρώς τὰς καρδίας. Εἰς τὴν παλαίστραν της πολιτικής και των κομματικῶν έρίδων άναπτύσσεται ή προσωπικότης και τὸ συναίσθημα της κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης. Οἱ ποιηταὶ δὲν έχουν πλέον έστραμμένον τὸ βλέμμα προς τὸ μυθικὸν παρελθόν, παραμένοντες γαλήνιοι ένώπιον των άγρίων και πολυπλόκων παθῶν των συγχρόνων των. Κατέρχονται και αὐτοὶ εἰς τὴν κονίστραν των πολιτικῶν και κοινωνικῶν άγώνων έκδηλοῦντες με ένθουσιασμόν και συγκίνησιν τὴν συμπάθειάν των προς τοὺς ὁμοιδέτας των και λυσσωδῶς επιτιθέμενοι κατὰ των αντιφρονούντων. Πολλοὶ εἰς τὰ ποιήματά των άναπτύσσουν πολιτικά προγράμματα. Άλλοι συμβάλλουν διὰ της συμμετοχῆς των εἰς τὴν λαμπρότητα των έορτῶν. Άλλοι τέλος ένδομωότεροι έξωτερικεύουν διὰ των στίχων των τὴν έσωτερικὴν των ζωήν, τὴν χαρὰν ή τὸν πόνον των από συναισθηματικὰς περιπετείας. Τοιούτοτρόπως, καθ' ήν στιγμήν διὰ των πολιτικῶν άγώνων άνεπτύσσετο ή ατομικότης, διεμορφούτο και ή λυρική ποίησις ὡς ὄργανον έκφράσεως του συναισθηματικοῦ κόσμου του ατόμου. Έν αντιθέσει λοιπόν προς τὴν έπικὴν ποίησιν, ή ὁποία είναι άντικειμενική, ή λυρική είναι κατ' έξοχὴν υποκειμενική. Ο λυρικὸς ποιητής στρέφει άμέριστον τὴν προσοχήν

του προς τὸ άχανές πεδίον της έσωτερικότητος, προς τὰ συναισθήματα και τὰ πάθη της ανθρωπίνης ψυχῆς και έξ αὐτῆς άρύεται τὴν έμπνευσιν και τὸ θέμα των ποιημάτων του.

Η μεταβολή αὐτὴ του περιεχομένου της ποιήσεως είχε ὡς άμεσον συνέπειαν μεταβολήν και των έκφραστικῶν μέσων. Τὸ έπος παρέσυρεν εἰς παρακμήν και τὸ έξάμετρον. Τὸ παλαιὸν μέτρον δὲν ήδύνατο νὰ ανταποκριθῇ προς τὰ βίαια κινήματα του πάθους, προς τὰς λυρικὰς διαχύσεις, αἱ ὁποῖαι άνέδρουν άκάθεκτοι από τὴν ψυχὴν του ποιητοῦ. Ποικιλώτεροι ρυθμοὶ διεμορφώθησαν και προς αὐτοὺς προσηρμόσθησαν ή γλώσσα και τὸ λεξιλόγιον της νέας ποιήσεως. Άλλά πρὸ παντός προς έξωτερικεύσιν των κραδασμῶν της παλλομένης καρδίας άπαραίτητα στοιχεῖα απέβαινον ή μουσική και ή ὄρχησις. Η μουσική δὲν ήτο πλέον, ὡς εἰς τὴν έπικὴν ποίησιν, «άπλη τις και δευτερεύουσα προσθήκη εἰς τὸ ποίημα, ἀλλ' άπετέλει τὸ κύριον του καλλιτεχνήματος στοιχεῖον». Μουσικῶς προσεπάθει ὁ λυρικὸς ποιητής ν' άποδώσῃ τὰς άποχρώσεις των ιδεῶν και των συναισθημάτων. ήτο δὲ ή μουσική έκτέλες ή φωνητικὴ ή ὀργανική ή και ὁμοῦ. Τὸ σῖς ἄσμα συνδεδεαν πολλάκις έγχορδα ή έμπνευστα ὄργανα, ή λύρα ή ὁ αὐλός. Κατὰ τὴν παράδοσιν πρῶτος ὁ Τερπάνδρος επενόησε τὴν έπτάχορδον λύραν και διέκρινε τοὺς μουσικοὺς τρόπους (δωρικὴν, φρυγικὴν, λυδικὴν και αἰολικὴν άρμονίαν). Έσημείωσεν επίσης νόμους, ὁρισμένους δηλαδὴ χαρακτηριστικὰς μελωδίας, αἱ ὁποῖαι ἐλαμβάνοντο ὡς τύποι διὰ τὰ διάφορα εἶδη της συγκινήσεως.

Η λυρική ποίησις ένεκα του διαφόρου περιεχομένου αὐτῆς έλαβε πολλὰς κατευθύνσεις και μορφὰς. Έκ τούτου προέκυψαν τὰ διάφορα εἶδη αὐτῆς, έξ ὧν τὰ κυριώτερα είναι τὰ εξῆς: ή έλεγειακή μετὰ του έ-

πιγράμματος, ή μελική και ή χορική. Έκαστον τῶν εἰδῶν τούτων ἔχει ἴδια μέτρα, ῥυθμούς και μετρικά συστήματα, ή δὲ μουσική εἶναι στενῶς συνδεδεμένη μετ' αὐτῶν τὸ τέταρτον μάλιστα εἶδος, ή χορική, συνοδεύεται μετὰ ὀρχήσεως.

ΕΛΕΓΕΙΑΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Ἡ λέξις ἔλεγχος εἶναι πιθανῶς ξένη και σημαίνει κάλαμος, ὥστε ἐλεγεία εἶναι τὸ ἄσμα τὸ ψαλλόμενον τῇ συνοδείᾳ τοῦ ἐκ καλάμου αὐλοῦ. Οἱ ἄρχαιοι ἡρμήνευσαν τὴν ἐλεγείαν ὡς τὸ ὑπ' αὐλοῦ συνοδευόμενον θρηνηδὲς ἄσμα. Ἀλλὰ τὰ πρῶτα εἰς ἡμᾶς γνωστὰ ἐλεγειακά ποιήματα ἔχουν πολεμικὸν χαρακτήρα, τὰ δὲ μεταγενέστερα προσλαμβάνουν ποικίλον περιεχόμενον, μεστὸν ἀποφθεγμάτων, δι' ὃ και ή ἐλεγειακή ποίησις καλεῖται και γνωμική. Γλῶσσα αὐτῆς εἶναι ή Ἰωνική μετὰ πολλῶν αἰολισμῶν και δωρισμῶν, μέτρον δὲ τὸ δακτυλικὸν ἐξάμετρον μετὰ τινος μεταρρυθμίσεως· ἀπὸ τοῦ δευτέρου δηλονότι στίχου λείπουν ἐκάστοτε αἱ δύο βραχεῖαι συλλαβαὶ τῆς ἄρσεως τοῦ τρίτου και τοῦ ἔκτου ποδός· οὕτω δ' ἀποτελεῖται δίστιχον ἐπαναλαμβανόμενον μέχρι τέλους τοῦ ποιήματος και φέρον τὸν τύπον μικρᾶς στροφῆς.

Ἐλεγειακοὶ ποιηταί.—Ὁ πρῶτος γνωστός ἐλεγειακὸς ποιητὴς ἦτο ὁ *Καλλίνος*. Ἐγεννήθη ἐν Ἐφέσῳ και ἐπολέμησε περὶ τὸ 650 κατὰ τῶν εἰσβαλλόντων εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν Κιμμερίων. Εἰς τὰ ὀλίγα σωθέντα αὐτοῦ ἀποσπάσματα προτρέπει μὲ ἐνθουσιασμόν τοὺς συμπολίτας του νὰ ἀντισταθοῦν μέχρις ἐσχάτων πρὸ τῶν ἐχθρῶν. Σύγχρονος τοῦ Καλλίνου ἦτο ὁ *Τυρταῖος* ὁ Ἀφιδναῖος, ὁ ὁποῖος ἔγραψε χάριν τῶν Σπαρτιατῶν πολεμικὰς ἐλεγείας κατὰ τὸν Β'. Μεσσηνιακὸν πόλεμον. Διτότης ἐκφράσεως και βάθος και εὐκρίνεια αἰσθητικῆς διακρίνουν τὰ ποιήματά του. Μᾶς ἀναπαριστοῦν ζωηρότατα τὴν πολυτάραχον ζωὴν τοῦ Σπαρτιατικοῦ στρατοπέδου και κατοπτρίζουν πιστῶς τὰς περὶ πολιτείας ἀντιλήψεις τῶν Λακεδαιμονίων. Νέαν και δλωρ ἀγνωστον κατεύθυνσιν ἔδωκεν εἰς τὴν ἐλεγείαν ὁ *Μίμνερνος* ὁ Κολοφώνιος γεννηθεὶς περὶ τὸ τέλος τοῦ Ζ' αἰῶνος. Προσέθεσεν εἰς τὴν ἐλεγείαν νέους τόνους· τὸ πάθος, τὴν μελαγχολίαν και τὴν λύπην. Ὁ Μίμνερμος εἶναι ὁ πρῶτος μελαγχολικὸς ποι-

ητὴς και πρόδρομος τῆς αἰσθητικῆς και ῥωμαντικῆς ποιήσεως. Κατὰ τὸν 6ον πρὸ Χ. αἰῶνα ἤκμασεν ὡς ἐλεγειακὸς ποιητὴς και ὁ περίφημος τῶν Ἀθηνῶν νομοθέτης *Σόλων*. Οὗτος προσέδωκεν εἰς τὴν ἐλεγείαν πρακτικὸν σκοπὸν. Ἡθέλησε διὰ τῶν ἐλεγείων του νὰ διατυπώσῃ τὸ πολιτικὸν του πρόγραμμα· ἔνεκα δὲ τούτου αἱ ἐλεγείαι του ἔχουν μὲν μεγάλην ἱστορικὴν σημασίαν, ἀλλὰ ἀπὸ καθαρῶς αἰσθητικῆς ἀπόψεως ἔχουν «τὴν ἀκαμψίαν και πεζότητα τοῦ πρακτικοῦ ἀνθρώπου». Μεταγενέστερος τοῦ Σόλωνος εἶναι ὁ *Θέογνις* ὁ Μεγαρεὺς, ὁ κάλλιστα σωζόμενος τῶν ἐλεγειακῶν· ἦτο δεδηλωμένος ὀλιγαρχικὸς και διὰ τοῦτο ἐξωρίσθη ἐκ τῆς πατρίδος του, ὅτε ἐπεκράτησαν οἱ δημοκρατικοί. Τὸ ποιητικὸν του ἔργον ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῶν περιπετειῶν τῆς ζωῆς του. Εἰς τὰς ἐλεγείας του διαφαίνεται ὑπερβολὴ μίσους κατὰ τῶν πολιτικῶν του ἀντιπάλων. Κατ' αὐτὸν μόνον οἱ ἀριστοκράται εἶναι «ἀγαθοί» και «ἐσθλοί», οἱ δὲ πληθεῖοι «κακοὶ και ἄδικοι»· τὸ ὕψος του εἶναι ἀχρωμάτιστον, ἄτεχνον, χωρὶς εἰκόνας και μεταφοράς. Ἄν θμως ή ποίησις του στερεῖται καλλιτεχνικῶν χαρισμάτων, δὲν στερεῖται και τῆς ἰσχυρᾶς ἐκείνης φαντασίας, τὴν ὁποῖαν ὑποδαυλίζει τὸ πάθος.

Μὲ τὴν ἐλεγείαν στενῶς συνδέεται και τὸ ἐπίγραμμα, ή ὀλιγόστιχος δηλαδὴ ἐπιγραφὴ ἐπὶ τάφων και ἀναθημάτων. Ἐχει και τοῦτο, ὡς ή ἐλεγεία, ποικίλον περιεχόμενον· ἐκφράζει ἠθικὰς ἰδέας, κρίσεις ἐπὶ προσώπων και γεγονότων, λογοπαίγνια κλπ. Τὰ ἐν χρήσει εἰς τὰ ἐπιγράμματα μέτρα ἦσαν· τὸ ἡρωϊκὸν ἐξάμετρον και τὸ ἱαμβικὸν τρίμετρον, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν τὸ ἐλεγειακὸν δίστιχον, τὸ ὁποῖον δύναται θαυμασίως νὰ πλαισιώσῃ και ἐντόνως νὰ ἐξάρῃ τὴν ἰδέαν τοῦ ἐπιγραμματοποιῦ. Τὸ ἐπίγραμμα παριστᾷ τὸ ἄκρον ἄκρον τῆς Ἑλληνικῆς ἀπλότητος και λιτότητος, ή ὁποῖα γνωρίζει νὰ συμπτύσῃ εἰς φράσεις ὅσον τὸ δυνατόν λακωνικῶς μεγάλας ἰδέας. Διασημότερος τῶν ἐπιγραμματοποιῶν ὑπῆρξεν ὁ *Σιμωνίδης* ὁ Κεῖος (555—468). Διασώζονται τούτου 80 περίπου ἐπιγράμματα, τὰ περιφημότερα τῶν ὁποῖων ἦσαν τὰ ποιηθέντα διὰ τοὺς νεκροὺς τῶν ἐνδόξων κατὰ τὰ Περσικὰ μαχῶν. Ἰσχυρὰ πνοὴ τὰ

ἐμφυχώνει. Ἄνευ ἐμφάσεως, ἄνευ ἐπιτηδεύσεως μᾶς συνοψίζουν εἰς ὀλίγας λέξεις τὸν ἥρωϊσμόν τῶν πεσόντων.

ΙΑΜΒΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Ἡ ἱαμβικὴ ποίησις ἐγκαινιάζει νέαν ἐποχὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Ὁ ἱαμβικὸς ποιητὴς δὲν ἐκφράζει, ὡς ὁ ἐλεγειακός, συμβουλὰς και νουθεσίας ὑπὸ τύπον ἀποφθεγμάτων, ἀλλὰ σατυρίζει δηκτικῶς και σκώπτει ἀμειλικτῶς τὰ ἐλαττώματα και τὰς κακίας τῶν ἀνθρώπων. Τὸ θέμα του ἀνεύρισκε εἰς τὰς ἐριδας και τὰς ἀσχημίας τῆς κοινωνικῆς και πολιτικῆς ζωῆς, και μετὰ πικρίας και χλεύης ἀνταπεξέρχεται κατ' αὐτῶν. Καὶ κατὰ τὴν μορφήν ή νέα ποίησις ἀπεμακρύνθη τῆς ἐποποιίας. Ἐχρησιμοποίησε τὸν ἱαμβον, τοῦ ὁποῖου ὁ ῥυθμὸς ἦτο γοργότερος και ζωηρότερος τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐξαμέτρου. Ἰάμβους κατ' ἀρχὰς ἀνόμαζον τὰ ἄτεχνα και αὐτοσχέδια σκώμματα, τὰ ὁποῖα οἱ πανηγυρισταὶ ἀπηύθυνον (ἱαπτον) πρὸς ἀλλήλους κατὰ τὰς ἐορτὰς τῆς Δήμητρος και τοῦ Διονύσου. Ἐκεῖθεν παραλαβόντες τὸ νέον μέτρον οἱ ποιηταὶ διεμόρφωσαν τὸν τρίμετρον ἱαμβικὸν στίχον. Οἱ ἱαμβοὶ κατ' ἀρχὰς ἐψάλλοντο, μετὰ ταῦτα δὲ ἀπηγγέλλοντο τῇ συνοδείᾳ ἐγχόρδου μουσικοῦ ὀργάνου, τῆς ἱαμβύκης. Γλῶσσα τῆς ἱαμβικῆς ποιήσεως εἶναι ή Ἰωνική.

Ἰαμβικοὶ ποιηταί.—Δημιουργός, ἀλλὰ και τελειωτὴς τῆς ἱαμβικῆς ποιήσεως ὑπῆρξεν ὁ Πάριος *Αρχίλοχος* (680—626). Ἐνεκα πενίας ἠναγκάσθη νὰ ἀφήσῃ τὴν πατρίδα του και ἐγκατεστάθῃ εἰς τὴν Θάσον μετ' ἄλλων Παρίων ἀποίκων· ἀλλ' ἐκεῖ δὲν παρέμεινε ἐπὶ πολὺ, ἔνεκα τῆς ἀποτυχίας τῶν ἀγώνων ἐναντίων τῶν Θρακῶν. Ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Πάρον και ἐμνηστεύθη μετὰ τῆς Νεοβούλης, θυγατρὸς τοῦ πλουσίου Λυκάμβου. Ἀλλ' ὁ πατὴρ διέλυσε τὸν ἀρραβῶνα, ἔνεκα δὲ τούτου ὁ *Αρχίλοχος* ἐλύσσα κατ' αὐτοῦ καθ' ὅλην τὴν ζωὴν. Ἡ ποίησις τοῦ *Αρχιλόχου*, εἶναι τελείως ὑποκειμενική, τὰ θέματά του ἀντλεῖ ἀπ' αὐτὴν τὴν ζωὴν του, ἀπὸ τὰς συναίσθηματικὰς ή πολεμικὰς περιπετειῶς του. Οἱ στίχοι του στίλβουν ἀπὸ ἐμπνευσιν, ἀλλὰ συγχρόνως εἶναι βαμμένοι μὲ χολήν. Εἶναι ὀξύς διώκτης τῶν ἀντιπάλων

του και τὸ κατ' αὐτῶν μίσος του ὁμολογεῖ μὲ ἀμειλικτον φιλαλήθειαν. Ὁ Ρωμαῖος τεχνοκρίτης ὁ Κοῦντιλιανὸς δικαίως ἔλεγε περὶ αὐτοῦ ὅτι «αἱ βραχεῖαι και ἰσχυραὶ γνώμαι του ἦσαν πλήρεις αἵματος και νεύρων». Πολὺ κατώτεροι τοῦ *Αρχιλόχου* ἦσαν οἱ δύο ἄλλοι ἱαμβικοὶ ποιηταὶ *Σιμωνίδης* ὁ Ἀμοργίνος και ὁ *Ἰππῶναξ* ὁ Ἐφέσιος. Ὁ *Σιμωνίδης* ἦτο σχεδὸν σύγχρονος τοῦ *Αρχιλόχου*. Μεταξὺ τῶν εἰκοσιτεσσάρων σωζομένων ἀποσπασμάτων του εὐρίσκονται και δύο ἐκτενέστατα. Τὸ ἐν ἐκ τούτων τονίζει τὰς δυσχερείας τῆς ζωῆς και τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀνθρώπου, τὸ δὲ ἄλλο μᾶς εἰκονίζει τὰ ἐλαττώματα τοῦ γυναικείου φύλλου. Ἡ σάτυρα τοῦ *Σιμωνίδου* δὲν ἔχει τὴν δηκτικότητα και τὴν χολὴν τοῦ *Αρχιλόχου*, ἐπειδὴ δὲν εἶναι προσωπική, ἀλλὰ γενική· σατυρίζει ὁλοκλήρους τάξεις ἀνθρώπων. Νεώτερος εἶναι ὁ τρίτος ἀντιπρόσωπος τῆς ἱαμβικῆς ποιήσεως ὁ *Ἰππῶναξ*, ὅστις ἔζησε κατὰ τὸν 6ον π. χ. αἰῶνα εἰς τὴν Ἐφεσον. Ἐκ τῶν ποιημάτων του ὀλίγα ἀποσπάσματα σφύζονται δεικνύοντα τὴν πικράν και δριμεῖαν αὐτοῦ σάτυραν.

ΜΕΛΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Τὸ τῇ συνοδείᾳ τῆς λύρας ἀδόμενον ἄσμα, τὸ μέλος τῶν ἀρχαίων, διαφέρει ἀπὸ τὴν ἐλεγείαν και τὸν ἱαμβον κατὰ τὴν μορφήν και τὸ περιεχόμενον. Μορφή αὐτοῦ εἶναι ή ὥδῃ συνισταμένη ἀπὸ ἀπλᾶς και βραχείας τετραστίχους στροφάς, αἱ ὁποῖαι διαδέχονται ἀλλήλας. Ἀπὸ τὸ περιεχόμενον του ἀπουσιάζει πᾶσα διδακτικὴ ή σατυρικὴ πρόθεσις. Τὸ μέλος εἶναι καθαρῶς συναίσθηματικὴ ἐκδήλωσις, τελείως προσωπικὴ, διὰ τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ή κατ' ἐξοχὴν λυρικὴ ποίησις. Ὁ μελικὸς ποιητὴς ἐκφράζει τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν τοῦ ἀτόμου, τὰς φοβεράς ἀνησυχίας και τοὺς μυχίους πόθους τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Τὰ ἄσματα ταῦτα ἔνεκα τούτου δὲν ἐψάλλοντο δημοσίᾳ, ἀλλ' εἰς στενοὺς φιλικοὺς κύκλους, εἰς συμπόσια ή εἰς ἄλλας συγκεντρώσεις. Ἡ μελικὴ ποίησις ἀνεπτύχθη και ἐκαλλιεργήθη κυρίως εἰς τὴν αἰολικὴν Λέσβον, ὅπου ἐγεννήθησαν οἱ δύο κορυφαῖοι τοῦ μέλους ἀντιπρόσωποι· ὁ Ἀλκαῖος και ή Σαπφώ.

Μελικοί ποιηταί.—Ο Ἀλκαῖος ἐγεννήθη ἐν Μυτιλήνῃ τὸν π.Χ. αἰῶνα. Ἐξήσεν βίον περιπετειώδη, ἐπολέμησε μετὰ τῶν συμπολιτῶν του κατὰ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸ Σίγειον, ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ Πιττακοῦ, ὑπηρέτησε ἐπὶ μακρὸν ὥς μισθοφόρος ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἀλλαχοῦ.—Κατόπιν ὁ ποιητὴς ἔτυχε ἀμνηστίας καὶ ἀνεκλήθη. Τὰ ποιήματά του εἶναι ποικίλου περιεχομένου: Ὑμνοί, στασιωτικά (=πολιτικά), συμποτικά καὶ ἔρωτικά ποιήματα, ἀλλ' εἴτε ἐν τῇ ἀγορᾷ, εἴτε ἐν τοῖς συμποίοις, εἴτε ἐψάλλε τὸν ἀφρίζοντα οἶνον, εἴτε ἐξύμνει τὸ τυραννοκτόνον ξίφος τοῦ Ἀρμοδίου, ἔχει ὅλην τὴν θέρμην τῆς ὁρμητικῆς αὐτοῦ φύσεως. Οἱ στίχοι του ρέουν αὐτομάτως καὶ πηγάζουν ἀπὸ «ὑπερχειλίζουσιν καρδίαν». Ἡ νεωτέρα αὐτοῦ Σαπφὼ ἐγεννήθη ἐν Ἐρεσσῷ τῆς Λέσβου καὶ ἐνυμφεύθη πλούσιον εὐπατρίδην, ὁ ὁποῖος, ὡς ὅλοι οἱ ἀριστοκράται, συμμετέσχε τῶν πολιτικῶν ἀγώνων τῆς πατρίδος του καὶ ἐξωρίσθη.—Τὰς περιπετείας του συνεμείρισθη καὶ ἡ Σαπφὼ.—Πόσον χρόνον παρέμεινεν εἰς τὴν ξένην δὲν γνωρίζομεν. Πιθανώτατα θὰ ἐπέστρεψεν, ὅτε ὁ Πιττακὸς ἀναδιοργανώσας τὸ κράτος ἐπέτρεψεν τὴν παλινόστησιν τῶν ἐξορίστων. Ἐπανελθοῦσα οὕτω εἰς τὴν γενέτειραν ἡ Σαπφὼ ἔδρουσε παρθεναγωγέον, ὅπου προσήρχοντο κοράσια καὶ ἐδιδάσκοντο χορὸν καὶ μουσικὴν. Ἐκ τῆς στενῆς ταύτης ἐπικοινωνίας μὲ τὰς παντοίας ἐκδηλώσεις τῆς γυναικείας ψυχῆς ἠρύσθη ἡ Σαπφὼ τὴν ἔμπνευσίν της. Τὰ ποιήματά της εἶναι ποικίλα: Ὑμνοί, ἐλεγείαι, καὶ ἐπιθαλάμια, ἢτοι ᾄσματα ψαλλόμενα ὑπὸ χοροῦ παρθένων καὶ νέων. Ἀλλ' ἡ ποικιλία τῶν συνίστατο μᾶλλον εἰς τὴν μορφήν ἢ εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν. Ἡ Σαπφὼ παρέμεινε κατὰ βάθος «ἡ κατ' ἐξοχὴν ποιήτρια τοῦ ἔρωτος καὶ τοῦ κάλλους». Εἰς τοὺς διαχυτικούς στίχους της μᾶς ἀποδίδει μὲ ἀκρατον ρεαλισμὸν καὶ τὰς ὑποκειμενικωτέρας διαθέσεις τῆς γυναικείας καρδίας, τοὺς φλογεροὺς πόθους καὶ τὰς ἐνδομύχους ἀνησυχίας της. Τὸ ὕψος τῆς Σαπφὸς χαρακτηρίζουν: ἡ λαμπρότης τῶν εἰκόνων, ἡ σαφήνεια τῆς φράσεως, τὰ τολμηρὰ ἐπίθετα, τὰ ὁποῖα πολλάκις συσσωρεύονται μὲ λυρικὴν ἐλευθερίαν. Διὰ

τὰ ποιητικὰ αὐτῆς χάρισμα καὶ τὴν ἀρμονίαν τῶν στίχων καὶ τῶν ρυθμῶν της ἐθαυμάσθη ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου καὶ νεωτέρου κόσμου καὶ ἐθεωρήθη ἡ μεγίστη ποιήτρια, τὴν ὁποίαν εἶδε ποτὲ ἡ ἀνθρωπότης.

Εἰς τοὺς μελικοὺς ποιητὰς πρέπει γὰρ καταταχθῆ καὶ ὁ Ἀνακρέων. Οὗτος ἐγεννήθη τῷ 560 π.Χ. ἐν Τέφ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Τῷ 545 ἕνεκα τῆς Περσικῆς ἐπιδρομῆς ἀνεχώρησε τῆς πατρίδος του καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὰ Ἀδδῶνα. Ἐπειτα ἐξήσθη ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὰς αὐλὰς τῶν τυράνων, τοῦ Πολυκράτους τῆς Σάμου, τῶν Πεισιστρατιδῶν, τῶν Ἀθηναίων, καὶ τῶν Ἀλεαδῶν τῆς Θεσσαλίας. Τὰ ποιήματά του ἐξυμνοῦν τὴν παιδρὰν ἡδονὴν τῆς ζωῆς, τὸν οἶνον καὶ τὸν ἔρωτα, εἰς μέτρον, τὸ ὁποῖον ἐξ αὐτοῦ ὠνομάσθη ἀνακρεόντειον, καὶ εἶναι διμέτρον λαμβανὸν καταληκτικόν. Γλῶσσα τῶν ποιημάτων του εἶναι ἡ Ἰωνικὴ διάλεκτος, τὸ δὲ ὕψος του διακρίνεται διὰ τὴν εὐροϊαν σκέψεως καὶ φράσεως, καὶ τὴν χάριεσσαν γραφικότητα τῶν εἰκόνων. Ὁ Ἀνακρέων εἶναι γόης ἀριστοτέχνης τοῦ στίχου καὶ τῆς γλώσσης, ἀλλὰ στερεῖται βάθους αἰσθήματος καὶ διανοήσεως.

ΧΟΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Ὁ ἀρχαῖος Ἕλλην παρὰ τὸν ἔντονον ἀτομισμὸν τοῦ παρέμεινε πάντοτε προσηλωμένος εἰς τὴν φυλὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκεν καὶ εἰς τοὺς θεοὺς, τοὺς ὁποίους ἐλάτρευε. Αἱ παντοίαι ἐθνικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ ἑορταὶ καὶ πανηγύρεις, ἐτόνωσαν καὶ ἐνίσχυσαν τὰ ὁμαδικὰ αὐτοῦ αἰσθήματα, πρὸς ἐξωτερικεῖν τῶν ὁποίων ἐδημιουργήθη νέον ὄργανον, ἡ χορικὴ ποίησις. Ὁ χορικὸς ποιητὴς δὲν ἐκφράζει τὰ ἀτομικὰ αὐτοῦ συναισθήματα, ἀλλ' ἀντιπροσωπεύει τὰς ἰδέας καὶ τοὺς στοχασμοὺς τῆς μεγάλης κοινότητος, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκεν. Δὲν ψάλλει δὲ τὰς ᾠδὰς του μόνος αὐτός, ἀλλὰ καὶ χορός. Ἡ νέα ποίησις εἶχε καὶ τοῦτο τὸ χαρακτηριστικόν: Ὅτι συνωδεύετο ὑπὸ ὀρχήσεως, δι' ὃ καὶ χορικὴ ἐκλήθη. Μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μουσικῆς, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς χρόνους ἐτελειοποιήθη, τὸ χορικὸν μέλος κατέστη ἡ μᾶλλον περίτελνος μορφή τῆς χορικῆς ποιήσεως. Ἐχει μεγάλας τεχνικὰς καὶ πολυσυνθέτους στρο-

φάς, αἱ ὁποῖαι μετὰ ποικιλωτάτων μέτρων καὶ ρυθμῶν ἐψάλλοντο ὑπὸ χοροῦ περὶ βωμὸν συνήθως ὀρχουμένου. Τὰ χορικά ᾄσματα κατὰ τὰ θέματα καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν διαίρουσιν εἰς διάφορα εἶδη. Οὕτω αἱ πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν ᾠδαὶ καλοῦνται ὕμνοι, αἱ πρὸς ἐξύμνησιν θνητῶν, ἐγκώμια, αἱ ἐπὶ τῇ νίκῃ εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐπίνικοι, τὰ δὲ εἰς συμπόσια ψαλλόμενα ᾄσματα σκόλια. Κατὰ τὴν σύστασιν τοῦ χοροῦ διαίρουσιν εἰς παρθένια, παιδικὰ, κατὰ δὲ τὸν τρόπον καὶ τόπον τῆς ἐκτελέσεως εἰς προσόδια ψαλλόμενα κατὰ τὴν πρόσδοον εἰς τοὺς βωμοὺς ἢ ναοὺς, εἰς ὑπορχήματα συνοδευόμενα ὑπὸ ζωηροῦ χοροῦ, καὶ εἰς ἐπιθαλάμια ᾄσματα πρὸ τοῦ θαλάμου τῶν νεονύμφων.

Χορικοί ποιηταί. Λίκνον τῆς χορικῆς ποιήσεως ὑπῆρξεν ἡ Λακεδαίμων. Δὲν εἶναι τοῦτο τυχαία σύμπτωσις. Οὐδαμοῦ πράγματι τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου ἦτο ἰσχυρότερον τὸ πολιτικὸν πνεῦμα καὶ βαθύτερον τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα. Τὴν ἀνάπτυξιν τῆς χορικῆς ποιήσεως ἐπροκάλεσαν αἱ πρῶται τελεοποιήσεις τῆς μουσικῆς τεχνικῆς. Αἱ ἀρχαῖαι πηγαὶ ἀναφέρουν ὅτι πρῶτος ὁ Κρῆς Θαλήτας προσέθεσε τὴν ὀρχησιν ὡς τρίτον στοιχεῖον εἰς τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ποίησιν. Ἐλθὼν εἰς τὴν Λακεδαίμονα εὗρε εὐπρόσδεκτον ἔδαφος, ἐπειδὴ ἡ ποίησις του ἀνταπεκρίνετο ἐπιτυχῶς πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς πειθαρχίας, πρὸς τὴν ἐννοίαν τῆς τάξεως καὶ τῆς ἁρμογίας τοῦ ἐχαρακτηρίζοντος Σπαρτιάτας Μετ' αὐτὸν ἕτερος χορικὸς ποιητὴς ὁ Ἀλκμῶν ὁ Λιδὸς (630) ἦλθεν εἰς τὴν Σπάρτην καὶ ἀπῆλause μεγίστων τιμῶν. Ἐποίησε ποικίλα χορικά ποιήματα. Ἡ ποίησις του διακρίνεται διὰ τὴν περίσσειαν τῶν παρομοιώσεων, τὴν χάριν τῶν εἰκόνων, τὴν ρευστὴν διαύγειαν τῆς φράσεως. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ στιχουργικῆς ἀπόψεως ἐτελειοποίησε τὴν ποίησιν, διότι πρῶτος αὐτὸς ἀνεῦρε τὴν στροφὴν, ἢτοι τὴν ἔνσωσιν δύο ἢ πλειόνων στίχων εἰς ἓν σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐπαναλαμβάνεται ὅμοιον ἐφεξῆς.

Μετὰ τὴν Σπάρτην καὶ ἄλλαι πόλεις συνετέλεσαν εἰς τὴν πρόσδοον τῆς νέας ποιήσεως. Εἰς σύγχρονος τοῦ Ἀλκμῶνος ὁ Μηθυμαῖος Ἀρίων κατέστη περίφημος εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπου προσελήθη ὑπὸ

τοῦ Περιάνδρου. Φημίζεται κυρίως ὡς εὐρετῆς τοῦ διθυράμβου, δηλαδὴ τοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ Διονυσίου ψαλλομένου ᾄματος. Ἀλλὰ τὸν σπουδαιότερον σταθμὸν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς χορικῆς ποιήσεως ἀπετέλεσεν ὁ Σησίχορος ὁ Ἱμεραῖος. Δι' αὐτοῦ ἐπλουτίσθη καὶ τὸ περιεχόμενον καὶ ἡ μορφή αὐτῆς. Εἰς εὐρείας συνθέσεις ὁ μέγας ποιητὴς παρέσθην ὑπὸ λυρικὴν μορφήν τοὺς ἀρχαίους ἐπικούς θρύλους: ἐκλεκτὰ ἐπεισόδια τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, τὰ δεινὰ τῶν Ἀτρειδῶν, τὴν θήραν τοῦ Καλυδωνίου κάπρου καὶ ἄλλα ἀνάλογα θέματα. Οἱ παλαιοὶ οὗτοι μῦθοι ἐμβαπτισθέντες εἰς τὰ νάματα τῆς μελωδίας καὶ πλουτισθέντες ἀπὸ νέας ἰδέας καὶ συναισθημάτων προσελάβανον δραματικώτερα χαρακτηριστικὰ καὶ ἐξαιρετικὴν λαμπρότητα. Ὁ ποιητὴς τῆς ἡμέρας κατέστη ὁ ἀπώτατος πρόδρομος τῆς Ἀττικῆς τραγωδίας. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἀπέθανεν ὁ Σησίχορος, ἐγεννήθη ἐν Κέφ ὁ Σιμωνίδης (556—468). Τὴν ἐφηβικὴν καὶ ἀνδρικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν διήλθεν εἰς ἀνήσυχον πλάνητα βίον, ἐπισκεφθεὶς ἀλληλοδιαδόχως τὰς περιφημωτέρας τυραννικὰς αὐλὰς τῆς ἐποχῆς του. Μὲ τὴν εὐρυμάθειαν καὶ τὸν κοσμικὸν του χαρακτήρα ἀπέκτησε πανελλήνιον φήμην. Οἱ Μηδικοὶ πόλεμοι ἐδρίσκουν αὐτὸν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας του καὶ τὸν καθιστοῦν τὸν ἐμπνευσμένον ψάλτην τῶν ἀθανάτων κατορθωμάτων. Ὁ Σιμωνίδης εἶχε μέγα ποιητικὸν τάλαντον καὶ δικαίῳ ὑπερηφανεύετο ὅτι ἦρε 56 λυρικάς νίκας. Καὶ αὐτὸν τὸν Διοχύλον ἐνίκησεν εἰς ἀγῶνα ἐλεγείας. Μετὰ τῆς αὐτῆς δεξιότητος ἐκαλλιέργησε καὶ τὰς διαφορωτάτας μορφὰς τῆς ποιήσεως: ἐπίνικους καὶ θρήνους, διθυράμβους καὶ σκόλια, ἐλεγείας καὶ ἐπιγράμματα. Εἶχε μεγίστην ἀφροαιωτικὴν ἱκανότητα καὶ «πολύμορφον καὶ πολύτροπον χαρακτήρα». Ἐξύμνησεν τοὺς Ἕλληνας βασιλεῖς τῆς Σικελίας, τοὺς φεοδάρχας τῆς Θεσσαλίας, ἀλλὰ καὶ τοὺς δημοκρατικούς Ἀθηναίους. Ἐπῆνεσε τὸν Ἱππάρχον, ἀλλ' ἐνεκωμίασε καὶ τὸν Ἀρμόδιον. Τὰς παραγγελίας τῶν πελατῶν του ἐξετέλει ἀντὶ ἀδρότατου μισθοῦ, δι' ὃ καὶ φέγεται ἡ Μοῦσα του ὑπὸ τοῦ Πινδάρου ὡς «φιλοκερδὴς καὶ ἐργάτης». Κατὰ τοῦτο ἀναδεικνύεται πρόδρομος τῶν σοφιστῶν,

πρὸς τοὺς ὁποίους ἔχει κοινὴν καὶ τὴν νοστορπίαν. Ἐχει ὡς ἐκεῖνοι τὴν αὐτὴν πολυῖδμοσύνην, καὶ τὸ αὐτὸ πολυεδρικὸν πνεῦμα. Ἡ ποιησὶς τοῦ εἶναι ἀπόσταγμα εὐρείας ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως καὶ βαθείας ἐνατενίσεως τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ἐντονος σκεπτικισμὸς καὶ ἐλαφρὰ ἀπαισιοδοξία χαρακτηρίζουν τὴν κοσμοθεωρίαν τοῦ. Τὸ ὕψος τοῦ ἐπίσης ὑπῆρξε πολυσύνθετον. Ἦτο συγχρόνως ἀπλοῦν καὶ περίτεχνον, ἀκριβὲς καὶ γλαφυρόν. Ἡ γραφικότης τῶν περιγραφῶν τοῦ δικαιολογεῖ τὴν ῥῆσιν τοῦ ὅτι ἡ ποίησις εἶναι ὁμιλοῦσα ζωγραφικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ σιγῶσα ποίησις. Θαυμασία ἐπίσης εἶναι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ποιημάτων του: μὲ εὐκρίνειαν γραμμῶν κατορθώνει ν' ἀναδεικνύῃ τὰς κεντρικὰς ἰδέας.

Ἀνεψιὸς καὶ μαθητὴς τοῦ Σιμωνίδου ἦτο ὁ Βακχυλίδης. Αἱ πολυάρθμοι καὶ ποικίλαι σχέσεις τοῦ ἐπιφανοῦς θεοῦ τοῦ ἡνοῖξαν εἰς αὐτὸν εὐρὺ στάδιον δράσεως. Ἀπέκτησε καὶ αὐτὸς πανελλήνιον δόξαν. Ἄλλ' ἡ ποίησις τοῦ ὀλίγον ὁμοιάζει μὲ τὴν τεχνοτροπίαν καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Σιμωνίδου. Δὲν ἔχει οὔτε τὴν πηγαίαν ἐμπνευσίν οὔτε τὴν βαθυστόχαστον διάνοιαν τοῦ θεοῦ τοῦ. Στερεῖται δημιουργικῆς φαντασίας καὶ γονιμότητος. Τὸ ὕψος τοῦ ἐν τούτοις διακρίνεται διὰ τὴν καλλιέπειαν τῆς ἐκφράσεως, τὴν χάριν τῆς γλώσσης καὶ τῆς στιχοργίας καὶ τὴν παραστατικότητα τῶν εἰκόνων.

Ἄλλ' ὁ ὕπατος τῶν λυρικῶν ποιητῶν ὑπῆρξεν ὁ Θηβαῖος Πίνδαρος (517 - 438). Καταγόμενος ἐκ πλουσίας καὶ ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας ἔλαβεν ἀρτίαν μόρφωσιν. Ἐπιδοθεὶς ἐνωρὶς εἰς τὴν ποίησιν, ταχέως ἡ φήμη αὐτοῦ ἐξῆλθε τῶν ὁρίων τῆς χώρας τοῦ, πολλάκις προσκληθεὶς ὑπὸ τυράννων ὅπως ποιήσῃ ἐπινικίους ᾠδὰς πρὸς τιμὴν αὐτῶν. Ἡ ἀνδρική αὐτοῦ ἡλικία συνέπεσε μὲ τοὺς ἐνδόξους χρόνους τῶν Μηδικῶν πολέμων. Ἄλλ' ἀτυχῶς τῆς ἐποποιίας ἐκείνης ὁ Πίνδαρος δὲν συμμετέσχεν ἀσπασθεὶς τὴν μικρόψυχον πολιτι-

κὴν τῆς πατρίδος τοῦ, ἡ ὁποία ἐτάχθη μετὰ τῶν Περσῶν. Μετὰ τὰς νίκας ὅμως ὕμνησε τοὺς ἐθνικὰς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων. Ἐγραψε ποιήματα ἀναγόμενα εἰς πάντα τὰ εἶδη τῆς λυρικῆς ποιήσεως, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν ἐσώθησαν πλήρεις μόνον οἱ ἐπινικοί, ἤτοι ᾠδαὶ πρὸς ἐξύμνησιν νικητῶν τῶν τεσσάρων Πανελληνίων ἀγώνων· ἐντεῦθεν καὶ ἡ διαίρεσις αὐτῶν εἰς Ὀλυμπιονίκας, Πυθιονίκας, Νεμεονίκας καὶ Ἰσθμιονίκας. Αἱ περὶ τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς ἀντιλήψεις τοῦ Πινδάρου, ἀντιπροσωπεύουν τὸ συντηρητικώτερον τῶν πνευματικῶν ρευμάτων, τὰ ὅποια ἐκυριάρχουν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ.

Συμμερίζεται τὴν λαϊκὴν πίστιν, τὴν σεβασμίαν παράδοσιν τοῦ παρελθόντος, τὰ πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ ἰδανικὰ τῆς ἀριστοκρατίας. Ἡ ποίησις τοῦ συνενώνει ἐπικά καὶ λυρικά στοιχεῖα. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ ποικιλία τοῦ ὕψους τοῦ. Ἐχει μεγαλύτεραν ἀπλότητα εἰς τὴν διστύπωσιν τῶν ἠθικῶν παραγγεμάτων, περισσοτέραν λαμπρότητα καὶ ποίησιν εἰς τὴν μυθικὴν ἀφήγησιν. Ὁ γενικὸς ἐν τούτοις χαρακτήρ τοῦ ὕψους τοῦ παραμένει πάντοτε ὁ αὐτός: μεγαλεῖον καὶ εὐρύτης φαντασίας μεγίστη ποιητικὴ ἑξαρσις, πυκνότης ἰδεῶν. Ὅτι πρὸ παντὸς χαρακτηρίζει τὴν Πινδαρικὴν τεχνοτροπίαν εἶναι ἡ εὐρεία καὶ ἐξ ἀπόπτου ἐνατενίσις τοῦ ὀλικοῦ καὶ πνευματικοῦ κόσμου. Ὁ ποιητὴς δὲν ἀναλύει λεπτομερῶς, δὲν ἀποδίδει μὲ ἀκρίβειαν τὰς ἀπείρους ἀποχρώσεις τῶν πραγμάτων. Γοργὸν ρίπτων βλέμμα ἐπὶ τῆς πραγματικότητος ἀρύεται ἐξ αὐτῆς κυριαρχούσας μόνον ἐντυπώσεις καὶ διατυπώνει ταύτας συγκεφαλαιωτικῶς καὶ συνοπτικῶς. Τὸ ἱερατικὸν καὶ σχεδὸν προφητικὸν τοῦτο ὕψος προξενεῖ τὴν βαθυτέραν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς θαυμαστάς του.

ΣΗΜ.—Ἐκτενὲς περὶ Πινδάρου ἄρθρον ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ «Μ. Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ».

ΑΤΛΑΝΤΙΣ Ἡ ΚΑΤΑΠΟΝΤΙΣΘΕΙΣΑ ἩΠΕΙΡΟΣ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΑΝΔΡ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ

Ἀτλαντὶς! Εἰς πόσους ἀνθρώπους ἄραγε ἡ λέξις αὐτὴ νὰ κάμνῃ τὴν ἐντύπωσιν μαγικῆς ἐπιφωνήσεως! Ὅτι εἶναι γιὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ τὰ παραμῦθια μὲ τίς νεράιδες καὶ τὰ μαγικά παλάτια, εἶναι ἡ Ἀτλαντὶς γιὰ τοὺς μεγάλους—γιὰ ὅσους φυσικὰ ἔχουν ἰδέαν περὶ τοῦ πράγματος, εἶναι ἴσως ὁ μαγευτικώτερος θρύλος ποῦ μᾶς ἐκληροδότησεν ἡ ἀρχαιότης. Μὰ εἶνε ἄραγε μόνον θρύλος; Ἡ ὁ θρύλος αὐτὸς εἶναι ἡ ἀπήχησις, ἰσχυρὰ ἢ ἀσθενής, κάποιας πραγματικότητος, ποῦ γιὰ νὰ ἀποκαλύψῃ κανεὶς τὰ ἔχνη τῆς· πρέπει νὰ ἐξερευνήσῃ τὰ ἄμετρα βάθη τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ.

Αὐτὸ θὰ ἐξετάσωμεν παρακάτω. Δηλαδή τι ἀκριβῶς εἶναι αὐτὸς ὁ θρύλος καὶ τί στοιχεῖα ἔχομεν διὰ νὰ τὸν δεχθῶμεν ὡς τὴν ἀπήχησιν κάποιας ἀπτής πραγματικότητος. Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πρέπει νὰ δηλώσωμεν ὅτι ἡ ἐπιστήμη δὲν παρεδέχθη ἀκόμη τὴν ὑπαρξίν τῆς Ἀτλαντίδος ὡς γεγονὸς πραγματικόν, καὶ δι' αὐτὸ τὴν ἀγνοεῖ τὸσον εἰς τὴν προϊστορίαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐθνογραφίαν, ὅπου ὑποτίθεται ὅτι θὰ ἔπαιξε πρωτεύοντα ρόλον ἡ Ἀτλαντὶς(1). Παρ' ὅλον ὅμως τοῦτο ὑπάρχουν ὠρισμένα κενὰ καὶ ὠρισμένα προβλήματα τὸσον εἰς τὴν προϊστορίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐθνογραφίαν ποῦ φαίνονται τελείως ἄλυτα καὶ ποῦ οἱ ἐπιστήμονες τὰ παρόχονται μὲ ἓνα ἀπλὸν «δὲν ξέρω» τὰ ὅποια θὰ ἐλύοντο αὐτομάτως ἂν κατ' ἀρχὴν ἐγίνετο παραδεκτὴ ἡ ὑπαρξις τῆς Ἀτλαντίδος.

Ο ΠΛΑΤΩΝ ΚΑΙ Ἡ ΑΤΛΑΝΤΙΣ

Τὸν θρύλον περὶ Ἀτλαντίδος μᾶς τὸν μετεβίβασεν ὁ Πλάτων εἰς τὸν Τίμαιον καὶ τὸν Κριτίαν του, πλὴν δυστυχῶς ἡμι-

1 Μόνον ἡ Γεωλογία παρεδέχθη τὴν ὑπαρξίν τῆς Ἀτλαντίδος.

τελῶς. Εἰς τὰ δύο αὐτὰ ἔργα, προπάντων εἰς τὸ δεύτερον, φέρεται ὁ Κριτίας διηγούμενος τὰ τῆς Ἀτλαντίδος, ὅπως τὰ ἄκουσεν ἀπὸ τὸν Σόλωνα. Εἰς τὸν Σόλωνα πάλιν τὸ διηγήθησαν κατὰ τὴν περιόδειαν τοῦ εἰς τὴν Αἴγυπτον οἱ ἱερεῖς τῆς Σαΐδος.

Κατὰ τὴν διήγησιν αὐτὴν, ἡ Ἀτλαντὶς ἦτο μία νῆσος «μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Λιβύην» ποῦ ἐξετείνετο πέραν ἀπὸ τὰς στήλας τοῦ Ἡρακλέους καὶ ποῦ εἰς ἀπροσδιόριστον χρόνον κατεποντίθη «εἰς μίαν μόνην ἡμέραν καὶ εἰς μίαν μόνην νύκτα» γεμίζοντας τὴν θάλασσαν ἀπὸ πηχτὴν λάσπην, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ ἡμποροῦν νὰ περνοῦν τὰ πλοῖα.

Εἰς τοὺς παναρχαίους χρόνους, ὅταν οἱ Θεοὶ ἐμοίρασαν μετὰξὺ τῶν τὴν γῆν, ἡ μεγάλη Ὠκεανία ἡπείρος ἔλαχεν εἰς τὸν Ποσειδῶνα. Ἐκεῖ ὁ Θεὸς τῆς θαλάσσης ἐγκατέστησε τὴν θνητὴν του σύζυγον Κλειτῶν, καὶ τὴν ἄφησε κληρονομίαν στὰ παιδιὰ του ποῦ ἀπέκτησε ἀπ' αὐτήν.

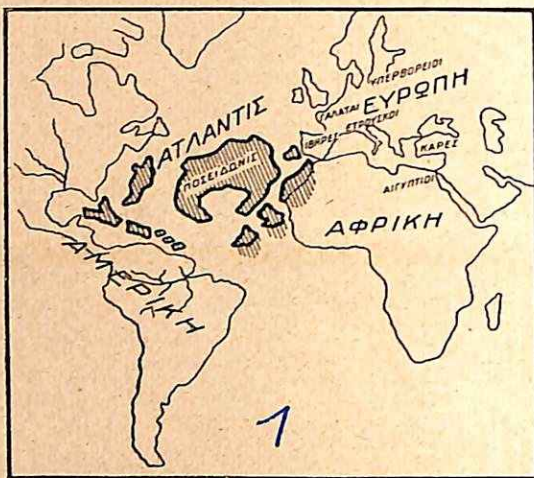
Πέντε ζεύγη διδύμων ἐγέννησεν ἡ Κλειτῶν ἐκ τοῦ Ποσειδῶνος. Ὁ μέγας Θεὸς ἐμοίρασε τὴν νῆσον εἰς δέκα ἴσα μέρη καὶ ἐγκατέστησε στὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ βασιλεῖα καὶ γενάρχην ἓνα ἀπὸ τὰ δέκα αὐτὰ παιδιὰ του. Τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς νήσου, ὅπου ἐπὶ ἐνὸς λόφου ὁ Ποσειδῶν εἶχε κτίσει τὸ ἀνάκτορόν του, μέσα στὸ ὁποῖον εἶχαν γεννηθεῖ τὰ τέκνα του, τὸ ἐκληρονόμησεν ὁ πρωτότοκος υἱὸς του Ἀτλας, ποῦ ὑπῆρξε καὶ ὁ πρῶτος μονάρχης τῆς ἀπεράντου νήσου. Οἱ ἄλλοι ἀδελφοὶ του ἦσαν ὑποτελεῖς εἰς αὐτόν.

Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ πατρογονικοῦ λόφου, ποῦ ὑπῆρξεν ἔκτοτε ἡ πρωτεύουσα τῶν Ἀτλάντων, ἦταν αὐτόχρονα μυθικὴ.

Ὁ λόφος ἀπεμονώθη με τριπλὴν τάφρον γεμάτην νερό, με διώρυγες γιὰ νὰ περνοῦν τὰ πλοῖα ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸν λιμένα ἕως τὰς τάφρους. Τόσον αἱ τάφροι ὅσον καὶ αἱ διώρυγες ἦσαν προφυλαγμένα με ὑψηλὰ περιτειχίσματα κτισμένα ἀπὸ πέτρες.

Ὁλόκληρον τὸ ἐξωτερικὸν περιτειχίσμα τὸ ἐκάλυψαν με ὀρείχαλκον, τὰ ἐσωτερικὰ περιτειχίσματα με κασσίτερον καὶ τὴν Ἀκρόπολιν με ὀρείχαλκον με πύρινες ἀνταύγειες. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀκροπόλεως αὐτῆς ἦτο ἀσύγκριτον εἰς μεγαλοπρέπειαν.

Εἰς τὸ μέσον ἐπρόβαλλεν ὁ μέγας ναός, ὁ ἀφιερωμένος στὴν Κλειτὴ καὶ στὸν Ποσειδῶνα, τριγυρισμένος ἀπὸ ἓνα ὀλόχρυσον τείχος Στόναδν αὐτὸν ἤρχοντο κάθε χρόνον νὰ προσφέρουν τοὺς πρώτους καρποὺς τῆς γῆς, ἀπὸ τὰς δέκα ἐπαρχίας τῆς Αὐτοκρατορίας.

Χάρτης τῆς Ἀτλαντίδος συμφώνως

Ὁ ναός αὐτός, πρὸς τὰς βυθομετρήσεις καὶ τὰ γεωλογικὰ στοιχεῖα. μήκους ἐνὸς σταδίου καὶ ἀναλόγου πλάτους καὶ ὕψους ἦτο σὲ ὅλο του τὸ ἐξωτερικὸν ἐπαργυρωμένος, ἐκτὸς ἀπὸ τὰς ἐσοχάς, πὺν ἦσαν ἀπὸ χρυσόν, ἄργυρον καὶ ὀρείχαλκον. Οἱ ἐσωτερικοὶ τοῖχοι, οἱ κίονες, τὰ δάπεδα, ἦσαν ἀπὸ ἐλεφαντοστοῦν. Περὶ τὰ ἑκατὸν χρυσὰ ἀγάλματα περιεῖχεν ὁ ναός αὐτός, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνα πὺν προσέφεραν ἐκάστοτε οἱ πιστοί.

Ὁ Πλάτων περιγράφει ἐπίσης διὰ μακρῶν τὸ σύστημα τῆς διακυβερνήσεως καὶ τῆς νομοθεσίας τοῦ ἀπεράντου τούτου κράτους πὺν, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Μεξικοῦ καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς Βραζιλίας καὶ Περουβίας ἐξετείνετο μέχρι τοῦ Μαρόκου καὶ τῆς Ἰβηρικῆς Χερσονήσου.

Μιᾶς τέτοιας δυνάμεως λαός, ἦτο φυσικὸν νὰ μὴ περιορισθῇ εἰς τὰ ὅρια τοῦ ἰδικοῦ του κράτους, ἀλλὰ νὰ θελήσῃ νὰ ἐπεκταθῇ πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις κα-

θυποτάσσων τοὺς περὶ λαούς. Περὶ τῆς ἐπεκτάσεως τῶν Ἀτλάντων πρὸς Δυσμᾶς, δηλαδὴ πρὸς τὴν Ἀμερικὴν, δὲν γνωρίζομεν τίποτε, ὅσον ἀφορᾷ ὁμοῦ τὴν ἐπέκτασιν τῶν πρὸς Ἀνατολὰς, ὁ Πλάτων ἀναφέρει ὅτι αἱ στρατιαὶ τῶν Ἀτλάντων διαβάσαι τὰς Ἡρακλείους στήλας ἐξεχύθησαν διὰ μέσου τῆς Ἀφρικῆς ὑέχρη τῆς Αἰγύπτου, διὰ μέσου δὲ τῆς Εὐρώπης μέχρι τῆς Ἰταλίας τὴν ὁποίαν καὶ

κατέκτησαν προχωροῦντες ὁλοὲν καὶ ἀνατολικώτερον, μέχρις ὅτου ἀνεχαιτίσθησαν τέλος ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἑλλάδος φυσικὰ τῆς πρὸ τοῦ Δευκαλίωνος καὶ τῆς Πύρρας. Ἐπηκολούθησε τότε ὁ καταποντισμὸς τῆς Ἀτλαντίδος καὶ κατὰ συνέπειαν τὸ τέλος μιᾶς τῶν κραταιᾶς δυνάμεως.

Αὐτὰ διηγείται ὁ Πλάτων, ἡμιτελῶς δυστυχῶς, εἰς τὸν Τίμαιον καὶ

τὸν Κριτίαν καὶ ἐπὶ τῆς ἀφηγήσεως αὐτῆς στηρίζεται ὁλόκληρος ὁ θρύλος περὶ τῆς Ἀτλαντίδος.

ΟΙ ΠΕΡΙ ΚΑΤΑΚΛΥΣΜΟΥ ΘΡΥΛΟΙ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΛΑΩΝ

Τὰ διάφορα στοιχεῖα πὺν μᾶς χρειάζονται πρὸς συναρμολόγησιν διὰ νὰ βγάλωμεν ἀπὸ τὸν θρύλον τῆς Ἀτλαντίδος τὰ ἱστορικὰ ἔχνη, βεβαίως θὰ τὰ ἀναζητήσωμεν εἰς τὰς περιοχάς, εἰς τὰς ὁποίας ἐξετείνετο κατὰ τὸν θρύλον τὸ Κράτος τῶν Ἀτλάντων. Καὶ αἱ περιοχαὶ αὗται εἶναι πρὸς δυσμᾶς ἡ Ἀμερικὴ, ἡ Κεντρικὴ καὶ τὸ Βόρειον τμήμα τῆς Νοτίου καὶ πρὸς Ἀνατολὰς ἡ Βόρειος Ἀφρικὴ μέχρις Αἰγύπτου κατὰ πρῶτον λόγον, ἡ Ἰβηρικὴ Χερσόνησος καὶ ἡ Ἰταλία (ἡ ἀρχαία Ἑτρουρία) κατὰ δεύτερον λόγον.

Εἶναι φανερόν ὅτι περισσότερον θὰ μᾶς ἐνδιέφεραν τὰ στοιχεῖα πὺν θὰ μᾶς

προσέφεραν ἡ Ἀμερικὴ, ὡς πλησιεστέρα πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἀτλαντίδα καὶ διότι οἱ ἀρχαῖοι μέχρι τῆς ἰσπανικῆς κατακτήσεως πολιτισμοὶ τῆς δὲν παρουσίασαν τὴν ἀέννανον ἐκείνην διαδοχὴν τοῦ πολιτισμοῦ πὺν παρετηρήθη πρὸς ἀνατολάστων στηλῶν τοῦ Ἡρακλέους καὶ πὺν σχεδὸν ἐξηφάνισε κάθε ἔχνη τῆς ἀρχαίας ἀτλαντικῆς κυριαρχίας.

Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἰς τὴν προκολομβικήν Ἀμερικὴν ἦσαν φαίνεται ἀφθονα, τὰ ἐξηφάνισαν ὁμοῦ δυστυχῶς οἱ κατακτηταὶ μαζί με τόσα ἄλλα ἀπαράμιλλα μνημεῖα, ἐν ὀνόματι τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Ὅσα ἐν τούτοις σώζονται θὰ τὰ συγκρίνωμεν μετὰ πρὸς ἀνατολὰς σωζόμενα, διὰ νὰ ἐρωμεν τὴν ἀλήθειαν ἀφ' ἐνὸς μετὰ τῶν σύγκρισιν, καὶ ἀφ' ἑτέρου μετὰ τὴν σύγκρισιν ἀμφοτέρων πρὸς τὴν ἀφήγησιν τοῦ Πλάτωνος.

Γεγονός, ὅπως ἡ καταβύθισις ὁλοκλήρου ἡπείρου, δὲν μπορούσε ἀσφαλῶς παρὰ ν' ἀφίση ἀνεξάλειπτα ἔχνη στὴν μνήμην ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ εἶναι γνωστὸν πὺν ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ λαοὶ τῆς γῆς διετήρησαν τὴν ἀνάμνησιν κάποιου ἀρχαίου κατακλυσμοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου διεσώθησαν μόνον μερικοὶ ἐκλεκτοί, εὐνοηθέντες ὑπὸ τῶν θεῶν. Ἡ ἐβραϊκὴ παράδοσις τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ Νῶε, καὶ ἡ ἑλληνικὴ τοῦ Δευκαλίωνος καὶ τῆς Πύρρας, εἶναι αἱ περισσότερον γνωσταὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας. Ἀνάλογοι λοιπὸν θρύλοι ὑπάρχουν εἰς ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς λαοὺς τῆς ἀρχαιότητος.

Τοιοῦτοι θρύλοι δὲν ἐγεννήθησαν φυσικὰ εἰκὴ καὶ ὡς ἔτυχε, ἀλλὰ εἶνε ἀντανακλάσεις γεγονότων πραγματικῶν, πὺν ἐνετυπώθησαν βαρύντατα εἰς τὴν περὶ τὸν μνήμην τῆς προϊστορικῆς ἀνθρωπότητος. Αὐτὸ δὲν σημαίνει βέβαια ὅτι ἔχουν κατ' ἀνάγκην σχέσιν μετὰ τὴν καταβύθισιν τῆς Ἀτλαντίδος. Μᾶλλον οἱ περισσότεροι συνδέονται μετὰ τὴν τῆξιν τῶν παγετῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς τεταρτογενεῖς ἐποχῆς. Μία σύγκρισις ὁμοῦ τῶν εὐρωπαϊο-ασιατικῶν θρύλων μετὰ τοὺς ἀρχαίους ἀμερικανικοὺς, πείθει πὺν οἱ τελευταῖοι συνδέονται μᾶλλον μετὰ τὴν καταβύθισιν κάποιας ἡττίρου παρὰ μετὰ τὴν τῆξιν παγετῶν.

Καὶ πράγματι οἱ Ἀνατολικοὶ καὶ Εὐρωπαϊκοὶ θρύλοι ὁμιλοῦν περὶ κατακλυσμίων βροχῶν, τοιαύτης ἐκτάσεως, ὥστε νὰ καλυφθῇ ἀπὸ νερὰ ὅλη ἡ γῆ, ἐκτὸς τῶν ὑψηλῶν κορυφῶν τῶν ὄρεων. Εἶναι προφανές πὺν ἐδῶ πρόκειται περὶ τεραστίων πλημμυρῶν διὰ συνδυασμοῦ ἴσως ἰσχυρῶν βροχῶν, τήξεως χιόνων καὶ γεωλογικῶν φαινομένων. Οἱ ἀμερικανικοὶ ὁμοῦ θρύλοι μᾶς ὁμιλοῦν περὶ καθαρῶς γεωλογικῶν φαινομένων. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ἐπίσης τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἀνάμνησις τῶν προϊστορικῶν αὐτῶν καταστροφῶν, ἔμεινε περισσότερον ἐντονος εἰς τοὺς λαοὺς αὐτοὺς παρὰ εἰς τοὺς ἀνατολικούς.

Ἐνα ἀζτεκικὸν κείμενον ἀναφέρει ὅτι ἡ καταστροφή συνετελέσθη ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας (μιᾶς ἡμέρας καὶ νυκτὸς χαλεπῆς ἐπελαούσης, ὅπως λέγει καὶ ὁ Πλάτων). Τὸ ἴδιον κείμενον, καθὼς καὶ διάφορα ἄλλα ὁμιλοῦν περὶ συνδυασμοῦ κατακλυσμοῦ, βροχῆς πίσεως καὶ πυρός, σεισμῶν καὶ διαφόρων ἄλλων γεωλογικῶν φαινομένων, φαινομένων πὺν πρέπει νὰ συνοδεύουν ὡς προϋπόθεσις καὶ ὡς ἐπακολουθήματα τοῦ καταποντισμοῦ μιᾶς ὁλοκλήρου ἡπείρου.

Ἐνα ἄλλο ἐν τούτοις μεξικανικὸν χειρόγραφον φυλασσόμενον εἰς τὸ Βρετανικὸν Μουσεῖον, εἶναι κατηγορηματικώτατον. Ἰδοὺ ἀκριβῶς τί λέγει :

«Κατὰ τὸ ἔτος 6 τοῦ Kan, τὴν ἐνδεκάτην Muluc, τοῦ μηνὸς Zac, ἔγιναν τρομεροὶ σεισμοὶ πὺν ἐξηκολούθησαν χωρὶς διακοπὴν μέχρι τῆς 13 chuen. Ἡ χώρα μετὰ τοὺς ἀργιλλώδεις λόφους, ἡ χώρα τοῦ Μά, ἐθυσιάσθη. Ἀφοῦ συνεταράχθη καὶ ἐπανάληψιν, ἐξηφανίσθη ἑαφνικὰ κατὰ τὴν νύκτα. Τὸ ἔδαφος ἀνυψώμετο καὶ κατέπιπε συνεχῶς ἀπὸ ὑποχθονίους δυνάμεις, μέχρις ὅτου ὑπεχώρησε. Αἱ χώραι ἐχωρίσθησαν τότε ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην, κατόπιν διεσκορπίσθησαν. Μὴ δυνάμεναι ν' ἀνθέξουν εἰς τὰ τρομερὰ αὐτὰ τραντάγματα καταβυθίσθησαν τέλος, παρὰσούρουσαι 64 ἑκατομμύρια κατοίκων. Τοῦτο συνέβη 8.060 ἔτη πρὸ τῆς συγγραφῆς τοῦ παρόντος βιβλίου».

Ἡ ἀφήγησις αὕτη δὲν ἀφίνει καμμίαν ἀμφιβολίαν. Ἀνάλογοι γραπτοὶ θρύλοι

υπάρχουν εις τούς Καραίβας και τούς Qui-ché της Γουατεμάλας.

Ἐξ ἄλλου, διὰ τὰ μεταφερθῶμεν εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης καὶ ὁ Σαλλούστιος ἀναφέρουν ὅτι εἰς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς Ἀφρικῆς ὑπῆρχε μία λίμνη, ἡ «Τριτωνίς» ποῦ ἐξηφανίσθη κατόπιν ἐνὸς σεισμοῦ ποῦ κατεβύθισε τὴν μεταξὺ τῆς λίμνης καὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ περιοχὴν.

ΓΕΩΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΕΡΙ ΥΠΑΡΞΕΩΣ ΤΗΣ ΑΤΛΑΝΤΙΔΟΣ

Τὸ πεδίου τῆς γεωλογικῆς ἐρεῦνης, θὰ ἦτο τὸ μόνον κατάλληλον, ἐφ' ὅσον στεροῦμεθα καθαρῶς ἱστορικῶν στοιχείων, νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τῆς ὑπάρξεως τῆς Ἀτλαντίδος κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον. Δυστυχῶς δὲν ἔγιναν ἀκόμη παρὰ μόνον ἐλάχιστοι ἐρευνῶν ἐπὶ τοῦ εὐρυτάτου τούτου πεδίου. Συνεπῶς τὸ πρόβλημα τῆς Ἀτλαντίδος ἀναμένει ἀκόμη τὴν λύσιν του, λύσιν ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ δοθῇ παρὰ ἀφοῦ γίνονται ἐξαντλητικαὶ ἐρευνῶν ἐπὶ τοῦ γεωλογικοῦ καὶ γεωγραφικοῦ πεδίου.

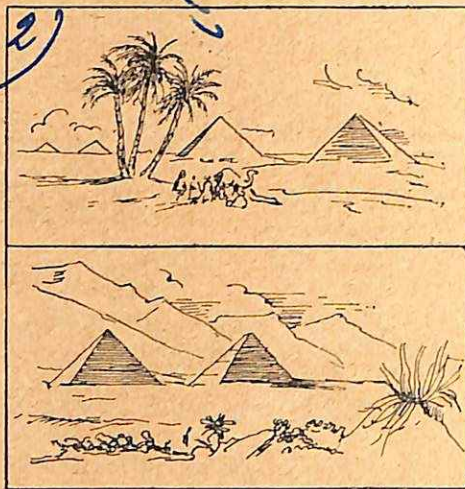
Ἐπὶ τῶν ἐλαχίστων στοιχείων ἐν τούτοις ποῦ ὑπάρχουν, μπορεῖ νὰ στηρίξη κανεὶς μίαν θέσιν μὲ ὅλα τὰ ἐχέγγυα τῆς στερεότητος. Ἦδη πρὸ πολλοῦ ὁ μακαρίτης Νέγρης στηριζόμενος εἰς γενικὰς γεωλογικὰς παρατηρήσεις, ὑπεστήριξε ἐπιτυχῶς τὴν ἂποψιν ὅτι ἡ Δυτικὴ ἔρημος καὶ ἡ Σαχάρα, ὑπῆρξαν ἄλλοτε εὐφοροὶ περιοχαὶ μὲ ἀφθονίαν ὑδάτων. Λόγω ὅμως τῆς καταβύθισως τῆς Ἀτλαντίδος τὸ ἐπίπεδον τῆς θαλάσσης κατέπεσε, ὅπως καὶ ἡ στάθμη τῶν ὑπογείων ὑδάτων τῆς βορείου καὶ δυτικῆς Ἀφρικῆς, αἱ πηγαὶ ἐστεῖρευσαν, κάθε ἔχνος ὑγρασίας ἐξέλιπε, καὶ ὁλόκληρος ἡ ἔκτασις αὐτῆς, ἐκτεθειμένη εἰς τὸν καινιστικὸν ἥλιον, μετετράπη εἰς ἔρημον.

Αἱ ἐλάχιστοι ἐρευνῶν ποῦ ἔγιναν πρὸς ἀνέυρεσιν ἰχνῶν τῆς καταποντισθείσης ἡπείρου εἰς τὰ βάθη τοῦ Ἀτλαντικοῦ, χρονολογούνται ἀπὸ τῶν μέσων σχεδὸν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Πρὸ ἐξηκονταετίας περίπου ἔγιναν ἐπιτυχεῖς βυθομετρήσεις ὑπὸ ἀγγλικῶν, γερμανικῶν καὶ ἀμερικανικῶν πλοίων, ποῦ διεπίστωσαν τὴν ὑπαρξιν ἐνὸς ἀπεράντου ὑποβυθίου ὁροπεδίου, ποῦ ἀρχίζει ἀπὸ τὰς Βρετανικὰς νήσους καὶ τελειώνει λοξῶς πρὸς τὴν Νότιον Ἀμερικὴν, ἀφοῦ προσεγγίσῃ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς.

Ἐξ ἄλλου πρὸς βορρᾶν τῶν Ἀζορῶν καὶ εἰς βάθος 3.000 μέτρων, ἀνεσύρθησαν τεμάχια λάβας ὑελώδους, ἀμόρφου χημικῆς συστάσεως, πρᾶγμα ποῦ μαρτυρεῖ ὅτι ἡ συμπύκνωσις τῆς λάβας αὐτῆς ἔγινεν εἰς τὸν ἀνοικτὸν ἀέρα. Ἐὰν ἡ συμπύκνωσις τῆς ἐλάμβανε χώραν ὑπὸ τὸ ὕδωρ, θὰ εἶχε μίαν ἐπένδυσιν κρυσταλλικῆς συστάσεως.

Ἐκτὸς τῆς γεωλογίας καὶ ἡ ζωολογία προσφέρει τὴν πολυτιμὴν συμβολὴν τῆς εἰς τὴν ἐρευνᾶν τῶν ἰχνῶν τῆς ἀπωλεσθείσης ἡπείρου. Ἐπιπαραδείγματι, ὠρισμένα εἶδη μαλακίων ὡς οἱ Ὀλεακινίδαι, ζοῦν μόνον εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀμερικὴν, τὰς Ἀντίλλας, τὰς Καναρίους καὶ τὰς Ἀζόρας⁽¹⁾. Ἄλλα δεκαπέντε εἶδη μαλακίων ζοῦν μόνον εἰς τὰς Ἀντίλλας καὶ τὰς Πορτογαλικὰς ἀκτὰς. Πουθενά ἄλλου. Αὐτὰ καὶ ἄλλα στοιχεῖα ἔκαμαν τοὺς ζωολόγους νὰ παραδεχθῶν τὴν ὑπαρξιν

(1) Αἱ Ἀντίλλαι πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀμερικῆς καὶ αἱ Ἀζόραι καὶ Κανάριοι νῆσοι πρὸς τὸ μέρος τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀφρικῆς θεωροῦντο ὡς τὰ τελευταῖα ἀπομεινάρια τῆς Ἀτλαντίδος.

Πυραμίδες τῆς Αἰγύπτου (ἄνω) καὶ πυραμίδες τῆς Ἀμερικῆς (κάτω).

μῆς μεγάλης ἡπείρου ποῦ ἐξηφανίσθη κατὰ τὴν μειόκαινον πρὸς τὸ μέρος τῶν Ἀντιλλῶν καὶ κατὰ τὴν πλειόκαινον πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀφρικῆς.

Οἱ γεωλόγοι παραδέχονται ἐπίσης ὅτι ἡ Ἀτλαντίς, ὅπως μᾶς τὴν παρέδωκεν ὁ Πλάτων, δὲν ἦτο καὶ αὐτὴ παρὰ τὸ λείψανον μιᾶς μεγαλειτέρας ἡπείρου τῆς τριτογενεῖς περιόδου, ποῦ ἔφθανε μέχρις Ἰολανδίας καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἐνὰ ἀπὸ τὰ πολλὰ στοιχεῖα τῆς τοιαύτης ἐκδοχῆς εἶνε καὶ τὸ ὅτι ἡ Δυτικὴ Ἰσπανία καλύπτεται ἐπὶ ἐκτάσεως 145—500 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων ἀπὸ λιμεναῖα ἀποθέματα, ποῦ μαρτυροῦν τὴν ὑπαρξιν εἰς παναρχαίους χρόνους, κολοσσίων ποταμῶν.

Ἡ μεῖζων αὐτῆς Ἀτλαντίς ἐτεμαχίσθη κατὰ τὴν τριτογενῆ ἐποχὴν, ἴσως πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀφίνοντας ὡς λείψανα τὴν Ἀτλαντίδα τοῦ Πλάτωνος ποῦ ἀποτελεῖτο ἀπὸ μίαν κυρίαν νήσον, τὴν Ποσειδωνίδα, καὶ ἄλλας μικροτέρας. Τὴν περίμετρον τῆς νήσου αὐτῆς διαγράφει ἐν μέρει τὸ ἰσημερινὸν ρεῦμα, γύρω ἀπὸ τὴν θάλασσαν τῶν Σαργασσῶν.

ΤΑ ΙΧΝΗ ΤΗΣ ΔΙΑΒΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΑΤΛΑΝΤΩΝ

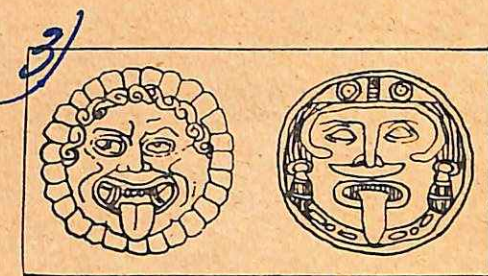
Ἡ Γεωλογία, ὅπως εἶδαμεν, παρεδέχθη ἤδη τὴν ὑπαρξιν τῆς Ἀτλαντίδος, ἡ ἔθνογραφία ἐν τούτοις καὶ ἡ προϊστορία δὲν ἐτόλμησαν ἀκόμη νὰ παραδεχθῶν τὴν ὑπαρξιν τῆς Ἀτλαντίδος, ὡς γεγονὸς πραγματικόν.

Ὁ de Morgan, ἀναφερόμενος εἰς μίαν ἐποχὴν ὅπου ὁ ἀνθρώπος εἰς τὴν Εὐρώπην ἔζη ἀκόμη μέσα εἰς τὰ σπήλαια, ἡ δὲ Δυτικὴ Ἀσία ἦτο σκεπασμένη ἀπὸ τοὺς παγετῶνας, γράφει: «Εἰς ἓνα τέτοιο περιβάλλον, ὅπου ὁ πολιτισμὸς ἐξελίσσεται βραδέως, ξένοι μετέφεραν καινούργιες γνώσεις». Ἀλλὰ τί ἦσαν αὐτοὶ οἱ ξένοι καὶ ἀπὸ ποῦ ἦλθαν, οἱ ἐθνογράφοι καὶ ἱστορικοὶ δὲν ἀπεφάσισαν ἀκόμη νὰ προσδιορίσουν.

Φαίνεται ἐν τούτοις πιθανόν, ὅτι κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῶν παγετῶνων—ὅπου ὁλόκληρος ἡ Βόρειος καὶ Κεντρικὴ Εὐρώπη καθὼς καὶ ἡ Δυτικὴ καὶ Κεντρικὴ Ἀσία ἐκαλύπτοντο ἀπὸ τοὺς πάγους, οἱ ἀνθρώποι δέ, εἰς τὰς πέριξ περιοχὰς ἐξοῦσαν εἰς ἡμιαγρίαν κατάστα-

σιν μέσα εἰς τὰ σπήλαια, παλαίοντες ὄχι μόνον ἐναντίον τῶν ἀγρίων θηρίων, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τῆς δριμύτητος τοῦ κλίματος, φαίνεται πιθανόν, πιθανώτατον, ὅτι τὸ κλίμα τῆς Ἀτλαντίδος, λόγῳ τῆς τοποθεσίας της, ἦτο εὐκρατον καὶ συνεπῶς κατάλληλον νὰ μορφώσῃ ἀπὸ πολὺ ἐνωρὶς ἓνα πολιτισμὸν ἀνώτερον ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν τοῦ ἀνθρώπου τῶν σπηλαίων καὶ τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς.

Περὶ τοῦ εὐκρατοῦς τοῦ κλίματος κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς τὴν Βορειοδυτικὴν Ἀφρικὴν, ἀπεφάνθη ἤδη ἡ ἐπιστή-

Ἑτρουσκικὴ καὶ Μεξικανικὴ Γοργόνα

μη μετὰ βεβαιότητος. Ἀρα, ἐφ' ὅσον ἡ Ἀτλαντίς συνεδέετο μετὰ τῆς Ἀφρικανικῆς ἡπείρου ἂν ὄχι ἀμέσως, πάντως διὰ μιᾶς ἀλύσεως νήσων καὶ νησίδων, καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει εὐρίσκετο εἰς τὸ ἴδιον γεωγραφικὸν πλάτος, θὰ εἶχεν ἀσφαλῶς καὶ αὐτὴ παρόμοιον εὐκρατον κλίμα.

Δὲν ἀποκλείεται λοιπόν, οἱ «ἀγνώστοι» τῆς μαγδαληνίου ἐποχῆς ποῦ μετέφεραν εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν κατεργασίαν τῶν ὀστέων, νὰ ἦσαν Ἀτλαντεῖς. Ἀλλὰ οἱ ἀγνώστοι αὐτοὶ ἐμφανίζονται καὶ πάλιν ὁμογενέστερον, ὅταν ὁ ἀνθρώπος ἐγκαταλείψας πλέον τὸν λίθον, ἐστράφη πρὸς τὸ μέταλλον.

Ὡς γνωστόν, τὸ πρῶτον μέταλλον ποῦ κατώρθωσε νὰ χύσῃ ὁ ἀνθρώπος, ὑπῆρξε ὁ χαλκός καὶ τοῦτο λόγῳ τῆς ἀφθονίας του καὶ πρὸ πάντων τῆς μαλακότητός του. Ἀλλὰ λόγῳ τῆς τελευταίας αὐτῆς ιδιότητός του δὲν ἦτο καὶ τόσο χρησιμοποίησιμος, δι' αὐτὸ προσετέθη εἰς αὐτὸν καὶ ἄλλο μέταλλον, πρὸ πάντων κασσίτερος, διὰ νὰ σχηματισθῇ κράμα σκληρόν, κατάλληλον διὰ νὰ κατασκευα-

σθούν ὅπλα καὶ ἐργαλεῖα. Ἔτσι κατεσκευάσθη ὁ ὄρειχαλκος.

Ἄν ὅμως ὁ χαλκὸς ἦτο σύννηδες μέταλλον, τοῦναντίον ὁ κασσίτερος ἦτο μέγαλον σπάνιον, ἀπαντῶν εἰς ὠρισμένα μόνον σημεῖα τῆς γῆς. Οὕτως ἔλειπε σχεδὸν παντελῶς ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Δυτικὴν καὶ Κεντρικὴν Ἀσίαν. Τουναντίον ἀπηντᾶτο ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὴν Πορτογαλίαν, τὸν Μαροκινὸν Ἀτλαντὰ, τὰς Ἀτίλλας, τὴν Κεντρικὴν καὶ Νότιον Ἀμε-

τλαντίδος καὶ Ἀτλάντων ὀφείλονται εἰς τὸν Σόλωνα, εἰς τὸν ὁποῖον τὰ ἐδιηγῆθησαν οἱ ἱερεῖς τῆς Σαΐδος, ὅταν οὗτος ἐπεσκέφθη τὴν Αἴγυπτον. Ὅποιοι ἀσχολήθη ἔστω καὶ ὀλίγον μὲ τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου, γνωρίζει ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι ἱερεῖς, διεφύλαττον ἰδίους παναρχαίων χρονικῶν, τὰ ὅποια δὲν ἦσαν καθόλου μῦθοι, ἀλλὰ γεγονότα πραγματικά, εἴτε αὐτούσια, εἴτε μὲ κάποιον μυθολογικὸν χαρακτῆρα. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν

Dolmen.

ρικὴν, δηλαδὴ ἀκριβῶς εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἀτλαντίδος. Ἀπ' αὐτὸ συμπεραίνεται ὅτι ἡ Ἀτλαντὶς κατεῖχε πράγματι πλούσια κοιτάσματα κασσιτέρου, δικαιολογουμένου πλήρως τοῦ θρύλου, ὅτι οἱ Ἀτλαντες ὑπῆρξαν ὁ λαὸς τοῦ ὄρειχαλκου. Φαίνεται ἐπίσης πιθανὸν ὅτι οἱ Ἀτλαντες εἶναι οἱ «ἄγνωστοι» οἱ μεταφέροντες τὴν χρῆσιν τοῦ ὄρειχαλκου εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ὁ Πλάτων, ὅπως εἴπαμεν, ἀναφέρει ὅτι οἱ Ἀτλαντες κατέκτησαν τὴν Εὐρώπην μέχρι Τυρρηνίας καὶ τὴν Ἀφρικὴν μέχρι Αἰγύπτου. Ἐν πάσῃ περιπτώσει εἴτε διὰ κατακτήσεως εἴτε διὰ μεταναστεύσεως, μόνον διὰ τῆς παραδοχῆς τῆς υπάρξεως τῶν Ἀτλάντων ἐξηγεῖται λογικῶς ἡ καταγωγὴ καὶ ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἑτρούσκων τῆς προρωμαϊκῆς Ἰταλίας καὶ τῶν Αἰγυπτίων.

Τὰ ὅσα ἀφηγεῖται ὁ Πλάτων περὶ Ἀ-

οῦτοι ἀπέδιδον κατὰ τόσον κατηγορηματικὸν τρόπον τὴν καταγωγὴν τῶν εἰς τοὺς Ἀτλαντας, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ μὴ θεωρήσωμεν τὸ γεγονὸς τοῦτο ὡς πιθανὸν τοῦλάχιστον, ἐφ' ὅσον ἡ ἀσιατικὴ καταγωγὴ τῶν Αἰγυπτίων παρουσιάζει τόσας ἀντιφάσεις καὶ ἀνακολουθίας.

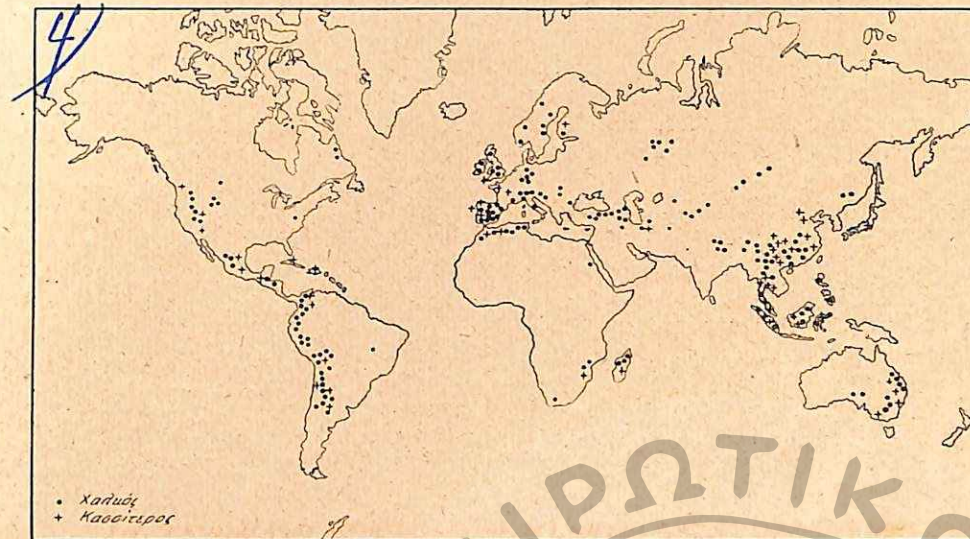
Ἐκτὸς ὅμως τοῦ πεδίου τῶν ὑποθέσεων ὑπάρχουν ὠρισμένα στοιχεῖα ἐπὶ τῶν ὁποίων δύναται νὰ στηριχθῇ κανεὶς πρὸς ἐξαγωγὴν ὁμαλῶν συμπερασμάτων, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἀτλάντων, τόσον πρὸς Ἀνατολὰς μέχρι Αἰγύπτου καὶ Ἑτρουρίας, ὅσον καὶ πρὸς Δυσμὰς (Κεντρικὴ καὶ Νότιος Ἀμερικὴ).

Ἐν πρώτοις ἐὰν λάβωμεν ἀνὰ χεῖρας τὸν χάρτην τῆς Ἀτλαντικῆς Αὐτοκρατορίας, ὅπως μᾶς τὴν περιέγραψεν ὁ Πλάτων, θὰ ἀντιληφθῶμεν ἀμέσως ὅτι οἱ πρῶ-

τοι ἱστορικοὶ ἢ μᾶλλον πρωτοῖστορικοὶ λαοὶ ποὺ ἐκατοίκησαν τὰς χώρας αὐτάς, δὲν ἀνήκουν εἰς τὴν μεγάλην οἰκογένειαν τῶν Ἀρίων, ποὺ ἦλθαν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν. Οἱ λαοὶ αὗτοί εἶναι οἱ Βέρβεροι ἢ Λίβυες εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν, οἱ Ἰβηρες, οἱ Βάσκοι, οἱ Λίγυες καὶ οἱ Ἑτροῦσκοι, εἰς τὴν Εὐρώπην, οἱ Γουάγγιοι τῶν Καναρίων, οἱ Τολτέκοι τοῦ Μεξικοῦ, οἱ Μάγιας τοῦ Γιουκατὰν καὶ οἱ πρὸ τῶν Ἰνκας λαοὶ τῆς Περουβίας.

ἐν ὅλῃ τῇ ἀκμῇ τῆς. Ἐπίσης ἔχνη αὐτῆς διεσώθησαν καὶ ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὴν ἐπεχὴν τοῦ ὄρειχαλκου.

Εἶναι γνωστὰ ἐξ ἄλλου τὰ προϊστορικὰ ἐκεῖνα μνημεῖα ποὺ εὐρίσκονται ἐν ἀφθονία ἐν Εὐρώπῃ καὶ Βορείῳ Ἀφρικῇ, τὰ ὀνομαζόμενα dolmens, καὶ ποὺ θεωροῦνται ὡς οἱ πρόδρομοι τῶν πυραμίδων. Τὰ μνημεῖα αὐτὰ εἶναι γενικῶς παραδεδεγμένον ὅτι δὲν εἶναι Ἀσιατικῆς προελεύσεως, ὅπως οὔτε καὶ αἱ πυραμίδες. Ἡ ἀφθο-

Χάρτης τῆς κατανομῆς τῶν κοιτασμάτων τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ κασσιτέρου κατὰ τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν.

Μεταξὺ τῶν λαῶν τούτων λοιπὸν, ἐνεφανίσθη εἰς μίαν ἐποχὴν μεταξὺ 8 καὶ 10 περίπου χιλιάδων ἐτῶν πρὸ Χριστοῦ, ἕνας λαὸς κατακτητῆς, ναυτικὸς καὶ τεχνίτης τοῦ ὄρειχαλκου, τοῦ ὁποίου τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας χαρακτηρίζει ἡ λατρεία τοῦ Ἡλίου. Ἡ Αἴγυπτος πρὸ πάντων μᾶς διεφύλαξεν ἔχνη ἀναμφισβήτητα δύο θρησκειῶν κατὰ τὴν προϊστορικὴν περίοδον: τῆς τῶν αὐτοχθόνων Λιβύων, ποὺ κατεργάζοντο ἀκόμη τὸν λίθον καὶ τὴν λατρείαν τοῦ Ἡλίου, τὴν ὁποίαν μετέφεραν εἰς τὴν Αἴγυπτον ξένοι κατακτηταὶ μεταλλουργοὶ τοῦ χαλκοῦ.

Τὴν λατρείαν τοῦ ἡλίου ἐξ ἄλλου εὗρον οἱ κατακτηταὶ Ἰσπανοὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν

νία μάλιστα τῶν dolmens εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν, πείθει ὅτι ἀπὸ ἐκεῖ εἰσῆλθον εἰς τὴν Εὐρώπην. Δὲν εἶναι πλέον δύσκολον νὰ φαντασθῶμεν ὅν Ἀτλαντικὴν τὴν προέλευσιν τῶν ἐφ' ὅσον ἄλλωστε καὶ πυραμίδας μόνον οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Ἀμερικανοὶ καὶ οἱ Ἑτροῦσκοι κατεσκεύαζαν.

ἌΛΛΑ ἸΧΝΗ ΤΩΝ ΑΤΛΑΝΤΩΝ

Ἀπὸ τὸ προηγούμενον κεφάλαιον κατεφάνη ὅτι, διὰ νὰ ἀποδειχθῇ ὅπωςδὴποτε ἡ ὑπαρξὶς τῶν Ἀτλάντων, πρέπει ν' ἀναζητηθῶν σημεῖα συνταυτίσεως τῶν ἀρχαίων ἀμερικανικῶν πολιτισμῶν πρὸς τοὺς προϊστορικοὺς καὶ πρωτοῖστορικοὺς πολιτισμοὺς τῶν χωρῶν ἐκείνων τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀφρικῆς, ποὺ κατὰ τὸν Πλάτωνα ἄ-

πετέλουν τμήμα της Αυτοκρατορίας των Ἀτλάντων.

Οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ περιγράφουν τοὺς Ἑτρούσκους ὡς μικροῦ ἀναστήματος, με κεφαλὴν ρωμαλέαν, μύτην μακρὰν καὶ χονδρὴν, σῶμα συνεσταλμένον καὶ κοντό-χονδρον. Τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ εὐρίσκουμεν αὐτοῦσια εἰς τὰ ἀγαλμάτια καὶ τὴν ζωγραφικὴν τῶν ἀρχαίων Ἀμερικανῶν, προπάντων τοῦ Μεξικοῦ.

Οἱ Ἑτροῦσκοι ἦσαν ἐξ ἄλλου περίφημοι ὀρειχαλκουργοί. Ὅταν οἱ Ῥωμαῖοι ἐκυρίευσαν τὴν Βολιβιάν, εὗρηκαν εἰς αὐτὴν δύο χιλιάδας ὀρειχάλκινα ἀγάλματα. Ἐπειτα ἡ θρησκεία τῶν Ἑτρούσκων παρουσιάζει τὸ ἴδιον ἀκριβῶς μῖγμα ἀστρονομικοῦ μυστικισμοῦ καὶ ἀνθρωπίνων θυσιῶν, ὅπως καὶ ἡ θρησκεία τῶν Μεξικανῶν.

Υπερτεροὶ ἀκόμη τῶν Ἑτρούσκων εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ ὀρειχάλκου ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων μετάλλων, ἦσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἀμερικανοί. Οἱ Ἰσπανοὶ κατακτηταὶ ἔμειναν ἐκθαμβοί, μπροστὰ σὲ ἀγάλματα ἐπὶ παραδείγματι, κατασκευασμένα κατὰ τὸ ἥμισυ ἀπὸ χρυσὸν καὶ κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ ἀπὸ ἄργυρον, κοῖλα ἐσωτερικῶς, καὶ χωρὶς νὰ διακρίνεται οὔτε ἔχνος συγκολλήσεως. Κατὰ παρόμοιον τρόπον κατεσκευάζοντο καὶ πλῆθος ἄλλων ἀντικειμένων. Ὀλόκληρον κῆπον μετάλλινον εὗρον οἱ Ἰσπανοὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν, με δένδρα, καρπούς, ἄνθη ὅλων τῶν εἰδῶν, ἔντομα καὶ ἔρπετά, ὅλα κατασκευασμένα ἀπὸ μέταλλον κατὰ τρόπον φυσικώτατον!

Ἐτίσης εἰς τὴν Δυτικὴν Ἀφρικὴν, εἰς μίαν ἐποχὴν προσεγγίζουσιν τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀρχαιοπολιτικὴν ἐποχὴν, ἀνευρέθησαν ἔχνη ἀναμφισβήτητα τῆς ὑπάρξεως τοῦ ὀρειχάλκου. Ἐξ ἄλλου πλεῖστα ὅσα τεκμήρια μαρτυροῦν, ὅτι πολὺ πρὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ πρώτου «ἱστορικοῦ» πολιτισμοῦ, οἱ κάτοικοι τῆς Βορείου Ἀφρικῆς (Βέρβεροι, Λίβυες κλπ.) εἶχον ἐγκαθιδρύσει μίαν κραταιὰν ἡγεμονίαν, διάδοχον ἴσως τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀτλάντων, στηριζομένην ἐπὶ τοῦ ὀρειχάλκου, πὺν παρείχε βεβαίως τελειότερα ὅπλα καὶ μέσα καλλιέργειας καὶ κυνηγίου ἀπὸ τὰ λίθινα καὶ ξύλινα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὰς πυραμίδας καὶ τὰ ἄλλα λείψανα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ὅς εἴπωμεν τῶν Ἀτλάντων. Πλεῖστοι περιηγηταὶ ποῦ ἐπεσκέφθησαν τὴν Ἀμερικὴν μετὰ τὴν ἰσπανικὴν κατάκτησιν, ἀφηγοῦνται περὶ τῶν μεγαλοπρεπῶν ναῶν καὶ ἀνακτόρων ποῦ συνήντησαν, τῶν ὀβελίσκων, τῶν ἀγαλμάτων καὶ περὶ μιᾶς ἱερογλυφικῆς γραφῆς, ἀναλόγου πρὸς τὴν αἰγυπτιακὴν τοιαύτην, ἰδιαιτέρως ὅμως σημειοῦν ὅτι τὰ μνημεῖα αὐτὰ δὲν ἀνήκουν εἰς τοὺς τότε κατοίκους τοῦ νέου κόσμου, ἐκείνους ποῦ καθυπέταξαν καὶ ἐν πολλοῖς ἐξολόθρευσαν οἱ Ἰσπανοί, ἀλλ' εἰς παναρχαίους λαούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ τελευταῖοι τὰ ἐκληρονόμησαν καὶ τὰ διέσωσαν.

Αἱ ἀμερικανικαὶ πυραμίδες ἀνέρονται εἰς χιλιάδας, ἐχρησιμοποιοῦντο δέ, ὅπως καὶ αἱ αἰγυπτιακαὶ, ὡς τάφοι. Ἐκτὸς τῶν μεγάλων αὐτῶν πυραμίδων ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι μικραὶ, ποῦ μπορεῖ νὰ συνταυτίσῃ κανεὶς ἄφοβα μετὰ τὰ εὐρωπαϊκὰ καὶ βοραιοαφρικανικὰ tumuli ἢτοι dolmens σκεπασμένα με ὄγκους χωμάτων, καὶ ποῦ ἐχρησίμευαν καὶ αὐτὰ ὡς τάφοι. (Φαίνεται ὅτι ὅλα τὰ dolmens ἦσαν ἀρχικῶς σκεπασμένα με χῶμα ἐν εἴδει πυραμίδων ἀποχωματισθέντα προϊόντος τοῦ χρόνου, εἴτε ὑπὸ τῶν βροχῶν, εἴτε ὑπὸ ἄλλων αἰτίων).

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἱερεῖς τόσο τῶν Αἰγυπτίων ὅσον καὶ τῶν Ἀμερικανῶν, ἦσαν ἀστρονόμοι καὶ μαθηματικοί, οἱ δὲ ναοὶ καὶ αἱ πυραμίδες ἐχρησίμευον καὶ ὡς ἀστεροσκοπεῖα. Εἶναι ἐκπληκτικὸν τὸ γεγονός ὅτι αἱ πυραμίδες τῆς Ἀμερικῆς ἔχουν ἀκριβῶς τὸν αὐτὸν προσανατολισμὸν καὶ τὴν αὐτὴν διάταξιν μετὰ τὰς αἰγυπτιακὰς πυραμίδας. Πυραμίδας, ὅπως εἴπαμεν, κατεσκευάζον καὶ οἱ Ἑτροῦσκοι, μία δὲ πυραμὶς σώζεται κατεστραμμένη εἰς τὰς Καναρίους νήσους.

Ἐκτὸς τῶν πυραμίδων, καὶ τὰ ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ μνημεῖα τῆς Ἀμερικῆς προσομοιάζουν μετὰ ἐκεῖνα τῆς Αἰγύπτου. Οἱ πυλῶνες πρὸ πάντων καὶ οἱ κίονες παρουσιάζουν μίαν ὁμοιότητα ἐνίοτε ἐκπληκτικὴν.

Ἡ λατρεία ἐξ ἄλλου τῶν νεκρῶν καὶ ἡ μουμιοποίησίς των, τόσο εἰς τὴν Αἴγυπτον ὅσον καὶ εἰς τὰς Καναρίους καὶ τὴν

Ἀμερικὴν μαρτυρεῖ κατὰ τρόπον ἀναντίρροπον ὅτι κοινὴ ὑπῆρξεν ἡ ληγὴ τῶν τοιούτων ἐθίμων. Ἐπίσης τὸ Αἰγυπτιακὸν ἡμερολόγιον παρουσιάζει πολλὰς ὁμοιότητας μετὰ τὸ μεξικανικόν. Πρὸ πάντων αἱ πέντε ἐμβόλιμοι ἡμέραι ποῦ προστίθενται εἰς τὸ τέλος τοῦ μεξικανικοῦ ἔτους ἐνθυμίζουν τὰς ἐπαγομένας τοῦ μεμφιτικοῦ ἔτους (1).

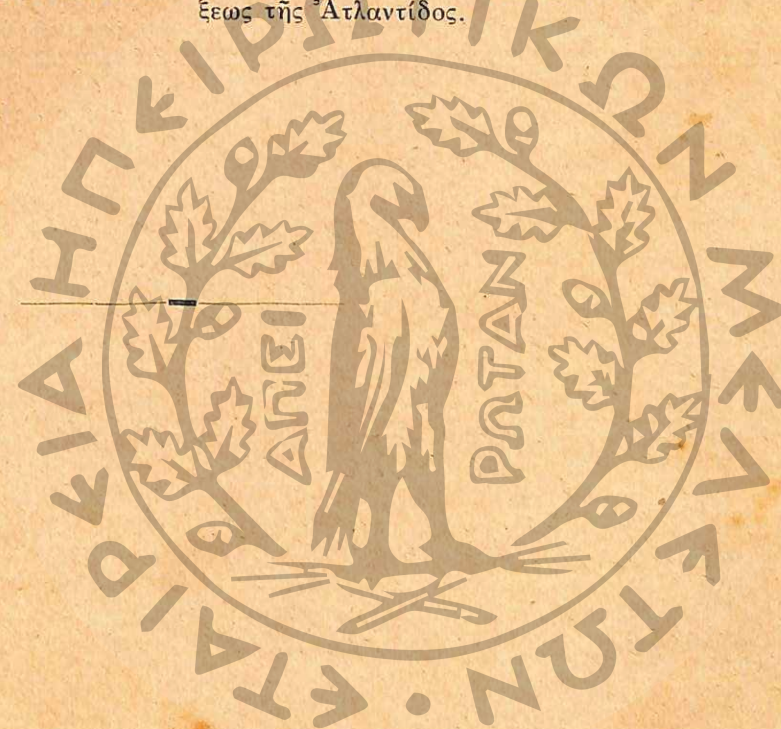
Ἐν γένει, ἐὰν ἐξετάσῃ κανεὶς λεπτομερῶς τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα, τὴν θρησκείαν καὶ τὰς παραδόσεις, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας, τόσο τῶν ἀρχαίων Ἀμερικανικῶν λαῶν, ὅσον καὶ τῶν Αἰγυπτίων, Ἑτρούσκων καὶ κατοίκων τῆς βορείου Ἀφρικῆς, θὰ παρατηρήσῃ ὁμοιότητα ἀξιοπεριέργου, ποῦ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ εἶναι δυνατὸν ν' ἀποδοθῇ εἰς τυχαίας συμπτώσεις. Τοῦναντίον μαρτυροῦν κατὰ τρόπον πειστικόν, ὅτι κοινὴ ὑπῆρξεν ἡ κοίτις τοῦ πολιτισμοῦ τῶν λαῶν τούτων, ποῦ ἐν τούτοις χωρίζονται μετὰ τῶν ἀπὸ τὴν ἀπέραντων σὺν τῶν ὀκεανῶν, ποῦ, ἂν σήμερὰ διασχίζετο ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν διὰ τῶν ὑπερωκεανείων, ἢ ἐντὸς ὀλίγων ὥρων διὰ τῶν ἀεροπλάνων, κατὰ

(1) Τὸ Μεξικανικὸν ἡλιακὸν ἔτος ἀποτελεῖτο ἀπὸ 365 ἡμέρας, ἢτοι 18 μῆνες $\times$ 20 ἡμέρας + 5 ἡμέραι ἐμβόλιμοι = 365.

τὴν παναρχαίαν ἐκείνην ἐποχὴν, ὁ Ἀτλαντικὸς ὀκεανὸς ἰσοδυναμεῖ μετὰ χάος ἀδιὰ πέραστον.

Ἐὰν λοιπὸν δὲν ὑπῆρχε μία γέφυρα ποῦ νὰ συνέδεε πάλαι ποτὲ τοὺς τόσο προσομοιάζοντας τοὺς πολιτισμούς, ἡ ὁμοιότης των θὰ παρέμενεν ὀνεξήγητος καὶ μυστηριώδης. Ἡ γέφυρα ὅμως αὐτὴ ὑπῆρξεν. Ἦτο ἡ Ἀτλαντὶς, ἡ κοινὴ κοίτις τῶν ἐν λόγῳ πολιτισμῶν, ἡ κοίτις τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ὀρειχάλκου, ἣτις ἂν δὲν ὑπῆρξεν ἡ μόνη κοίτις τῆς ἀνθρωπότητος, πάντως ὑπῆρξε μία κοίτις παράλληλος πρὸς μίαν ἑτέραν κοίτιδα τῆς ἀνθρωπότητος, τοῦ Ἰρανικοῦ ὀροπεδίου, ἡ ὁποία ὅμως δὲν εἶχε τὴν οἰκτρὰν τύχην τῆς Ἀτλαντίδος, νὰ καταποντισθῇ ὑπὸ τὰ κύματα τοῦ ὀκεανοῦ, κατόπιν, ποῖος ξέρει, ποίων γεωλογικῶν αἰτίων.

Εἰς τὴν Ἐπιστήμην ἀπόκειται νὰ πυκνώσῃ τὰς ἐρεῦνας τῆς, νὰ ἐπιληφθῇ τοῦ ζητήματος μετὰ τὸν ζῆλον ἐκεῖνον ποῦ τὴν χαρακτηρίζει πάντοτε εἰς κάθε ζήτημα ποῦ περιπίπτει εἰς τὴν δικαιοδοσίαν της, ἵνα εἰς τὰ ἥδη ὑπάρχοντα στοιχεῖα προστεθῇ καὶ ἄλλα περισσότερα καὶ ἀπτότερα, κυρίως γεωλογικῆς φύσεως, ποῦ νὰ μὴ ἐπιτρέπουν πλέον εἰς κανένα νὰ ἀντικρούσῃ μετὰ σκεπτικισμοῦ τὸ ζήτημα τῆς ὑπάρξεως τῆς Ἀτλαντίδος.

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ

Η ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΑΡΙΣΤ. ΒΡΕΚΟΣΙ διευγύρου

Ἐξ ἴσου ἀναγκαία πρὸς τὴν διερεύνησιν τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτεύματος τῶν Κοινοτήτων τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων εἶναι ἡ μελέτη τοῦ τρόπου καθ' ὃν συνεστήθησαν καὶ ἐπολιτεύθησαν αἱ Κοινότητες τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Διασπορᾶς ὅσον καὶ ἡ ἐξακριβώσις τῶν στοιχείων ἐξ ὧν συνεκροτήθησαν αὐταί.

Εἶνε δὲ τόσον ἀπαραίτητος ὁ σύνδεσμος οὗτος τῶν δύο κατευθύνσεων τῶν μελετῶν τῶν ἀσχολουμένων περὶ τῆς ἱστορίας τῶν πόλεων ὥστε καταντᾷ ἡ μονομερὴς ἔρευνα τῆς ἱστορίας Κοινοτήτος τινος νὰ καθίσταται ἀπολύτως ἐλλιπής, ὅταν δὲν ἔχει προηγηθῇ ἀνάλογος ἔρευνα τείνουσα εἰς τὴν ἐξακριβώσιν τῶν ὁμάδων καὶ τῶν στοιχείων ἅτινα φεύγοντα τὴν ὑπὸ ἐκάστοτε ἔρευναν πόλιν κατέφυγον εἰς πόλιν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος κειμένην καὶ εἰς ἐξακριβώσιν τοῦ τρόπου καθ' ὃν τὰ στοιχεία καὶ αἱ ὁμάδες αὗται συνεκροτήθησαν πάλιν εἰς ἰδιοτύπους κοινότητες.

Οὕτως διὰ νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Κοινοῦτος τῶν Ἰωαννίνων ἥτις ὡς ἀκμάζουσα μεταξὺ τῶν πρώτων Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Τουρκοκρατίας ἔδωκεν πάμπολλα στοιχεία ἐξ ὧν τῶν κοινωνικῶν αὐτῆς τάξεων πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν Κοινοτήτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Διασπορᾶς, ἡ ἔρευνα αὐτῆς καθίσταται σχεδὸν ἀδύνατος ἐὰν δὲν προηγηθῇ ἡ ἔρευνα τῶν ὁμογενῶν Κοινοτήτων τῆς Βενετίας, τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Ρωσίας ἐνθα πλεῖστα στοιχεία καὶ ὁμάδες ἐπὶ Τουρκοκρατίας κατέφυγον, ἐκεῖσε μεγάλως ἀναπτυσσόμεναι. Δύναται τις μάλιστα νὰ εἴπῃ περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Ἰωαννίνων κατὰ τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα ὅτι περισσοτέρας πληροφορίας καὶ σημαντικωτέρας δίδωσιν ἡμῖν τὰ ἀρ-

χεῖα τῆς Κοινοῦτος τῆς Βενετίας καὶ αἱ Κοινότητες τῆς Οὐγγαρίας καὶ Ρωσίας καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τὰς διασωζόμενας πηγὰς αὐτῆς ταύτης τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων.

Γενικῶς εἰπεῖν ἀμφότεραι αἱ δύο μεγάλαι κατηγορίαι τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας, ἐκείνης τῶν Κοινοτήτων τῶν χωρῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκείνης τῶν Κοινοτήτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς διασπορᾶς ὁμοιάζουσι κατὰ τοῦτο ὅτι εἶνε ἀμφότεραι χριστιανικά σωματεῖα, χριστιανικαὶ Κοινότητες μὴ ἀνεγνωρισμέναι ὡς ἐν Τουρκίᾳ, οὕτω καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως ὡς πρόσωπα δημοσίου δικαίου, διαφέρουσι δὲ καθ' ὅσον αἱ Ἑλληνικαὶ Κοινότητες τῆς Τουρκοκρατίας ἔχουσι καὶ φορολογικὴν ἀποστολὴν ἐνῷ αἱ Κοινότητες τῆς Διασπορᾶς μόνον φιλανθρωπικὴν καὶ ἀλληλοβοηθητικὴν τοιαύτην.

Ἀρχαιότερα δὲ ὧν τῶν Κοινοτήτων τῆς Διασπορᾶς μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου εἶνε ἀναμφισβητήτως ἐκείνη τῆς Βενετίας τῆς ὁποίας ἡ ἰδρυσις χρονολογεῖται ὀλίγον πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τότε οἱ ἔμποροι οἵτινες διησθάνοντο τὸν κίνδυνον τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντίου ἐπερχόμενον, εἴτε δὲ καὶ ἡ μικρὰ πρωτοπορεία τῶν λογίων, ἥτις ἐνισχύθη τόσον μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔλαβον τὸν δρόμον πρὸς τὴν Βενετίαν ἐνθα καὶ ἐγκατεστάθησαν. Αὐξηθέντες βραδύτερον μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Βασιλευούσης διὰ τῆς προσθήκης ὅλης τῆς παλαιᾶς ἐμπορικῆς καὶ πνευματικῆς ἀριστοκρατίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρεκινήθησαν ἔχοντες ποδὸ ὀφθαλμῶν τὸ παράδειγμα τῶν Σλαβῶν καὶ τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν Ἀρμενίων καὶ

ὧν τῶν ἄλλων ξένων τῆς Βενετίας καὶ ἀπεφάσισαν καὶ αὐτοὶ νὰ συστήσωσιν ἀδελφότητα ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, καὶ ἥτις ὡς σκοπὸν θὰ εἶχεν τὴν περίθαλψιν τῶν ἀσθενῶν, τὴν βοήθειαν τῶν δυστυχησάντων καὶ πτωχευσάντων μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου ὀρφανῶν καὶ χηρῶν, καὶ τὴν ἐκτέλεσιν παντὸς ἑτέρου ἔργου ἀρεστοῦ τῷ Θεῷ. Πρὸς τοῦτο ἐξήτησαν τὴν ἀδειαν τῆς Βενετικῆς Διοικήσεως ἥτις ἡσκέτο ὑπὸ τῆς γνωστῆς Δεκανδρίας καὶ ἐπέτυχον τὴν χάριν αὐτῆς αὐθημερὸν ἥτοι τὴν 28 Νοεμβρίου 1498—εἶναι ἡ ἡμερομηνία τῆς ἐπισήμου καὶ τυπικῆς ἰδρύσεως τῆς ἐνδόξου ἐκείνης Κοινοῦτος—ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως—ὁ ὁποῖος φυσικῇ τῷ λόγῳ δὲν ἐτηρήθη βραδύτερον—ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῆς Κοινοῦτος—Ἀδελφότητος, ἅτινα ἐκλήθησαν Συνάδελφοι, τῶν μὲν ἀρρένων νὰ μὴ ὑπερβαίνει τοὺς διακοσίους πενήκοντα τῶν δὲ γυναικῶν νὰ ὑπάρχῃ ὁρίσιος.

Τοιοιούτῳ ἰδρύθη ἐν Βενετίᾳ ἰδιότυπος Χριστιανικὴ Κοινότης ἥτις εἶχε συναδελφικὸν χαρακτήρα, διαφέρουσα δὲ τοῦτο ἕνεκα, τῶν ἄλλων Κοινοτήτων τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς διασπορᾶς, ὁμοιάζουσα δὲ πρὸς τὰς Κοινότητες τῶν Ἰονίων νήσων ἐνθα διεσώθησαν λόγῳ τῆς ἐν αὐταῖς διαβιώσεως τῶν Ἑνετῶν, τῶν αὐτῶν τύπων συναδελφικῆς Κοινοῦτος, ἔχουσαι ἰδρύματα καὶ ναοὺς συναδελφικῶς τῶν ὁποίων τὸ ἰδιότυπον καθεστὸς τῆς Διοικήσεως διεσώθη μέχρις ἡμῶν. Εἰς τὸ πρόσωπον τῆς ἀδελφότητος ἐνυπῆρχεν ἡ ἀνωτάτη καὶ ἀνέκκλητος ἐξουσία τοῦ ἀποφασίζειν ἐπὶ οἰουδήποτε οἰκονομικοῦ ζητήματος αὐτῆς. Ὅργανα πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς βουλῆσεως τῆς Κοινοῦτος ἦσαν ὁ Γενικὸς Σύλλογος ἥτοι ἡ Γενικὴ Συνέλευσις τῶν Συνάδελφων, συνεχρομένη κατὰ τριετίαν καὶ ὁ Σύλλογος τῶν Τεσσαράκοντα καὶ ἑναρτίμων, ἥτοι Σῶμα ἐκτελεστικὸν περὶ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Γενικοῦ Συλλόγου, συγκείμενον ἐκ τῶν συμπληρωσάντων τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας τῶν, ἐξήκοντα ἀνδρῶν. Καθήκοντα τοῦ Συλλόγου τῶν Τεσσαράκοντα ἦσαν ἡ ἐκλογή διὰ ψήφου τῶν Ἐφημερίων ἡ διατήρησις τῶν παραδόσεων περὶ τῆς λατρείας τῶν ἐθίμων καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, ἡ ἐκπαί-

δευσις καὶ ἡ φιλανθρωπία καὶ ἡ ἀλληλοβοήθεια, ἡ ἐκδοσις διαταγῶν δεσμευτικῶν τῶν Συνάδελφων, ἡ ἀνάθεσις ὠρισμένων ὑπηρεσιῶν, εἰς ἕνα ἢ πλεόντας ὁμοῦ Συνάδελφους. Τοῦ δὲ Γενικοῦ Συλλόγου καθήκον ἦτο ἡ δημοσίευσις γενικῶν κανονισμῶν, πᾶν ἀντικείμενον γενικοῦ τῆς ἀδελφότητος ἐνδιαφέροντος, καὶ ἡ ἐκλογή τῶν ἀρχιεπισκόπων.

Αἱ ἀποφάσεις τῆς ἀδελφότητος ἐκυροῦντο ὑπὸ τῆς δεκανδρίας βραδύτερον δὲ ὑπὸ τῶν Προνοητῶν τῶν Κοινῶν. Πλὴν τῶν δύο ταύτων Σωμάτων ὑπῆρχεν καὶ τρίτον τοιοῦτον ἡ Διοικοῦσα οὕτως εἰπεῖν ἐπιτροπὴ ἥτις ἀπετελεῖτο ἐξ ἐνὸς Ἐπιτρόπου ἢ Ἐπιμελητοῦ (Castalto ἢ guardiano) ἐνὸς Γραμματέως καὶ τεσσάρων Ἐπιτρόπων ἐπιφορτισμένων τὰς οἰκοδομικὰς ἐργασίας τῶν ναῶν καὶ δώδεκα Γερόντων οἵτινες ἐκάλουντο Δεκάρχαι (Decani).

Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο ἐπολιτεύετο ἡ Κοινότης μέχρι τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους δὲ ἐκείνου, ὁπότε νέοι κανόνες ἐρρύθμισαν τὴν χρηματικὴν διαχείρησιν, ἐσχηματίσθη καὶ νέον σῶμα ἀποτελούμενον ἀπὸ τὸν Ἐπιστάτην, ἐκ τῶν συγκροτούντων τὸ Προεδρεῖον ἢ τῶν δύο Συνδίκων, δύο ἀντιλόγων, καὶ τεσσάρων ἐπιτρόπων τοὺς ὁποίους ἐξέλεγεν ὁ Σύλλογος τῶν Τεσσαράκοντα. Τὸ Σῶμα δὲ τοῦτο διεχειρίζετο τὰ συμφέροντα καὶ τὰς προσόδους τῶν φιλανθρωπικῶν Καταστημάτων τῆς Κοινοῦτος, καὶ τὰ εἰσοδήματα αὐτῆς, ὁποχρεούμενον πρὸς λογοδοσίαν κατ' ἔτος πρὸς τὸν Σύλλογον τῶν Τεσσαράκοντα καὶ ἑναρτίμων εἰς οὗς περιορίσθη ὁ Σύλλογος τῶν Ἐξήκοντα.

Οὕτω πῶς πολιτευομένη ἡ Κοινότης τῶν ἐν Βενετίᾳ Ἑλλήνων ἐπὶ τέσσαρας καὶ πλέον αἰῶνας ἐξήντησεν, θὰ ἡδύνατο τις νὰ εἴπῃ τὴν δρᾶσιν τῆς εἰς ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς κοινοτικῆς συνειδήσεως, συμφῶνως καὶ πρὸς τὴν σημερινὴν ἔννοιαν τοῦ δόρου τοῦτων περὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς συγκροτοῦ Κοινοῦτος.

Ἀνήγειρεν συναδελφικὸς ναὸς ἐν οἷς ὁ περίλαμπρος τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὅπου ἐτέλεσαν τὰ μυστήρια ἐπιφανῆ κατέχοντες θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἀρχιερεῖς, ἀνήκοντες διοικητι-

κώς και δογματικώς εἰς τὸ κλῆμα τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἰδρυσεν Μοναστήριον τοῦ ὁποίου σκοπὸς ἐτάχθη ἡ προπρόνησις καὶ συντήρησις εὐγενῶν Καλογραιῶν τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Βασιλείου αἵτινες φεύγουσι τοὺς Τούρκους ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν στοργικὴν φροντίδα τῆς ἐν Βενετίᾳ Κοινότητος. Ἐξεπαιδεύθησαν δ' ἐν ταύτῃ ὅλαι αἱ γυναῖκες αἵτινες θραδύτερον ἐσκόπουν νὰ μάθωσι.

Τὸ Μοναστήριον τοῦτο, Κοινοτικὸν καθείδρυμα, καθὼς πληροφορεῖ ἡμᾶς ὁ Βελῶδος ὑπέκειτο καθ' ὅλα εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ Συλλόγου τῆς ἀδελφότητος· αἱ Μοναχαὶ ἐγίνοντο δεκταὶ διὰ ψηφοφορίας τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου, ἀποφαινομένων διὰ τῶν δύο τριτημορίων τῶν ψήφων.

Ἐκάστη τῶν Μοναχῶν ψηφίζομένη ὡς τοιαύτη, ἐπρεπε νὰ τυγχάνει τῆς ἐγκρίσεως τῆς Ἡγουμένης καὶ τῶν λοιπῶν Μοναχῶν. Αἱ Μοναχαὶ δ' αὐταὶ ἐξέλεγον τὴν Ἡγουμένην ἥτις μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἐκλογῆς τῆς ὑπὸ τοῦ Συλλόγου, ἐλάμβανεν παρὰ τῶν Ἀρχιεπισκόπων καὶ τῶν Ἐπιτρόπων τοῦ Συλλόγου τὴν ποιμαντορικὴν ῥάβδον.

Τὸ ἀξίωμα δὲ αὐτῆς διήρκει ἐπὶ μίαν τριετίαν.

Τὴν Μονὴν διοικοῦσεν ἐπιτροπὴ τεσσάρων συναδελφῶν οἵτινες ἐξελέγοντο ὑπὸ τοῦ Συλλόγου ἐπὶ τριετίαν καὶ κατεῖχον τὸ βιβλίον τοῦ ταμείου καὶ παρηκολούθουν μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τὴν εὐρυθμὴν λειτουργίαν αὐτῆς.

Ανέλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῆς τὸ Φροντιστήριον τὸ ἱδρυθέν ὑπὸ τοῦ Κερκυραίου Φλαγγίνῃ δαπανήσασα πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ χιλιάδας δουκάτων, ἐνθα ἐδίδασκαν ἐπιφανεῖς τοῦ γένους διδασκαλοὶ. Ἀνήγειρεν Νοσοκομεῖον ἐνθα οἱ ἄποροι συ-

νάδελφοι ἀσθενοῦντες ἐνοσηλεύοντο καὶ ἐξερχόμενοι τούτου ἐβριθεῖοντο καὶ διὰ χρηματικῶν παροχῶν.

Ἀπελύτρωσεν ἄνδρας ἰδιαιτέρως Ἑλληνας ἢ Λατίνους ὅσοι ὑπηρετοῦντες ὡς στρατιῶται εἰς τὴν Ἑλλήνικὴν Πολιτείαν ἠχμυλῶντο διὰ θαλάσσης ἢ καὶ ἄλλως ὑπὸ τῶν βαρβάρων, καὶ πρὸς τοῦτο κατεδάπανοντο πεντακοσίαι κατ' ἑτος δουκάτα.

Ἐπροέκρινεν ἀπὸ τοῦ 1556 δέκα παθόνους τῶν ὁποίων ἡ κλήρωσις ἐγίνετο εἰς τὸν Νκὸν ὅπως ὑπενδρευθῶσιν ἡκκατοχρευσθῶσιν.

Ἀνήγειρεν καὶ ἱδρυσεν βιβλιοθήκην λειτουργήσασαν κοινωφελέστατα, ἥτις ἐπλουτίσθη διὰ σπανιωτάτων βιβλίων καὶ χειρογράφων ἐκκλησιαστικῶν καὶ λαϊκῶν.

Ἐπρονόησεν περὶ συστάσεως ἀρχείου τῆς Κοινότητος τὰ ὅποια ἐλειτούργησαν ἀπὸ τοῦ 1691 μέχρι τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ἀδιαλείπτως καὶ ἐν οἷς συγκεντρώθησαν ἀνεξερεύνητα κατὰ μῆλλον καὶ ἥττον δυστυχῶς, ὅλα τὰ βιβλία αἱ πράξεις καὶ τὰ ἔγγραφα τῆς διαχειρίσεως καὶ πᾶν ἔντυπον ὕλικόν, τὸ ὅποion εἶχε περιέλθει εἰς τὴν Κοινότητα καὶ τοὺς ναοὺς αὐτῆς.

Ἰδρυσεν τέλος ἀπὸ τοῦ 1593 ἤδη, τὸ περίφημον Σχολεῖον τῆς Κοινότητος τὸ ὁποῖον ὑπῆρξεν τὸ διατημότερον τοῦ 16 αἰῶνος τὸ ὁποῖον συνέστησαν οἱ Ἕλληνες τῆς διασποράς μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου.

Οὕτως δὲ ἀκμάζουσα ἡ περίφημος ἐκείνη Ἑλληνικὴ Κοινότης, διετήρησεν ἀκραιφνῆ τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν τῶν Συναδελφῶν οἵτινες διὰ μεγάλων δωρεῶν ἱδρυσαν καὶ ἐνίσχυσαν πλεῖστα ὅσα λαμπρὰ καθιδρύματα τῶν Κοινοτήτων τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἐν οἷς καὶ αἱ περίφημοι Σχολαὶ τῶν Ἰωννίνων.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΔΙΣΟΣ

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΜΕΤΑΨΥΧΙΚΗΣ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. CH. RICHEL

Ἡ «μεταψυχική», λέξις τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησα πρὸ τριακονταετίας, καὶ ἡ ὁποία κατέστη κλασική, εἶναι τὸ σύνολον τῶν ἐπιστημῶν τὰς ὁποίας ὠνόμαζον ἄλλοτε ἐπιστήμας ἀποκρύφους, τοῦθ' ὅπερ δηλοῖ ὅτι δὲν τὰς ἐγνώριζον. Τὰς γνωρίζουν μὴπως περισσότερον τώρα; Δυνάμεθα, καὶ ὀφείλομεν μάλιστα, ν' ἀμφιβάλλωμεν, καθόσον δὲν ἀρκεῖ πράγματι μία νέα ὀνομασία διὰ νὰ διοργανώσῃ μίαν ἐπιστήμην.

Πολυάριθμα γεγονότα ἔλαβον χώραν ἐν προκειμένῳ ἀπὸ ἡμίσεως αἰῶνος. Χιλιάδες τόμοι βιβλίων, ἐφημερίδων, καὶ περιοδικῶν ἐξεδόθησαν. Φανερόν εἶναι ὅθεν ὅτι θὰ μοῦ ἦτο ἀδύνατον νὰ παρουσιάσω ἐδῶ κάτι περισσότερον ἀπὸ μίαν ταχείαν καὶ σύντομον συγκεφαλαίωσιν.

Καὶ ἐν πρώτοις ἂς σημειώσωμεν ὅτι παραπλεύρως τῶν συνήθων γεγονότων, τῶν ἀναριθμητῶν, ποὺ μᾶς περικυκλώνουν μ' ἓνα συμπακνωμένον δίκτυον εἰς ὅλας τὰς στιγμὰς τοῦ βίου μας, ἡμποροῦν νὰ συνυπάρχουν καὶ γεγονότα ἀσυνήθη.

Πράγματι, ἡ ποικιλία τῶν πραγμάτων εἶναι ἄπειρος καὶ παγκοσμία. Ὄταν λέγουν εἰς τὰ μαθηματικά α καὶ β, ἢ $\frac{\alpha}{\beta}$ ἢ α' ἢ β', γνωρίζουν τελείως ἐκεῖνο ποὺ θέλουν νὰ εἵπουν. Ἐν τούτοις δὲν εἶναι ταῦτα παρὰ ἀφαιρέσεις, συλλήψεις τοῦ πνεύματος, καθόσον, ἐὰν ὀνομάσωμεν τὰ πράγματα τῆς Φύσεως διὰ τοῦ α ἢ τοῦ β, δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ κάνωμεν ἀνεπίδεκτους ἀνασκευῆς συλλογισμοὺς ὅπως εἰς τὰ μαθηματικά, διότι οὐδέποτε ὑπάρχουν εἰς τὴν φύσιν δύο ὅμοια α καὶ δύο ὅμοια β.

Εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν πελώριον σωρὸν ἄμμου δὲν ὑπάρχουν δύο μικροὶ κόκκοι ποὺ νὰ ἔχουν ἐπακριβῶς (μὲ ἀκρίβειαν ἀπόλυτον) τὸ αὐτὸ σχῆμα, τὸ αὐτὸ βάρος, τὸν αὐτὸν χρωματισμόν, τὴν αὐτὴν θέσιν εἰς τὸ διάστημα. Εἰς τὰ μαθηματικά ὅλα τὰ α εἶναι ἴσα. Εἰς τὴν φύσιν δὲν ὑπάρχουν ποτὲ δύο ἀντικείμενα πλήρως ἰσότητος. Ἀκόμη, ἴσως, εἰς

τὸ μικρὸν ἐκεῖνο δοκιμαστήριον ὅπου ἀνακινοῦνται χιλιάδες, ἑκατομμύρια δισεκατομμυρίων ἀτόμων ὑδρογόνου, βεβαίως κατένεα ἀπὸ τὰ ἄτομα ταῦτα δὲν εἶναι ὅμοιον πρὸς ἕτερον. Ἡ ἀτέλεια τῶν αἰσθησέων μας καὶ τῶν μηχανημάτων μας μᾶς ἀναγκάζουν νὰ τὰ ἐκλαμβάνωμεν ὡς ὅμοια.

Αἱ τελευταῖαι ἀνακαλύψεις τῆς φυσικῆς μᾶς ἀποδεικνύουν ὅτι δὲν ὑπάρχει κανεὶς νόμος ἀπολύτως ἀκριβῆς καὶ ὅτι οἱ ἐκ τῶν δεδομένων λαμβανόμενοι ἀριθμοὶ δὲν ἀποτελοῦν παρὰ μίαν στατιστικὴν, ἓνα μέσον ὅρον (ἐπὶ παραδείγματι ὡς συμβαίνει διὰ τὸν νόμον τοῦ Μαριόττου).

Ἐὰν ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν τὴν διαφορετικότητα ταύτην μεταξὺ τῶν ἀτόμων, πόσον μᾶλλον τοῦτο πρέπει νὰ γίνῃ διὰ τὰ ζῶντα πλάσματα;

Δὲν ὑπάρχουν δύο κόκκοι σίτου ποὺ νὰ εἶναι ἐπακριβῶς οἱ ἴδιοι. Ἐὰν τοὺς σπείρωμεν, δὲν θὰ ἀναβλαστήσουν ὅλοι μὲ τὸ αὐτὸ σφραῖγος.

Εἰς μίαν συνοδείαν χιλίων μυρμηγκιῶν, μολονότι δὲν ἡμποροῦμεν νὰ τὰ ξεχωρίσωμεν τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, δὲν ὑπάρχουν ὅμως δύο ὅμοια. Ὅλα πορεύονται μὲ διαφορετικὴν ταχύτητα.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τί θὰ ἔπρεπε νὰ εἵπω διὰ τοὺς ἀνθρώπους; Ἡ φυσιολογία μᾶς διδάσκει ὅτι δύο σταγόνες αἵματος οὐδέποτε εἶναι ἴδιαι.

Καὶ θὰ ἡδυνάμην, χωρὶς νὰ προσθέσω τίποτε σπουδαῖον, ν' ἀποδείξω ὅτι ὑπάρχει πάντοτε ἀνομοιότης μεταξὺ ὅλων τῶν πραγμάτων καὶ ὅλων τῶν ὄντων, ἀκόμη καὶ ἐκείνων τὰ ὁποῖα θεωροῦμεν ὅμοια.

Ἀναχωροῦντες ἀπὸ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν: ὅτι δὲν ὑπάρχει ὁμοιότης μεταξὺ τῶν ἀνθρωπίνων ὄντων, φθάνομεν νὰ κατανοήσωμεν τὸ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχουν ὄντα βαθέως διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν κοινὸν ἀνθρώπον, ὄντα ἔχοντα ἰδιότητας, τόσον

σαν ότι πᾶσα διορατικότης (lucidité) θὰ ἡδύνατο νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τῆς τηλεπαθείας. Ἄλλὰ φαντάζομαι ὅτι ἡ τηλεπάθεια δὲν εἶναι παρὰ μία εἰδικὴ περίπτωσις, καὶ ὅτι δέον νὰ προχωρήσωμεν πολὺ περαιτέρω. Διότι ἡ πραγματικότης, οἰαδήποτε καὶ ἂν εἴναι, περιέχεται εἰς γνῶσιν τοῦ Β, ἀκόμη καὶ ὅταν ὁ Α δὲν τὴν γνωρίζει.

Ἔχομεν ἕξ ἄλλου ἀπὸ τὰς προσφάτους ἀνακαλύψεις ἓνα λαμπρὸν παράδειγμα τῆς δονήσεως ἐκείνης τῆς πραγματικότητος ἡ ὁποία, χωρὶς νὰ γίνεταί αἰσθητὴ εἰς τὰς ἀτελεῖς μας αἰσθήσεις, διακρίνεται δι' ὁλοκλήρου τοῦ σύμπαντος. Κατὰ τὴν νυκτερινὴν σιγὴν, ὅταν γράφω τὰς γραμμὰς ταύτας, δὲν δύναμαι ν' ἀκροάζομαι τὸ τι λέγεται ἐν Ρώμῃ, ἐν Βερολίνῳ, ἐν Λονδί- νῳ, ἐν Νέα Ὑόρκῃ. Ἀλλὰ ἔαν ἔχω ἓνα κατάλληλον δέκτην ἀσυρμάτου τηλεγράφου, θ' ἀκούσω εὐκρινῶς τὰς δημοσίας ομιλίας ἢ τὰς συναυλίας τῆς Ρώμης, τοῦ Βερολίνου, τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς Νέας Ὑόρκης. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράλογον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ πραγματικότης, διὰ κάποιων μυστηριωδῶν κυμάνσεων (ἀγνώ- στων μέχρι τοῦδε), δύναται νὰ γίνεταί αἰσθητὴ εἰς μερικὰ ἄτομα τυγχάνοντα εὐαισθητώτερα ἀπὸ τὸν κοινὸν ἄνθρωπον.

Ἡ μεταψυχικὴ μηχανικὴ, ἡ φυσικοχημικὴ, εἶναι ἔτι ἀπιθανώτερα, τόσον δὲ πιθανή, ὅσον ἡ εὐαισθησία εἰς τὰς παλμικὰς κυμάνσεις τῶν πραγματικῶν ἀντικειμένων. Καὶ ἀφίνω κατὰ μέρος ἀποφασιστικῶς (ἂν καὶ ἀπὸ τινος σκέψεως θὰ ἐδί- δετο λαβὴ νὰ κάμωμεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου σημαντικὰς ἐπιφυλάξεις, ἀφίνω κατὰ μέρος τὰ παράδοξα φαινόμενα τῶν περι- στρεφόμενων τραπέζων καὶ τῆς ῥαβδομαντείας. Λοιπὸν ἄγομαι νὰ ὑποθέσω ὅτι αἱ κινήσεις αὐταὶ τῶν τραπέζων καὶ τῆς μαντευτικῆς ῥαβδου ὀφείλονται ἀπλῶς εἰς ἀσυνειδήτους μυϊκὰς συσπάσεις τοῦ μέν- τιου.

Ἄλλ' ἔχομεν κάτι περισσότερον ἀκόμη. Ὑπάρχει πρῶτον ἐκεῖνο πὺν ἀποκαλοῦν raps, δηλαδὴ δονήσεις μιᾶς μονόποδος τρογγύλης τραπέζης (ἢ μιᾶς σανίδος), δονήσεις συνοδευόμενας ἀπὸ κρότους, κτυπήματα, κλπ. *Εἶναι τὰ κτυπήματα ταῦτα νοήματα, τοῦτέστιν ἀπαντοῦν ἀπαν-*

τοῦν εἰς ἐρωτήσεις, ὅπως παραδείγματος χάριν κατὰ τὸ περίφημον πείραμα ἐν Hydesville, ὅτε αἱ δύο ἀδελφαὶ Fox ἐγκαινίασαν τὴν συγκεχυμένην ἱστορίαν τοῦ πνευματισμοῦ.

Ὑπάρχουν ἐπίσης αἱ ἐξερχόμεναι ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ μέντιουμ παράδοξοι ἐκείναι προεκτάσεις, — προεκτάσεις εἰς τὰς ὁποίας ἔδωσα τὴν ὀνομασίαν ἐκτοπλάσμα- τα, δυνάμενα νὰ προσλάβουν τὰ σχήματα χειρὸς, βραχίονος, ἀκῆς δὲ νὰ προσλάβουν μορφὰς ἔτι συνθετωτέρας καὶ νὰ γίνων ἀληθινὰ φαντάσματα (διότι ὑπάρχουν φαντάσματα).

Ὁ Crookes τὰ εἶδε. Ἐγὼ τὰ εἶδον, ὁ Geley τὰ εἶδε, ὁ Lodge τὰ εἶδε, ὁ Schrenck Notzing τὰ εἶδε, ὁ Osty τὰ εἶδε, ὁ Morselli τὰ εἶδε. Τὰ ἐφωτογράφησαν ὑπὸ συνθήκας ἀμέμπτους. Ἡδυνήθησαν νὰ πάρουν τὰ ἀποτυπώματα τῶν χειρῶν τῶν καὶ τῶν βραχιόνων τῶν. Ἡδυνήθησαν νὰ διαπιστώσουν ὅτι τὰ φαντάσματα αὐτὰ πρωτοεμφανίζονται δι' ἐνὸς ἀτμώδους νεφελώματος τὸ ὁποῖον ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁργανώνεται, γίνεται μία μορφή, κεφαλὴ ἀνυψουμένη ἀπὸ τὸ ἔδαφος καὶ ἐξαφανιζομένη ὡς νέφος ἀφοῦ ἐπὶ μερικὰ δευτερόλεπτα, ἐνίοτε ἐπὶ μερικὰ λεπτά τῆς ὥρας, πάρει ὅλας τὰς ὕψεις ἀνθρώπινου πλάσματος βαδίζοντος, ἀναπνέοντος, καὶ ὁμιλοῦντος καθ' ὃν τρόπον ἀνθρώπινον ὄν.

Πόσα φαινόμενα θὰ ἡμποροῦσα ἀκόμη νὰ ἀναφέρω. Ἄλλ' εὐρίσκομαι εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ σταματήσω εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν αὐτῶν τῶν ἐκπληκτικῶν, ἀληθῶν καὶ ἀπιθάνων γεγονότων, καθόσον πρέπει νὰ καταλήξωμεν εἰς ἓνα συμπέρασμα.

Δὲν ἀπαρτίζει μίαν ἐπιστήμην ἓνα ἄθροισμα καὶ μόνον γεγονότων ἀνομοίων. Σωρὸς λίθων δὲν εἶναι καθεδρικὸς ναός. Λοιπὸν, μέχρι τοῦδε, τὰ γεγονότα τὰ ἀυθεντικά, τὰ ἀπίθανα, τὰ παράλογα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν προγονικῶν συνηθειῶν, συσσωρεύονται χωρὶς νὰ εὐρεθοῦν οἱ συν- δεικοὶ τῶν κρίκοι.

Ἐνα κατηγορηματικὸν συμπέρασμα εἶναι ἀδύνατον. Πρέπει νὰ προσπαθῶμεν ἐν τούτοις.

Τρεῖς ὑποθέσεις παρουσιάζονται.

Πρώτη ὑπόθεσις. Ὅλαι αὐταὶ αἱ ἀφηγήσεις παρατηρήσεων ἢ πειραματισμῶν δὲν εἶναι παρὰ παιδαριώδεις εὐπιστίαι. Ἡ μεταψυχικὴ οὐδὲν ἐνέχει τὸ ἀληθές. Οὔτε μία λέξις δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἀπὸ τοὺς χιλιούς πυκνοὺς τόμους πὺν ἐγράφησαν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Οἱ σοφοὶ πὺν περιέγραψαν τὰ φαινόμενα ταῦτα ἐξηπατήθησαν χονδροειδῶς.

Ὁ Crookes, ὁ Myers, ὁ William James, ὁ Zollner, ὁ Oliver Lodge, ὁ Morselli, ὁ Bottazzi, ὁ A. de Roches, ὁ Flammarion, ὁ Celey, ὁ Osty καὶ ἐγὼ, δὲν εἴμεθα παρὰ γελασμένοι ἀξιολύπητοι.

Τοιαύτη εἶναι περίπου ἡ γνώμη πολλῶν ἀπὸ τοὺς σοφοὺς μας συνεργάτας καὶ συναδέλφους. Ἀλλὰ πιστεύω ὅτι ἡ πλάνη εὐρίσκεται μὲ τὸ μέρος τῶν, τοσοῦτον μᾶλλον καθόσον αἱ ἀρνήσεις τῶν εἶναι ἀρνήσεις a priori. Δὲν τὸ λέγουν κατόπιν μακροῦ πειραματισμοῦ ὅτι μεταψυχικὴ μακροῦ πειραματισμοῦ δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἔπισημὴν δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἔχουν προσέξῃ τίποτε, οὐδὲ θελήσῃ ἂν νὰ προσέξουν, ἔχουν τὸ θράσος νὰ ἀρνοῦνται.

Καὶ ἡ στάσις τῶν ἐξηγείται, διότι πρόκειται περὶ τοῦ ἀσυνήθους. Ὅταν ἓνας χημικὸς ἢ ἓνας φυσιολόγος κάμνῃ ἓνα πείραμα, ἔαν πᾶσαι αἱ πρὸς τούτο συνθήκαι εἶναι καλῶς καθωρισμέναι, τὸ πείραμα τοῦτο θὰ ἐπιτύχῃ ἀσφαλῶς. Ἀλλ' αὐτοὺς εἰς τὴν μεταψυχικὴν δὲν συμβαίνει τὸ χῶς εἰς τὴν ἐκτελέσειν μὲντιουμ πὺν ἔδω- ἴδιον. Τὰ ἰσχυρότερα μὲντιουμ πὺν ἔδω- καν θανμαστὰ ἀποτελέσματα εἰς δέκα προ- γενέστερα πειράματα, θὰ ἀποτύχουν ἴσως τελείως τὴν ἐνδεκάτην φορὰν, καὶ τὴν δω- δεκάτην καὶ τὴν δεκάτην τρίτην, μολονότι φαινομενικῶς ὅλαι αἱ περιστάσεις τοῦ πειραματισμοῦ εἶναι αἱ αὐταί. Τότε, ἐκτὸς ἔαν δὲν ἔχουν ὑπομονὴν σχεδὸν ὑπεράν- θρωπον, ἀποθαυρύνονται καὶ ἐμβάλλον- ται εἰς πειρασμὸν νὰ ρίψουν εἰς τὸν καί- ατα, πάντα προγενέστερον πειραματισμόν.

Συμβαίνει ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅτι πε- ρίπου γίνεται κατὰ τὴν μελέτην τῶν με- τεωριτῶν. Ἐάν ἀνεμένε τις, διὰ νὰ συμ- περάσῃ, νὰ ἴδῃ πίπτοντα ἓνα μετεωρίτην, θὰ περνοῖσε πιθανῶς ὅλην τοῦ τὴν ζωὴν, ἀναμένων καὶ ἀμφιβάλλον, καὶ θὰ ἡδυ- νάμην νὰ παραλληλίσω ἐκεῖνους πὺν ἀνα- μένουν τὴν πτώσιν ἐνὸς μετεωρίτου διὰ

νὰ πιστεύουν, πρὸς τὰ πολυάριθμα πρό- σωπα πὺν μοῦ λέγουν: «Θὰ πιστεύω εἰς τὰ γεγονότα εἰς τὰ ὁποῖα μὲ προχωρεῖτε ὅταν θὰ ἔχω ἴδῃ ἀπ' αὐτὰ ἓνα». (1)

Δὲν πρέπει πράγματι οὐδόλως νὰ λαμ- βάνονται ὑπ' ὄψιν ἀρνητικαὶ γνώμαι ἐκ τῶν προτέρων εἰλημμένα. Ἄς θεωρῶμεν ὅθεν ὡς ἀληθῆ τὰ πλεῖστα τῶν ἀσυνήθων γεγονότων τῆς μεταψυχικῆς. Ἀλλ' ἂς δι- πλασιάζομεν τὴν αὐστηρότητά μας πρὶν ἢ τὰ δεχθῶμεν ὡς αὐθεντικά.

Δευτέρα ὑπόθεσις. Ἡ ἀνθρωπίνη διά- νοια θὰ εἶναι ἐνίοτε προικισμένη μὲ μυστηριώδεις δυναμικότητας, καὶ ἱκανὴ οὕ- τω νὰ γνωρίξῃ τμηματικῶς μερικὰς πραγ- ματικότητας ὁποίας τὰ φυσιολογικὰ αἰ- σθητήρια δὲν τῆς ἀπεκάλυψαν, ὡς ἔαν αἱ πραγματικότητες νὰ ἐξέπεμπον δονήσεις. Αἱ δονήσεις αὐταὶ θὰ μεταδίδουν εἰς τὰ μὲντιουμ, ὑπὸ μορφὴν γενικῶς συμβολι- κήν, μερικὰ μέρη τῆς πραγματικότητος. Πρὸς τοῦτο δὲ ποσῶς δὲν ἀπαιτεῖται ἡ παρέμβασις νέου προσώπου.

Καὶ πλέον ὅμως συμβαίνει ἀκόμη: Ἡ ἀνθρωπίνη μηχανὴ θὰ δύναται ἴσως νὰ ἐκπέμπῃ προεκτάσεις, ἐκτοπλάσματα κι- νοῦντα τραπέζια, μετακινῶντα ἀντικείμε- να, δημιουργοῦντα φανταστικὰς ὑπάρξεις ἐχούσας καθ' ὅλα τὴν ὄψιν πραγματικῶν ὄντων (ἰδεοπλαστικά).

Ἀλλὰ πόσαι ἀπιθανότητες! ὁποῖαι πα- ράδοξοι ἐκπολώσεις! (extrapolations). Εὐδοκίμοιθα ἀναγκασμένοι, κατὰ τὴν ὑ- πόθεσιν ταύτην, νὰ ἀποδώσωμεν εἰς με- ρικὰς ἀνθρώπινους ὑπάρξεις ἱκανότητας σχεδὸν θεϊκὰς, τὴν ἀναδημιουργίαν (ψυ- χολογικὴν ἢ ὕλικήν) ἀνθρώπινου ὄντος ἔ- χοντος ὅλας τὰς ιδιότητες τῆς ζωῆς. Φθά- νομεν οὕτω νὰ ἐξεπεράσωμεν ὑπερμέτρως τὸ ἀποτέλεσμα ἐνὸς πειραματισμοῦ ἢ μίας παρατηρήσεως.

Ἡ τρίτη ὑπόθεσις (ἡ ὁποία εἶναι μὲ παραλλαγὰς τινὰς, ἡ ὑπόθεσις τῶν πνευ- ματιστῶν), εἶναι ὅτι ἄνθρωπος ἀφημένος

(1) Συχνὰ συμβαίνει ν' ἀρνοῦνται μερικὰ πρόσωπα τὴν αὐθεντικότητά γεγονότων ἐξόχως ἐνδεικτικῶν. Μολαταῦτα ὅμως ἀφηγοῦνται μὲ ἀταρξέσκειαν ἓνα προσωπικὸν γεγονός πὺν ἔ- νόμισαν ὅτι παρετήρησαν καὶ πὺν δὲν ἔχει καμμίαν ἀπολύτως σημασίαν. Ἀρκετὰ περιερ- γον τοῦτο.

συμφέροντα προσωπικά, κομματικά, ὁμαδικὰ κοινωνικῶν τάξεων ἢ ἰδρυμάτων, ἢ πρόκειται νὰ ἐξυπηρετηθῶσιν ἔστω πολιτικά ἢ ἔθνικα ἰδεώδη.

Ἀποβαίνει δὲ λίαν δυσχερὴς ὁ ἀγὼν, διότι δὲν ἀπευθύνεται πλέον κατὰ δεινοπαθόντων καὶ ἀπεγνωσμένων ἀνατροπῶν, ἀλλὰ κατ' αὐτῶν τούτων τῶν κρατούντων, καθ' ὧν οἱ κίνδυνοι ἀπειλοῦνται, ἤτοι κατὰ τῶν κεκτημένων περισσεῖαν ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν διεπόντων τὰς τύχας τῶν λαῶν.

Εὐνόητον ὅτι ὁ τοιοῦτος ἀγὼν δὲν εἶναι παρὰ ἀγὼν σύντομος φωτισμοῦ καὶ πειθοῦς καὶ περικιτῶν ἐπιβολῆς διὰ τῆς ἐκλογικῆς ψήφου. Ἄλλ' εἶναι ἀγὼν μακρᾶς διάρκειας.

Πρέπει νὰ ἐννοηθῇ παρὰ πάντων ὅτι ἡ ἀνθρωπότης εἰσέρχεται εἰς νέαν περίοδον

καθ' ἣν δὲν δύναται ν' ἀντιγράφῃ τὰ γενόμενα εἰς παρωχημένους αἰῶνας.

Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ δοθῶν εἰς τὸν κοινωνικὸν καὶ οἰκονομικὸν ὀργανισμὸν νέαι κατευθύνσεις, σύμφωνα πρὸς τὰς ἐμφύτους ὁρμὰς αἰτνες ἡγαγον εἰς διαμόρφωσιν τῶν κοινωνικῶν, ἱκανοποιούσαι τὸ ἐπικρατοῦν νεώτερον πνεῦμα τῆς παρούσης ἐποχῆς. Πρέπει νὰ δοθῶν κατευθύνσεις, τείνουσαι πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν μέσων ἀναπτύξεως παντὸς ἀνθρώπου.

Πρὸς τοῦτο δὲ πρέπει νὰ διαμορφωθῇ βαθμηδὸν λελογισμένη κοινὴ συνείδησις τῶν διανοουμένων, ἐπιδρῶσα ἐπὶ τῶν ἡθῶν καὶ τῶν νομοθεσιῶν, πρὸς πραγματικὴν καὶ ὁλοκληρωτικὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀρχῶν, αἰτνες ἐκηρύχθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων καὶ ἐκυρώθησαν ὑπὸ τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας, τῶν ἀρχῶν τῆς Ἐλευθερίας, Ἰσότητος καὶ Ἀδελφότητος.

Ο ΒΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ

ΤΗΣ ΕΠΙΒΙΩΣΕΩΣ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΡΙΣΙΣ

ὑπὸ τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Σερρών κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Ἡ φύσις ἔχει νόμους θεμελιώδεις ἀποτελοῦντας οὕτως εἰπεῖν τὰς ἀφετηρίας τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ζωῆς. Οἱ νόμοι οὗτοι ἀκριβῶς διὰ τοῦτο εἶναι ἀπλοὶ καὶ ἰσχυροτατοὶ καὶ ἐκφράζουσι τὴν δυναμικότητα τῆς φύσεως, ἐφ' ὅσον καὶ καθ' ὅσον λείπει ἀπ' αὐτῆς ὁ ρυθμιστὴς λόγος καὶ ἡ ἐναρμονίζουσα συμπάθεια. Ἡ φύσις ἐστερημένη τῶν δύο τούτων παραγόντων ὁμοιάζει πρὸς τεράστιον στάδιον πλήρης ἀντιθέτως φερομένων μηχανῶν καὶ ἀλληλοσυγκρουομένων. Εἰς δὲ τῶν τοιούτων θεμελιωδῶν νόμων, εἶναι ἡ συντήρησις ἢ διαίωνισις τοῦ εἶδους, ἡ ὁποία ἐκτὸς τῶν λοιπῶν ἐκφάνσεων ἐκδηλοῦται καὶ ἐν τῇ βιολογικῇ τάξει τῆς ἐπιβιώσεως τοῦ ἰσχυροτέρου εἰς βάρος ἢ ἐπὶ ἐξαφανίσει τοῦ ἀσθενεστέρου. Ὁ νόμος οὗτος ἐκτὸς τῆς γενικῆς αὐτοῦ δράσεως, ἔχει καὶ τὴν ἐν ἐνὶ ἑκάστῳ ὄντι ἐσωτερικωτέραν, οὕτως εἰπεῖν, δραστηριότητά του. Ἐξετάζοντες τὸν ἄνθρωπον κατ' ἄτομον ἢ ὁμαδικῶς ὡς καθαρῶς φυσικὸν ὄν, συναντῶμεν τὴν ἐπὶ τῆς φύσεως τοῦ νόμου τούτου λίαν ἰσχυρὰν καὶ ἀναπόφευκτον. Ἐὰν δὲ ὁ Δημιουργὸς δὲν ἐπέβαλλε εἰς τὴν φύσιν ἀντιρροποὺς ἐτέρας δυνάμεις, ὡς εἶναι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὁ λόγος στοιχειωδέστερον καὶ ἡ ἀγάπη εὐρύτερον, ἀντιφυσικὰς οὕτως εἰπεῖν δυνάμεις, θὰ ἦτο ἀδύνατος ἡ σύμπηξις κοινωνίας ἀνθρωπίνης. Ἡ τραχύτης τοῦ φυσικοῦ νόμου ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ θὰ ἀπῆτει τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ ἐνός. Ὁ λόγος καὶ ἡ συμπάθεια εἶναι αἱ πολὲς μὲν πρὸς τὴν ἀπαίτησιν ταύτην δυνάμεις καὶ αὗται καθορίζουσι τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Ἀποτελοῦσι κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἐπικρατήσεως αὐτῶν, αὐτὸ τοῦτο τὸν βαθμὸν ἐξευγενίσεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἄλλ' εἶναι οὕτω φανερόν ὅτι ἡ φύσις,

οἱ σκληροὶ αὐτῆς νόμοι προτιμῶνται, αἱ δὲ ἀντίρροποι δυνάμεις ἔπονται καὶ βαθμιαίως ἐκδηλοῦνται καὶ ἐπιβάλλονται ἢ μετὰ τὴν ἀκμὴν τῆς δράσεως αὐτῶν ὑποχωροῦσι. Καὶ ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει περιορίζουσι βαθμηδὸν μέχρι τοῦ ἐλαχίστου ὁρίου τὴν δραστηριότητα τοῦ βιολογικοῦ νόμου τῆς ἐπιβιώσεως τοῦ ἰσχυροτέρου εἰς βάρος τοῦ ἀσθενεστέρου, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει, βαθμηδὸν ἐπαναφέρουσι τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ καὶ ἐκεῖ μὲν ἔχομεν τὴν ἐξέλιξιν ἐπὶ τὰ βελτίω, ἐνταῦθα δὲ ἔχομεν τὴν κατιούσαν καὶ τὴν παρακμὴν. Εἰς τὴν ἀνάυσιν τῆς προόδου καὶ τῆς παλινδρομήσεως ταύτης, ἄλλη εὐρύτερα προόψεως μελέτη δύναται νὰ γίνῃ, ἀλλ' ἐν τῇ παρούσῃ περιπτώσει ὁ φείλομεν μόνον εἰς τὰς γενικὰς ταύτας ἀρχὰς νὰ περιορισθῶμεν.

Ἡ ἐκδήλωσις τῆς δραστηριότητος τοῦ περιορισμοῦ τοῦ ἐν λόγῳ νόμου, σαφῶς δύναται νὰ παρακολουθηθῇ ἰδίᾳ κατὰ τὴν σταδιοδρομίαν τῶν διαφορῶν ἐξελίξεων τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Κατὰ ταύτας σήμερον τὴν μὲν ἐποχὴν τοῦ μεγάλου περιορισμοῦ τοῦ φυσικοῦ νόμου ὀνομάζομεν ἀκμὴν καὶ ἀνθησίν, οἷον εὐτυχὴ καὶ εὐδαίμονα κατὰστασιν τοῦ ζῶντος ἀνθρώπου, ἀντιθέτως δὲ τὴν ἐποχὴν τῆς μεγαλειτέρας ἐπιρροῆς τοῦ φυσικοῦ τούτου νόμου ὀνομάζομεν κρίσιν, οἷον εὐστυχίᾳ καὶ ἀγωνιώδη τινὰ κατὰστασιν αὐτοῦ. Ἰδίᾳ ἡ ἀγωνία καθίσταται αἰσθητοτέρα ὅταν ἀπὸ τῆς ἀκμῆς παλινδρομοῦμεν, ἐκμηδενίζομένης τῆς δράσεως, τῆς ἀγάπης καὶ συμπάθειας, διότι τότε ἐμφανίζεται τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ ἡ κεκτημένη δύναμις τοῦ λόγου καὶ τῆς νοήσεως χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ταχύτεραν καὶ τραγικωτέραν πτώσιν. Ἡ ἐν τῷ μεταξύ ἐκδιωχθεῖσα φύσις ἐπανέρ-

χεται καλπάζουσα. Ἄς λάβωμεν ὑπ' ὄψει ἐκ τῶν περιόδων τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, τὴν τοῦ τελευταίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, καθ' ὅσον αὕτη εὐρίσκεται καὶ ὑπὸ τὸ πλεότερον τῆς ἱστορίας φῶς. Ἀνεξαρτήτως τοῦ πόθεν ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἢ περίοδος αὕτη, προήχθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἢ ἀνθρωπίνῃ κοινωνία. Ἡ ἐμφάνισις τῶν σοφιστῶν ἢ μᾶλλον ἢ ἐξοικειώσις τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰς ἠθικὰς αὐτῶν ἀρχάς, σημαίνει ὅτι ἐκουράσθη ἢ προοιῶσα κοινωνία, ἥρχισε νὰ μαραίνεται ἢ καρδιά καὶ αἱ ἀξιώσεις αὐτῆς καὶ ἡ δραστηκότης αὐτῆς, ἡ δὲ διανόησις, ἡ ὁποία τόσον συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀκμὴν, ἤρξατο νὰ γίνεται ὄργανον τῆς ἀδικίας καὶ ἀσυμπαθείας, αὕτη αὕτη μειομένη συγχρόνως ἕως οὗ παραδῶσιν τὰ σκῆπτρα εἰς τὰς ὑλικωτέρας σωματικὰς δυνάμεις καὶ ἐμφανισθῇ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν χριστιανικῶν χρόνων, τὸ οἰκτρὸν θέμα, ὀλίγοι μὲν ἀνθρώποι νὰ θεωρῶνται ἐλεύθεροι καὶ κύριοι, τὸ δὲ πλεῖστον τῶν ἀνθρώπων, νὰ εἶναι δούλοι αὐτῶν, ἔμψυχα κτήματα αὐτῶν. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ φράσις ἣν θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἑτεοκλέους ὁ Εὐριπίδης «οὐτ' ὁμοιον οὐδὲν οὐτ' ἴσον βροτοῖς πλὴν ὀνομάσαι» καὶ πάλιν «εἴπερ ἀδικεῖν χρή τυραννίδος περί, κάλλιστον ἀδικεῖν, τᾶλλα δ' εὐσεβεῖν χρεῖν». Εἰκόνα τῆς φθορᾶς τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, παρέχει ὁ Ἀριστοφάνης τελείαν εἰς τὰ ἔργα του. Αἱ ἀνωτερότητες ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὡχρίων ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ ἄφινον στάδιον δράσεως εἰς κατωτέρας καὶ φυσικωτέρας ὁρμάς. Ἡ προηγμένη διανόησις κατ' ἀρχὰς διεφώτιζε τὸν κατήφορον καὶ ἐν τέλει ἐδημιουργεῖ τὴν ἀπορίαν περὶ τοῦ πρακτοῦ καὶ τὴν ἀγωνίαν τῆς ἀπελπισίας, ἀποσβεννυμένη καὶ αὕτη ὀλίγον κατ' ὀλίγον μέχρι οὗ ἐπεκράτησεν ἡ πλήρης ἀποκτήνωσις δηλαδή ἡ κατάστασις τῆς ἀπεριορίστου δραστηκότητος τοῦ βιολογικοῦ νόμου τῆς ἐπιβιώσεως διὰ τῶν σωματικῶν δυνάμεων. Οὕτω ἔσχομεν κατὰ τὰ τελευταῖα πρὸ Χριστοῦ ἔτη τὴν μεγαλειτέραν ἀπόστασιν μεταξὺ πλουσίου καὶ πτωχοῦ, ὑγιоῦς καὶ ἀσθενοῦς, ἰσχυροῦ καὶ ἀδυνάτου, σοφοῦ καὶ ἀγραμμάτου, ἐλευθέρου καὶ δούλου.

Ἦλθον αἱ χριστιανικαὶ ἰδέαι, ὑπέστησαν τὴν ὁφρὺν τοῦ πλουσίου, τοῦ ὑγιоῦς, τοῦ ἰσχυροῦ, τοῦ σοφοῦ καὶ τοῦ ἐλευθέρου καὶ ἀνεπτέρωσαν τὰς ἐλπίδας τοῦ πτωχοῦ, τοῦ ἀσθενοῦς, τοῦ ἀδυνάτου, τοῦ ἀγραμμάτου, τοῦ δούλου. Αἱ ἰσοροπημέναι χριστιανικαὶ ἰδέαι ἐπανεκατέστησαν τὴν λογικὴν καὶ τὴν καρδίαν εἰς τὰς μετὰ τὸν ἀνθρώπων σχέσεις καὶ εἰς τὸν ἰσχυρὸν ἐνεπότησαν αἰσθημάτων ἀνθρωπινὰ καὶ διὰ τοῦ ἀδυνάτου οὗ κατήρξαντο ἔχθρας, ἀλλὰ μεθοδικῶς πραγματικῆς καὶ ὁρηγορίας, ἀνακουφίσεως καὶ ἀνυψώσεως. Καὶ προέλαβον τὴν τελεία διάλυσιν τῆς κοινωνίας καὶ ἀνέπτυξαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸν νεώτερον μεγαλειώδη ἑλληνοχριστιανικὸν πολιτισμόν.

Τί ἄραγε συνέβη; Ἐπανάληψις τοῦ πρὸ δύο χιλιάδων πεντακοσίων ἐτῶν φαινομένου. Ἐκουράσθη ἡ ἀνθρωπότης. Αἱ ἀνασταλτικαὶ κατὰ τοῦ ἐν λόγῳ φυσικοῦ νόμου δυνάμεις ἡμβλύνθησαν ἢ χρειώθησαν, ἐμαράνθησαν καὶ εἶναι ἀνίκανοι νὰ ἐμποδίσουν τὴν τραχεῖαν ἐκδήλωσιν τῆς φύσεως. Αὕτη ἐκδιωχθεῖσα ἐπανέρχεται καλπάζουσα ἵνα ἐξαγριώσῃ τοὺς ἀνθρώπους, ἵνα διαλύσῃ τὴν κοινωνίαν, ἵνα θέσῃ τέρμα εἰς τὴν περίοδον τοῦ διακεκοιμμένου ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ ἐνστικτώδης νόμος τῆς ἐπιβιώσεως τοῦ ἰσχυροτέρου, εὐρίσκεται ἐν πλήρει δράσει εἰς ὅλας τὰς ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς καὶ εὐρίσκεται εἰς τὸ στάδιον καθ' ὃ τὴν δυνάμιν του ὁ νόμος οὗτος, στήριζει εἰς τὴν διάνοιαν, ἡ ὁποία μορφήν ἔχουσα εὐγενοῦς, ὡς τις ἐπαίσχυντος προδότης τῆς ἀποστολῆς τῆς, ἐφευρίσκει καὶ εἰσηγείται τὰ δαιμονιώδη μέσα τῆς παλινδρομήσεως, τοῦ κατακυλίσματος τῆς ἀνθρωπότητος πρὸς τὴν ἐξαγρίωσιν. Ἡ ἐποχὴ τῆς τοιαύτης δράσεως τῆς διανοήσεως ἀποτελεῖ τὴν κρίσιν. Κρίσις δὲν θὰ ὑπάρχῃ ὅταν λήξῃ ἡ νεκρώζουσα ἀγωνία, θὰ ὑπάρχουν ἐρείπια, ἀφ' ὧν καὶ πάλιν θὰ γεννηθῇ καὶ προσάχθῃ εἰς ἕτερος πολιτισμός. Σήμερον ὑπάρχει ἡ κρίσις, ἡ ἀνισορροπία, ἡ τραγικὴ ἀγωνία τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας.

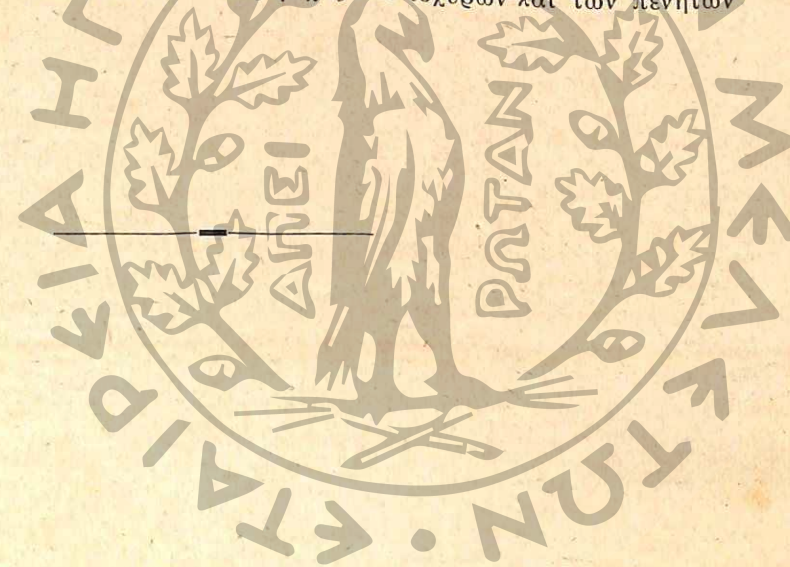
Τὰ περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς πρὸς πᾶσαν ἀνωτερότητα περιεκόπησαν, αἱ καθαρῶς πνευματικαὶ καὶ ἠθικαὶ πτήσεις εἶναι ἀδύνατοι. Ἐπικρατοῦσιν οἱ τραχεῖς

καὶ ἄτεγκτοι ὑπολογισμοί, οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ ἐξεκένωσαν τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ἀπὸ τὰς εὐγενεῖς τῆς τάσεως, ἀγωνίζονται νὰ ἐξαντλήσουν καὶ τὴν ὑλικὴν ζωὴν συσσωρεύοντες τὴν ἀπαραίτητον δι' αὐτὴν καὶ πᾶσαν ἀνωτερότητα ἐργασίαν καὶ δημιουργικότητα εἰς ὀλίγους ἰσχυροὺς καὶ ἐξασφαλίζοντες δι' αὐτοὺς τὴν ἐπιβίωσιν εἰς βάρος τῆς ὁλότητος. Ἐκδήλωσις τοῦ γεροντικοῦ καμάτου ἢ μαρασμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ἐπικράτησις τῶν θειτικῶν ἐπιστημῶν. εἰς βάρος τῆς πραγματικῆς φιλοσοφίας, διὰ τῶν ὁποίων ποικίλλαι ἐφευρέσεις, ἐκδηλοῦσιν αἱ μονομερῆ καὶ κατωτέραν προσπάθειαν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, περιώρισαν τὸν κύκλον τῶν ἐργαζομένων εἰς ἐλαχίστους ἐν τῷ κόσμῳ. Ἡ πλειονότης ἐὰν ἐκοῦσα ἄτης ἐπιχειρηματικότητος τῶν, δὲν δύναται νὰ ἐργάζεται καὶ ἂν ἐργάζεται ἀκόμη, ἡ ἀξία τῆς ἐργασίας αὐτῆς βαίνει πρὸς τὴν ἐκμηδένισιν. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐλάχιστοι οἱ χρησιμοποιοῦμενοι διὰ τὴν κατασκευὴν καὶ κίνησιν τῶν τεραστίων μηχανῶν ἢ τὴν συντήρησιν τοῦ πολυπλόκου μηχανισμοῦ τῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι προωρισμένοι νὰ συμπνιγῶσιν.

Καὶ οὕτω ἡρῶνθη πολὺ ἡ ἀπόστασις καὶ πάλιν μετὰ πλουσίου καὶ πτωχοῦ, ὑγιоῦς καὶ ἀσθενοῦς, ἰσχυροῦ καὶ ἀδυνάτου σοφοῦ καὶ ἀγραμμάτου, κυρίου καὶ δούλου. Χρειάζονται πανίσχυρα τηλεσκόπια διὰ νὰ διακρίνουν οἱ μὲν τοὺς δέ. Αὕτη εἶναι ἡ κρίσις, ἣν διατρέχομεν. Οὐ-

σιαστικῶς εἶναι ἡ ἐπανακτηθεῖσα δραστηκότης τοῦ βιολογικοῦ νόμου τῆς ἐπιβιώσεως τοῦ ἰσχυροτέρου καὶ τῆς ἐξασθενήσεως καὶ ἐξαλείψεως τοῦ ἀσθενεστεροῦ. Αὐτὸ εἶναι τὸ περίλαμπρον ἀποτέλεσμα τοῦ ὑμνηθέντος ὕλισμου. Ἡ κοινωνία νὰ παρουσιάζεται ἀνισόρροπος ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς, ἀγωνιώσα διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν πενίαν καὶ πεφοβισμένη καὶ δειλὴ ἀποστρέφουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τὸ σκοτεινὸν μέλλον.

Πρέπει ἡ ἀνθρωπότης μοιρολατρικῶς νὰ ἀναμείνῃ τὴν τελικὴν τῆς καταστροφῆς, τὴν διάλυσιν τῆς κοινωνίας, τὴν ἐξαγρίωσιν τῆς; Ἀναμφισβητήτως ὄχι. Ἀλλὰ, πόσον πλανῶνται οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς εἰς τὴν ἐξέυρεσιν τῶν μέσων; πόσον πλανῶνται ἐπὶ τῶν προϊόντων καὶ τῶν καρπῶν τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτῶν ἀμερίμως ἐπικαθήμενοι; πόσον θαυμάσιον εἶναι τὸ παράδειγμα τοῦ Κροίσου; πόσον περιπλανημένην ἱκανοποίησιν αἰσθάνονται οἱ τεράστια ἐργοστάσια ἐν Ρωσσίᾳ κατασκευάζοντες; Χρειάζεται, νὰ εἴπωμεν ἄνευ ἐλιγμών, διὰ μὲν τὴν συγκράτησιν τῆς ὑλικῆς ζωῆς ἡ ἐρρυθμὸς περιστολὴ τῶν μηχανικῶν μέσων, οὕτως ὥστε οἱ ἀνθρώποι οἱ ἐν κοινωνίᾳ ἀλλήλων ζῶντες νὰ ἐξυπηρετῶσιν ἀλλήλους, ἔστω καὶ ἂν οὕτω, θὰ ἐμειώνητο, ὡς θὰ ἐλέγομεν ἐν τῇ συγχρόνῳ φρασεολογίᾳ, τὸ ἐπίπεδον τῆς ζωῆς, διὰ δὲ τὴν συγκράτησιν καὶ τὴν ἀναβίωσιν τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ διὰ παντὸς τρόπον διοχέτευσις τῶν χριστιανικῶν ἰδεῶν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἰσχυρῶν καὶ τῶν πενήτων.

ΚΤΙΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΟΠΩΝΥΜΙΑΙ ΤΩΝ ΦΡΑΓΚΩΝ ΚΑΙ ΕΝΕΤΩΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. Σ. ΓΑΛΑΤΗ

Συνταγματάρχου τοῦ πυροβολικοῦ ἐ. ἄ.

Ὁ περιοδεύων τὰ ὄρη καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἑλλάδος πρὸς Ν. τῆς Θεσσαλίας, ὡς καὶ τὰς πέριξ αὐτῆς νήσους περηνγητῆς, συναντᾷ, ἀνὰ πᾶν βῆμα, λείψανα κτισμάτων, μαρτυροῦντα τὴν ἐκεῖ ποτε ὀχυρὰν ἐγκατάστασιν ἀνθρώπων.

Εἰς τὴν θέαν τῶν, πολλάκις ἐπαρκῶς συντηρουμένων ἀκόμη, τοιούτων λειψάνων, ἡ φαντασία αὐτοῦ μεταφέρεται μοιραίως, εἰς τὴν παρωχημένην ἐκείνην ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἤκμαζεν ἐν αὐτοῖς ἡ ζωὴ καὶ κίνησις καὶ ἐξεκρίνοντο πᾶσαι ἐκεῖναι αἱ πέριξ τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν πλεκόμεναι περιπέτειαι καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν ἀπορρέουσαι εὐτυχίαι καὶ δυστυχίαι, τὰ δράματα καὶ αἱ τραγωδίαί, ἡ δόξα καὶ ἡ πολυτέλειά, ὅλα τὰ μεγάλα ἀνθρώπινα πάθη καὶ συναισθήματα, τὰ ὁποῖα σήμερον ἐξηφανίσθησαν καὶ ἐχάθησαν, καὶ μόνον ὀλίγοι λίθοι, πού καὶ πού φέροντες ἔχνη τοῦ κοιναίματος ἐκείνου, πού ἔφερρεν ἄλλοτε τὰς πολυτέλειαις διακοσμήσεις, ὑπενθυμίζουν ὅτι, εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην, ὑπῆρξε μία ὁλόκληρος ἐποχὴ.

Ἀλλὰ καὶ ὁ μᾶλλον ἐπιτόλαιος παρατηρητής, θὰ διακρίνῃ ἀμέσως μίαν μεγάλην διαφορὰν, ἡ ὁποία χωρίζει σαφέστατα τὰ πλήθη ταῦτα τῶν λειψάνων, εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, ἐντελῶς διαφορετικὰς. Θὰ ἴδῃ, δηλ. ἐδῶ μὲν μεγαλοπρεπεῖς συνθέσεις ἐξ ἐπιβλητικῶν μαρμαρίνων κυβελίδων, ἢ καὶ ἄλλων τοπικῶν ὕλικῶν, κεκοσμημένας δι' εὐγράμμων κινῶν, εἰς ρυθμὸν καλλιτεχνικόν, εὐχαριν, ἀλλὰ καὶ σοβαρόν μεταξὺ τῶν ὁποίων βασιλεύει τόσον σεμνὴς, καθήμενος ἐπὶ τοῦ βραχέως θρόνου τῆς Ἀκροπόλεως, ὁ Ναὸς τῆς Παρθένου. Στρέφον ὁμοῦ πρὸς ἄλλας κατευθύνσεις τοὺς ὀφθαλμοὺς του, θὰ ἴδῃ πάλιν τοιχοδομήν, πλησιάζουσιν πο-

λὺ περισσότερον πρὸς τὴν σημερινήν, ἐμφανίζουσιν λείψανα τειχῶν, θόλων, πυργῶν, γραφικῶν μὲν καὶ πολλάκις ἐπιβλητικῶν, ἀλλὰ στερουμένων τῆς καλλιτεχνίας, τῆς εὐρυθμίας καὶ λεπτῆς ἐκείνων χάριτος, καὶ ὧν τὰ ἐρείπια ὁμοιάζουν πρὸς σωροὺς λίθων, καὶ μόνον εἰς τὰ σημεῖα εἰς τὰ ὁποῖα διατηροῦσι τὸ ἀρχικὸν αὐτῶν σχῆμα δύναται τις νὰ διακρίνῃ ἢ ν' ἀναπαραστήσῃ τὴν ἀρχαίαν διάταξιν.

Ἀλλ' ἄς ἀφήσωμεν τὰ αἰωνόβια μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος νὰ θεωρῶνται ἀταράχως, ἐκ τοῦ ὕψους αὐτῶν, τὴν ἐξέλιξιν τῶν παρὰ τοὺς πόδας αὐτῶν διαδραματιζομένων γεγονότων, καὶ ἄς στρέψωμεν τὴν προσοχὴν μας εἰς τὰ λείψανα τῶν ἔργων, τῶν μᾶλλον ἀπὸ τοὺς Ὀλυμπίους θεοὺς ἀπομεμακρυσμένων ἀνθρώπων. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, εἶχον ν' ἀντιπαλαίσουν κατὰ περισσοτέρων, μᾶλλον εὐκινήτων καὶ κάλλιον ἐξωπλισμένων ἐχθρῶν. Δὲν εἶχον τὸν καιρόν, οὐδὲ τὸ ἀπαιτούμενον πλῆθος τῶν δούλων, διὰ νὰ κατασκευάζωσι Κυκλώπεια τείχη, ἢ τὰ ἔργα τῶν Αἰγυπτίων ἢ Ἀσσυρίων.

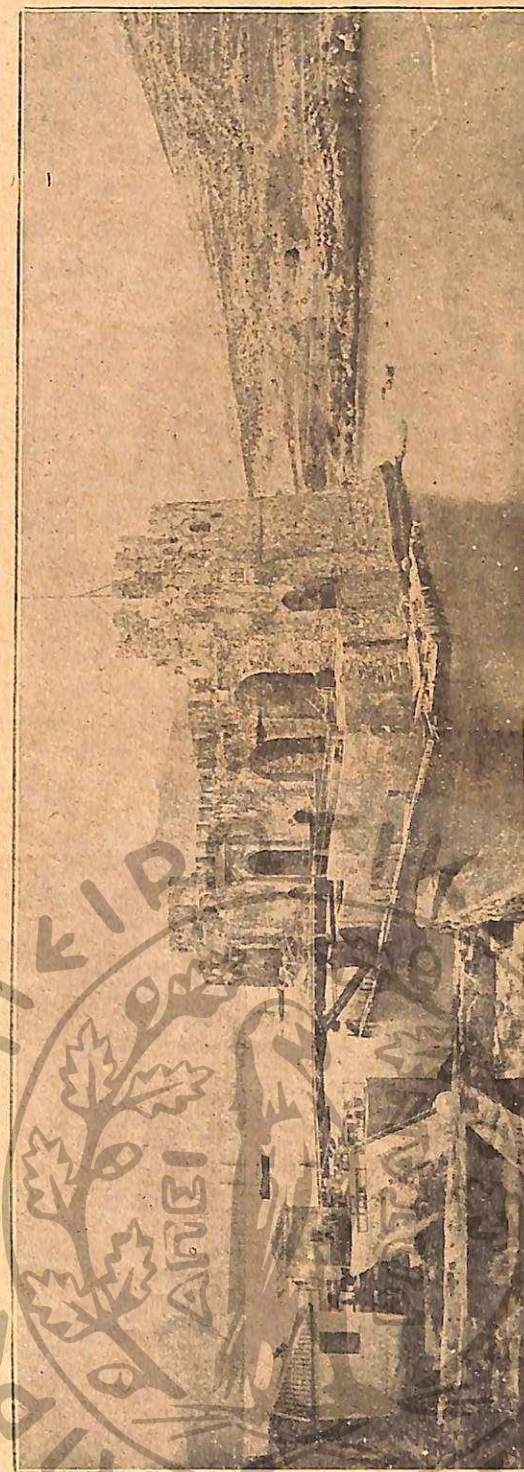
Οὐδὲ καὶ λόγος ὑπῆρχε πρὸς τοῦτο, ἐφ' ὅσον ὁ σκοπὸς τοῦ κτίζοντος ἦτο ἀπλὴ ὑπεράσπισις τῆς ἑαυτοῦ οἰκογενείας καὶ τῶν προσκειμένων αὐτῷ προσώπων καὶ ὑπηρεσιῶν οὐχὶ ἡ ἐντὸς ὀχυρωμένων χώρων, συγκέντρωσις μεγαλοπρεπῶν μνημείων, ἀνθρωπίνης τέχνης καὶ θείας λατρείας.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι μετὰ πολλοὺς αἰῶνας ἀπὸ τῆς εἰς τὸ Βυζάντιον ἐγκαταστάσεως τῶν Ῥωμαίων Kaisάρων καὶ τοῦ δι' ἀπογραφῆσεως ἐξελληνισμοῦ τῶν μεταξὺ Αἰγαίου καὶ Ἰονίου πελάγους χωρῶν, αἱ χῶραι αὗται ὑπέστησαν ἀναριθμήτους ἐπιδρομὰς λαῶν, ποικιλλόντων μεταξὺ ἀπολύτου βαρβαρότητος καὶ σχετικοῦ πολιτισ-

μοῦ. Ἐκ τούτων, ἔχνη διαβάσεως, σωζόμενα μέχρι σήμερον, ἀφῆκαν οἱ Φράγκοι καὶ οἱ Ἑνετοί.

Ὁ διάφορος σκοπὸς τῆς ὑπὸ τούτων καταλήψεως τῶν Ἑλληνικῶν ἐδαφῶν, ἐγένετο αἰτία νὰ ἐκλεγῶσιν ἀναλόγως καὶ διάφορα σημεῖα πρὸς ἐγκατάστασιν καὶ ὑποστήριξιν τῆς κατοχῆς τῶν. Καὶ ὁ σκοπὸς τῶν μὲν πρώτων ἦτο, ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς χώρας διὰ τῆς δημιουργίας κρατιδίων, ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν Φράγκων ἱπποτῶν, πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς αἰτομικῆς ἐκάστου αὐτῶν φιλοδοξίας. Ἀντιθέτως δὲ ὁ σκοπὸς τῶν Ἑνετῶν, ὡς κράτος ἐνεργούντων, ἦτο ἡ κατάληψις λιμένων ἢ ναυτικῶν περιοχῶν, ὅπως δημιουργηθῶσι ἐμπορικαὶ βάσεις καὶ σταθμοὶ καὶ ἡ ἐξασφάλισις αὐτῶν ἐναντίον τῶν παντοειδῶν ἐνοχλήσεων καὶ τῆς πειρατείας, ὡς καὶ ἡ διὰ τῆς ἐπιβολῆς τῆς ἰσχύος, ἐπιτυχία ἐμπορικῶν προνομίων καὶ εὐκολιῶν, διὰ συμβάσεων, αἱ ὁποῖαι ἐφθασαν μέχρι τελείας ἀπαλλαγῆς πρὸς τὸν κυρίαρχον, δι' ἐπισήμου συμφωνίας, ἐπικειμένης τῆς εἰσβολῆς τῶν Τούρκων, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Ἀυτοκρατορίας, ἐναντι παραχωρήσεως μικροῦ ἀριθμοῦ γαλερῶν.

Οὕτω οἱ Φράγκοι πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ τῶν, κατέλαβον, ἐφαρμόζοντες τὸ καὶ ἐν τῇ πατρίδι τῶν ἰσχυρὸν τότε φεουδαλικὸν σύστημα, τὰς μᾶλλον ἀπροσίτους κορυφὰς καὶ τὰς σπουδαιότερας διαβάσεις, ἐφ' ὧν ἔκτισαν τοὺς τόσον γνωστοὺς Φραγκικοὺς λεγομένους πύργους. Ἐντὸς αὐτῶν συνεκέντρωσαν τὰς οἰκογενείας καὶ τὰς αὐλὰς τῶν. Συνήθροισαν δὲ περὶ αὐτοὺς, τοὺς πιστοὺς

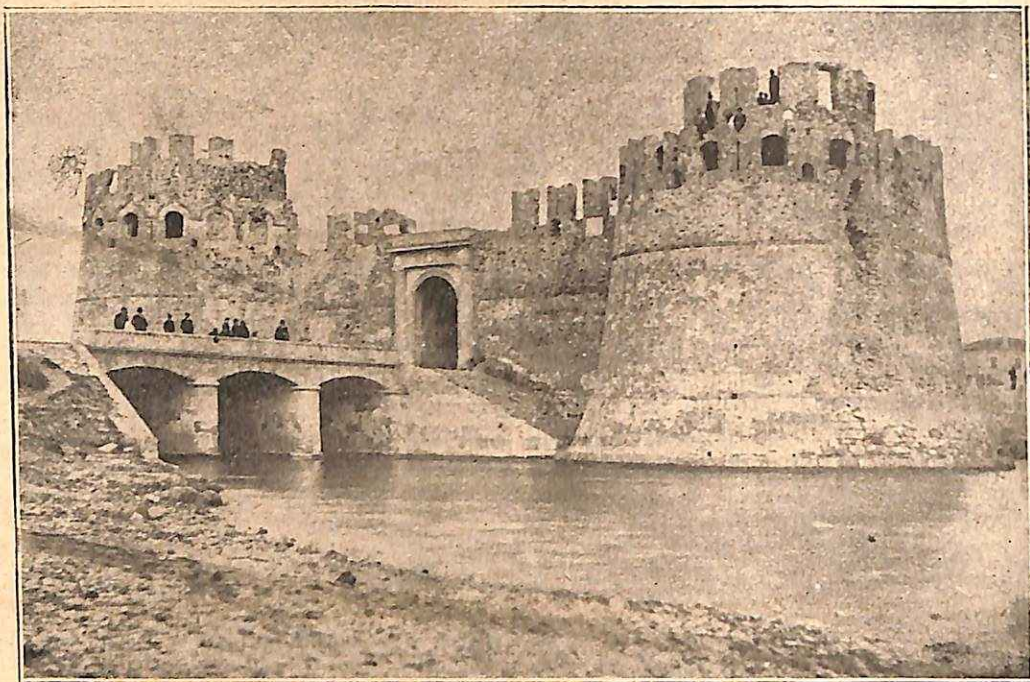
Ἀπομνημονεύματα τοῦ κατὰ τὸν πύργον τῆς Χαλκίδος, πρὸς τὴν κατεδαφισμένην, ἀπὸ τῆς Β. πλευρᾶς

αὐτῶν ὑπηρετάς καὶ στρατιώτας, οἵτινες καὶ κατέφευγον ἐντὸς τῶν πύργων ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως.

Τὸ ὀχυρωτικὸν σύστημα εἶναι ἀπλοῦν, καὶ σύγκειται ἐκ τῆς τάφρου καὶ τοῦ τείχους, τοῦ ὁποῖου ὑπέρκεινται ἐπάλξεις, ἐνισχυομένου ὑπὸ πύργων, κατὰ διαστή

γάλου Κύρη τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Παλατίου Κόμητος τῆς Κεφαλληνίας, μέχρι τοῦ μικροτέρου βαρῶνου, ὅλοι εἶχον τὸν πύργον τῶν καὶ τὴν αὐλὴν ἰων.

Καὶ οἱ πύργοι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλεσαν, ὥς εἶπον, εἶδος πρωτευουσῶν μεμονωμένων κρατιδίων, ἐξειλίχθησαν σὺν

Ἄλλη ἄποψις τοῦ κάστρου τῆς Χαλκίδος ἀπὸ τῆς Δ αὐτοῦ πλευρᾶς

ματα ἐκτισμένων καὶ φερόντων σχισμὰς διὰ τὴν βολήν, αἱ ὁποῖαι ἐξειλίχθησαν εἰς τὰς γνωστὰς τυφεκήθρας Ὑπὲρ τὴν τάφρον ὑπῆρχεν ἡ αἰρετὴ λεγομένη γέφυρα.

Ταῦτα πάντα περιέβαλλον τὸν πυρῆνα. ἦτοι τὸν κυρίως πύργον.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ δχύρωσις ἐκείνη, ἡ ἐκ πρώτης ὄψεως λίαν δύσκαμπτος, προσηρμόζετο, ἐν τούτοις, εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἐδάφους, ἰδίως ὥς πρὸς τὴν τάφρον ἡ ὁποία, ἔνεκα τῆς συνήθως ἐκλεγομένης, ἐπὶ ἀποκρήμνων βράχων, τοποθεσίας, παρελείπετο πολλάκις ἐντελῶς, διατηρουμένη μόνον εἰς τὸ πρὸ τῆς εἰσόδου ἔδαφος προσπελάσεως

Ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀχαΐας, τοῦ Με-

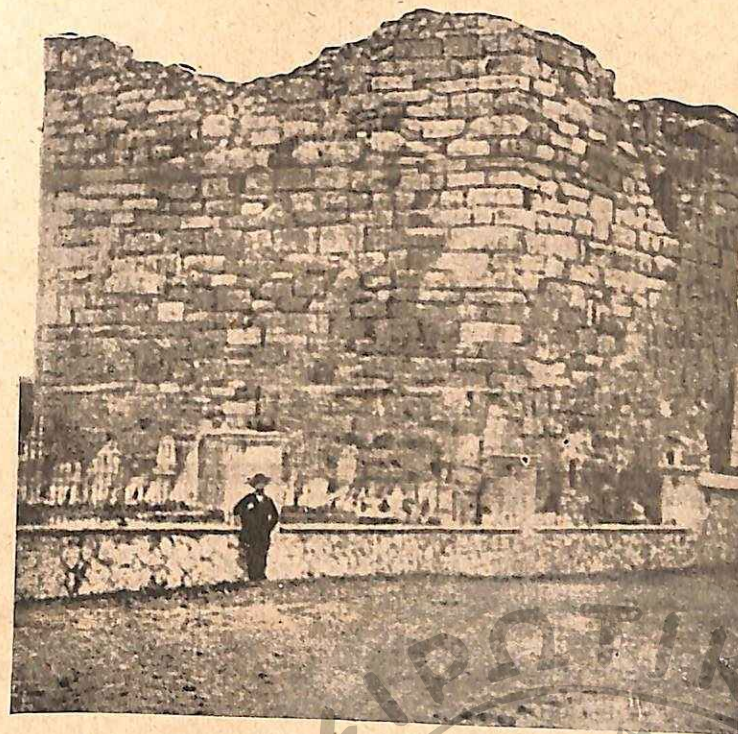
τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου καὶ ἀναλόγως τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν ὑπὸ τὰς ὁποίας εὐρέθησαν, οἱ μὲν εἰς ἀκμαζούσας πόλεις, ὧν ὥς πυρὴν ἡ ἀκρόπολις ἐχρησίμευαν οὗτοι, οἱ δὲ διατηρήθησαν ὥς μεμονωμένα φρούρια, ἐγκαταλειφθέντα κατόπιν καὶ ὧν ἡ ἀνάμνησις ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἐπιτοπίους θρύλους. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν οὕτω ἐξελιχθέντων ἀκόμη πλείστοι ἠρημώθησαν καὶ ἀφῆκαν ἐλάχιστα εἰρεῖπια, τῶν ὁποίων ἐχρειάσθη ἡ μελέτη εἰδικῶν ἱστορικῶν ὅπως ἐξακριβωθῇ ἡ ἀπωλεσθεῖσα ταυτότης τῶν.

Εἰς τὸν ἀπροετοίμαστον ταξιδιώτην, τὸν περιερχόμενον τὴν Πελοπόννησον, αἶφνης, τὴν ἄλλοτε ἡγεμονίαν τῆς Ἀχαΐ-

ας, οὐδὲν προσπίπτει εἰς τὴν ἄμεσον ἀντίληψιν αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον νὰ προδίδῃ ὅτι δὲν διατρέχει χώραν ἀπὸ παλαιότητος ἐποχῆς ἀμεταβλήτως ἑλληνικὴν. Καὶ ἐν τούτοις, ἐὰν εὐρεθῇ κατὰ σύμπτωσιν συνοδοιπόρος τις γνωρίζων βαθύτερον τὸν

κληρῶ ἔτη Ἀπὸ ἀποστάσεως πολλῶν χιλιομέτρων βλέπει κανεῖς τὰ εἰρεῖπια αὐτοῦ, ἐπὶ στρογγυλοῦ λόφου, μεταξὺ τῶν ὁποίων σώζονται, ἡ μεγάλη στοὰ καὶ ἡ περιφημος εἰρκτή.

Ὀλίγον νοτιώτερον τοῦ κέντρου τῆς

Ὁ πύργος Σανταμέρη ἐν Θήβαις

τόπον, θὰ ὑποδείξῃ εἰς αὐτόν, κατεχόμενον πρὸς Ν. ἐκ Πατρῶν, δεξιόθεν τῆς σημερινῆς γραμμῆς, τὴν περιώνυμον δημοδορικὴν γραμμὴν, τὴν περὶ τὴν ὁποίαν Γλαρέντζαν, τὸν σπουδαιότερον μεσαιωνικὸν λιμένα τῆς Πελοποννήσου, τὴν ἐν θυμίζουσιν τὸ φραγκικὸν ὄνομα Clarence, ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ἄλλοτε λιμένος τοῦ Ἀγ. Ζαχαρίου, καὶ τὸ περίφημον αὐτῆς φρούριον τοῦ Χλουμουτιίου (Clermont), ὅπου τὸ νομισματοκοπεῖον τῶν τορνεσίων(*) καὶ τὸ ὁποῖον ἐκτίζετο ἐπὶ τρία ὁλό-

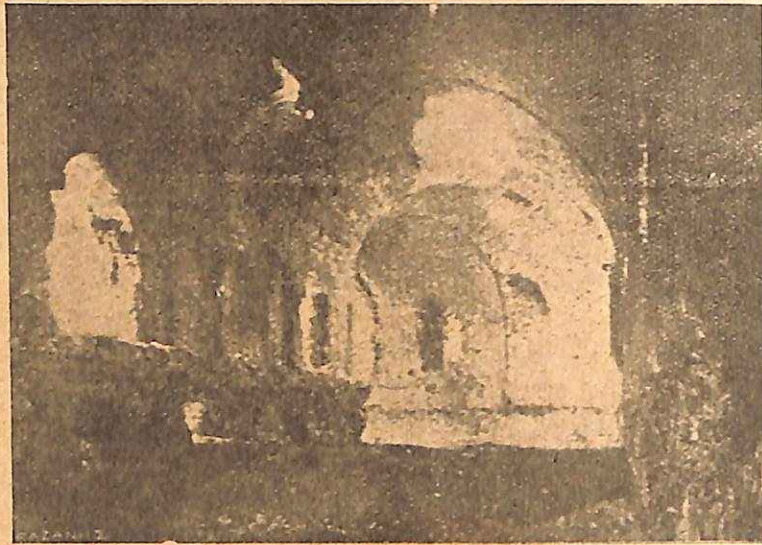
Πελοποννήσου καὶ παρὰ τὴν Μεγαλόπολιν, συναντῶμεν, ὅπως συνήθως ἐπὶ λόφου, τὸ ὑπὸ τοῦ Valaincourt de Mons κτισθὲν κάστρον, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα παρεφθάσθη εἰς Βελίγαστην.

Ἐξαιρετικὴν σημασίαν ἔχει δι' ἡμᾶς, τὸ πλεῖστον τῆς ἀρχαίας Σπάρτης καὶ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ταυγέτου, περίφημον φρούριον τοῦ Μυστροῦ, περὶ τοῦ ὁποῖου τόσα τελευταίως ἐγράφησαν καὶ τὸ ὁποῖον μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ κτίσαντος αὐτοῦ, ἐπὶ ἐν εἶδει μυζήθρας λόφου, ὥς λέρουσι, Γοδοφρείδου Βιλλαρδουίνου, διεκόσμησαν καὶ ἐπεξέτειναν καὶ ἐπλούτησαν οἱ Ἕλληνες Δεσπότες, ἐγκαταστήσαντες

(*) Φραγκικῶν νομισμάτων τῆς ἐποχῆς ὀνομαζομένων «Torinois» ἐκ τῆς γαλλικῆς πόλεως Tours.

ἐκεῖ τὴν πρωτεύουσάν των καὶ τοῦ ὁποίου τόσα ὥραϊα λείψανα διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. (**)

Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου, καὶ ἄλλα δύο φρούρια ἐκτίσεν ὁ ἡγεμὼν οὗτος τῆς Ἀχαΐας, τὸ κάστρον τῆς Μαΐνης παρὰ τὸ Ταΐναρον, τὸ ὁποῖον ἔδωκε τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς ὅλην τὴν ἐπαρχίαν τῆς σημερινῆς Μάνης καὶ τοῦ ὁποίου ἀρκετὰ ἐρείπια σώζονται,

Βόρειος πλευρὰ τῆς εἰρκτῆς τοῦ κάστρου Χλουμουτσίου

καὶ τὸ φρούριον Beaufort τὸ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κληθὲν Λεῦκτρον, πλησίον τῆς θέσεως Κινστερνάϊς, ἐν τῇ αὐτῇ χερσονήσῳ.

Τότε ἐκτίσθη καὶ παρὰ τὸ Γύθειον κάστρον, καλούμενον σήμερον Πασσαβᾶ (Pas se Avant).

Ἀλλὰ καὶ πλὴν τῶν ὑπ' αὐτῶν κτισθέντων πύργων καὶ φρουρίων, οἱ Φράγκοι μετωνόμασαν, κατὰ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν καταληφθέντα ἑλληνικὰ τοιαῦτα, ἅτινα ἐνίσχυσαν ἢ ὁπωσδήποτε ἐτροποποίησαν πρὸς χοῆσιν των. Διὰ τοῦτο συναντῶμεν, τὴν εἰς Antreville μεταβληθεῖσαν Ἀνδραβίδα χρηματίσασαν ὡς

πρωτεύουσαν τῆς ἡγεμονίας, ὅπου τὸ διασωθὲν τμήμα τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγ. Σοφίας προδίδει τὸν γοτθικὸν αὐτῆς ὄνυμόν, τὸ εἰς La Clisière μεταβληθὲν Βλίσιοι καὶ τὴν La Crémontie μεταβληθεῖσαν Λακεδαιμονίαν, τὴν δευτέραν ταύτην πρωτεύουσαν τῶν Γάλλων ἡγεμόνων τῆς Ἀχαΐας.

Ἐὰν ἤδη διέλθωμεν τὸν Ἰσθμὸν τῆς

Κορίνθου καὶ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ ποτὲ Δουκάτιον ἢ Μέγα Κυρᾶτον τῶν Ἀθηνῶν, ὡς καὶ εἰς τὰ βορειότερα καὶ βορειοδυτικὰ τμήματα, θὰ συναντήσωμεν πρὸ πάντων, λείψανα τροποποιηθέντων καὶ ἐνισχυθέντων ὑπὸ τῶν Φράγκων κτιρίων, ὡς τὴν παρὰ τὰς Ἀθήνας, Sèthines τότε καλουμένης, γραφικὴν μονὴν τοῦ Δαφνίου, τὴν παραδοθεῖσαν εἰς Βουργουνδοὺς μοναχοὺς καὶ χρησιμεύσαν ὡς αἰώνιον ἀναπαυτήριον τοῦ τελευταίου Δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν Ὁθωνος, καὶ τῆς ὁποίας σώζονται σήμερον ὁ ναὸς καὶ μέρος τοῦ ὀχυροῦ περιβόλου, ὑπὸ τὸ ὄνομα Dalphino.

Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ἀνήκει καὶ τὸ κάστρον τῶν Θηβῶν, ὅπου σώζεται πύργος, ἀκόμη λεγόμενος τοῦ Σανταμέρη (Saint-Omer), τῆς Βοδονίτσης (σήμερον

Παλαιόκαστρον) ἐν Βοιωτίᾳ παρὰ τὰς Θερμοπύλας, καὶ τὸ κάστρον τῶν Σαλῶνων.

Τὰ πλεῖστα τῶν οὕτω ἰδρυθέντων πύργων καὶ φρουρίων ἦσαν ἔδραι βαρυνεῶν, αἱ ὁποῖαι ὅμως διηροῦντο καὶ αὐταὶ εἰς μικρότερα τιμάρια, ἔχοντα μικροτέρας σημασίας πύργους ἔξ οὗ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀπανταχοῦ ἐρειπίων.

Ἄλλ' οὐ μόνον εἰς τούτους καὶ εἰς τὰς ἔξ αὐτῶν προελθούσας πόλεις, διετερήθησαν παρεφθαρμένα, τὰ φραγκικὰ ἢ τὰ ἐκφραγκισθέντα καὶ πάλιν ἐξελληνισθέντα ὀνόματα, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάμνησις καθαρώς γαλλικῶν ὀνομάτων σώζεται εἰς τινὰς ἐξ πωνυμίας, π.χ. ἐν Β. Πελοποννήσῳ, τὸ χωρίον Κερπινὴ φέρει ἃ κόμη τὸ ὄνομα τῆς γαλ-

λικῆς οἰκογενείας τῶν De Gharpigny, ὁ λιμὴν τῆς Λιβαδόστρας, εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Εὐβοίας παραλία τῆς Ἀταλάντης, εἶνε παραφθορὰ τῆς ἐκφράσεως Rive d' Ostre, ὁ λόφος Πεντεσκούφια, πρὸς Ν. τοῦ Ἀκροκορίνθου, ἐν Πελοποννήσῳ, δὲν εἶνε τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ γαλλικὸν ὄνομα Montesquiou ὅπως ὁ βράχος τῆς Τρεμουίλλας φέρει ἀκόμη τὸ ὄνομα τῶν La Trémouille.

Καὶ ταῦτα ἐν γενικαῖς γραμμαῖς περὶ τῶν φραγκικῶν λειψάνων. Ἄλλως ἐντελῶς καὶ μᾶλλον πρακτικῶς, ἐσκέπτετο ἡ πολυπράγμων Βενετία. Ἐκείνη διὰ δια-

φόρων ὑποσχέσεων, στηριζομένη φυσικὰ ἐπὶ τῆς δυνάμεώς της, κατῳρῶνε νὰ θέτῃ πόδα ἐπὶ τῶν κυριωτέρων κέντρων ἐμπορίου, βαθυμὲν νὰ ἐνισχύῃ αὐτὰ καὶ νὰ τὰ καθιστᾷ βάσεις περαιτέρω ἐξαπλώσεως.

Τοιουτοτρόπως περιήλθον διαδοχικῶς εἰς τὴν κυριαρχίαν της, τὰ ἀνατολικά καὶ δυτικά παράλια τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ αἱ κυριώτεροι νῆσοι. Κατέλαβεν τὴν Εὐβοίαν, τὸν Ἄλμυρον, τὴν Νικόπολιν, τὴν Ναύπακτον, τὴν Μονεμβασίαν, τὴν Κρήτην, τὴν Μεθώνην, τὴν Κορώνην. . . . καὶ μᾶς ἐκληροδότησεν αὐτὰς τόσον ἐνισχυμένας καὶ τόσον ὀχυράς, ὥστε νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ὡς βάσεις ἀμύνης ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα, καὶ τῶν ὁποίων θαυμάζομεν ἀκόμη, σχεδὸν δολόκληρα ἱστάμενα, τὸ Κίστρον τῆς Μεθώνης, τὰ φρού-

Ὁ νοτιοδυτικὸς τῶν παρὰ τὰ Φύλλα πύργων

ρια τοῦ Ναυπλίου τοῦ ὁποίου τὰ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ τὸ ΒΔ. τμήματα κατεδαφίσθησαν τελευταίως, τὸ ὡραῖον φρούριον τῆς Χαλκίδος, τοῦ ὁποίου ἐπίσης τὰ κυριώτερα πρὸς τὸν πορθμὸν τμήματα, μόλις πρὸ δολίγων ἐτῶν κατεδαφίσθησαν διὰ τὴν ἀνεγερθῶσι στρατώνες, καὶ ἐντὸς τῶν ὁποίων εὐρέθησαν, πλὴν ἄλλων σφαίραι πυροβόλων ἐκ μαρμάρου.

Ταῦτα ἐν ὀλίγοις τὰ διάφορα εἶδη τῶν ἐγκατεσπαρμένων ἐπὶ τοῦ ἑδάφους τῆς Πατρίδος μας λειψάνων μιᾶς ἐποχῆς διαρκεσάσης περὶ τοὺς τρεῖς αἰῶνας καὶ ἡττις ἀφῆκε, οὐ μόνον ἐδαφικὰ ἔχνη τῆς διαβάσεως αὐτῆς, ἀλλ' ἐπηρέασε καὶ τὰ ἥθη καὶ ἔθνη, καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν κατοίκων.

(**) Ἐνταῦθα ἐστέρφη τῇ 6 Ἰανουαρίου 1449, ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος.

ΤΟ ΟΡΟΠΕΔΙΟΝ ΤΩΝ ΛΙΜΝΩΝ ΤΗΣ Β.Δ. ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

[Μεταφέρομεν ἐνταῦθα κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτοῦ μέρος ἓνα παλαιὸν δημοσίευμα τῆς Ἑλληνικῆς Γεωγραφικῆς Ἑταιρίας, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἄλλοτε ἐπιθεωρητὴς τῆς Ἀλβείας ἐν τῷ Ὑπουργείῳ Ἑθνικῆς Οἰκονομίας καὶ ἤδη καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης κ. Γ. Δ. Ἀθανασόπουλος περιγράφει τὸ Ὀροπέδιον τῶν λιμνῶν τῆς Βορειοδυτικῆς Μακεδονίας. Εἶναι τόσον ἐνδιαφέρουσα ἡ περιγραφή τῆς τοῦ λιμναίου αὐτοῦ συγκροτήματος τῆς Βορείου Ἑλλάδος, ὥστε πρέπει νὰ προκαλέσῃ τὴν προσοχὴν ὧν ὅσων ἀγαποῦν νὰ ἀπολαμβάνουν τὴν χαρὰν τῆς φύσεως καὶ νὰ μελετοῦν τὸν φυσικὸν πλοῦτον. Σημ. Συντ.]

Ἀριστέρα τῆς Φλωρίνης καὶ περίε αὐτῆς ἐκτείνεται μία γωνία Ἑλβετίας, τὴν ὁποίαν ἕως τώρα δὲν φαίνεται νὰ ἐσκέφθῃ σοβαρῶς κανεὶς. Καὶ ὅμως ἡ γραφικὴ αὐτὴ γωνία, ἐγκλείει ἀναμφισβητήτως ἐν μέγα μέρος τῶν καλλιτέρων ἐλπίδων τοῦ μέλλοντος, ἐν μέγα μέρος τῆς παραγωγικῆς Ἑλλάδος, τῆς ἤδη εἰρηνικῆς Ἑλλάδος. Τὰ ἄφθονα ρεῖθρα, ἡ δαφυλὴ βλάστησις, αἱ ὠραῖαι λίμναι τῆς τὰ ἀνεξερεύνητα εἰσέτι χῶματά τῆς, τὸ διαλαλοῦν συνεχῶς. Αἱ μεγάλοι ἀγέλαι τῶν βοῶν αἱ ὁποῖαι κατακλύζουσι τὸ ἐσπέρας τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως ἐπανερχόμεναι ἐκ τῶν ἀγρῶν δίδουσιν εἰς αὐτὴν ἓνα χαρακτήρα πλούτου πραγματικοῦ τὸν ὁποῖον εἰς ἐλάχιστα σημεῖα τῆς Π. Ἑλλάδος δύνασθαι νὰ ἴδῃ.

ΕΘΙΜΑ

Περίεργα καὶ ἐντελῶς ἀναχρονιστικὰ εἶναι τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου, ἐντύπωσιν δὲ προξενεῖ κυρίως ἡ μεγίστη κατὰ πτωσις εἰς ἣν εὐρίσκεται ἡ γυνή, ἥτις ὑπολογίζεται, οὔτε ὀλίγον οὔτε πολύ, μεταξὺ τῶν ἐργατικῶν ζώων, δι' ὃ καὶ μεταξὺ τῶν σλαυϊκῶν ἐκεῖ πληθυσμῶν ἡ γυνὴ ἀγοράζεται πρὸς γάμον ὑπὸ τοῦ ἀνδρός, εἰς τρόπον ὥστε πατὴρ τεσσάρων ἢ πέντε θυγατέρων θεωρεῖται πλούσιος. Συνήθως ἡ τιμὴ τῆς γυναικὸς ἐξαορτᾶται οὐχὶ ἐκ τῆς ὠραιότητος ἀλλὰ ἐκ τῆς ἐργατικότητος αὐτῆς. Οὕτω συμβαίνει ὥστε γυνὴ ὠραία ἀγοράζεται εἰς γάμον ἀντὶ ποσοῦ εὐτελεστέρου ἄλλης ὀλιγώτερον ὠραίας, ἀλλὰ πλέον ἐργατικῆς καὶ στιβαρᾶς. Τὴν ἡμέραν ἡ σύ-

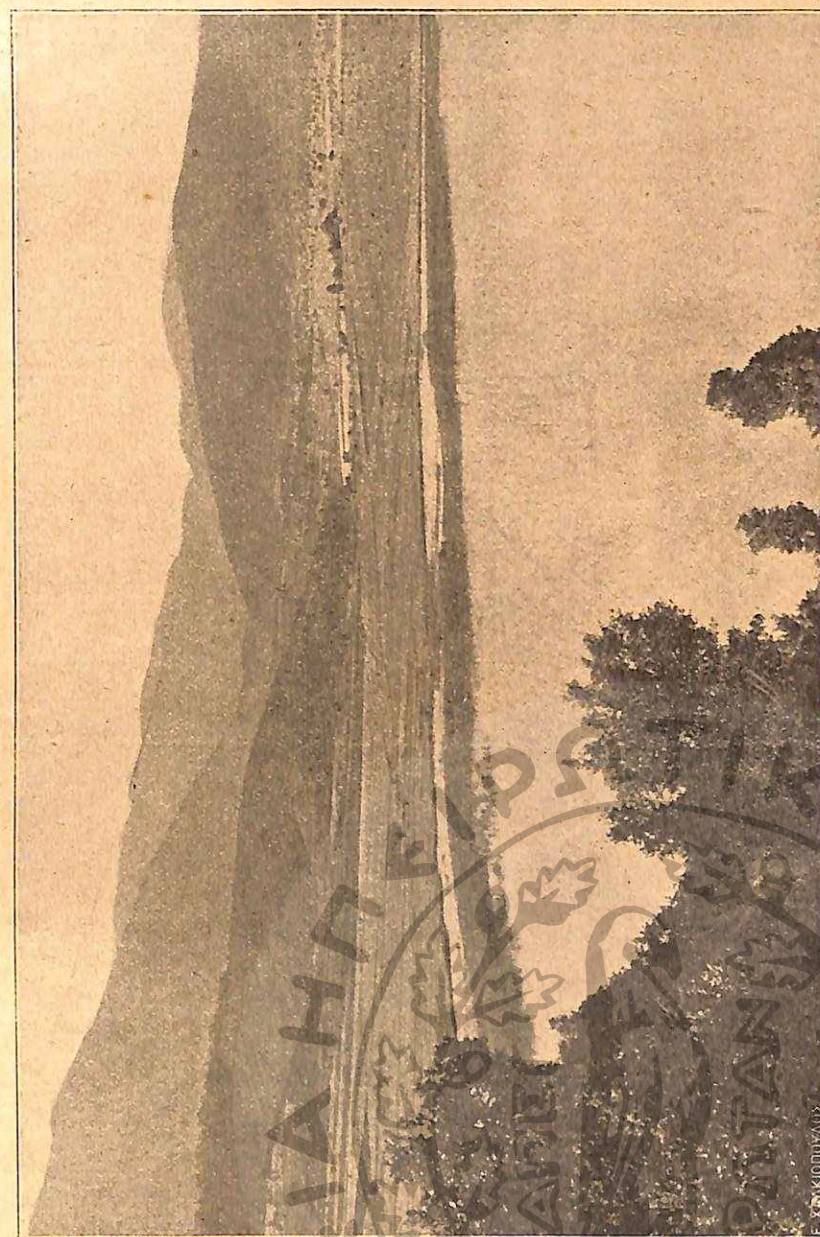
ζυγος θὰ ἐργασθῇ εἰς τὸν ἀγρὸν καὶ τὸ ἐσπέρας θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ χωρίον μετὰ τὴν ῥάχιν φορτωμένην ξύλα. Τὸ βάρος τοῦ φορτίου τὸ ὁποῖον δύναται νὰ μεταφέρῃ, κανονίζει τὴν ἀξίαν τῆς γυναικὸς. Διηγούνται ἐπίσης, ὅτι ἔτερον στοιχεῖον ἐκτιμητικὸν εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν καθ' ἃς παραμένει καταναγκαστικῶς ἄεργος μετὰ τὸν τοκετόν. Ἀμιλλῶνται ποία ν' ἀρχίσῃ ἐργαζομένη ἀνωρίτερον, πίπτουσαι πολλάκις θύματα τῆς τοιαύτης ἀμύλης.

ΑΛΙΕΥΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ

Ἄλλ' ἂν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἡ γωνία αὕτη παρουσιάζῃ ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον, εἶναι αὐτόχρονον μοναδικὸν τὸ ἐνδιαφέρον ὁποῖον παρουσιάζει ἀπὸ ἀλιευτικῆς ἀπόψεως καὶ δὴ τοιαύτης ἐσωτερικῶν ὑδάτων. Εἰς τὴν Π. Ἑλλάδα τὴν μαστιζομένην, ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπὸ ἐλλείψεως ὑδάτων, εἶναι δύσκολον νὰ φαντασθῇ τις ἀληθῶς μεγάλην ἀλιευτικὴν ἐκμετάλλευσιν ἐσωτερικῶν τοιούτων, ὥς τοῦτο ἔγινεν εἰς τὴν Ἑλβετίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἰταλίαν. Ποταμοί, ὥς τὸ πολὺ στερεοῦντες κατὰ τὸ θέρος, τενάγῃ ἄθλια ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καὶ τινες βαλταδεῖς λίμναι, ἀντιπροσωπεύουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας τὸ μέγα ποσὸν τῶν ὑδάτων μετὰ τὸ ὁποῖον ἠνυπόθη ἡ Κεντρικὴ Εὐρώπη.

ΛΙΜΝΑΙΟΝ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ

Τὴν ἔλλειψιν ὅμως ταύτην θεραπεύουσι πλουσίως, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, τὰ λιμναῖα συγκροτήματα τῆς Μακεδονίας.

Ἡ λίμνη τῆς Πρόσπας, ἐπιφανείας 300 τετραγ. χιλιομέτρων. Εἶναι ἡ σημαντικωτέρα λίμνη τῆς Μακεδονίας, τὸ δὲ βάθος τῆς ὑπερβαίνει τὰ 50 μέτρα.

Τὸ Β.Δ. ἰδίως Μακεδονίας αποτελούμενον ἐκ τῶν ἐξόχων λιμνῶν τῆς Πρέσπας Μικρᾶς καὶ Μεγάλης (τιμήματος), τῆς Ὁρεστιάδος (Καστορίας), Ροῦδνικ, Ζάζαρη, Πετέρσκο, καὶ Ὁστρόβου, εἶναι ὑπὸ πᾶσαν ἐποψὴν ἀξιόλογον.

Ἡ Μεγάλη Πρέσπα καὶ ἡ τοῦ Ὁστρόβου, ἀμφότεραι λίμναι χαρακτηρὸς ὅλως ἀλπινικοῦ διακρινόμεναι ἐκ τῆς μεγάλης τῶν ἐκτάσεως, τοῦ μεγάλου βάθους, τοῦ ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ὑψηλοῦ, τῆς ἐλλείψεως καλαμώνων καὶ βαλτωδῶν παρυφῶν, τῆς δροσερότητος τῶν ὑδάτων, εἶναι, καθ' ὅσον τουλάχιστον γνωρίζομεν, αἱ μόναι ἐν Ἑλλάδι ἀλπινικαί, οὕτως εἰπεῖν, προσिताί λίμναι, καθότι δυνατόν νὰ ὑπάρχωσι καὶ ἄλλαι μικραὶ εἰς ὑψηλὰ ὄροπέδια ἀπρόσιτοι ὡς π.χ. ὑπάρχει μία, κατὰ πληροφορίας πάντοτε, ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ χωρίζοντος τὴν μεγάλην Πρέσπαν ἀπὸ τῆς Ἀχρίδος, τῆς ὄντως μεγαλοπρεποῦς ταύτης λίμνης, τῆς λίμνης τῆς παρουνισαζούσης βάθος πλέον τῶν 250 μ. τῆς λίμνης τῆς ἐκτρεφούσης θαυμασίως πέστορφας. Τῆς δὲ Μικρᾶς ἐν τμήμα ἀφῆθη εἰς τοὺς Ἀλβανούς, εἰς τρόπον ὥστε ἂν ἀποβλέψωμεν εἰς ἀμφοτέρας τὰς Πρέσπας (Μεγάλην καὶ Μικράν) δυνάμεθα νὰ ἀποκαλέσωμεν τὸ σύμπλεγμα τῆς Πρέσπας, Λίμνην τῶν τριῶν Κρατῶν (Ἑλλάδος, Σερβίας, Ἀλβανίας).

Λίμναι ὡς αἱ τῆς Ἀχρίδος, τῆς Μεγάλης Πρέσπας, τοῦ Ὁστρόβου, δύνανται νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰς λίμνας τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης ἂν οὐχὶ τὰς μεγίστας (Γενεύης κ.λ.π.) πάντως ὅμως πρὸς τὰς δευτερευούσας αὐτῶν (Κόμο, Γκάρντα, Ματζόρε κ.λ.π.).

Αἱ ἕτεραι λίμναι τοῦ συγκροτήματος, ἂν καὶ ἀρκετὰ ὑψηλαί, ἐν τούτοις μετέχουσι καὶ τῶν χαρακτηρῶν χαμηλῶν λιμνῶν παρουσιάζουσαι καλαμοσκεπεῖς παρυφᾶς καθιστώσας αὐτὰς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτον βαλτωδεις. Κατ' ἐξοχὴν τοιαύτη εἶναι ἡ τοῦ Ροῦδνικ, ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρονσα καὶ ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς ἀπόψεως ὡς ἐγκλείουσα, κατὰ τὸν θρύλον, λείψανα ἐκ λειψάνης πόλεως, ἐκτεινομένη πρὸς Α. ὑπὸ βάλτου συνεχοῦς καὶ ἐκτεταμένου, τὸν ὁποῖον ἐπηύξησε κατ' ἐκτασιν ἡ ὑπὸ τῶν Γάλλων κατασκευασθεῖσα διώρυξ ἥτις ἐ-

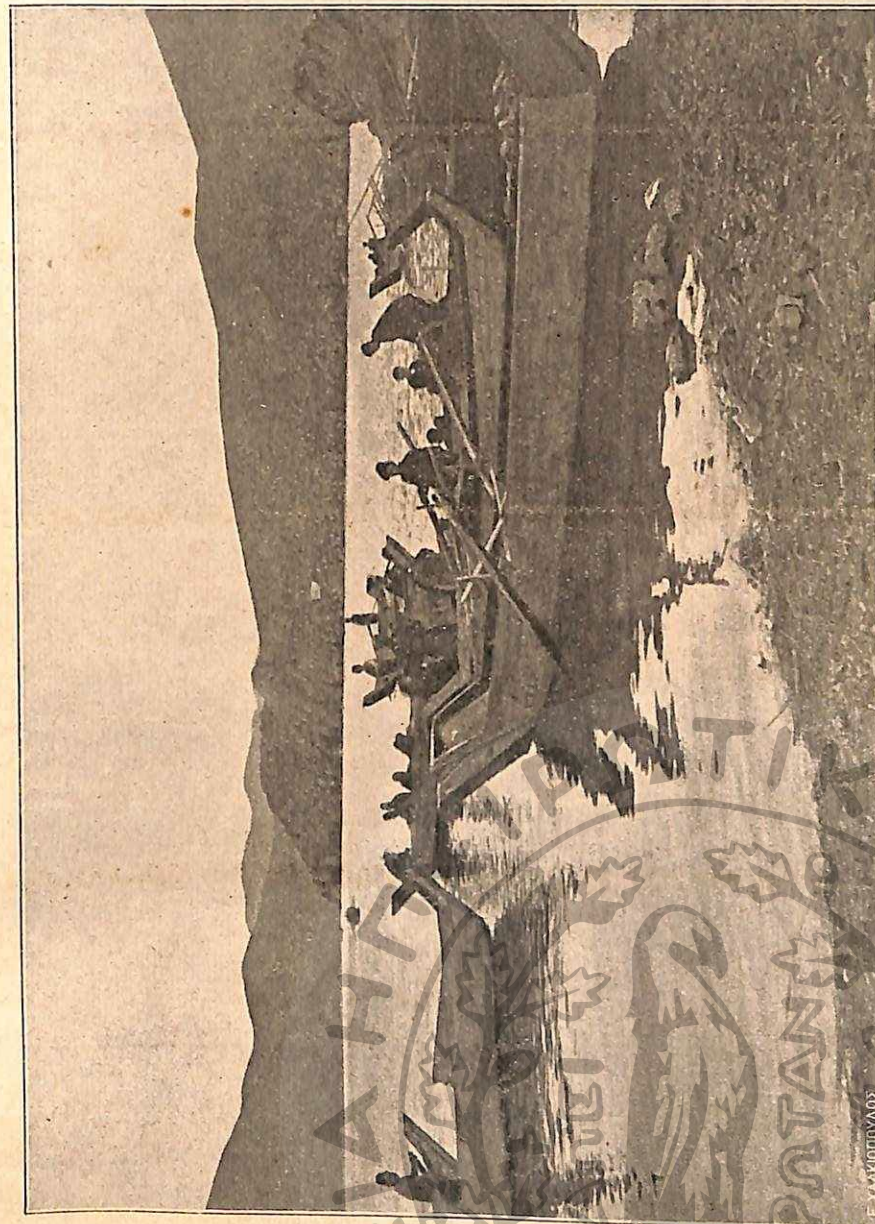
νώνει νῦν τὴν Ροῦδνικ μὲ τὴν Πετέρσκο (Σόροβιτς) καὶ συνεπῶς τὴν τοῦ Ὁστρόβου μεθ' ἧς ἡ Πετέρσκο συγκοινωνεῖ ὑπογίως διὰ καταβοθρῶν.

ΤΟΠΕΙΑ

Τὰ περικαλλῆ τοπεῖα τὰ ὁποῖα περιθέουσι τὰς λίμνας, κυρίως τὴν Μεγάλην Πρέσπαν, εἶναι ὄντως θαυμάσια ἀλλὰ ἐλλείπει συγκοινωνίας δυσπρόσιτα καὶ ὅλως ἀνεκμετάλλευτα. Ἐκ τῶν λιμνῶν γνωστότερα ἀναμφιβόλως εἶναι ἡ περικαλλὴς λίμνη τῆς Καστορίας, τῆς ὁποίας ὅμως αἱ φημισμέναι καλλοναὶ δὲν δύνανται νὰ παραβληθῶσι κἂν πρὸς τὰς ἀγρίας ἀληθῶς ὡραιότητος τοποθεσίας τῶν ἐπὶ τῆς Πρέσπας παραμεθορίων χωρίων τοῦ Γέρμαν, τῆς Νοβίτσης, τοῦ Ρεχόβου καὶ τὰς ἄλλας γαληνιαίας τοιαύτης τῶν παρὰ τὴν Μικράν Πρέσπαν χωρίων τοῦ Ὁροβνικ, τοῦ Ραμίου, τοῦ Πόμπλι. Τὶ δὲ νὰ εἴπη τις διὰ τὰς μαγευτικὰς ἀπόψεις τῶν Πρεσπῶν τὰς ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Ζελόβου, 1300 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, καὶ τὰς ἐπὶ τῶν πηγῶν τοῦ Ἀλιάκμονος ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν σημείων τῆς Βίγλας καὶ τοῦ Πισοδερίου τοῦ μαγευτικοῦ αὐτοῦ ἀλπινικοῦ χωρίου; Ἡ ἀπὸ τῆς Βίγλας ἰδίως ἀποψὶς ἐξ ὕψους 1700 περίπου μέτρων, ἐπὶ τῶν κάτω ἀπλουμένων πηγῶν τοῦ Ἀλιάκμονος εἶναι ὠρισμένως μοναδική.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΙΜΝΩΝ

Ἀπὸ ἀλιευτικῆς ἀπόψεως καὶ ἰδίως τῆς οἰκονομικῆς τοιαύτης αἱ πλέον προσοδοφόροι εἶναι αἱ λίμναι αἱ οὐχὶ καλαισθητικῶς ὡραῖαι, ἀλλὰ ἰδίως αἱ βαλτωδεις καὶ ἀβαθεῖς, ἰδίᾳ διότι αἱ τελευταῖαι αὐταὶ ἀλιεύονται εὐκολώτερον. Κατ' ἀκολουθίαν, σήμερον οἰκονομικῶς ἀποδίδουσι πολὺ πλεόντερον αἱ λίμναι τῆς Καστορίας, τοῦ Ροῦδνικ, ἡ Ζάζαρη (Σαρή Γκιόλ) ἡ Πετέρσκο καὶ ἡ Μικρὰ Πρέσπα. Πολὺ δὲ ὀλιγώτερον λόγῳ τῶν ἀπροσίτων βαθῶν τῶν, ἡ Μεγάλη Πρέσπα καὶ ἡ τοῦ Ὁστρόβου. Εἰς τὰς δύο ὅμως τελευταίας ἀλιεύονται οἱ νοστιμώτεροι ἰχθεῖς, ὡραῖα καὶ μεγάλα γοιβάδια (κυπρίνοι) καὶ γουλιανοὶ (σίλουρι), ἐκτάκτου νοστιμότητος ἰδίως ὅταν εἶναι νωποί. Διότι ἐν μέγα ἐλότητι

Ἀλιεῖς εἰς τὴν λίμνην τῆς Καστορίας

μα τῶν ψαριῶν τοῦ γλυκέος ὕδατος εἶναι ἢ εὐκόλος ἀπόσυνθesis τῆς γλοιώδους οὐσίας τῆς ἐπιχριοῦσης τὰ λέπια, ἐκ τῆς ἐπαφῆς πρὸς τὸν ἀέρα, ἢ ἀποσυνθέσεως συνέπεια εἶναι ἢ κοινὴ ἰδέα περὶ μικροτέρας ποιότητος τῶν ἰχθύων τούτων ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς θαλασσίους. Τὸ ἀσθήρικτον ὅμως τῆς ἰδέας ταύτης μόνον οἱ γευθέντες νοσημάτων γριβαδίων ἢ ἄλλων ἰχθύων, παρ' αὐτὰς ταύτας τὰς λίμνας δύνανται νὰ μαρτυρήσωσιν.

Πᾶν ἄλλο ὅμως ἢ τακτικῆς ἐκμεταλλεύσεως τυγχάνουσιν αἱ ὥραιαι ἐκεῖναι λίμναι. Εἰς τὸ πλεῖστον αὐτῶν δὲν ὑπάρχουσι συστηματικοὶ ἄλιεις. Χωρικοὶ ἐκτελοῦσι διττὴν ἐκμετάλλευσιν. Ἀλιεύουσι τὸν χειμῶνα, τὸ δὲ θέρος μεταβαίνουν εἰς τὸν θερμασμὸν τῶν κτημάτων τῶν. Ἐπὶ τῆς Μεγάλης π.χ. Πρέσπας ἀν' ἐξαιρέση τις τὴν Νίβιτσαν κατοικουμένην ἀποκλειστικῶς ὑπὸ ἀλίεων, οὐδὲν ἄλλο χωρίον κατοικεῖται ὑπὸ τοιούτων.

ΠΛΩΤΑ ΜΕΣΑ

Ἡ ναυσιπλοία ἐντὸς τῶν λιμνῶν ἐνθυμίζει τὰς πιράγας τῶν ἀγρίων. Εἰς τὴν Μεγάλην Πρέσπαν εὐρίσκονται αἱ πλέον γραφικαὶ ἐξ αὐτῶν. Κορμοὶ δένδρων χονδροί, ἐσκαμμένοι εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ πλέον οὐ. Ἡ ἐμπειρία καὶ ἡ ἐπιδειξιότης τῶν ἀλίεων συμπληρῶναι τὰ λοιπά. Οἱ Νίβιτσιῶται ἰδίᾳ ἀντεπεξέρχονται μὲ τὰς ἀρχηγόνους αὐτὰς σχεδίας τῶν εἰς τὰς καιρικὰς μεταβολάς, τὰς πλέον δυσμενεῖς καὶ εἰς τὰ κύματα τῆς λίμνης τὰ πλέον μεγάλα. Ἰστίον ἄγνωστον, τὸ πηδάλιον ἀντικαθίσταται διὰ κόπης. Αἱ κῶπαι ἐνθυμίζουν τὰ ἀθύσματα τῶν παιδίων, τὸσον εἶναι μικραὶ καὶ πλατεῖαι εἰς τὸ ἄκρον.

Τὸ σπουδαιότερον εἶναι ὅτι πολλάκις ὁ κυβερνήτης διευθύνει τὸ πλῆρωμα (4-8 κωπηλάται καὶ εἰς πηδαλιούχος) καθημέρος σταυροπόδι εἰς τὸ δάπεδον τῆς σχεδίας ἀπὸ τὰ τοιχώματα τῆς ὁποίας δὲν ἐξέχει παρὰ μόνον ἢ κεφαλὴ του.

Εἰς τὴν λίμνην τῆς Καστορίας καὶ τοῦ Ὀστρούβου τὰ πράγματα εἶναι ἀνθρωπινότερα. Ὁραῖα καὶ καλοφτιαγμένα μονόξυλα ἀντικαθιστοῦν τὰς ἀρχηγόνους σχεδίας τῆς Πρέσπας.

ΑΚΤΑΙ

Ἡ φύσις τῶν ἀκτῶν εἰς τὰς ἀβαθεῖς λίμνας τοῦ συγκροτήματος δὲν παρουσιάζει τίποτε τὸ ἰδιαίτερον, οὐδὲν ὡς τὸ πολὺ γαιωδῶν. Εἰς τὴν τοῦ Ὀστρούβου ὅμως καὶ ἰδιαίτατα εἰς τὴν Μεγάλην Πρέσπαν (ἐλληνικὸν τμήμα) ὑπάρχουσιν ἀκταὶ βραχῶδεις ἐντελῶς ἀγρίας φύσεως. Ὑψοῦνται ὅλως καθέτως καὶ οὐαὶ εἰς τὸν ναυαγὸν τὸν ὁποῖον ἰσχυρὰ κύματα θέλουσι ῥίψη κατ' αὐτῶν. Εἶναι καταδικασμένος ἀπολύτως νὰ συντριβῇ εἰς τὰς ἀκανθώδεις καὶ σκληρὰς ἐξοχὰς τῶν βράχων, ἂν δὲν ἀποπνιγῇ ὑπὸ τῶν ἀληθῶς φοβερῶν συμβολῶν τῶν ἐπερχομένων καὶ ἀνακρουομένων κυμάτων, συμβολῶν τὰς ὁποίας μεταίως τις θ' ἀνεξήτει εἰς θαλασσίας ἀκτάς. Εἰς τὰς ἀποκρήμινους αὐτὰς παρυφὰς τῆς λίμνης παρατηρεῖ τις τὴν γραφικωτάτην συνήθειαν τὴν ὁποίαν ἀναφέρει καὶ ὁ Dofleix, ὡς συμβαίνουσιν ἐν Ἀχρίδι, εἰς τὸ περὶ Μακεδονίας σύγγραμμά του, τῆς ἀπεικονίσεως ἀγίων εἴτε ἐπὶ τοῦ βράχου, εἴτε ἐπὶ γεγλυμμένης κοιλότητος ἐν αὐτῷ. Ἐπίσης παρατηροῦνται μοναστήρια χωμένα εἰς τὸν κοπέντα βράχον, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται ἀπομενωμένα ἐντελῶς μεταξὺ βράχου καὶ ὕδατος ἀνευ οὐδεμιᾶς ἐτέρας συγκοινωνίας πλὴν τῆς διὰ λέμβου.

ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑ ΥΔΑΤΩΝ

Ἡ θερμοκρασία τῶν διαφόρων περὶ τὰς λίμνας πηγῶν, δὲν υπερβαίνει σήμερον (Ἰούνιος) τοὺς 12° Κ. Τῶν δὲ λιμνῶν θερμότερα εἶναι ἢ τῆς Καστορίας (22,0).

ΙΧΘΥΕΣ ΤΩΝ ΛΙΜΝΩΝ

Ἐπικρατοῦντες ἰχθύες τοῦ συγκροτήματος εἶναι τὸ γριβάδι καὶ ὁ γουλιανός, φημίζονται δὲ κυρίως οἱ προερχόμενοι ἐκ τῶν ἀσβεστωδῶν βράχων τῆς Πρέσπας καὶ τοῦ Ὀστρούβου. Γουλιανοὶ πελώριοι μέχρι καὶ ἐπέκεινα τῶν 100 ὀκάδων, συνήθως ὅμως 10-20 ὀκ. ἕκαστος, ἀσπαίροντες, κρεμασμένοι ἀπὸ τοῦ στόματος ἐκ κλάδων δένδρων εἶναι σύννηθες θέαμα εἰς τὰς ἀποβάθρας τῶν λιμνῶν.

Κατὰ δεύτερον λόγον ἔρχονται τὰ τσιρόνια (εἶδη λευκίσκων), ἐνθυμίζοντα τὰς σαρδέλλας καὶ παρασκευαζόμενα καὶ ἀποξηραμένα ὡς οἱ τσιροὶ εἰς μεγίστας πο-

σότητας ἐξαγομένας καὶ εἰς Ἀλβανίαν. Εἰς πολὺ μικρότερον ποσότητα ἀλιεύονται ἕτεροι ἰχθεῖς κατωτέρας πολὺ ποιότητος ὡς αἱ πλατύκαι-σαρδίνιοι, οἱ χρύσοι, (gobio) αἱ μαρέγγες (μυστακταί), τὰ συρτάρια (χονδροστόμοι), τὰ σκομπούτσια (φόξινοι) κλπ. Εἰς ἐλαχίστην δὲ ποσότητα ἀλιεύονται ἐν τῇ Πρέσπᾳ αἱ περιφημοὶ λένιτσαι. Ὑπὸ τὸ σλανικὸν τοῦτο ὄνομα θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ μαντεύσῃ κανεὶς ὅτι κρύπτονται αἱ περιφημοὶ πέστροφαι. Μοναδικὴ Ἑλληνικὴ λίμνη ὡς πρὸς τοῦτο. Ὁ ἔγγελος παρὰ τὰς βαλτώδεις ἐκτάσεις τοῦ Ροῦδνικ καὶ τῆς Μικρῆς Πρέσπας, εἶναι ὅλος ἄγνωστος. Εἰς τὴν λίμνην τοῦ Ὀστρούβου ἀπαντῶνται εἰς μεγάλην ποσότητα χρησιμοποιούμενοι διὰ δόλωμα μικρότατοι πλὴν περιεργότατοι ἰχθύες τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης οἱ Rhodeus.

Τὸ τοιοῦτον μάλιστα ἀποτελεῖ καὶ ἀξιόλογον ζωολογικὸν φαινόμενον, διότι μέχρι τοῦδε ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ζωολόγων ὅτι οὗτοι δὲν ἀπαντῶνται τόσον χαμηλά, περιοριζόμενοι μόνον εἰς τὴν καθ' αὐτὸ Κεντρικὴν Εὐρώπην. Εἶναι δὲ τὰ ἰχθύδια αὐτὰ μόλις 4-5 ἐκ. περιεργότατα λόγω περιέργου σωματικοῦ ἐξαρθήματος ἀπαντῶντος εἰς τὰ ἄρρενα ἐξ αὐτῶν.

ΑΛΙΕΥΤΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ

Τὰ συνήθη ἀλιευτικὰ μέσα ἔγκεινται εἰς δίκτυα ἀπλᾶ, καλαματὰ διατάξεως ὡς τὸ πολὺ, ἀπλῆς, ἄγγιστρα. Τελειότερον μέσον εἶναι οἱ γρύλοι (ὡς αἱ τράται) ἐργαζόμενοι εἰς τὰ ἀμμόδη σημεῖα τῆς παραλίας τῆς Μεγάλης Πρέσπας, τοῦ Ὀστρούβου, τῆς Καστορίας.

Εἰς τὴν τελευταίαν μάλιστα ταύτην, αἱ θέσεις αἱ κατάλληλοι πρὸς τράβηγμα ἀποτελοῦσι Τουρκικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα-ἰδιοκτησίας διατιθεμένας δι' ἐνοικιάσεων ὑπὸ τὸ ὄνομα Αὐγιάχια.

ΠΩΣ ΘΑ ΕΒΕΛΤΙΟΥΝΤΟ Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΛΙΜΝΩΝ

Καὶ ὅμως ἡ κατάστασις τῶν λιμνῶν θὰ ἠδύνατο νὰ βελτιωθῇ.

Πρωτίστως θὰ ἔδει ἵνα δι' ὑδραυλικῶν ἔργων ρυθμισθῇ κατὰ τὸ δυνατόν ἡ στάθμη τῶν λιμνῶν εἰς τρόπον, ὥστε αὐτὴ νὰ καταστῇ ὁπωσδήποτε σταθερὰ καὶ μὴ ὑ-

πόκειται εἰς μεγάλας ἀνυψώσεις καὶ καταπτώσεις, ὡς π.χ. συνέβη νῦν μὲ τὴν λίμνην τοῦ Ὀστρούβου ὑπερεξογκωθεῖσαν, ὅπου ἀλιευτικὴ ἐγκατάστασις μόνιμῶς πῶς εἶναι δυσχερὴς, λόγω τῶν ἀνυψώσεων τοῦ ὕδατος. Δύο ὁχετοὶ φυσικοὶ, θαυμάσιοι, ὑπάρχουσιν πρὸς τοῦτο. Ὁ Ἀλιάκμων καὶ αἱ ῥοαὶ τοῦ Βλαδόβου αἱ σχηματίζουσαι τοὺς καταρράκτας τῶν Βοδενῶν. Ὁ ὑποβιβασμὸς τῆς στάθμης λιμνῶν τινῶν ὡς π.χ. τῆς Καστορίας, θὰ ἠλάττωνε τὰς καλαμοσκεπεῖς ἐκτάσεις. Ἀπὸ βιολογικῆς ἀπόψεως ἢ ὅψις τῶν λιμνῶν εἶναι ἐπιδεκτικὴ μεγάλης μεταβολῆς. Οὕτω π.χ. εὐχερῶς θὰ ἠδύναντο νὰ ἐγκλιματισθῶσιν εἰς τὸ συγκρότημα ἰχθύες τῆς Ν Μακεδονίας ἀξιόλογοι ὡς π.χ. τὰ περκιά καὶ τὰ γλήνια (θίνκαι), ἰδίως ὅμως ὁ ἔγγελος, εἰς τὰς βαλτώδεις ἐξ αὐτῶν. Εἰς τὰς βαθυτέρας (Ὀστρούβου καὶ Πρέσπας) θὰ ἠδύνατο νὰ εἰσαχθῇ ἡ ἀμερικανικὴ πέστροφα καὶ ὁ κορέγονος, εἰς τὰς ἀβαθεστέρους τὸ βοήμιον γριβάδι. Ἡ διεξαγωγὴ τῶν ἐργασιῶν τούτων θὰ ἐγένετο ἀρκετὰ εὐχερῶς ὑπὸ ἰχθυοτροφικῆς ἐγκαταστάσεως ἐν Βοδενοῖς, κέντρον ἀξιολόγῳ ἀπὸ ἀπόψεως συγκοινωνίας καὶ ἀφθονίας καὶ ποιότητος ὕδατος (θερμοκρ. 18° Κ. ἐν Ἰουνίῳ).

ΥΨΟΜΕΤΡΑ

Ἡ ὑψηλότερα τῶν λιμνῶν τοῦ συγκροτήματος εἶναι ἡ Πρέσπα, ἔχουσα ὕψος 850-860 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θάλασσης. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς Μεγάλης ἀνέρχεται εἰς 600 περίπου τ. χιλιόμετρα, τὸ δὲ βάθος τῆς λίμνης λέγεται ἐξικινούμενον μέχρι καὶ πέραν τῶν 54 μέτρων. Ἐν τῇ λίμνῃ ὑπάρχουσιν καὶ δύο νησίδες βορειότερα τῶν ὁποίων (τοῦ Ἀγ. Πέτρου) χρησιμεύει ὡς σύνορον Ἑλλάδος καὶ Σερβίας. Σημαντικὸν ἀλιευτικὸν κέντρον ἐπ' αὐτῆς εἶναι ἡ Νίβιτσα, ἕτερα δὲ χωρία τὸ Ρέχοβον, Ρουσπέτσι, Κόοιτσα κλπ. Παρ' αὐτὴν ἐκτείνεται ἡ Μικρὰ Πρέσπα βαλτώδης εἰς ὕψος 850 μέτρων, ἐπιφανείας 100 τ. χιλιομέτρων καὶ βάθους ἀγνώστου πλὴν μικροῦ. Πρὸς τὸ βόρειον μέρος αὐτῆς κεῖται ἡ μαγευτικὴ νησίς Ἀχίλλειον (κ. Ἀῖλι).

Ἀλιευτικὸν ἐπ' αὐτῆς κέντρον ἡ Λάγγα,

ἔτερα δὲ χωρία τὸ Δρένοβον, τὸ Ὀροβνικ, Ράμπι, Στέρκοβον, Μέδοβον καὶ Γέρμαν.

Ἡ λίμνη τῆς Καστορίας παρουσιάζει ὑψόμετρον 600 περίπου μέτρων ἐπιφάνειαν 12 περίπου τετρ. χιλιομέτρων, βάθος 15 μέτρων με δύο ἁλιευτικά κέντρα: Τὴν Καστορίαν καὶ τὸ Μαύροβον. Ἡ τοῦ Ροῦδνικ, με βάλλον ἐκτεταμένον, παρουσιάζει ὕψος ὑπὲρ τὰ 600 μέτρα, ἐπιφάνειαν 4 τ. χιλιομέτρων βάθος μέχρι 15 μέτρων.

Παρ' αὐτὴν κεῖται ἡ μικρὴ λίμνη Σαριγκιολ. Ἡ ὠραία λίμνη τοῦ Ὀστρούβου ἔχει ὑψόμετρον 528 μέτρα καὶ ἐπιφάνειαν 200 περίπου τετρ. χιλιομέτρα, βάθος δὲ ὡς λέγεται, μέχρις 100 ὀργυίων. Τέλος ἡ Μικρὰ Πετέρσκο (Σόροβιτς) ὑπόκειται εἰς μεγάλας μεταβολὰς στάθμης, ἔχει ὕψος 574 μέτρα, ἐπιφάνειαν 6 περίπου τ. χιλιομέτρα καὶ βάθος μέχρις 7 ἕως 8 ὀργυίων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Γενικῶς τὸ σύμπλεγμα Ροῦδνικ - Πετέρσκο - Ὀστρούβου εὐρίσκεται εἰς συγκοινωνίαν, παρουσιάζον κλιμακωτὴν διάτα-

ταξιν, μετὰ τῶν καταρρακτωδῶν ὑδάτων τοῦ Βλαδόβου.

Ὑδραυλικῶς, λοιπόν, δύναται τις νὰ τὸ θεωρήσῃ ὡς ἓν κλιμακωτὸν σύστημα, ὀλικῆς διαφορᾶς ὕψους πλέον τῶν 150 μέτρων, ἐγκλείον μεγίστην δόσιν ἐνεργείας ἢ ὁποία δὲν παραμένει ἢ νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐπ' ἀγαθῇ τῆς Βιομηχανίας.

Τὸ Κράτος, ὅταν τῷ ἐπιτρέψωσιν αἱ περιστάσεις δέον νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν του πρὸς τὰς ἐγκαταλελειμμένας αὐτὰς γωνίας, τῶν ὁποίων ἡ ἐκπολίτισις δὲν εἶναι μόνον ἔργον πλουτοπαραγωγικὸν δι' αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἀποτελεῖ καὶ καθήκον φιλανθρωπίας πρὸς τοὺς ἀκοινωνήτους ἀκόμη ἐκείνους πληθυσμούς. Ἡ διάδοσις τῆς Παιδείας, ἡ ἀνάπτυξις τῆς συγκοινωνίας, ἡ ἀνύψωσις τῆς θέσεως τῆς γυναικὸς, θὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς ξενοφώνους αὐτοὺς πληθυσμοὺς ἀπὸ τῆς ἀγρίας ἐκμεταλλεύσεως ἣν ἐνασκοῦσιν ἐπ' αὐτῶν ὀλίγα ἄτομα, ὧν ἴσως τὸ μόνον προτέρημα εἶναι ὅτι γνωρίζουσι τὴν Ἑλληνικὴν καὶ γνωρίζουσι ν' ἀποτείνωνται ἐκάστοτε πρὸς τὴν ἀρμοδίαν δι' ἐκάστην ὑπόθεσιν Ἀρχήν.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ, Η ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΘΕΟΔ. ΚΑΒΟΓΙΑΝΝΗ

«Ὁ πόλεμος εἶναι τὸ τραγικὸν προσωπεῖον τῆς εἰρήνης, καὶ ἡ εἰρήνη τὸ ἱλαρὸν προσωπεῖον τοῦ πολέμου». Π. Δημητράκοπουλος

Εἰς τὰς ὀλίγας αὐτὰς λέξεις διαφαίνεται ἡ αἰωνία ἐναλλαγὴ τῆς γονίμου γαλήνης, μετὰ τὴν θεριστικὴν καταιγίδα. Θεωρεῖται δηλαδὴ ὡς θεμελιωδῶς ἀνεγνωρισμένη καὶ ὡς φυσικὴ, ἡ περιοδικότης τῶν πολεμικῶν ἐκρήξεων καὶ τῶν εἰρηνικῶν σπονδῶν, ἐκφραζομένη μετὰ τὴν διπρόσωπον φυσιογνωμίαν τῆς ἱλαρότητος καὶ τῆς φρίκης.

Ὁ Γάλλος βιολόγος Κεντόν, ὕμνητὴς τῆς πολεμικῆς ἐνεργείας, λίαν παραδόξως, ἀλλὰ θαρραλέως, δέχεται τὸν πόλεμον ὡς μίαν ἐκφρασιν ἀνωτέρου βιολογικοῦ νόμου, ἀπορρέοντος ἐκ τῶν μυστικῶν ἐκείνων πηγῶν τῆς ἀνθρωπίνης δημιουργίας πρὸς ἐπιλογὴν, καὶ ἐπικράτησιν τῆς ἰσχύος καὶ τῆς ἀνωτερότητος, γνωματεύων ὅτι ἡ πολεμικὴ ἐνέργεια ἀποτελεῖ ἰδιότητα τῶν ἀρρενωπῶν λαῶν.

Ἐπίσης ὁ Ἀντρέ Σουαρέζ, μὴ πιστεύων εἰς τὰ κηρύγματα τῶν Εἰρηνοφίλων, ἐν ᾧ θεωρεῖ τὴν συμπάθειαν τοῦ πολέμου λογικῶς ἀκατανόητον, λέγει ὅτι ὁ Πόλεμος δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν λογικὴν μόνον, ἢ τὴν θέλησιν τῶν ἀνθρώπων. Ἀποτελεῖ ζωτικὸν καὶ χημικὸν γεγονὸς καὶ ἐπομένως δὲν χωρεῖ συζήτησιν ἐντὸς ἠθικῶν ὀρίων. Κατ' αὐτόν, ὁ πόλεμος, ὡς μέσον ἐξελίξεως ὑπάρχει παντοῦ καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Πάντα ὅμως ταῦτα, ἐμφανιζόμενα εἰς θεωρητικὰς συζητήσεις, ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης τοῦ πολεμικοῦ φαινομένου, ἔνθα εὐκόλως βλαστάνουν αἱ τολμηρότεραι παραδοξολογίαι καὶ αἱ πλέον ἀπίθανοι γνῶμαι δὲν αἴρουν τὴν βασικὴν ἀλήθειαν, ὅτι αἱ ἔνοπλοι καὶ αἱ ματηραὶ συρράξεις τῶν λαῶν, εἶναι ἡ ἐκφραση καὶ ἐπονείδιστος κατάπτωσις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

Εἰς πᾶσαν προσπάθειαν, ὁ σκοπὸς ἀπο-

τελεῖ τὸ κίνητρον τῆς καταβαλλομένης ἐνεργείας. Εἴτε ἀτομικὴ αὕτη, εἴτε ὁμαδική, ἐμπνέεται ἀπὸ κάποιον σκοπὸν, ἐνσαρκώνοντα ἔμφυτον τάσιν πρὸς τὴν τελείωσιν τοῦ ἀνθρώπου—ἢ ὡς διακεκριμένης μονάδος ἐν τῷ συνόλῳ, ἢ ὡς ἐξηρημένου μέλους εὐρυτέρας συγκεκριμένης καὶ ὀργανωμένης ὁλότητος—ἐκδηλουμένην εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ Πολιτισμοῦ. Ὁ Πόλεμος, λαμβανόμενος ὡς δρᾶσις, εἶναι καὶ οὗτος μία προσπάθεια· προσπάθεια ὅμως ἐρυθρὰ ὡς τὸ αἷμα, καὶ παγερὰ ὡς ὁ θάνατος. Περιεχόμενον δὲν ἔχει. Εἶναι ἐστερημένος πάσης ἐσωτερικῆς πνοῆς, ἔχων μόνον ὡς θλιβερόν προσόν, τὸ ν' ἀποτελῇ τὴν τραγικωτέραν ἄρνησιν τῆς Ζωῆς. Ὡς ἰδέα; Ἀλλὰ εἶναι ἀνευλαβὴς ἡ σκέψις νὰ τεθῇ μετὰ τῶν σημαντικῶν ἰδεῶν καὶ ὁ Πόλεμος ὅστις μόνον εἶναι τὰ ἀλυσιτελέστερον καὶ ἔκνομον μέσον πρὸς ἐπιβολὴν Ἰδεῶν.

Παλαιότερον ὁ Πόλεμος, ἀπετέλει νόμιμον μέσον πρὸς λύσιν τῶν μετὰ τῶν Πολιτικῶν ἀναφωρομένων διαφορῶν. Ἦτο ἡ ἐποχή, καθ' ἣν τὸ Δίκαιον ὑπεχώρει προτροπὰν ἐνώπιον τῆς ἰταμῆς καὶ ὑπερφιάλου ἰσχύος, οἱ δὲ λαοὶ δὲν εἶχον φθάσει εἰς τὴν σύγχρονον ἀνάπτυξιν τῆς Πολιτικῆς ἀντιλήψεως καὶ τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων. Σήμερον ἡ διαιτησία, εἶναι τὸ κυριώτερον διπλωματικὸν μέσον τῆς ἀποτροπῆς τοῦ Πολέμου, καὶ ἡ τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου Ἐπιστήμη, δὲν δύναται νὰ δεχθῇ ὡς θεμιτόν, συνυποσχετικὸν διαιτησίας ἐπὶ ζητημάτων ἀφορώντων εἰς τὴν ὑπαρξιν, τὴν ἀνεξαρτησίαν, ἢ τὴν Ἐθνικὴν Πολιτείαν τινος ἀκεραιότητα. Ἀντίληψις περὶ λύσεως τῶν διεθνῶν διαφορῶν διὰ τῆς προσφυγῆς εἰς βίαια μέσα, σύμφωνος ἴσως πρὸς παλαιότερας ἀρχὰς καθ' ἃς αἱ μετὰ ἰδιωτῶν διαφοραὶ

ἐπὶ ζητημάτων τιμῆς ὄφειλον πάντως νὰ λύωνται ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, εἶναι σήμερον ἀληθὴς ἀναχρονισμός. Μόνον τὸ δίκαιον ὀφείλει νὰ λύη πάσας τὰς μεταξὺ τῶν ἀτόμων ὅπως καὶ τὰς μεταξὺ τῶν Πολιτειῶν διαφορὰς.

Ἄλλ' ὁ σκοπός μας, δὲν εἶναι ἡ ἐξέτασις τῶν μέσων τῆς προλήψεως τῶν πολέμων καὶ τῆς ἐπιλύσεως τῶν προκαλουσῶν τούτους διεθνῶν διαφορῶν, διὰ τῆς ἐρεῦνης τῶν ἐπιστημονικῶν πλευρῶν. Ἡ κεφαλαιώδης ἡμῶν ἐπιδιώξις εἶναι νὰ φωτίσωμεν τὰς σκοτεινὰς ἀπόψεις τοῦ ἀνθρωπίνου δράματος τῆς ἀλληλοσφαγῆς καὶ τῆς ἀλληλεξοντώσεως. Εἶναι δὲ ἐποικοδομητικὸν τῆς ἐπιθυμίας ἡμῶν ταύτης, τὸ ἐσχάτως κυκλοφοροῦσαν φυλλάδιον τῆς «Διεθνoῦς ὀργανώσεως Γυναικῶν διὰ τὴν Εἰρήνην» ἐν τῷ ὁποίῳ περιέχονται εἰς αὐτόχροημα ἀστρονομικοὺς ἀριθμοὺς αἱ φεβραὶ συνέπειαι τοῦ Μεγάλου Πολέμου ἀποτελοῦσαι στωμύλην καὶ θετικὴν προπαγάνδαν ὑπὲρ τῶν τῆς Εἰρήνης ἰδεωδῶν.

Ὁ Παγκόσμιος λοιπὸν Πόλεμος ἐστοίχισε τὴν ζωὴν 13 ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων! Τὰ φέρετρα τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν ἂν ἐτοποθετοῦντο τὸ ἐν κοντὰ εἰς τὸ ἄλλο, θ' ἀπετέλουν μίαν γραμμὴν μήκους 6.459 χιλιομέτρων, ὅση εἶναι περίπου ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τὸ Δυτικὸν ἄκρον τῆς Γαλλίας, ἀπὸ τὸ Μπορντὼ μέχρι τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Μόσχαν. Τὰ ἑκατομμύρια ὅμως ταῦτα, εἶναι μόνον οἱ νεκροὶ τῶν διαφόρων Μετώπων, οἱ φονευθέντες δηλ. εἰς τὰ πεδία τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Εἰς τούτους δέον νὰ προστεθοῦν ἕτερα 24 ἑκατομμύρια νεκρῶν, θανόντων ἕνεκα τοῦ κατὰ θάλασσαν καὶ κατὰ ξηρὰν ἀποκλεισμοῦ, τῶν ἐπαναστάσεων ἢ τορπιλισμοῦ πλοίων, τῶν ἐμφυλίων σφαγῶν καὶ τῶν ἐναερίων βομβαρδισμῶν. Οὕτως τριπλασιαζομένου τοῦ πρώτου ἀριθμοῦ, ἔχομεν 37 ἑκατομμύρια ἀνθρώπων φονευθέντων κατὰ τὸν πόλεμον!

Τῇ ἀληθείᾳ, καὶ ἡ αἰθαροβαμωνεστέρα φαντασία, ἱλιγιᾶ πρὸ τοῦ ἀβυσσαλέου μεγέθους τῆς καταστροφῆς ταύτης. Ἡ παρὰ θείας τῶν μυθῶδων τούτων ἀριθμῶν — χωρὶς νὰ ἐπιδιώκωμεν ἐπίδειξιν ἀκαίρου εὐαισθησίας — ὁμολογοῦμεν ὅτι μᾶς

συγκλονίζει. Οἱ δὲ θεμελιώδεις ψυχολογικοὶ νόμοι τῆς ὁμοιότητος καὶ τοῦ συγχρονισμοῦ, ὀδηγοῦν τὴν σκέψιν, διὰ τῆς σφῆς ψυχικῆς λειτουργίας τῶν ἀναπλαττομένων παραστάσεων, ἐκεῖ κάτω εἰς τὴν μελανὴν πεδιάδα τῶν συμπλεκόμενων, ὅπου ἀκούεται ἀνατριχιαστικῶς ὁ ἐνυάλιος παιὰν τοῦ Θανάτου. Ἐνῶ ὁ οὐρανός — τὸ φωτοχαρὲς καὶ γλαυκὸν ὄραμα τοῦ Ἀπείρου, — κρύπτεται ὀπίσω ἀπὸ τὴν τρομερὰν μελανότητα τῶν νεφῶν τῆς ἀναφλεγόμενης πυρίτιδος, καὶ ἡ ζεῖδωρος Γῆ σπαράσσεται ἀνοικτιρμόνως ἀνασκαπτομένη ἀπὸ τὸν πυρακτωμένον σίδηρον καὶ τὸν μόλυβδον τὸν περιφλεγῇ, ἡ ἀνθρωπίνη Ζωή, οἰμώζουσα μεταξὺ περικαύστων ἐρειπίων καὶ αἱμοφύρτων σαρκῶν, ὑφίσταται τὴν οἰκτροτέραν θυσίαν. Ὁ ὀλοφυρόμενος ὀρυμαγδὸς τῶν τηλεβόλων, μετὰ τῆς λοιπῆς συριστικῆς συγχορίας τῶν πολυνύμων πολεμικῶν ὀργάνων, νομίζει τις, ὅτι εἶναι ἡ ἐλεγειακὴ ἐπὶ τῆς Τιτανικῆς προσπαθείας τῶν θνησκόντων, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ αἰμοβαφὴς καὶ ἀφιλόξετος Γῆ, ὑποκαθιστᾷ τὴν μητρικὴν ἀγκάλην, εἰς τὴν ἐσχάτην, θερμὴν ἀδελφικὴν περίπτυσιν.

Κατὰ μήκος τῆς Δαντικῆς πεδιάδος, ὅπου ὁ Ἄρης σφουρηλατεῖ τὰ χάλκινα βάρη τῆς δόξης του, εἰς ἐρυθρομέλας αὐλάς, ῥέων ταχέως ἕως τὰ ἀθώρητα ἀκροτελεύτια διήκει. Ἀχνίζων, τρέχει ἀπομιμούμενος κακοζήλως τὰς ἐπιχάρεις καὶ μουσικὰς ἀναπάλσεις τοῦ εἰδυλίου κάποιος δροσοπηγῆς ῥύακος, μέσφ' μιᾶς λόχμης, ἢ μιᾶς θαμνώδους συστάδος. Δὲν ἔχει τίποτε τὸ ὅμοιον ὅμως. Ὁ ῥοῦς του εἶναι ἀνήσυχος, πληθωρικός, ἢ δὲ σιωπηρὰ τοῦ ἀναζητήσις ἐμποιεῖ τὸ ῥόμον. Ὁ αὐτὸς οὗτος εἶναι τὸ ἀνθρώπινον αἷμα ποῦ ἀενάως ἀρδεύει τὰ χώματα τῶν κοιλάδων, τῶν βουνοπλαγιῶν, τῶν φαράγγων ἢ τῶν ἐρήμων.

Ἄλλ' ὅμως, ἔχει μείζονα ἀξίαν ἡ ἀνθρωπίνη Ζωή, ὥστε νὰ μὴν ἐκμηδενίζεται ἡ φυσικὴ τῆς ὑπόστασις ἀνευ τοῦ ἠθικοῦ ἐκείνου πλαισίου τῶν ἀκρότητων καὶ τῶν θρηνησιῶν, τῆς ὑποβλητικῆς ἐκείνης ἀτμοσφαιρᾶς τῶν νεκρῶν τόσον φυσικῶς, ὅσον τοιαύτη εἶναι ἡ συγκίνησις

τοῦ ψυχικοῦ τοῦ ἀνθρώπου κόσμου, ἐνώπιον τῶν μεγάλων καὶ ἀποφασιστικῶν τοῦ βίου του γεγονότων. Ἐχει καὶ ὁ Θάνατος ἐν δικαίῳμα τὸ δικαίωμα τοῦ σεβασμοῦ, ὅπως ἐπίσης καὶ ἀνάγκην τῶν τυπικῶν καὶ τελεσιουργικῶν ἐκείνων συνοδείων ποῦ ἐπλάσσειν ἀπὸ ἐσωτέραν παρόρμησιν ἡ ἀνθρωπίνη ὑπαρξίς, εὐρίσκουσα τὴν ἱκανοποίησιν τῆς εἰς τὰς ψυχολογικὰς αὐτὰς ἐκδηλώσεως.

Ὅσονδήποτε ὅμως, καὶ ἂν μακρογορήσῃ τις, οἱ λόγοι παρ' ὅλην τὴν σθεναρὰν τῶν διαμαρτυρίαν, λαμβάνουν τὴν μορφήν πλατωνικῆς διατυπώσεως, ἀπέναντι τῆς ἀτέγκτου κρατερότητος τοῦ Πολέμου. Ἡ οὐσία εὐρηται εἰς τὴν θετικὴν ἀμβλυνσιν τῶν ἐθνικῶν παθῶν καὶ τῶν φυλετικῶν ἀντιθέσεων τῶν λαῶν, ἰδίᾳ εἰς τὴν ἐπιτυχὴ κοινωνίαν τῶν λαῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ τῆς διεθνoῦς παραγωγῆς, ὅποτε βαθμιαίως θ' ἀπορρεῦσθαι κατὰ ἓνα τρόπον σιωπηλῆς συμφωνίας ἢ ἀποσχοράκις τῆς πολεμικῆς ψυχοπαθείας. Ἀλλὰ ἡ ἐπιζητούμενη καταπράυνσις τῶν ζήμιονων διαφορῶν καὶ ἡ ἀποβολὴ τῶν δυσχεραίνουσων τὴν οἰκουμένην συνεργασίαν ἀκανθῶν, μόνον διὰ τῆς ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ μακρὸν διαβιώσεως, θέλει ἐπιτευχθῇ. Ἡ Ζωὴ ἐν Εἰρήνῃ θ' ἀποτελέσῃ τὴν θαυματοποιὸν δύναμιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ πόλεμος θὰ εὐρη τὴν φθοράν, ἐν ᾗ ὁ ἀνθρώπινος κάματος καὶ διηνεκὴς μόχθος θὰ ἐπιρρωνύεται εἰς τὴν προσέγγισιν πρὸς τὴν προσέγγισιν πρὸς τὴν θεϊκὴν ἑξομοίωσιν.

Δὲν ἔχει καμμίαν ὁωμαντικὴν ὑπερβολήν, οὔτε καὶ εἶναι πλάσμα χιμαιρικῆς φαντασίας ἢ εἰκὼν τῆς Εἰρήνης. Ποῖος δύναται νὰ παρίδῃ τὴν ἀνθρωπιστικὴν ἀποψίν τῆς;

Καὶ πῶς νὰ μὴν ἀναφέρῃ τις τὸν χωρικὸν τῶν κάμπων τὸν ὁποῖον δὲν κεντρίζουν ἀνεπιθυμήτως, οἱ χρεωκοπημένοι πλέον ἱμπεριαλιστικοὶ ἡμεροὶ, ἀλλὰ ἀγαμένει μετ' ἐλπίδων τὸν ὀλβιον ὁμίτον τῆς σποράς του, ὑπὸ τὴν θαλπωρὴν τῶν θερινῶν δύσεων. Τὸ ἄροτρον ἤδη εἰς τὰ παχέα ἐδάφη τῶν εὐφρόων κοιλάδων, ἔχει ἀντικαταστήσει τὸ φρικαλέον ῥύγχος τῶν ὀβίδων.

Ἀσφαλῶς ἡ εἰρηνικὴ ζωὴ εἶναι εὐλογημένη, ἢ δὲ ὑψηλὴ διδασκαλία τοῦ Μεγάλου Ναζωραίου, εὐρίσκει τὴν προσφυσσέραν τῆς ἐφαρμογῆς, κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ἀφοῦ ἄλλωστε διαπνέεται ἀπὸ μίαν εὐρυτάτην ἀγάπην.

Ἀλλὰ καὶ ἱστορικὸν ἐπιχείρημα δύναται νὰ ἀποδείξῃ ὁποῖαν γενικωτέραν ὀφελιμότητα ἔχει ἡ Εἰρήνη. Ἀνατρέχων τις, εἰς τὰ βάθη τῶν παρωχημένων ἐποχῶν τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος, ἀνευρίσκει ὅτι αἱ περίοδοι καθ' ἃς ὁ μακραίαν ἀνθρώπινος πολιτισμός, παρέμεινε δημιουργικός, καταυγάζων τοὺς παρερχομένους αἰῶνας, εἶναι αἱ Εἰρηνικαί. Διότι μόνον κατὰ τὰς στιγμὰς τῆς Εἰρήνης, ὁ ἀνθρώπος ἀναγνωρίζει ἑαυτὸν, καὶ ὑπεισέχεται εἰς τὸ βαθύτερον νόημα τῆς ἐγκοσμίου ἀποστολῆς του. Ὁ Γουλιέλμος Φερρέρο λέγει ὅτι «ὁ πόλεμος κρημνίζει, ὅ,τι δημιουργεῖ ἡ Εἰρήνη».

Οἱ λαοὶ ὅμως κυβερνῶνται. Ὑπὸ οἷονδήποτε πολιτικὸν σύστημα, ἔχουν ἀρχηγούς. Καὶ εἶναι ἔργον τούτων, ἡ δημιουργία τῆς εὐτυχίας διὰ τὰ πλήθη. Ὁ δρόμος τῆς προσπαθείας εἶναι ἔργον ἐκλεκτικότητος, προσιδιάζων εἰς ἐκάστην ἰδιοσυγκρασίαν πολιτικὴν. Ὁ σκοπὸς ὅμως δέον νὰ εἶναι εἰς. Ἡ σταθεροποίησις καὶ ἐξασφάλισις τῆς Εἰρήνης. Κατηγόρησαν τὸν μακαρίτην Μπριὰν ὅταν ἔζη, ἀλλὰ καὶ μεταθανάτιως, ὅτι ὁ αἰσθηματικὸς καὶ οὕτως εἰπεῖν, νεφελώδης φιλειρηνισμὸς του μὲ τὸν ὁωμαντικὸν χρωματισμὸν του, ἠδυνάτει νὰ ἀποβῇ καρποφόρος, εἰς ἐποχὴν πρακτικῶν ἰδεολογιῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ θρησκεία — διότι καὶ ἡ Εἰρήνη ἐγενε μία θρησκεία — τοῦ Ἰησοῦ, ὅτε ἐνεφανίσθη, δὲν ἐθεωρεῖτο οὐρανία ἐν σχέσει μὲ τὸν ἐπικρατοῦντα ὠμὸν εἰδωλολατρισμόν, καὶ τὴν πολυθεϊτικὴν πεζότητα;

Ἐν κήρυγμα ἠθικόν, ἀπαρνούμενον τὰς βεβλαμμένας, ἀλλὰ καθιερωμένας μεθόδους, ἔχει βεβαίως ἀνάγκην νὰ περιβληθῇ κάποιαν ἰδανικότητα, διὰ νὰ δονήσῃ τὰς ψυχὰς, νὰ συγκεντρώσῃ τὸν νοῦν, νὰ νικήσῃ. Καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν λαῶν, ἀπέναντι τῆς τύχης τῆς ἀνθρωπότητος, ἰδίᾳ εἰς τοὺς χαλεποὺς καιροὺς τῆς σήμερον, ἔχουν τὴν πελωρίαν εὐθύνην νὰ παρακελεύσῃ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν κυβερνωμένων.

• • ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ • •

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΤΟΚΩΝ

Συνοργάτης μας, από άλλης σελίδος του παρόντος τεύχους, αναπτύσσει τους λόγους οίτινες κατέστησαν επιτακτικώς επιβεβλημένη την παρέμβαση του Κράτους δια τὸν υποβιβασμὸν τῶν ὑψηλῶν ἐπιτοκίων ἅτινα πληρώνουν ὠρισμέναι βιομηχανικαὶ ἐπιχειρήσεις διὰ δάνεια συναφθέντα εἰς ξένον νόμισμα εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ σταθεροποίησις τῆς δραχμῆς ἐθεωρεῖτο τόσον ἀσφαλὴς. Συμμερίζομενοι ἀπολύτως τὰ συμπεράσματα τοῦ συνοργάτου μας, φρονούμεν ὅτι τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ Κράτους ὅπως ἐξεύρει τὸν τρόπον ἀνακούφισεως τῶν παραγωγικῶν ἐπιχειρήσεων ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν ὑποχρεώσεων τὰς ὁποίας κατέστησε κυριολεκτικῶς δυσβαστάτους ἡ πτώσις τοῦ Ἑθνικοῦ νομίσματος, προσδιορίζει αὐτὸ τοῦτο τὸ γεγονός τῆς ἄρσεως τῆς χρυσῆς βάσεως τῆς ὁποίας ἡ εὐθύνη βαρύνει εἰς ὁλοκλήρους αὐτό. Μετὰ τὴν ἄρσιν τῆς σταθεροποιήσεως ἡ Κυβέρνησις κατέστρεψε τὰς προϋποθέσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίχθεισαι αἱ παραγωγικαὶ ἐπιχειρήσεις ἐδανείσθησαν εἰς χρυσὸν ἢ εἰς ὑγιὰ νομίσματα τὰ κεφάλαια τῶν ὁποίων εἶχον ἀνάγκην διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν. Ἡ ἐλπίς ὅτι μετὰ τὴν ἄρσιν τῆς σταθεροποιήσεως ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ καὶ τὸ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν θὰ προσηρμόζοντο φυσιολογικῶς εἰς τὰ νέα ἐπίπεδα τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος διεψεύσθη ἐκ τῶν πραγμάτων. Τοῦτο δυσχεραίνει εἰς ἄκρον τὴν θέσιν τῶν βιομηχανιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀφ' ἐνὸς εὐρίσκονται ὑποχρεωμέναι νὰ πληρώνουν διπλασίας δραχμὰς σήμερον διὰ νὰ ἀνανεώσουν τὰς εἰς ξέναν ὕλας προμηθειὰς τῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ χωρὶς καὶ νὰ δύνανται νὰ ὑπολογίζωνται εἰς ἀξιόλογον αὐξήσιν τῶν εἰς δραχμὰς προσόδων τῶν, θὰ κληθοῦν νὰ διπλασιάσουν λόγῳ τῆς μειωμένης ἐπιτακτικῆς ἀξίας τῆς δραχμῆς

τὰς δόσεις τῶν διὰ τοὺς τόκους καὶ τὰ χρεώλυσια τῶν εἰς ξένον νόμισμα δανείων τῶν. Εἶναι φανεροὶ οἱ κίνδυνοι τοὺς ὁποίους συνεπάγεται ἡ κατάστασις αὕτη διὰ τὴν ὅλην ἐθνικὴν μας οἰκονομίαν. Ἡ μείωσις τῶν ἐπιτοκίων τῶν ὡς ἄνω δανείων θὰ ἦτο πράγματι μία λύσις ἀνακουφιστικὴ διὰ τὰς βιομηχανίας ἀλλὰ καὶ ἱκανοποιητικὴ διὰ τοὺς δανειστάς, οἵτινες, δεχόμενοι ἀδιαμαρτηρῶς τὴν μείωσιν τῶν προσόδων τῶν θὰ εἶχον ἐξασφαλίσαι τὰ κεφάλαιά των τὰ ὅποια ἄλλως θὰ εἶχον κινδυνεύσει ἐκ λόγων ἐντελῶς ἀσχετῶν πρὸς τὴν ἐντιμότητα καὶ τὴν καλὴν πίστιν τῶν ὀφειλετῶν τῶν. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα τῶν τόκων εἶναι καιρὸς νὰ τεθῇ γενικώτερον ὑπὸ λύσιν. Εἶναι φανερόν ὅτι Χώρα κυριολεκτικῶς πτωχευμένη ὡς ἡ ἰδική μας, δὲν ἡμπορεῖ κατ' οὐδένα λόγον νὰ συντηρηθῇ καὶ νὰ συντηρῇ ἐργασίας, ὅταν ὁ ἐπίσημος προεξοφλητικὸς τόκος εὐρίσκεται καθηλωμένος εἰς τὰ 11 μετὰ τὰς προμηθείας δὲ καὶ τὰς ἄλλας προσθήκας φθάνει τὰ 13 ο/ο. Εἶναι ἀνάγκη αἱ Τράπεζαι νὰ λάβουν ἐξ ἰδίων τὴν πρωτοβουλίαν τῆς μειώσεως τοῦ ἐνοικίου τοῦ χρήματος. Εἶναι τοῦτο ὅχι μόνον ὑποχρεώσις προσαρμογῆς ἀλλὰ καὶ μέτρον ἰδίας αὐτῶν σωτηρίας. Ἡ μείωσις τῶν τόκων δύναται νὰ ἐπέλθῃ διὰ τῆς ραγδαίας ἐλαττώσεως τῶν γενικῶν ἐξόδων καὶ ἐν γένει τῆς τελειωτέρας οργανώσεως τοῦ τραπεζικοῦ μας συστήματος. Εἰς ἐποχὴν ἀληθῶν στερήσεων δι' ὅλας τὰς κοινωνικὰς ομάδας ἡ Τραπεζικὴ εὐωχία καὶ ἄνεσις καταντᾷ δημοσία πρόκλησις καὶ κοινωνικὴ ἀπειλή.

ΠΟΛΥΤΙΜΟΣ ΣΥΜΒΟΛΗ

Ἡ ἀπειλὴ τῆς ἐκτροπῆς τοῦ ἐκλογικοῦ ἀγῶνος ἐκ τῆς αὐστηρῶς ἐκ τῶν πραγμάτων προσδιορισμένης πολιτικῆς του

κοίτης καὶ ἡ ἀναίτιος καὶ ἄκαιρος ὑποκινήσις πολιτειακοῦ χαρακτῆρος περισπασμῶν ζωηρότατα ἀνησύχησε τὴν δημοσίαν ἑλληνικὴν γνώμην. Δὲν χρειάζεται ἐξαιρετικὴ δύναμις ψυχολογικῆς διεισδύσεως διὰ νὰ πιστοποιηθῇ ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀπορροφᾶται σήμερον ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τὰ οἰκονομικὰ καὶ δημοσιονομικὰ προβλήματα εἰς τὸ ἀκρότατον ἐκτραχυνθέντα συνεπεία τῶν γνωστῶν ἐπιπλοκῶν ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ παρελθόντος ἔτους. Καὶ ἂν ἀκόμη—ὡς δὲν συμβαίνει ἀσφαλῶς σήμερον—συντρέχουν ζωτικοὶ λόγοι διὰ τεθῇ ἀπαξ ἔτι ὑπὸ κρίσιν τὸ ζήτημα τῆς μορφῆς τῆς συγκροτήσεως τῆς Πολιτείας, πάλιν καθήκον τοῦ πολιτικοῦ κόσμου καὶ τῶν ἱθυνουσῶν ἐθνικῶν δυνάμεων θὰ ἦτο ν' ἀποφύγουν μετὰ κάθε μέσον τὴν σύνδεσιν τοῦ ζητήματος τούτου μετὰ τὰς ἐπικειμένας ἐκλογάς. Εἰς στιγμὴν κρίσιμον καὶ ἀποφασιστικὴν ὡς αὕτη ποὺ διανύει ὁ τόπος καθ' ἣν τίθεται ἀνηλεὲς πρόβλημα βιωτικῆς συντηρήσεως τοῦ λαοῦ, ὑποχρεώσις τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν εἶναι νὰ σαφηνίσουν καὶ ν' ἀπλουστεύουν τὰ τιθέμενα ὑπὸ τὴν λαϊκὴν κρίσιν θέματα. Περιοριζόμενοι εἰς τὰ ἐφ' αὐτῶν πασιδῆλως προέχοντα.

Διότι οὕτω μόνον εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ βεβαιότης διὰ τὸ ἀνόμενον τῆς λαϊκῆς κρίσεως ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν γνησιότητα τῆς αἰσθηματικῆς ἐπαφῆς μεταξὺ λαοῦ καὶ ἡγετῶν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ μοναδικὴν προϋπόθεσιν πάσης γενναίας προσπαθείας ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς πολιτικῆς πράξεως.

Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης δέον νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι τὸ διάγγελμα τὸ ἀπευθυνθέν ὑπὸ τῶν τεσσάρων ὀργανωμένων κομμάτων τῆς ἀντιπολιτεύσεως δύναται νὰ χαιρετισθῇ ὡς πολύτιμος συμβολὴ εἰς τὴν ἀποσαφήνισιν τῆς ἐκλογικῆς ἀτμοσφαιρᾶς καὶ εἰς τὸν ἐντοπίσμον τοῦ ἐκλογικοῦ ἐνδιαφέροντος εἰς τὸ ἄμεσον καὶ προέχον ἐθνικὸν ζήτημα. Ἡδὴ ἀπὸ καιροῦ ἡ ἀνιδιοτελής καὶ ἀμερόληπτος κοινὴ γνώμη ἠσθάνθη βαθέως τὴν ἀνάγκην μιᾶς τοιαύτης ἀποσαφήνισεως. Τιμᾷ δὲ ὄντως καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ἡγετικῆς εὐθύνης καὶ τὸν πατριωτισμὸν τῶν Ἑλλήνων πολιτικῶν ἡ ἀπόφασίς των νὰ παρέμβουν διὰ τὴν συγκράτησιν τοῦ ἐλκεϊμένου ἐκλο-

γικοῦ ἀγῶνος εἰς τὰ ὑπὸ τῆς τραχύτητος τῆς διανυομένης στιγμῆς ἐνδεικνύμενα πλαίσια. Ὅπως ἐπίσης ἀποτελεῖ ἡ πρᾶξις τῶν αὐτῶν μίαν βεβαιότητα διὰ τὴν ἐκλογικὴν ἐπαύριον. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μετὰ τὸ διάγγελμα τῶν ἡγετῶν τῆς ὀργανωμένης ἀντιπολιτεύσεως ἔχει πλέον εἰς τὴν διάθεσίν του τ' ἀπαραίτητα τεκμήρια διὰ νὰ ὑπολογίσῃ ποῖαι εἶναι αἱ διαμορφούμεναι δυνάμεις εἰς τὰς ὁποίας δύναται ν' ἀποβλέψῃ ἡ χώρα.

Ἡ σημασία τοῦ γεγονότος τούτου καὶ ἡ ἐπίδρασίς του ἐπὶ τοῦ ἐκλογικοῦ αποτελέσματος θὰ ἦτο ἀληθῶς τεραστία, ἐὰν ἴση εὐθύτης ὑπεδεικνύετο καὶ ἀπὸ τῆς κυβερνώσης πλευρᾶς. Ἀτυχῶς ἄλλοι ὑπολογισμοὶ καὶ ἄλλαι σκοπιμότητες ἐπέδρασαν ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων οὕτω δὲ δὲν θὰ καταστῇ δυνατὸν ν' ἀπολαύσῃ ἡ χώρα εἰς τὸ ἀκέραιον τὰς ἀγαθὰς συνεπειὰς τῆς ἀπὸ συμφώνου παρακάμψεως τῶν συσκοτιστικῶν πολιτειακῶν συζητήσεων κατὰ τὴν παρούσαν στιγμὴν. Οἱ φόβοι διὰ τὴν πολιτειακὴν τάξιν οἱ ἐπισειόμενοι πρὸς δικαιολογίαν τῆς Κυβερνήσεως ἐν προκειμένῳ εἶναι μᾶλλον ἀστήρικτοι. Ἀλλ' ἐκ τῆς σκοπίμου ἐξωθήσεως τῶν σχετικῶν ἀντεγκλήσεων ὑπάσχει πάντοτε κίνδυνος νὰ παραχθῇ ὀξύτης, νὰ ἀνασυνδανλισθοῦν ἀντιθέσεις ἡρεμίσασαι καὶ ν' ἀλλοιωθῇ ἐντελῶς ἡ ἀτμόσφαιρα τῶν ἐκλογῶν. Ἡ ἐμμονὴ τῆς ὁμῶς μέχρι τέλους τῆς ἀντιπολιτεύσεως εἰς τὰς διατυπωθείσας διὰ τοῦ διαγγέλματος τῆς ἰδέας, δύναται ἂν ὄχι ν' ἀποτρέψῃ ἐξ ὁλοκλήρου, πάντως νὰ μετριάσῃ αἰσθητότατα τοὺς κινδύνους αὐτοὺς.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ Η ΕΥΤΕΛΕΙΑ;

Ἐχομεν τὴν γνώμην ὅτι ἡ λογία κυρία, ποὺ ἐβεβαίωσε κατ' αὐτὰς, εἰς τὰς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις τῆς, τὸ καινόν ὅτι ἡ ἐπίσκεψίς της εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ὑπῆρξεν ἀποκλειστικῶς καὶ ἐξ ὁλοκλήρου «αἰσθητικὸν προσκίνημα» ἔκαμνε ἄκαιρον, ἄσκοπον ἀλλὰ καὶ κακὴν διπλωματίαν. Ὅσονδήποτε καὶ ἂν ἔχῃ ἐπηρεάσει ὁ μεταπόλεμος τὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματά μας δὲν παραδεχόμεθα ὅτι ἡ

μετάπλασις υπήρξε τόσο ριζική και βαθύτατα, ώστε να μας καταστήσει τους Έλληνες και ψυχολογικώς άγνωστους.

Εάν έντως αϊ σκληραί πολεμικά και μεταπολεμικά περιπέτειαι επέδρασαν άπαμβλυντικώς επί της αίσθήσεως των μεγάλων έθνικών ιδανικών, θά ήτο πάντως πολύ τολμηρόν να δεχθί κανείς τόσο μέγαν και τόσο βαθύν κάματον της ψυχής του Έθνους, ώστε να ίσχυρισθί ότι ή έθνική πίστις ένεκρώθη. Όχι. Θά ήτο πράξις άνάνδρου άνειλικρινείας ένώπιον του ίδιου μας έαυτου και ένώπιον του κόσμου ή διαβεβαίωσις ότι ή Αγία Σοφία έπαυσεν αϊφνιδίως έπειτα από αιώνας να συγκινί τον Έλληνισμόν ως έθνικόν και θρησκευικόν Ιερόν, ή ότι ο αίσθηματικός κόσμος του Έθνους διεσπάσθη εις βαθμόν τόσον άδόκητον, ώστε να έκζητούμεν αίσθητικώς συγκινήσεις εκεί όπου ο παλμός του αίσθήματος διαπλατυμένος από τον θρύλλον και διαποτισμένος από την δδύνην και τας προσδοκίας των γενεών είναι τόσο φυσικόν εις την κατακλύζουσαν πλημμυρίδα του να μὴν αφήνῃ θέσιν εις καμμίαν άλλην αίσθησιν.

Χωρίς να είμεθα ήμεῖς εκείνοι που θά διαφιλονικήσωμεν την ιστορικήν σημασίαν της έλληνοτουρκικής συμφιλίωσης, χωρίς να έκτιμώμεν δλιγώτερον ούδενός τας μεγάλας δυναμικότητας που έγκλείει ή συμφιλίωσις αυτή, δια την Έλλάδα, την Τουρκίαν και δια την Ανατολήν, πιστεύομεν άκραδάντως μαζί με τον Ίσμετ πασσάν ότι δέν υπάρχει καμμία ανάγκη δια την στερέωσιν και εὐόδωσιν της έλληνοτουρκικής συνεργασίας ν' άπαλλοτριωθί ή ν' άπεμποληθί ούτε μία κεραία από την ιστορίαν και από τας έθνικές παραδόσεις και πεποιθήσεις των δύο λαών. Άλλο ζήτημα αν χρειάζεται να διευρύνωμεν τον όρίζοντα της ιστορικής μας όράσεως όσάκις πρόκειται ν' αναπολώμεν εις τας Αθήνας ή εις την Πόλιν ή εις την Άγκυραν το παρελθόν. Τοῦτο δια να κατορθώνωμεν να εξαίρωμεν έντονώτερα και να κατανοοῦμεν βαθύτερα έκ της παραλλήλου και της αναμίκτου ιστορικής των δύο λαών διαδιώσεως τὰ σημεῖα εκείνα που τοὺς ένώνουν περισσότερο. Και είναι έντως άφθονα τὰ σημεῖα αὐτά. Και εις την Αγίαν Σοφίαν μᾶς ένών-

νει ο ίσος σεβασμός πρὸς τὸ ἀρχιτεκτονικὸν θαῦμα τοῦ Ἀνθεμίου ὑπὸ τοὺς θόλους τοῦ ὁποίου γενεαὶ Ἑλλήνων καὶ γενεαὶ Τούρκων, ἐπροσκύνησαν τὸν Θεόν. Οἱ πιστεύοντες εἰς τὴν γονιμότητα τῆς έλληνοτουρκικῆς φιλίας, οἱ πιστεύοντες ὅτι ἐξ αὐτῆς δύναται νὰ προέλθῃ μία νέα ἀναγεννητικὴ περίοδος εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς Ἀνατολήν, ὀφείλου νὰ εἶναι εἰς θέσιν ν' ἀντιλαμβάνονται ὅτι δέν εἶναι ὁ βίαιος συγκρατημὸς καὶ ἡ κατὰ πινίξις τῆς ιστορικῆς αἰσθηματολογίας τῶν ἐνδιαφερομένων λαῶν, ὅ,τι θά προαγάγῃ τὴν ἀμοιβαίαν τῶν ἐμπιστοσύνην, ἀλλ' ἡ ἀναζήτησις καὶ ἐξεύρεσις ἐλευθέρων διεξόδων διὰ τὴν αἰσθηματολογίαν αὐτήν, τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν νὰ περιφρουρῶμεν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ διότι ἡ παραμέλησις της θά ἐσήμεναι τὴν ἐξάνθησιν καὶ τὸν ψυχικὸν μαρασμὸν τοῦ Έθνους. Συντρέχει ἄλλως τε καὶ ἄλλος, ἔτι μείζων καθ' ἡμᾶς λόγος, ἐπιβάλλων τὴν αὐστηράν εὐθύτητα εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ λόγος τῆς ἐδραιώσεως τῆς ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης. Ἀσφαλῶς δὲ δέν ἐδραιώνεται ἡ ἐμπιστοσύνη ὅταν, λόγια κυρία, βεβαιώνουν εὐτελῶς ὅτι ἐπέτυχον νὰ μὴ τὰς συγκινί εἰμὴ αἰσθητικῶς μόνον ἡ Ἀγία Σοφία. Κανείς νοήμων Τούρκος δέν θά πιστεύσῃ αὐτὴν τὴν διαβεβαίωσιν, ἡ ὁποία ὅμως ἐγκλείει τὸν κίνδυνον νὰ ἐμβάλῃ εἰς ὑπονοίας, διὰ ἑλληνικὴν εἰλικρίνειαν καὶ εὐθύτητα.

Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΙΣΤΙΣ

Ἀνεγράφῃ εἰς τὰς ἐφημερίδας ὅτι κρατεῖ σκέψις ὅπως ἀναθεωρηθί κατὰ τὴν ἀρχομένην καλλιεργητικὴν περίοδον τὸ κρατήσαν σύστημα χορηγήσεως καλλιεργητικῶν δανείων ὑπὸ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς. Θέλομεν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ μελετωμένη ἀναθεώρησις δέν ἐγκλείει τὸν κίνδυνον νέων προχειροτήτων καὶ νέων πειραματισμῶν εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς ἀσκήσεως τῆς γεωργικῆς πίστεως. Δεχόμεθα μᾶλλον ὅτι εἶναι ὑπαγόρευσις κεκτημένης ἐκ τῆς τριετοῦς πράξεως πείρας καὶ ὅτι κατὰ συνέπειαν ἀποβλέπει εἰς τὴν μεταρρυθμίσιν τῆς ἐφαρμοσθείσης μέχρι τοῦδε πιστωτι-

κῆς πολιτικῆς με σκοπὸν τὴν κατὰ προτίμησιν τόνωσιν καὶ προώθησιν πάσης προοδευτικῆς γεωργικῆς προσπάθειας. Τὸ γεγονός ὅτι τὰ πράγματα λόγω τῶν αὐτῶν καιρικῶν συνθηκῶν ἐλάχιστα ἐδοήθησαν τὸ ἔργον τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἀπὸ τῆς συστάσεως της ἔτη, δέν ἀλλοιώνει μίαν ἀδιαφιλονίκητον πραγματικότητα. Τὴν ἑξῆς: Ὅτι αἱ πιστωτικαὶ μέθοδοι τὰς ὁποίας αὕτη ἐφήρμοσε ἐνδεχόμενον εἶναι νὰ προσηρμόζετο πρὸς ὅ,τι ἐσυνειθίσαμε ν' ἀποκαλοῦμε κοινωνικὴν πολιτικὴν καὶ ἡ ὁποία δέν εἶναι εἰμὴ θεραπεία ἀδυναμιῶν ἀποθλιώνουσα ἀντὶ ν' ἀνορθώνῃ, δέν ἀνταποκρίνεται ὅμως καθόλου πρὸς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐντατικωτέρας, συστηματικωτέρας καὶ ἀποδοτικωτέρας ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἑλληνικῆς γῆς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θά ἤδυνάτο φυσιολογικῶς νὰ προέλθῃ καὶ ἡ ἀνοδος τῆς στάθμης τοῦ βίου εἰς τὴν ὑπαιθρον καὶ ἡ παραγωγικὴ τῆς Χώρας αὐτάρκεια.

Χάρις εἰς τὴν οὕτω ἀσκηθεῖσαν γεωργικὴν πίστιν ἔχει ἀκίνητοποιηθί, συντελοῦσῃς βεβαίως καὶ τῆς πτώσεως τῶν τιμῶν τῶν ἐξαγωγικῶν κυρίων προϊόντων μας καὶ τῶν κακῶν ἐσοδείων τῶν δύο προηγούμενων ἐτῶν μέγα μέρος τῶν κεφαλαίων τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς καὶ παρὰ τὴν γεναίαν προστασίαν τῆς καλλιεργείας τῶν σιτηρῶν αἱ μικραὶ γεωργικαὶ ἐπιχειρήσεις περιήλθον εἰς κατὰστασιν περιέχουσιν ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς πτωχεύσεως. Εὐνόητον εἶναι ὅτι ἡ κατὰστασις αὕτη ἀπειλεῖ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς πλήρη ἐξανέμισμόν τοῦ κεφαλαίου τῆς γεωργικῆς πίστεως. Ἰσως ὁ κίνδυνος οὗτος νὰ ἐκίνησεν εἰς πρακτικωτέρας σκέψεις τοὺς διοικούντας τὴν Ἀγροτικὴν Τράπεζαν. Δέν μᾶς εἶναι γνωστὰ αἱ ἐπικρατούσαι ἀντιλήψεις ὡς πρὸς τὴν νέαν πολιτικὴν τῆς Τραπεζῆς. Φρονοῦμεν ὅμως ὅτι οὐδεμίαν γεωργικὴ ἐξυγίανσις εἶναι νοητὴ ἐὰν δέν μεταβληθί ριζικῶς τὸ σύστημα χορηγήσεως τῶν ἀποκληθέντων καλλιεργητικῶν δανείων. Ἐπιβάλλεται νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν καλλιεργητικῶν πιστώσεων διὰ τὰς ἀνάγκας ζωαρκειᾶς τοῦ πλεον καθυστερημένου καὶ τοῦ ὀλιγώτερον ἐργαζομένου τμήματος τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας. Ἐφ' ὅσον

ὑποτίθεται, τὸ κεφάλαιον τῆς ἐργασίας ὀφείλει νὰ διαθέτῃ ὁ μικροεπιχειρηματίας γεωργὸς ἐξ ιδίων, οὐδεὶς συντρέχῃ λόγος νὰ χορηγοῦνται εἰς αὐτὸν καλλιεργητικὰ δάνεια. Τὸ κεφάλαιον τὸ προσωρισμένον διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν πρέπει νὰ διατίθεται μόνον εἰς εἶδος. Εἰς ἐργαλεῖα, εἰς ἀροτριῶντα, εἰς ἐκλεκτοὺς σπόρους καὶ πρὸ παντὸς εἰς λιπάσματα καὶ γεωργικὰ φάρμακα. Τὸ μέτρον κατ' ἀρχὰς θά φανῇ σκληρόν, θ' ἀναστατώσῃ κεκτημένας συνηθείας καὶ θά προκαλέσῃ ἴσως δυσφορίαν καὶ κατακραυγὴν. Ἀλλὰ τὰ δραστικὰ φάρμακα εἶναι συνήθως πικρά. Ἡ ἀγροτικὴ πίστις ἔνα δύναται νὰ ἔχῃ σκοπὸν. Τὴν αὖξιν τῶν γεωργικῶν ἀποδόσεων ἣτις πάλιν ἐπιτυγχάνεται μόνον διὰ τῆς ἐντατικωτέρας καὶ βελτιωμένης ἐργασίας. Μὴ πληροῦσα τὸν σκοπὸν τοῦτον ἡ Τράπεζα, εὐρίσκεται ἐκτὸς τοῦ προορισμοῦ της καὶ καταντᾷ φορεὺς δημοσκοπίας καὶ διαφθορᾶς ἀνακόπτων τὴν γεωργικὴν τῆς Χώρας πρόοδον.

ΚΑΜΝΟΥΝ ΕΚΛΟΓΑΣ

Οἱ δημοσιευθέντες πρὸ τινος στατιστικοῦ ἀριθμοῦ σχετικῶς μετὰ τὴν κίνησιν τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας μας, ἐμφανίζουν τὴν κατὰστασιν τοῦ ζωτικωτάτου τοῦτου κλάδου τῆς ἐθνικῆς δραστηριότητος πᾶν ἄλλο ἢ ἐνθαρρυντικὴν. Τὸ γεγονός ὅτι κάμπτεται ἤδη καὶ ἡ ναυτιλία, παρέχει ἐξ ἑαυτοῦ λίαν ἀνησυχητικὰ τὰ μέτρα τῆς ἐπιτάσεως πρὸς ἡμῖν τῆς κρίσεως. Ἐν τῇ μεταξὺ ἐπὶ μῆνας τώρα οὐδὲν ἐγένετο διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς προσαρμολῆς τῶν ἐξωτερικῶν συναλλαγῶν τῆς χώρας πρὸς τὰς νέας οἰκονομικὰς συνθήκας καὶ ἀνάγκας. Ἡ πολιτικὴ μας τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου παθητικὴ ἀνέκαθεν καὶ στοιχειωδῶς ἐστερημένη πρωτοβουλίας, νωθρῶς καὶ βραδέως παρακολουθεῖ τὰς εἰς τὸ παγκόσμιον πλάσιον διαμορφούμενας μεταβολάς. Ἡ πολιτικὴ τῶν ἀνταλλαγῶν τὴν ὁποίαν κατὰ τὰ φαινόμενα υἱοθετήσαμε οὐδεμίαν μέχρις ὧρας ἐπέφερε βελτίωσιν εἰς τὴν κατὰστασιν τοῦ ἰσοζυγίου τῶν πληρωμῶν μας. Ἡ ἐμπεριστατωμένη εἰσήγησις τοῦ Ἀνωτάτου Οἰκονομικοῦ Συμβουλίου περὶ συγκρο-

τήσεως ενός Ὁργανισμοῦ Ἐξωτερικοῦ Ἐμπορίου, ἐπιφορτισμένου νὰ προσαρμόσῃ τὰς συναλλαγὰς τῆς χώρας εἰς τὸ καθεστῶς τῶν ἀνταλλαγῶν μένει ἔκθετος. Οὐδεμία ἐλήφθη πρόνοια διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν συγκοινωνιῶν μας μὲ τὰς γειτονικὰς χώρας, ἥτις θὰ ἐπέτρεπε νὰ ἐπωφεληθῶν μερικαὶ ἐθνικαὶ βιομηχανίαι τοῦ συναγωνιστικοῦ πλεονεκτήματος, τὸ ὁποῖον θὰ ταῖς παρέχεν, ἐνδεχομένως, ἡ πτώσις τῆς ἀξίας τοῦ ἐθνικοῦ νομίσματος. Ἡ ἀδερνική πολιτικὴ τὴν ὁποίαν ἐφημέροσαμε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἀποθαρρύνοντες τοὺς καπνοπαραγωγοὺς καὶ περιορίζοντες καὶ διὰ νόμου τὰς καπνοφυτείας ἔρριψεν εἰς τὸ 1)3 τῆς κανονικῆς τὴν παραγωγὴν τοῦ καπνοῦ, ἀποστερήσασα τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν ἐνὸς σοβαρωτάτου πόρου.

Ἐν τῇ μεταξὺ ἡ πτώσις τῶν τιμῶν τῶν προϊόντων παρὰ τὴν ραγδαίαν ἑκπτώσιν τοῦ ἐθνικοῦ νομίσματος τείνει νὰ λάβῃ καταστροφικὴν ἑκτασιν. Τοῦτο ἐπιτείνει τὴν ἀνεργίαν, τὴν ὁποίαν τὸ Κράτος ἀγωνίζεται ν' ἀντιμετωπίσῃ διὰ μέτρων αὐτόχρημα ἀνοήτων, ὅπως εἶναι ἐ. π. ἡ ἀνάμιξις εἰς τὰ τῆς συνθέσεως τῶν πληρωμάτων τῶν ἐμπορικῶν σκαφῶν, αἱ ἀλογίστως ἀναληφθεῖσαι ὑποχρεώσεις ἀποζημιώσεως τῶν ἀχρηστευμένων συνεπείᾳ τῆς ἀρτιώσεως τοῦ τεχνικοῦ ὀπλισμοῦ τῶν λιμένων ἐργατῶν, ὁ περιδότης τέλος νόμος περὶ Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων. Ἡ πολιτικὴ αὐτὴ ἡ ὁποία μὲ τὸ ἀμαθὲς ἐπιχειρήμα τῆς «κοινωνικῆς δικαιοσύνης» δὲν κάμνει τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ συσσωρεύῃ νέα ὄλονεν βάρη ἐπὶ τοῦ ὄλονεν περιστελλομένου κύκλου τῶν ἐργασιῶν ἐν τῇ χώρᾳ, δὲν θεραπεύει ἀλλὰ ἐπιτείνει τὴν ἀνεργίαν καὶ ἐδηγεί ἀσφαλέστατα εἰς τὴν ἐλοκληρωτικὴν τῆς χώρας πτώχευσιν. Ἡ ἀνεργία μόνον διὰ τῆς εὐρύσεως τοῦ κύκλου τῶν ἐργασιῶν, διὰ τῆς διανοίξεως νέων σταδίων ἐργασίας, δηλαδὴ διὰ μέτρων ἀντικρὺς ἀντιθέτων ἀπὸ αὐτὰ πού ἐφαρμόζομεν σήμερον εἶναι δυνατόν νὰ καταπολεμηθῇ. Ἀλλ' καὶ ἡ βλῆ ὑπόθεσις τῆς ἀντιμετωπίσεως τῆς κρίσεως, διὰ τὴν Ἑλλάδα, Χώραν πᾶσχουσιν ἀπὸ ὑποπαραγωγὴν ἀγαθῶν, εἶναι ὑπόθεσις περισσοτέρας ἐργασίας καὶ περισσοτέρας παραγωγῆς. Ὅλα αὐτὰ ὅμως χρειάζονται μελέτην καὶ πα-

ρατήρησιν καὶ σκέψιν καὶ πρὸ παντὸς νοῦν ἀπερίσπαστον καὶ νηφάλιον. Ἀλλ' οἱ ταγοὶ τοῦ ἔθνους κάμνουν ἐκλογάς, ἐστὶ δὲ ἐκλογαί, μὲ τὰ σημερινὰς μας ἡθῆς σεισμός καταποντισμός, πῦρ, μάχαιρα καὶ ἐμφύλιος πόλεμος!

ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟΝ ΔΙΑ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ

Νομίζομεν ὅτι δὲν ἔχει νὰ κερδίσῃ ἡ πολιτεία καὶ σταθερότης ἐν τῇ χώρᾳ ἐὰν θὰ παρατείνεται ἐπ' ἀπειρον τὸ κακὸν ἔθος τοῦ νὰ συνδέονται ἐκάστοτε οἱ καθαρῶς πολιτικοὶ ἀγῶνες μὲ τὸ ζήτημα τοῦ πολιτεύματος. Φρονοῦμεν πρὸς τοῦτοις ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ θὰ εἶχον μείζονα ὑποχρέωσιν ν' ἀμύνωνται κατὰ τῆς κακῆς αὐτῆς ἔξεως ἔπρεπε νὰ εἶναι οἱ ὑποδυόμενοι ἐκάστοτε τὸν ρόλον τῶν Ἡρακλέων τῆς Δημοκρατίας. Νομίζομεν ἐπίσης ὅτι κακίστην ὑπηρεσίαν πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἐδραιώσεως τοῦ πολιτεύματος προσφέρουν οἱ ἰσχυρίζόμενοι ὅτι θὰ εὐρεθῇ ἐν κινδύνῳ τὸ πολίτευμα ἐξ ἐνδεχομένων προσωπικῶν μεταβολῶν εἰς τὰς διοικήσεις τῶν στρατιωτικῶν μονάδων. Εἶναι ἐξαιρετικῶς περίεργον ὅτι οἱ ταῦτα ἰσχυρίζόμενοι δὲν διακρίνουν τὴν ἀντίφασιν εἰς ἣν περιπίπτουν. Διότι ἡ τὸ πολίτευμα εἶναι λαϊκῶς ἐδραιωμένον ὁπότε δὲν δύναται νὰ ἐπηρεασθῇ ἡ θέσις τοῦ ἐκ τῆς οἰασδῆποτε συνθέσεως τῶν διοικήσεων τῶν στρατιωτικῶν μονάδων ἢ ἡ μέχρι τοῦδε σταθερότης τοῦ δὲν ἦτο εἰμὴ ἀποτέλεσμα δέους ἐκ τῆς στρατιωτικῆς βίας. Τρίτη ἐκδοχὴ δὲν χωρεῖ. Καὶ οἱ ἐπιμένοντες νὰ διαγιγνώσκουν κινδύνους διὰ τὸ πολίτευμα ἐκ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐκλογῶν, ὀφείλουν μετ' εὐθύτητος καὶ αὐστηρᾶς συνεπείας ν' ἀποδεχθῶν ὅλην τὴν σειρὰν τῶν συλλογισμῶν πού ἀπορρέουν αὐτομάτως ἐκ τῆς ἀνωτέρω διλημματικῆς ἀπόψεως. Ἡ ἡ Δημοκρατία εἶναι ἐξ ἐλευθέρως ἀποδοχῆς πολίτευμα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ καὶ τοῦτο τοῦλάχιστον ὀφείλει κανεῖς νὰ δέχεται, ἔχων ὑπ' ὄψει τὰ ἀλλεπάλληλα ἐκλογικὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ τὸ 1924 καὶ ἐντεῦθεν ἢ ἔχουν δίκαιον οἱ ἐχθροὶ τῆς οἱ θέλοντες νὰ τὴν παραστήσουν ὡς προῖδν στρατιωτικῆς βίας. Οἱ γνήσιοι δημοκράται εἶναι φυσικὸν νὰ πιστεύουν τὸ πρῶτον ἄλ-

λὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς δὲν ἡμποροῦν καὶ νὰ συμμερίζωνται τοὺς φόβους ἐκείνων πού ὑποστηρίζουν ὅτι θὰ ἐκινδύνευε τὸ πολίτευμα ἐξ οἰωνδῆποτε μεταβολῶν εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν Διοικήσεων τῶν στρατιωτικῶν μονάδων. Ἡ Δημοκρατία εἶναι ἰδέα καὶ κάθε ἰδέα ἀξιοποιεῖται ἀπὸ τὴν ἱκανότητά τῶν ὁπαδῶν τῆς νὰ ὑφίστανται θυσίας πρὸς χάριν τῆς. Τοῦτο καλὸν εἶναι νὰ ἐνθυμοῦνται κάποτε οἱ πραγματικοὶ δημοκράται εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ θέσις τοῦ πολιτεύματος κατ' οὐδένᾳ λόγον ἐπιτρέπεται νὰ συνδεθῇ μὲ τὰς τύχας ἐνὸς ἢ πλειοτέρων πολιτικῶν κομμάτων καὶ ἐνὸς μικροῦ ἢ μεγάλου ἀριθμοῦ ἀνθρώπων, οἰαδῆποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ θέσις τῶν τελευταίων εἰς τὴν ἱεραρχίαν τῶν κρατικῶν λειτουργιῶν. Ἀφ' ἧς στιγμῆς θὰ καθίστατο ἐκδηλὸς μία τοιαύτη τάσις, ἡ ἰσοροπία τῶν βάσεων τοῦ πολιτεύματος θὰ ἐκλονίζετο ἀνεπανορθώτως. Ὅσοι δὲν κατανοοῦν τοῦτο ἐὰν δὲν εἶναι ἰδιοτελεῖς καὶ κατὰ συνέπειαν κακοὶ δημοκράται, στεροῦνται στοιχειῶδους πολιτικῆς ἀντιλήψεως, πρᾶγμα ὅχι ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνον ἀπὸ τὴν σκληροτράχηλον ἰδιοτέλειαν. Τὸ πολίτευμα πρέπει ν' ἀφεθῇ νὰ δοκιμασθῇ καὶ ὑπ' εὐθύνην τῶν παλαιῶν τοῦ ἀντιπάλων. Ἐκ τῆς δοκιμασίας ταύτης δύναται νὰ προέλθῃ ἀσφαλέστερον ἢ στερέωσις τοῦ. Ἀλλως δὲν πρένα λησμονῆται ὅτι, ἐὰν δὲν καταστῇ ἡ Δημοκρατία κτήμα πανελληνιον, διαρκῶς θ' ἀμφισβητῆται τὸ κύρος τῆς καὶ διαρκῶς θὰ κινδυνεύῃ. Ἐπὶ τέλους δὲ ἡ Δημοκρατία ὑπάρχει διὰ τὸ ἔθνος ὅπως τὸ Σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον.

ΕΝΤΙΜΟΣ ΠΡΟΤΑΣΙΣ

Μία δικαιοσύνη καὶ λογικωτάτη ἀπόφασις διευτυπώθη εἰς τὴν ἐν Βαρσοβίᾳ συγκροτηθεῖσαν ἐσχάτως διάσκεψιν τῶν γεωργικῶν χωρῶν τῆς κεντρικῆς καὶ ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Ἡ ἀποφίς τῆς ρυθμίσεως τῶν ἀνταλλαγῶν μεταξὺ τῶν πιστωτῶν καὶ τῶν ὀφειλετῶν Κρατῶν κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τὴν ἐκ μέρους τῶν τελευταίων εἰσαγωγὴν εἰς τὰς πιστωτῆρας Χώρας καθ' ὑπερβάσιν τῶν ἐμπορικῶν συμφησιμῶν ποσοστοῦ ἐμπορευμάτων καλύπτοντος

ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει τὰς ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τῶν χρεῶν τῶν ὑποχρεώσεως. Εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν αἱ τελωνειακαὶ θύραι κλείονται ἐρμητικῶς εἰς τὰς εἰσαγωγὰς, εἶναι πολὺ φυσικὸν τὰ Κράτη, τὰ ὁποῖα πλὴν τῆς συντηρήσεως τοῦ ἰσοζυγίου τῶν ἐμπορικῶν τῶν πληρωμῶν εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ μεριμνοῦν καὶ διὰ τὴν ἐξόφλησιν ἐξωτερικῶν δανείων τίθενται πρὸ ἀδυσωπήτου διλήμματος: Ἡ νὰ καταδικάσων εἰς ὑποσιτισμὸν καὶ πείναν καὶ τὰ συναφῆ ἀναπότρεπτα κοινωνικὰ ἐπαχθόλουθα τοὺς πολίτας τῶν ἢ νὰ χρεωκοπήσουν ἀθρόως. Ἐπειδὴ δὲ τὸ δικαίωμα τῆς ζωῆς προέχει πάντοτε πάσης ὑποχρεώσεως συνεπείας τοῦ οἴου-δῆποτε ὀφειλέτου, εἶναι ἐπόμενον νὰ ἐκλέγουν τὸ δεύτερον. Συμφέρον ἄρα τῶν πιστωτῶν Χωρῶν εἶναι πρὸ τοῦ κινδύνου νὰ μὴ λάβουν τίποτε παρὰ τῶν μὴ ἐχόντων νὰ δεχθῶν καὶ νὰ διευκολύνουν τὰς εἰσδη πληρωμὰς. Ἡ Ἑλλάς, χώρα ὀφειλέτης, διαθέτουσα δὲ πλεῖστα προϊόντα δυνάμενα νὰ εὐρουν πελατεῖαν εἰς τὰς χώρας τῶν δανειστῶν τῆς, ὀφείλει ἀδιστακτικῶς νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὴν διατυπωθεῖσαν ἐν Βαρσοβίᾳ ἀποφίς καὶ νὰ συντονίσῃ τὰς ἐνεργείας τῆς μετὰ τῶν λοιπῶν ὁμοιοπαθῶν Κρατῶν, ὅπως ἐπιδιωχθῇ ἡ ἐκ μέρους τῶν πιστωτῶν χωρῶν ἀποδοχὴ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς, τῆς μόνης ἥτις δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἐντιμὸν καὶ βιώσιμον διευθέτησιν τοῦ ζητήματος τῶν ἐξωτερικῶν χρεῶν κατὰ τὴν παρούσαν περίοδον τῶν παγκοσμίων οικονομικῶν διαταραχῶν.

ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΕΚΚΑΘΑΡΙΣΙΣ

Καὶ ἄλλοτε ἐκακίσσαμεν μετ' ὅλης τῆς ἐπιβαλλομένης αὐστηρότητος τὴν ἐγκυμονοῦσαν φοβεροὺς κινδύνους διείδουσιν τοῦ πνεύματος τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς πατρίδος εἰς τὰς δημοσιοῦ παλληλικὰς ὁργανώσεις. Ἐξακολοθοῦμεν δὲ νὰ φρονοῦμεν ἀκραδάντως, ὅτι ἐντὸς τῶν ἐπαγγελματικῶν ἐνώσεων οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι, δσάκις δὲν ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐρευναν τῶν λυσιτελῶν μέσων τεχνικῆς ἀρτιώσεως καὶ τελειοποιήσεως τοῦ κλάδου τῶν ἢ υπερβαίνουν τὰ ὅρια τῆς νομιμόφρονος προαπίσεως τῶν ἐπαγγελματικῶν τῶν δικαιωμάτων, ἀποβαίνουν φο-

ρεῖς ἀταξίας καὶ διαλύσεως. Οἴκοθεν νοεῖται ὅτι τοιαύτη τάσις, δηλητηριάζουσα τὸν δημόσιον ὀργανισμόν, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τύχη ἐπ' ἀπειρον ἀνοχής καὶ ἐπιεικείας ἐκ μέρους τῆς Κοινωνίας καὶ τοῦ Λαοῦ. Δὲν ἀπαιτεῖται ὁξεῖα δράσις διὰ νὰ προῖδῃ τις ὅτι ἡ τακτικὴ τῆς ἐκκολάψεως ἐντὸς τῶν ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων τῶν δημοσίων λειτουργῶν πολιτικῶν καθαρῶς τάσεων δεξιῶν ἢ ἀριστερῶν, διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν τὰς συμβατικὰς λέξεις τῶν ὁποίων τὴν κατάχρησις γίνεται ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, καὶ τὸ αἰσθημα τῆς ἐμφόδου ἀηδίας ὅπερ εἶναι φυσικὸν νὰ γεννᾷ εἰς τοὺς πολίτας ἢ παρακολούθησις τοῦ ὁλεθρίου τούτου φαινομένου, καλλιεργοῦν ἀπορρόδως ἀλλ' ἀσφαλῶς τὸ κοινωνικὸν δέος, τοῦ ὁποῦ καίροφυλακτοῦν νὰ ἐπωφεληθῶν αἱ ἀνήσυχτοι δυνάμεις, αἱ ἐπιβουλευόμεναι τὴν καθεστηκυῖαν τάξιν καὶ τοὺς ἐλευθέρους τῆς χώρας θεσμούς. Ἐὰν ὑπάρχῃ πράγματι κίνδυνος, ὁ τραγικῶς καταπονούμενος ἐπ' ἐσχάτων ἐκ τῶν πολυειδῶν ἐκτροπῶν τῶν κοινωνικῶν δμάδων λαὸς νὰ ἐπιζητήσῃ τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἀσφάλειαν εἰς τὴν τυραννίαν καὶ ἂν ὁ καισαρισμὸς καὶ ἡ ἰδέα τῆς προσωπικῆς δικτατορίας καταρθῶναι νὰ κερδίσῃ ὁπαδούς καὶ ἑταίρους εἰς τὴν χώραν αὐτήν, τῆς ὁποίας ὁ λαὸς κατάρθωνε—καὶ ὑπὸ τὸν ἀπολυταρχικώτερον ζυγὸν ξένων δυναστῶν νὰ βουλευέται ἐλευθέρως καὶ νὰ διοικῇ δημοκρατικῶς τὰ κοινὰ—αἱ ἀντιπολιτευτικαὶ καὶ ἀντικοινωνικαὶ ἐκτροπαὶ τῶν δημοσιοῦπαλληλικῶν ὀργανώσεων δὲν θὰ συνεργήσουν εἰς τοῦτο ὀλιγώτερον οἶσθ' ἢ ποτε ἄλλης αἰτίας. Εἶναι καιρὸς νὰ ἐκπορευθῇ πνεῦμα ἀνανήψεως ἐκ τῶν τάξεων τῶν δημοσίων λειτουργῶν ἐκ τῶν ὁποίων ὅσοι συνειδητῶς ἔχουν καταλήξῃ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ σημεριναὶ μορφαὶ κοινωνικοῦ βίου δὲν ἐπαρκοῦν ἢ δὲν ἔχουν ἠθικὴν δικαίωσιν, ἔχουν ὑποχρέωσιν στοιχειώδους ἐντιμότητος καὶ εὐθύτητος νὰ ἐγκυαλίωσιν τὰς θέσεις των, διὰ ν' ἀνακτήσουν ἐλευθερίαν δράσεως ἀλλὰ καὶ ν' ἀναλάβουν τὴν εὐθύνην τοῦ πολέμου, τὸν ὁποῖον πιστεύουν ὅτι ὀφείλουν νὰ διεξαγάγουν κατὰ τῆς κρατούσης κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς τάξεως. Πρὸ παντὸς δὲ ὀφείλει τὸ Κράτος νὰ προαπίσῃ τοὺς πολίτας του καὶ τὸν δημόσιον ὀργανισμόν ἀπὸ τοὺς ἐ-

χθροῦς, οἱ ὅποιοι δὲν ἀταξιῶνουν νὰ υπονομεύουν τὴν κοινωνικὴν καὶ τὴν κρατικὴν ἱεραρχίαν, ὠχυρωμένοι εἰς δημοσίας ἐπάλξεις καὶ σιτιζόμενοι ἐκ τῶν πόρων τοῦ Κράτους αὐτοῦ.

ΑΥΤΑΠΑΤΑΙ

Ἡ σερβικὴ ἐφημερίς «Βαρδάρ» τῶν Σκοπείων, ἐρευνῶσα τὴν μαρασμώδη κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν περιῆλθε μετὰ τὸν πόλεμον τὸ Μοναστήριον, συνιστᾷ τὴν λήψιν ἐκτάκτων εὐεργετικῶν συγκοινωνιακῶν καὶ τελωνειακῶν μέτρων διὰ ν' ἀνακτήσῃ τὴν συνεργασίαν καὶ τῆς Νοτιοσλαβικῆς Ἑλ. Ζώνης Θεσσαλονίκης ἢ ἀκριὰ αὕτη πόλις τοῦ Γιουγκοσλαβικοῦ νότου τὴν παλαιάν της θέσιν ὡς ἐμπορικὸν κέντρον τῆς βορειοανατολικῆς Ἀλβανίας καὶ τῶν Ἑπαρχιῶν τῆς νοτιοδυτικῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Σέρβων ὅπως ἀναζωογονήσουν ἐμπορικῶς τὸ Μοναστήριον εἶναι ἀπολύτως φυσικὸν καὶ νόμιμον. Νομίζομεν ἐν τούτοις ὅτι ἡ πραγματοποίησις ἐνὸς τοιούτου πόθου δὲν εἶναι, ὡς φαίνεται πιστεύουσα ἡ σερβικὴ ἐφημερίς, ὑπόθεσις, συνεργασίας τῆς Ἑλευθέρας Νοτιοσλαβικῆς Ζώνης Θεσσαλονίκης ἢ τελωνειακῶν ἀπλῶς καὶ συγκοινωνιακῶν εὐκολιῶν. Ὁ ἐμπορικὸς μαρasmus τοῦ Μοναστηρίου δὲν προῆλθεν ὡς συνέπεια ἑλλειποῦς συγκοινωνιακοῦ ἢ τελωνειακοῦ ὀπλισμοῦ. Οὕτε ἀνεπτύχθησαν τὰ ἀντίζηλα τοῦ Μοναστηρίου κέντρα, (ἡ Φλώρινα ἐ. π. ἢ ὁποία κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς σερβικῆς ἐφημερίδος ἔλαβε ραγδαίαν ἐξέλιξιν κληρονομήσασα τὰ ἐμπορικὰ πλεονεκτήματα τοῦ παλαιοῦ Μοναστηρίου) χάρις εἰς προνομιακὰς τελωνειακὰς καὶ συγκοινωνιακὰς εὐνοίας. Ἀπὸ ἀπόψεως συγκοινωνιακοῦ καὶ τελωνειακοῦ ὀπλισμοῦ τίποτε δὲν ἐμεσολάβησεν ἱκανὸν νὰ δικαιολογῇ τὴν τόσον ἀνίσσων μεταπολεμικὴν ἐξέλιξιν τῶν δύο κέντρων, τῆς Φλωρίνης καὶ τοῦ Μοναστηρίου. Συνέβη ὅμως κάτι ἄλλο λίαν οὐσιώδες. Τὸ Μοναστήριον διὰ τῆς προαπτήσεώς του εἰς τὴν Σερβίαν ἀπεσπάρθη ἀπὸ τὴν γεωοικονομικὴν του ἐνδοχώραν καὶ ἀπεμονώθη. Ὁ μαρasmus τοῦ ὑπῆρξε συνέπεια τῆς ἀπομονώσεως αὐτῆς καὶ τῆς φο-

βεράς καταθρυμματίσεως ἣν ὑπέστη ὅλη ἡ παλαιὰ περιοχή τῆς Βορειοδυτικῆς Μακεδονίας. Ἡ Φλώρινα ὑπῆρξε τὸ δημιούργημα τοῦ θρυμματισμοῦ αὐτοῦ καὶ ὁ ταχὺς ρυθμὸς τῆς ἀναπτύξεώς της, ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ κέντρον τοῦ γεωοικονομικοῦ βάρους μετὰ τὴν διανομὴν τῶν δυτικομακεδονικῶν ἐδαφῶν μετετέθη πρὸς Νότον. Καὶ εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν ἡ ἀνάγκη δημιουργεῖ τὸ ὄργανον. Ἡ ἀναζήτησις τῆς ἀναζωογονήσεως τοῦ Μοναστηρίου διὰ τῆς μεθόδου τῶν συγκοινωνιακῶν καὶ τελωνειακῶν εὐκολιῶν εἶναι ὑπόθεσις μᾶλλον ἀπονενοημένη, ἐὰν ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀνάκτησιν τῆς παλαιᾶς ἐμπορικῆς τοῦ θέσεως εἰς τὴν Νοτιοδυτικὴν Βαλκανικὴν καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἑλληνικὰς καὶ ἀλβανικὰς περιοχάς. Οἱ σέρβοι καλὸν θὰ εἶναι νὰ μὴ τρέφουν ἐπιζημίους αὐτὰ πάτας ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς, ἰδιαιτέρως δὲ νὰ μὴ λησμονοῦν ὅσakis προβαίνουν εἰς παραλληλισμούς καὶ συγκρούσεις καὶ ἕνα ἄλλον παράγοντα ποῦ ἀγνοεῖται καὶ υποτιμᾶται συχνότατα. Τὸν παράγοντα τοῦ Ἑλληνος ἐμπόρου, δημιουργήμα τῆς δράσεως τοῦ ὁποῦ ὑπῆρξε καὶ τὸ Μοναστήριον ὅπως καὶ ὅλα τὰ ἐμπορικὰ κέντρα τῆς Ἀνατολῆς ἀνὰ τοὺς αἰῶνας.

ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΙ ΔΟΞΑΣΙΑΙ

Ἐχομεν τὴν γνώμην ὅτι ὑπάρχει σοβαρωτάτη καὶ βασικὴ παρανόησις εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν σύμφωνα μετὰ τὸν ὁποῖον τὸ δικαίωμα τοῦ στρατοῦ ν' ἀναμιγνύεται εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα ἀπορρέει ἐκ τῆς διατάξεως ἐκείνης τοῦ Συντάγματος ἢ ὁποία ἀναθέτει τὴν φρούρησιν του εἰς τὸν πατριωτισμὸν τῶν Ἑλλήνων. Κανεὶς δὲν διανοήθη ποτὲ νὰ θεωρήσῃ τοὺς ἀξιωματικούς ὡς πολίτας μετὰ ἡλαττωμένα δικαιώματα. Ἀντίνομος ὅμως θὰ ἦτο καὶ ἀστήρικτος καὶ ἐπικίνδυνος εἰς ἄκρον ἡ ἐκδοχὴ κατ' ἣν εἰς τοὺς ἀξιωματικούς ὡς εἰς ἰδιαιτέραν προνομιοῦχον κατὰ τινα ἔννοιαν κλάσιν, εἶνε ἀνατεθειμένη καὶ ἐμπειπιστευμένη ἡ κηδεμένησις τῆς πολιτικῆς ἢ τῆς πολιτικῆς τάξεως. Ὡς πολῖται οἱ ἀξιωματικοὶ μόνον ἴσκι δύνανται νὰ εἶναι: μετὰ τοὺς ἄλλους Ἑλλήνας κατ' οὐδὲνα λόγον

ὑποδεέστεροι ἀλλὰ καὶ οὐδόλως ὑπερέχοντες κατὰ τὰ καθήκοντα ἢ τὰ δικαιώματα. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν δὲ ταύτην ἐπὶ τῆς διαχειρήσεως τῶν κοινῶν τοὺς ἀνήκει ἴση πρὸς τοὺς ἄλλους πολίτας γνώμη. Καὶ διὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς γνώμης αὐτῆς τὸ αὐτὸ τοῖς παρέχεται κοινὸν μετὰ τοὺς λοιποὺς πολίτας μέσον. Ἡ ψήφος. Πέραν τοῦ μέσου τούτου ἡ χρῆσις παντὸς ἄλλου καὶ συγκεκριμένως ἡ διὰ τῆς ἐμπειπιστευμένης εἰς αὐτοὺς ἐνόπλου δυνάμεως τῆς Πολιτείας, ἐπιβουλὴ κατὰ τῆς λαϊκῆς θελήσεως κατὰ τῆς θελήσεως τῆς πλειονότητος τοῦ ἔθνους καὶ τῶν ἐλευθεριῶν του μόνον ὡς ὑπέρβασις καὶ κατάχρησις καθήκοντος καὶ ὡς στάσις δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ. Διότι ὁ προσωρισμὸς τῆς ἐνόπλου δυνάμεως σαφῶς προσδιωρισμένος ἐκ τῶν νόμων, ἄλλος πλὴν τῆς πειθαρχίας εἰς τὰς νομίμους ἐξουσίας καὶ τῆς ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον τούτων κρίσιν καὶ εὐθύνην προαπίσεως τῆς ἐσωτερικῆς καὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἀσφαλείας τοῦ Κράτους δὲν εἶναι νοητὸς ἐντὸς τῶν ὁρίων μιᾶς εὐνομούμενης καὶ ἱεραρχικῶς συγκροτημένης Πολιτείας. Οἱ τ' ἀντίθετα ὑποστηρίζοντες καινολογοῦν ἐπικινδύνως, εἰσάγοντες δοξασίας ἐξαρθρωτικὰς τῆς πολιτικῆς ἱεραρχίας. Ἐναντίον τοῦ ἐκ τῶν δοξασιῶν τούτων πειρασμοῦ ὀφείλει νὰ προστατεύῃ τοὺς Ἑλλήνας ἀξιωματικούς ἀλλὰ καὶ τὴν χώραν ἢ ἐξ ἀγωγῆς νομιμοφροσύνης, ἢ συνείδητος πατριωτισμοῦ των.

ΔΙΔΑΓΜΑ

Ἡ ἐκπροσώπησις τῆς χώρας μας εἰς τὴν Ὀλυμπιάδα τοῦ Λὸς Ἀντζελες, ἐκρίθη γενικῶς ἐλάχιστα ἱκανοποιούσα τὸ αἶσθημα, δὲν λέγομεν τὸ ὄνομα, καὶ τὰς ἀθλητικὰς παραδόσεις τοῦ ἔθνους. Ἡ παρατήρησις δὲ αὕτη δὲν ἐνέχει ὡς ἔννοιαν λόγου οὔτε κατὰ τῆς ἐχούσης τὴν πρωτοδουλίαν τῆς συμμετοχῆς μας εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐπιτροπῆς, οὔτε διὰ τὰ ἐκλεγέντα ὅπως μᾶς ἀντιπροσωπεύσουν εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἀθλητικὰ στελέχη. Ἀφορὰ τὴν ἑλπίαν πορείαν τοῦ ἀθλητισμοῦ μας, ὅλην τὴν ἀθλητικὴν, ἐὰν ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφρασις, πολιτικὴν τὴν ὁποίαν ἠκολουθήσαμεν κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν. Ἀφορὰ ἀκόμη καὶ

τὴν γενικὴν κατὰπτωσιν τοῦ ἀθλητικοῦ αἰσθήματος τοῦ λαοῦ, κατὰπτωσιν τῆς ὁποίας ἐξώφθαλμον σύμπτωμα ἐπὶ ἔτη τώρα ἔχομεν τὸ θάρβαρον πάθος τοῦ θεάματος καὶ τοὺς καταισχύνοντας τὸ ὄνομα τῆς γῆς μας ὀχλίσμους τῆς ποδοσφαιρικῆς μανίας. Ὁ ἀθλητισμὸς δὲν ἵκται νὰ εἶναι μεμονωμένη ἀνθησις ἀνθρωπίνων ἐπιδόσεων ἀσχετος μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ γενικωτέρου περιβάλλοντος μὲ τὰς τάσεις τῆς ἐποχῆς ἢ τὸν ρυθμὸν τῆς ζωῆς μίαν κοινωνίας ἢ ἐνὸς λαοῦ. Εἰς μίαν ἐποχὴν ἀηδοῦς ποσοτισμοῦ ὅπως αὕτῃ ποῦ διανύει ὁ τόπος μας, ἦτο φυσικὸν νὰ παύσῃ νὰ λειτουργῇται ὁ σεμνὸς ναὸς τοῦ Παναθηναϊκοῦ Σταδίου καὶ νὰ πληθύνωνται οἱ πιστοὶ τῶν ποδοσφαιρικῶν γηπέδων.

Δὲν εἶναι ἄλλως τε ὁ ἀθλητισμὸς ἡ μόνη περιοχὴ ὅπου ἔχει ἡ γενεὰ αὕτῃ ἐκφύγει καὶ καταπροδῶσει τὸν ρυθμὸν τῆς γῆς καὶ τὴν εὐγενεστάτην ἱστορικὴν τῆς παράδοσιν. Ἡ φυγὴ ἀπὸ τὸ βάρος τῆς ἱστορικῆς εὐγενείας εἶναι γενική, εἰς ὅλα τὰ ἐπίπεδα. Τῆς φυγῆς αὕτῃς ἀναπότρεπτος συνέπεια εἶναι ἡ ἀποβαρβαρώσις. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἐνίκων εἰς τοὺς ποιοτικούς στίβους ὅταν ἤκμαζεν ὡς κραδαίνον πρόσταγμα ἡ ἀρχὴ τοῦ αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπερέχειν τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ τὴν ὠραιότητα τῶν ἐλληνικῶν ἀγωνισμάτων καὶ τὴν χαρακτηριστικὴν τῶν εὐγένειαν ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ βάρβαρα θεάματα τὰ ὅποια ἐμέθυον τοὺς ῥωμαϊκοὺς ὄχλους τῆς παρακμῆς.

Ἄς μὴ ἐπικαλεῖται δὲ κανεὶς τὰς δυσμενεῖς ἱστορικὰς συνθήκας, τὰς ἐθνικὰς περιπετείας ἢ τὴν κρίσιν χάριν τῆς καταστροφῆς τοῦ ἐλέγχου τῆς συνειδήσεως. Τίποτε δὲν μᾶς πταίει καὶ τίποτε δὲν μᾶς ἔλειψε. Μὲ λιτὰ καὶ ἀπλᾶ μέσα εἰς τὸν τόπον αὐτὸν κατεκτήθησαν πάντοτε αἱ μεγάλοι πραγματοποιήσεις δόξαις ἡγρύνει ἢ ἔφρεσις τῆς ἀμίλλης καὶ ἤκμαζεν ὁ πόθος τῆς ὑπεροχῆς. Εἰς τὴν ἀφύπνισιν τοῦ πνεύματος τούτου ὀφείλουσαν νὰ στραφῶν καὶ τώρα ὅσοι πιστεύουν εἰς τὴν δυνατότητα μίαν ἀναγεννήσεως, ὅσοι ὀνειροπολοῦν καὶ πιστεύουν, ὅσοι δὲν ἀπώλεσαν τὴν γόνιμον ἱκανότητα τῶν μεγάλων προσδοκιῶν, ὅσοι δὲν ἱκανοποιοῦνται νὰ φέρουν ὡς ῥάκη παλαιᾶς πορφύρας τὸν ἐλληνισμὸν τῶν καὶ τέλος ὅσοι αἰσθάνονται τώρα νὰ καίῃ τὰ πρόσωπά των ἢ ἐπὶ κεφαλῇ τῆς παγκοσμίου στρατιάς τῶν ἀγωνιζομένων ἀθλητῶν παρέλασις τῶν ἐκπροσώπων τῆς Φυλῆς μας—τιμὴ τῆς ὁποίας, δὲν κατωρθώσαμεν ν' ἀποδείξωμεν ἑαυτοὺς ἀξίους ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον.

Λόγῳ τῆς θερινῆς ἐποχῆς, τὸ παρὸν Τεῦχος ἐκδίδεται κοινὸν διὰ τοὺς μῆνας Αὐγούστου καὶ Σεπτεμβρίου καὶ διπλοῦν ἀπὸ ἀπόψεως ἀριθμοῦ σελίδων. Τὸ ἐπόμενον θὰ ἐκδοθῇ τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Ὀκτωβρίου καὶ εἰς τὸ κανονικὸν του σχῆμα.

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ἡ διάσκεψις τῆς Λωζάννης. Μετὰ πολλὰς διακυμάνσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἐτέθη ἐν κινδύνῳ ἡ τύχη τῆς διασκέψεως τῶν ἐπανορθώσεων καὶ χάρις εἰς τὰς ἀπεγνωσμένας προσπάθειάς τοῦ κ. Μακ-Ντόναλτ, κατορθώθη νὰ ἐπέλθῃ προσέγγισις τῶν διίσταμένων ἀποψεων καὶ νὰ καταστῇ δυνατὸς ὁ ἐντοπισμὸς τῆς συζητήσεως, ἐντὸς τοῦ ἀπολύτως αὐστηροῦ οἰκονομικοῦ πεδίου. Διότι κατὰ τὰς τελευταίας συνεδριάσεις τῆς διασκέψεως, ἡ γερμανικὴ ἀντιπροσωπεία προσεπάθησε νὰ μετατοπίσῃ τὴν συζήτησιν καὶ νὰ συνδυάσῃ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τῶν ἐπανορθώσεων μὲ ἄλλα ἄσχετα πρὸς αὐτὸ πολιτικὰ ζητήματα, ὅπως τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς Γερμανίας ἀπὸ τῶν εὐθυνῶν τοῦ μεγάλου πολέμου, τῆς ἀναγνωρίσεως ἰσοτομίας μετὰ τῶν ἄλλων κρατῶν εἰς τοὺς ἐξοπλισμοὺς καὶ γενικώτερον τῆς ἀναθεωρήσεως τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιών, αἰτήματα δηλαδὴ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ γαλλικὴ ἀντιπροσωπεία οὔτε ἐδέχθη καὶ νὰ συζητήσῃ. Ἐπὶ τέλους ἐπείσθησαν νὰ ἀποσύρουν τὰς πολιτικὰς ἀξιιώσεις των καὶ τοιοῦτοτρόπως ἡ διάσκεψις προχώρησεν εἰς τὸ ἔργον της, καταλήξασα εἰς πλήρη συμφωνίαν ἐπὶ τοῦ καταβλητέου ὑπὸ τῆς Γερμανίας κατ' ἀποκοπὴν ποσοῦ καὶ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συμφωνίας τῆς Λωζάννης τῇ 10 Ἰουλίου.

Ἡ συμφωνία τῆς Λωζάννης καὶ τὸ σύμφωνον τῶν τζέντλεμ. Διὰ τῆς συμφωνίας τῆς Λωζάννης ὁρίζεται ὅτι ἡ Γερμανία ἀπαλλάσσεται τῶν ἐξ ἐπανορθώσεων ἐτησίων δόσεων καὶ ἀντ' αὐτοῦ θὰ καταβάλλῃ κατ' ἀποκοπὴν ποσὸν καθορισθὲν εἰς τρία δισεκατομμύρια μάρκα, εἰς τριάντα ἑπτὰ ἐνιαυσίους δόσεις, ἡ πληρωμὴ

θὰ γίνῃ ὑπὸ μορφήν ἐντόκων γραμματίων, τὰ ὁποία θὰ κατατεθοῦν εἰς τὴν Διεθνῇ Τράπεζαν πληρωμῶν καὶ θὰ τεθοῦν εἰς κυκλοφορίαν μετὰ τριετίας. Ὁ ἐπελθὼν ὅμως ἐν Λωζάννῃ διακανονισμὸς ἐγέννησε ζωηρὰς ἀνησυχίας εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὡς πρὸς τὴν τύχην τῶν πολεμικῶν χρεῶν, ἃν καὶ ἀπὸ πλείστους ὅπως ὁ κ. Μπόρα, ὑπεστηρίχθη ἡ σκοπιμότης τῆς διαγραφῆς των. Ἐν τῷ μεταξύ ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία προέβησαν εἰς τὴν σύνταξιν συμφώνου διὰ τοῦ ὁποίου ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ κυρώσουν τὴν συμφωνίαν τῆς Λωζάννης πρὶν διακανονίσουν τὸ πρὸς τὴν Ἀμερικὴν πολεμικὸν χρέος των, εἰς τὸ ὁποῖον προσεχώρησαν ἔπειτα ἡ Ἰταλία, τὸ Βέλγιον καὶ ἄλλαι πιστώτριαι χώραι. Ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ «συμφώνου τῶν τζέντλεμ» ὅπως ἀπεκλήθη, ἐδόθησαν ἐξηγήσεις πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐδηλώθη ὅτι ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει αἱ συμβληθεῖσαι δυνάμεις, θὰ ἀρνηθοῦν ἐκβιαστικῶς τὰς πρὸς τὴν Ἀμερικὴν ἐκ πολεμικῶν χρεῶν ὑποχρεώσεις των.

Ἡ διάσκεψις τοῦ ἀφοπλισμοῦ. Ἡ διάσκεψις τοῦ ἀφοπλισμοῦ εἰς τὴν Γενεύην ἐξακολούθησεν κατὰ τὸν Ἰούνιον τὴν ἐξέτασιν τῶν διαφόρων σχεδίων, κατέληξεν εἰς τὴν ἀναβολὴν τῶν ἐργασιῶν της, ἀφοῦ ἔλαβεν ὀρισμένας σπουδαίας αποφάσεις ὡς πρὸς τὸν ἀφοπλισμὸν καὶ ἐν τῷ μεταξύ μέχρι τῆς ἐπαναλήψεως τῶν ἐργασιῶν της, θὰ καταρτισθῇ τὸ ὁριστικὸν κείμενον τῆς συνθήκης. Οὕτω ἐλήφθησαν κατ' ἀρχὴν ἀποφάσεις ἀφορῶσαι τὸν περιορισμὸν τῶν ἀομάτων μάχης

τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ χημικοῦ πολέμου, τῶν ἐμπρηστικῶν ὄπλων καὶ τὴν δημιουργίαν μονίμου ἐπιτροπῆς ἐλέγχου ἥτις θὰ ἐπιβλέπη τὴν ἐκτέλεσιν τῆς συμφωνίας περὶ ἀφοπλισμοῦ. Ἡ ἐκχειρία τῶν ἐξοπλισμῶν ἥτις λήγει τὴν 22 Ὀκτωβρίου παρετάθη ἐπὶ ἐν 4μηνον καὶ θὰ διορισθῇ ἐπιτροπὴ ἐλέγχου τῆς ἐμπορίας τῶν ὄπλων. Ἐπίσης ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις τῆς ἀπαγορεύσεως τῶν ἐναερίων βομβαρδισμῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρότασιν Χούβερ περὶ ἐλαττώσεως κατὰ τὸ 1)3 τῶν πολεμικῶν προϋπολογισμῶν μετὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἀμερικὴ θὰ ἐδέχεται τὴν κατάργησιν τῶν πολεμικῶν χρεῶν, αὕτη δὲν ἐγένετο δεκτὴ διότι ἀντετάχθησαν κατ' αὐτῆς ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἰδίως δὲ ἡ τελευταία. Ἐναντίον τοῦ σχεδίου Μπένες ὅπερ ἐγένετο δεκτὸν ὑπὸ τῆς διασκέψεως ἐψήφισαν ἡ Γερμανία καὶ ἡ Σοβιετικὴ Ρωσία ὑπὲρ αὐτοῦ δὲ τὰ ἄλλα 41 κράτη.

Ἡ διάσκεψις τῆς Ὀττάβας. Εἰς τὴν Ὀττάβαν τοῦ Καναδᾶ συνήλθε τὴν 22 Ἰουλίου ἡ Αὐτοκρατορικὴ Βρετανικὴ διάσκεψις ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κ. Μπάλντουϊν. Σκοπὸς τῆς συγκληθείσης διασκέψεως ἦτο ἡ ἀναζήτησις τῶν μέτρων διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐπὶ ἤρχετο ἡ αὐξήσις τῆς ἀγοραστικῆς ἱκανότητος τῶν διαφόρων τμημάτων τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἡ πύκνωσις τῶν ἐνδοαυτοκρατορικῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν. Ἡ διάσκεψις κατήρτισεν ὑποεπιτροπὰς εἰς τὰς ὁποίας ἀνέθεσε τὴν μελέτην καὶ τὴν εἰσήγησιν ἐπὶ τῶν ἐπομένων ζητημάτων 1. ἀνάπτυξιν καὶ ἐπύκνωσιν τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν μετὰ τῶν τμημάτων τῆς αὐτοκρατορίας, 2. διαρρύθμισιν τοῦ τελωνειακοῦ συστήματος, 3. μελέτην τῶν μετὰ τῶν ξένων κρατῶν ὑφισταμένων ἐμπορικῶν σχέσεων, 4. νομισματικὰ καὶ δημοσιονομικὰ ζητήματα καὶ 5. μελέτην μεθόδων οἰκονομικῆς συνεργασίας. Ἡ διάσκεψις μετὰ μὲν μεγάλην πλειοψηφίαν ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν τῆς ἀπομονώσεως τῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τοῦ λοιποῦ κόσμου διὰ τελωνειακῶν φραγμῶν καὶ τῆς δημιουργίας μιᾶς αὐτάρκους αὐτοκρατορικῆς ὁμοσπονδίας. Ἐν τῷ μετὰ τὴν διάσκεψιν περιήλθεν εἰς πλῆρες ἀδιέξοδον λόγῳ τῆς ἀνακλήσεως τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐλευθέρας Ἰρλαν-

δίας καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Καναδᾶ, οἵτινες ἐζήτησαν διαρρύθμισιν τοῦ μετὰ τὴν Ἀγγλίας καὶ Καναδᾶ ὑφισταμένου δασμολογίου, ὥστε ν' ἀποβῇ τοῦτο ὠφέλιμον δι' ἀμφοτέρους.

Ἡ κατάστασις εἰς τὴν Γερμανίαν.

Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης, ἡ προεκλογικὴ κίνησις εἰσῆλθεν εἰς τὴν μεγίστην τῆς ἔντασιν, συνοδευθεῖσα δυστυχῶς καὶ μὲ ἐπιδείξεις καθ' ἕνα παρὰ εἰρηνικὰς ἐκ μέρους τῶν ἐθνικῶν κοσσοσιαλιστῶν καὶ τῶν κομμουνιστῶν. Ὁμιλῶν ὁ Χίτλερ περὶ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης εἰς προεκλογικὴν συγκέντρωσιν τὴν ἐξαρχατήρισε ὡς προδοσίαν κατὰ τῆς Γερμανίας καὶ ἐδήλωσεν ὅτι ἐρχόμενος εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν θὰ τὴν σεβασθῇ. Ἐν τῷ μετὰ αὐτῆς συγκρούσεως μετὰ τὴν χιτλερικῶν καὶ κομμουνιστῶν ἐπετείνοντο καὶ ἐλάμβανον μορφήν ἀγρίαν· εἰς τὴν Ἀλτόναν μάλιστα παρουσίασαν ὄψιν μάχης μὲ ὑπὲρ τριάκοντα νεκρούς, κατόπιν δὲ τούτων ἡ κυβέρνησις τοῦ Ράιχ, ἔπαυσε τὴν Πρωσσικὴν κυβέρνησιν, ὁ δὲ Φὼν Πάππεν διωρίσθη ἀρμολογῆς ἐν Πρωσσίᾳ. Ὁ στρατιωτικὸς νόμος ἐκρύνθη εἰς τὸ Βερολῖνον καὶ τὸ Βρανδεμβούργον. Τοιοῦτοτρόπως κατορθώθη νὰ ἐμπεδωθῇ κάπως ἡ τάξις καὶ νὰ ἀντιμετωπισθῇ ἡ κατάστασις καὶ τοῖς αἰ ἀντισυνταγματικαὶ ἐνέργειαι τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ράιχ, προεκάλεσαν δριμύειαν διαμαρτυρίαν τῶν κυβερνήσεων τῶν γερμανικῶν κρατῶν. Εἰς τὴν Στουτγάρδην συνήλθον μετὰ ταῦτα οἱ πρωθυπουργοὶ τῶν γερμανικῶν κρατῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Φὼν Πάππεν καὶ ἀπεφάσισαν τὴν ἔγκρισιν τῶν ἐκτάκτων μέτρων. Μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα καὶ τὴν λήψιν τῶν ἐκτάκτων μέτρων, μὲ τὰ ὁποῖα κατορθώθη νὰ ἀποκατασταθῇ σχετικῶς ἡ τάξις, ἐπηκολούθησαν αἱ ἐκλογαὶ διὰ τὸ Ράιχσταγκ, ἐνεργηθεῖσαι τὴν 31 Ἰουλίου. Αἱ ἐκλογαὶ διεξαχθεῖσαι μὲ τείσιμα ἀλλὰ μὲ σχετικὴν τάξιν ἔδωκαν τὰ ἐπόμενα ἀποτελέσματα. Ἐθνικοσοσιαλισταὶ ἔδρουν 220, Σοσιαλδημοκράται ἔδρουν 130, ἐθνικισταὶ ἔδρουν 37, κομμουνισταὶ ἔδρουν 89, καθολικὸν κέντρον ἔδρουν 76, Βαυαρικὸν Κέντρον 20, Λαϊκὸν κόμμα ἔδρουν 7, ἄλλα κόμματα ἔδρουν 7. Εἰς τὸ προηγούμενον Ράιχσταγκ τὰ διάφορα κόμματα εἶχον τὴν

ἀκόλουθον εἰς ἔδρας δύναμιν. Ἐθνικοσοσιαλισταὶ 107, Σοσιαλδημοκράται 136, Ἐθνικισταὶ 42, Κομμουνισταὶ 78, Καθολικὸν κέντρον 79, Βαυαρικὸν κέντρον 19, Λαϊκὸν κόμμα 27, ἄλλα κόμματα 77. Εἰς ψήφους δὲ ἡ κατανομή κατὰ τὰς τελευταίας ἐκλογὰς ὑπῆρξεν ἡ ἐπομένη. Ἐπὶ 36.170.000 ψηφοφορησάντων Ἐθνικοσοσιαλισταὶ ψῆφοι 13.441.000, Σοσιαλδημοκράται ψῆφοι 7.752.000, Ἐθνικισταὶ ψῆφοι 2.143.000, Κομμουνισταὶ ψῆφοι 5.220.000, Καθολικὸν κέντρον ψῆφοι 5.000.000, Βαυαρικὸν κέντρον ψῆφοι 500.000, Λαϊκὸν κόμμα ψῆφοι 430.000. Τὰς ὑπολοίπους διενεμήθησαν κατὰ μικρὰς ἀναλογίας τὰ ἄλλα κόμματα. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν περιέπλεξαν περισσότερον τὴν ἤδη ἀρχετὰ περιπεπλεγμένην κατάστασιν καὶ ἡ μόνη ἡ ὁποία ὠφελήθη ἐξ αὐτῶν ὑπῆρξεν ὁ κυβερνήσις τοῦ Φὼν Πάππεν, τῆς ὁποίας ὁ βίος ἀναγκαστικῶς θὰ παρετείνεται, καθόσον οὐδὲν τῶν κομμάτων εἶχε τὴν δύναμιν νὰ τὴν διαδεχθῇ σχηματίζον κυβερνήσιν, οὐδεμία δὲ διεφαίνετο πιθανότης νὰ σχηματισθῇ δι' οἰονδήποτε συνδυασμοῦ συμμαχικῆς κυβερνήσεως λόγῳ τῆς μετὰ τῶν κομμάτων ἐπικρατοῦσης σφοδρᾶς ἀντιθέσεως.

Ἐκτὸς τούτου ὑπῆρχον καὶ οἱ βάσιμοι ἄλλωστε φόβοι ὅτι οἱ Χιτλερικοὶ κατόπιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐκλογῶν τὰ ὁποῖα δὲν τοὺς παρεῖχον τὴν δυνατότητα σχηματισμοῦ κυβερνήσεως, θὰ ἀπεπειρώοντο νὰ καταλάβωσι βιαίως τὴν ἀρχήν, διὰ νὰ δυνηθῶσι νὰ ἐφαρμόσουν σημεῖα τινὰ τοῦ προγράμματός των καὶ νὰ συγκροτήσουν τοιοῦτοτρόπως τὴν διαρροὴν ἥτις διεπιστώθη εἰς τὰς τάξεις τοῦ κόμματος κατὰ τὰς ἐκλογὰς καὶ μετὰ ταῦτα. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ κυβέρνησις ἔδωκε εἰς τοὺς Ἐθνικοσοσιαλιστὰς νὰ ἐννοήσουν ὅτι πᾶσα τοιαύτη ἀπόπειρά των θὰ ἀντιμετωπίζετο διὰ τῶν ὄπλων καὶ θὰ ἐπατάσσετο ἀμειλίχτως. Ἐν τῷ μετὰ τὸ Πρόεδρος Χίντεμπουργκ κατέβαλλεν ἀπεγνωσμένας προσπάθειάς ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν παραμονὴν τῆς παρούσης κυβερνήσεως εἰς τὴν ἀρχὴν διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς ταύτην καὶ ἄλλων κομμάτων καὶ διὰ τοῦ τῶν Ἐθνικοσοσιαλιστῶν, ἵνα καταστῇ δυνατὴ ἡ ἐκφρασις ἐμπιστοσύνης τοῦ Ράιχσταγκ πρὸς

τὴν κυβέρνησιν πράγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἐπετεύχθη.

Ἡ κατάστασις εἰς τὴν Ἰσπανίαν.

Ἡ κατάστασις εἰς τὴν Ἰσπανίαν ἐπεφύλασεν ἐκπλήξεις τελευταίως. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν εἰσέτι τοῦ Ἰουλίου συγκρούσεις εἰς διαφόρους πόλεις καὶ μεμονωμέναι ἀπεργίαι προσήμναν τὴν ὄχι ὁμαλὴν ἐξέλιξιν τῆς καταστάσεως. Οὕτω γενικὴ ἀπεργία ἐξεργάγη εἰς τὴν Κοντετσένα ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς συγκρούσεις μετὰ τῆς πολιτοφυλακῆς μὲ νεκρούς καὶ τραυματίας. Ἐν τῷ μετὰ εἰς τὴν Μαδρίτην ἡ ἀνακριτικὴ ἐπιτροπὴ ἡ συσταθεῖσα ὑπὸ τῶν Κόρτες διὰ νὰ ἀσκήσῃ τὴν ποινικὴν ἀγωγὴν ἐναντίον τοῦ Ἀλφόνσου ἐξηκολούθησε τὰς ἐργασίας της κατορθώσασα νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν ἀνάκρισιν καὶ συλλέξασα πλείστα στοιχεῖα ἀποδεικνύοντα τὴν ἐνοχλήν τοῦ Ἀλφόνσου. Φαίνεται ὅμως ὅτι τὰ μοναρχικὰ στοιχεῖα παρεξήγησαν τὴν ἐναντι αὐτῶν ἡπίαν στάσιν τῆς Δημοκρατίας, διότι περὶ τὰ μέσα Αὐγούστου ἐξεργάγη εἰς πλείστας πόλεις μοναρχικὴ στάσις ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας εὐρίσκετο ὁ στρατηγὸς Σάν Χούρχο πρῶτον διοικητὴς τῆς χωροφυλακῆς ἐπὶ τῆς δικτατορίας καὶ οἱ γνωστοὶ ὡς μοναρχικοὶ στρατηγοὶ Καβαλκάντι, Γκοντέξ καὶ Γκονζάλεθ. Καὶ εἰς μὲν τὴν Μαδρίτην τὸ κίνημα κατεστάλη ἐντὸς ὀλίγων ὥρων διὰ τῆς χωροφυλακῆς, ὅπως καὶ εἰς ἄλλας πόλεις, εἰς τὴν Σεβίλλην ὅμως τὰ πράγματα ἐνεφανίζοντο σοβαρώτερα. Ἐκεῖ τὸ φιλοβασιλικὸν δεῦμα ἦτο μεγαλύτερον καὶ εὐρέθησαν πολλοὶ ἀξιωματικοὶ διατεθειμένοι νὰ ἀκολουθήσουν τὸν Σάν Χούρχο. Μὲ τὴν βοήθειαν λοιπὸν ὁλοκλήρου σχεδὸν τῆς φρουρᾶς Σεβίλλης ὁ Σάν Χούρχο ἠδυνήθη νὰ καθαιρέσῃ τὰς ἀρχὰς καὶ νὰ σχηματίσῃ μοναρχικὴν κυβέρνησιν ὑπὸ τὴν προεδρίαν του, ἀναμένων τὴν ἐκβασιν τοῦ κινήματος καὶ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις ἵνα βαδίσῃ κατὰ τῆς Μαδρίτης. Τότε ἡ κυβέρνησις διέταξε τὴν κινητοποίησιν τῶν φρουρῶν Κάδιξ, Μαλάγα καὶ Χουέβα αἱ ὁποῖαι συμποσούμεναι εἰς 15 χιλιάδας ἀνδρῶν ἐπολιόρκησαν τὴν Σεβίλλην, συγχρόνως δὲ ναυτικὴ μοῖρα τὴν ἀπέκλεισεν ἀπὸ θαλάσσης. Κατόπιν τούτου ὁ Σάν Χούρχο ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ καὶ πα-

ρεδόθη άνευ αντιστάσεως εις τόν Γεν. Διοικητήν τής Χουέλβα Παραπεμφθείς ένώπιον του στρατιωτικού τμήματος του δικαστηρίου κατοχυρώσεως του πολιτεύματος, κατεδικάσθη εις θάνατον μετατραπείσης έπειτα τής ποινής του εις ισόβιον κάθειρξιν έν φρουρίω. Εις ισόβια δεσμά κατεδικάσθησαν επίσης οι στρατηγοί Καβαλκάντι, Γκοντέθ και Γκονζάλεθ. Μετά την καταστολήν του κινήματος έξεδηλώθη κατά τόν πλέον πανηγυρικόν τρόπον ή πίστις του Ισπανικού λαού προς την Δημοκρατίαν ό δέ κ. Θυμόρα έγινε άντικείμενον θερμών έκδηλώσεων. Ο Αλφόνσος εις σχετικώς προς τό κίνημα δηλώσεις του απέδοκίμασε την ένέργειαν ταύτην, ύπάρχουν όμως σαφείς ένδείξεις περί τής συμμετοχής του εις την προπαρασκευήν του. Ήδη καθ' όλην την Ισπανίαν επικρατεί απόλυτος ήσυχία, αί δέ Κόρτες επανέλαβον τάς εργασίας των.

Η κατάσταση εις την Απω Ανατολήν. Μετά την από του παρελθόντος Μαΐου επελθούσαν άναχωρήν ή κατάσταση εις την Απω Ανατολήν άφού επί δίμηνον περίπου παρουσιάσθη ως ήρεμίσασα, περιεπλάκη πάλιν επικινδύνως. Ούτω εις τά Μαντζουριανά και κινεζικά σύνορα ήρξαντο πάλιν αί έχθροπραξίαι μεταξύ Κινέζων και Ιαπώνων και έλαβον χώραν σφοδράι μάχαι κατά τάς όποιάς έφονεύθη και ό Αρχιστράτηγος των Κινεζικών στρατευμάτων στρατηγός Μά Τσάν-Τσά. Το άνεξάρτητον Μαντζουριανόν κράτος άνεγνωρίσθη επισήμως υπό τής Ιαπωνικής διαίτης ένώπιον τής όποιάς ό Ιάπων Υπουργός των Έξωτερικών έξήγησε τους λόγους οι όποιοι επέβαλλον την σύστασιν του. Έν τώ μεταξύ ή μεταξύ Ρωσίας και Ιαπωνίας ύποβόσκουσα από μακροϋ διένεξις λαμβάνει επικίνδυνον έκτασιν, κατόπιν μάλιστα τής βιαίας καταλήψεως υπό των Ιαπώνων των τελωνειακών εγκαστάσεων του Χαρμπίν.

Οι στρατιωτικοί κύκλοι του Τόκιο έξωθοϋν την κυβέρνησιν εις τά άκρα και άφ

έτέρου επιδεινούνται καθημερινώς ή οικονομική κατάσταση τής Ιαπωνίας. Πάντως ό πόλεμος Ρωσίας Ιαπωνίας πιστεύεται προσεχής. Εις την περίπτωσιν όμως ταύτην ιδιαίτεράν σημασίαν θά έχη ή στάσις τής Αμερικής, ή όποία ως έδήλωσε τελευταίως ό κ. Στίμσον, δέν είναι διατεθειμένη νά επιτρέψη εις την Ιαπωνίαν νά εγκατασταθί μονίμως επί τής ήπειρωτικής Ασίας και νά υπαγάγη υπό τόν έλεγχόν της την Μαντζουρίαν.

Η κατάσταση εις την Ρουμανίαν. Εις την Ρουμανίαν τόσον ή πολιτική κατάσταση, όσον και ή οικονομική δέν φαίνεται βελτιουμένη, παρ' όλον ότι αί τελευταίαι έκλογαί έδωκαν συμπαγή και ογκώδη πλειοψηφίαν εις τους Έθνικοαγροτικούς και συνεπώς την δυνατότητα νά κυβερνήσουν άνευ σοβαρών αντιπολιτευτικών κωλυσιεργειών. Παρ' όλον τουτο ή οικονομική κρίσις και ή αινιγματώδης στάσις του στέμματος έδυσχέραναν την κατάστασιν Την 10ην Αύγούστου ό κ. Βάιντα Βοεβόντ υπέβαλεν εις τόν βασιλέα την παραίτησιν τής κυβερνήσεως γενομένην άποδεκτήν. Μεταξύ των πρώτων ενεργειών του βασιλέως Καρόλου, ήτο νά καλέσῃ τόν κ. Ι Μανιού και νά τόν παρακαλέσῃ νά σχηματίσῃ την νέαν κυβέρνησιν Τουτου μή άποδεχθέντος έκλήθη ό κ. Μιχαλάκε, αλλά και ούτος άπέρριψε την έντολήν. Βασικός λόγος τής μή άποδοχής τής έντολής από τόν κ. Μανιού υπήρξεν άρνησις του Καρόλου νά παράσχη την ζητηθείσαν ύπόσχεσιν, ότι τό στέμμα δέν θά έκδηλώσῃ του λοιπού τάσεις έπεμβάσεως εις τά τής κυβερνήσεως. Μετά τουτο έκλήθη και πάλιν ό κ. Βάιντα Βοεβόντ ό όποιος και έσχημάτισε την νέαν κυβέρνησιν, άπαρτισθεΐσαν έξ αδιού ως Προέδρου και Υπουργού των Έξωτερικών και των κ.κ. Μιρονέσκο, Πόποβιτς, Μιχαλάκε, Ματζεάρου, Νιτσέσκο, Ιωαννιτσέσκο, Μίρτο, Γκούστι και στρατηγού Σιμιζόνοβιτς. Πάντως ή κρίσις των γεωργικών προϊόντων επιτείνεται και ή δημοσιονομική κατάσταση είναι οίκτρα.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Όπως άνεμένετο οι παρελθόντες μήνες Ιούλιος και Αύγουστος ένεφάνισαν την έσωτερικήν πολιτικήν κίνησιν έξαιρετικά ζωηρά. Εις τουτο συνέτεινε κατά πολύ ή άρξαμένη προεκλογική κίνησις Ο κ. Προθυπουργός άναχωρήσας έξ Αθηνών κατά τάς άρχάς Ιουλίου διά τό Μπανιόλ άφῃκε άντικατάσταν εις την Προεδρείαν τής κυβερνήσεως τόν κ. Γονατάν, του κ Μιχαλακούλου άπασχοληθέντος με την διάσκεψιν τής Λωζάννης και άναχωρήσαντος εκείθεν διά τό Έμς.

Έννοείται ότι κατά τό διάστημα τής άπουσίας εις Μπανιόλ του κ. Βενιζέλου, ή κίνησις περί τόν στρατιωτικόν σύνδεσμον ως επίσης και αί φήμαι περί τής από ήμέρας εις ήμέραν επικειμένης έκρήξεως κινήματος, έδημιούργησαν μίαν διαρκή άτμόσφαιραν άνησυχιών και άκόμη ύποψιών περί τής διενεργείας των έκλογών. Δυστυχώς αί άρχικώς άμφισβητηθείσαι φήμαι περί τής ύπάρξεως του στρατιωτικού συνδέσμου, άπεδείχθησαν έν τέλει άληθείς.

Ο κ. Προθυπουργός τέλος επανήλθε την 10ην Αύγούστου και ή προεκλογική κίνησις, εισήλθεν εις την μεγίστην της έντασιν.

Την προσοχήν τής κυβερνήσεως έλκυσαν και πρό τής άναχωρήσεως εισέτι του του προθυπουργού, αί εργασίαι τής επί τής άναθεωρήσεως του συντάγματος κοινοβουλευτικής επιτροπής, ήτις έτερομάτισε πρό τινος τάς εργασίας της, διατυπώσασα τελικώς τά συμπεράσματά της, εις την σχετικήν προς την κυβέρνησιν έκθεοιν. Τά συμπεράσματα τής επιτροπής είναι τά έπόμενα.

1) Επί του άρθρου του άφορώντος τά δικαιώματα του Προέδρου τής Δημοκρατίας, του όποιου, ως γνωστόν, επιζητείται υπό του κ. Βενιζέλου ή προσαρμογή προς τό αντίστοιχον άρθρον του γερμανικού Συντάγματος τής Βαϊμάρης, ή επιτροπή άπεδέχθη την ένίσχυσιν τής δικαιοδοσίας

τής εκτελεστικής έξουσίας, χωρίς όμως και νά εύρυνθοϋν τά δικαιώματα του Προέδρου τής Δημοκρατίας, παραμένοντα ως έχουν σήμεραν.

2) Επί των συνταγματικών διατάξεων περί Τύπου ή επιτροπή άπεφάνθη ότι καλώς αύται έχουν και ότι ουδεμιās χρήζουν μεταρρυθμίσεως ή συμπληρώσεως.

3) Επί του άρθρου του άφορώντος τόν θεσμόν των όρκωτών δικαστηρίων ή επιτροπή υιοθέτησε την πρότασιν περί μίκτης συγκροτήσεως αυτών εκ Λαϊκών άντιπροσώπων και τακτικών δικαστών.

4ον) Επί τής μεταβατικής διατάξεως του άρθρου 119 περί άπαλλοτριώσεων ή επιτροπή υιοθέτησε την πρότασιν όπως παραταθί επί μίαν άκόμη πενταετίαν ή ένέργεια άπαλλοτριώσεων προς άποκατάστασιν άκτημόνων κτηνοτρόφων και μόνον.

5ον) Η πρότασις όπως καθιερωθί διά του Συντάγματος ή ένέργεια δημοψηφισμάτων ad referendum προς έγκρισιν υπό του λαού νομοθετημάτων γενικωτέρου κοινωνικού περιεχομένου δέν έγινε δεκτή υπό τής επιτροπής.

6ον) Όμοίως άπεφάνθη άρνητικώς ή επιτροπή επί τής προτάσεως όπως τροποποιηθί ή διάταξις ή άφορῶσα την έκδικασιν υπό τής Γερουσίας των άδικημάτων των προβλεπομένων υπό του νόμου περί εύθύνης ύπουργών.

7) Η επιτροπή εύρέθη σύμφωνος ότι δέον ν' άπαγορευθί άπολύτως διά του Συντάγματος τό συνδικαλιστικόν δικαίωμα εις τους δημοσίους υπαλλήλους.

Επίσης τό ζήτημα των κοινωνικών ασφαλίσεων, άπασχόλησε τόσον την κυβέρνησιν, όσον και την κοινοβουλευτικήν επιτροπήν, ή όποία και έξήτησε τό νομοσχέδιον και τό ένέκρινε, έψηφίσθη δέ κατά τάς τελευταίας συνεδριάσεις των νομοθετικών σωμάτων. Έν τώ μεταξύ ήρξαν αί περιοδείαι των πολιτικών άρχηγών.

Πολλήν επίσης σημασίαν απέδωκεν ή κυβέρνησις, εις την έναντι του καθεστωτικού στάσιν του Λαϊκού κόμματος, θέ-

λουσα διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ νὰ ἀποσπᾷ τὴν προσοχὴν τοῦ κόσμου ἀπὸ ἀποτυχίαν τοῦ κυβερνητικοῦ προγράμματος καὶ νὰ μεταφέρῃ τὴν οὐσίαν τῶν ἐκλογῶν, ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ εἰς τὸ καθαρῶς πολιτικὸν ἐπίπεδον. Τὴν 25ην Ἰουλίου ἐν πολιτικῇ συγκεντρώσει τοῦ λαϊκοῦ κόμματος εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὁ κ. Τσαλδάρης, ἐδήλωσεν ὅτι τὸ Λαϊκὸν κόμμα ἐρχόμενον εἰς τὴν ἐξουσίαν δὲν θὰ πραξικοπηματίσῃ ἐναντίον τῆς Δημοκρατίας, οὔτε θὰ προκαλέσῃ δημοψήφισμα ὅσον ἀφορᾷ τὸ πολίτευμα. Ὅπως ἀνεμένετο ἄλλωστε οἱ κυβερνητικοὶ κύκλοι καὶ αὐτὸς ὁ κ. Βενιζέλος ἐθεώρησαν τὴν δήλωσιν ταύτην τοῦ κ. Ἀρχηγοῦ τοῦ λαϊκοῦ κόμματος, ὅπως ἀνεπαρκῆ διὰ τὴν κατοχύρωσιν τοῦ πολιτεύματος καὶ ἐξηκολούθησαν νὰ ἰσχυρίζονται ὅτι τὸ καθεστωτικὸν παραμένει εἰσέτι καὶ μετὰ τὰς δηλώσεις τοῦ κ. Τσαλδάρη ἐκκενρμῆς. Διὰ τοὺς κύκλους τούτους σημασίαν θὰ εἶχεν ἂν ὁ κ. Τσαλδάρης προέβαινεν εἰς δήλωσιν περὶ πλήρους ἀναγνώρισεως τῆς νομιμότητος τῆς Δημοκρατίας.

Μετὰ τὴν ἐν Θεσ/νίκῃ ἐκφώνησιν τοῦ προεκλογικοῦ τοῦ λόγου, ὁ κ. Τσαλδάρης ἐξηκολούθησε τὴν περιοδείαν του καὶ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Μακεδονίας, ὅπου ἐξέθεσε τὸ πρόγραμμα τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος. Καὶ τὰ ἄλλα ὅμως κόμματα δὲν ὑπέστησαν εἰς πολιτικὴν ζύμωσιν καὶ πολλαὶ συγκεντρώσεις ἔλαβον χώραν τόσον ἐν Ἀθήναις, ὅσον καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας ὅπου ὡμίλησαν πρὸς τὸν λαόν, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Προοδευτικῶν κομμάτων, τοῦ Ἑθνικοῦ Ριζοσπαστικοῦ κόμματος καὶ τῆς Δημοκρατικῆς Ἐνώσεως, καυτηρίασαν γενικῶς τὴν πολιτικὴν τῆς κυβερνήσεως. Εἰς τὴν κριτικὴν τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἀπῆντησε διὰ τῶν προεκλογικῶν του λόγων ὁ κ. Βενιζέλος.

Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς εἰς Ἀθήνας ἐπανόδου τοῦ κ. Βενιζέλου, τὰ νομοθετικὰ σώματα ἐπανέλαβον τὰς ἐργασίας των, αἱ ὁποῖαι περιορίσθησαν εἰς τὴν ἐπικύρωσιν τῶν κατ' ἐξουσιοδότησιν ἐκδοθέντων νομοθετικῶν διαταγμάτων, καθὼς καὶ τοῦ ἀναγκαστικοῦ διατάγματος περὶ δραχμοποιήσεως τῶν καταθέσεων καὶ τῶν ὀφειλῶν, κατὰ δὲ τὰς ὑπολοίπους συνεδριά-

σεις, προέβησαν εἰς τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων.

Τέλος τὴν 20ην Αὐγούστου ἐδημοσιεύοντο εἰς τὴν ἐφημερίδα τῆς κυβερνήσεως τὰ διατάγματα περὶ διενεργείας τῶν ἐκλογῶν τὴν 25ην Σεπτεμβρίου καὶ τῆς συγκλήσεως τῆς νέας βουλῆς τὴν 10ην Ὀκτωβρίου, μετὰ τὴν δημοσίευσιν δὲ τούτων ἤρχισε πλέον ἐπισήμως ἡ προεκλογικὴ κίνησις. Μεταξὺ τῶν πρώτων ἤρχισε τὴν προεκλογικὴν του περιοδείαν ἀνὰ τὴν Βόρειον Ἑλλάδα ὁ κ. Πρωθυπουργός, ὁ ὁποῖος τὴν 25ην Αὐγούστου ἐξεφώνησεν ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸν πρῶτον προεκλογικὸν λόγον, ὡς ἀπολογία τοῦ τρόπου τινὰ ἐναντίον τῶν κατηγοριῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Εἰς τὴν ἐν Θεσ/νίκῃ ἀγόρευσίν του ὁ κ. Βενιζέλος ἐτόνισεν ὅτι δὲν εἶναι ἡ κυβερνήσις του ὑπεύθυνος τῆς παρατηρουμένης σήμερον δυσπραγίας καὶ ὅτι ἐπὶ τοῦ δημοσιονομικοῦ πεδίου ἡ πολιτικὴ τῆς κυβερνήσεως ὑπῆρξεν ἀληθῆς θρίαμβος, καθόσον ὅλαι αἱ οἰκονομικαὶ χρήσεις ἀπὸ τοῦ 1928 καὶ ἐντεῦθεν μὴ ἐξαίρουμένης οὐδὲ τῆς τοῦ 1931—1932 ἐκλείσαν μετὰ πραγματικὰ περισσεύματα. Κατηγόρησεν ἐπίσης τὴν οἰκουμένην κυβερνήσιν, τὰς κυβερνήσεις τοῦ συνασπισμοῦ καὶ ἰδιαίτερος τὸν κ. Καφαντάρην διὰ τὴν σταθεροποίησιν τῆς δραχμῆς, ἡ ὁποία ὑπῆρξε κατὰ τὴν γνώμην του, ἕνα ἀκριβοπληρωμένον σφάλμα, τὸ ὁποῖον ἐστοίχισεν 7.500.000.000 δρχ. ποσὸν εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆλθεν ἡ διαφορά τῶν καλυμμάτων καὶ τὰ πολεμικὰ χρέη τῆς Γαλλίας πρὸς ἡμᾶς τῶν ὁποίων παρητήθημεν διὰ νὰ ἐξασφαλίσωμεν τὴν συμμετοχὴν τῆς γαλλικῆς ἀγορᾶς εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ τριμεροῦς δανείου τῶν 9.000.000 £. Ἐξ ἄλλου, κατὰ τὴν γνώμην πάντοτε τοῦ κ. Βενιζέλου, ἡ σταθεροποίησις δὲν ἠδραιώθη ἐπὶ πραγματικῶν δεδομένων, οὕτως ὥστε εἰς τὴν πρῶτην ἐπιδείνωσιν τῆς οἰκονομικῆς κατάστασεως παρεσύρθη ὡς κάρφος ἀχύρου. Ἐπανέλαβεν ἐπίσης τὰ περὶ καθεστωτικοῦ κινδύνου καὶ δὲν παρέλειψε νὰ καλέσῃ τὸ Λαϊκὸν κόμμα νὰ ἄρῃ τὰς ἐπιφυλάξεις του ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ. Προσεπάθησε νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἐκνομον κίνησιν τῶν ἀξιοματικῶν πρὸς προστασίαν

δῆθεν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος καὶ κατέληξεν εἰς θριαμβολογικὴν ἔκτασιν τοῦ ἐπιτελεσθέντος ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἔργου. Μετὰ τὴν Θεσσαλονικὴν ἐσυνέχισε τὴν περιοδείαν του εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μακεδονίας, ὁπόθεν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας περὶ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου. Εἰς τὰς ἐκτεθείσας διὰ τῶν προεκλογικῶν λόγων τοῦ κ. Βενιζέλου, ἐναντίον τῆς ἀντιπολιτεύσεως κατηγορίας, ἀπήντησαν ὅλοι οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοί, εἰδικώτερον δὲ ὁ κ. Καφαντάρης, τὸν ὁποῖον ἔθιξε περισσότερο διὰ τῶν ἀγορεύσεων του ὁ κ. Πρωθυπουργός. Εἰς λόγον λοιπὸν τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν οὗτος τὴν 28 Αὐγούστου εἰς τὸν Πειραιᾶ ἀπαντῶν εἰς ἐναντίον του ἐκτοξευθείσας ἀπὸ τὸν κ. Βενιζέλου κατηγορίας, ἐτόνισεν ὅτι ὅσον ἀφορᾷ τὴν σταθεροποίησιν αὐτὴν ὅχι μόνον ἐδραιώθη ἐπὶ στερεωτάτων δεδομένων, ὅχι μόνον ἀπεκατέστησε τὴν κανονικὴν τροχίαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν οἰκονομίαν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἂν ὁ κ. Βενιζέλος δὲν διεχειρίζετο ἤδη τὰ κοινὰ ἡ σταθεροποίησις θὰ

εἶχε διασωθῇ. Ἐξῆρσεν ἐν συνεχείᾳ τὸ ἔργον τῶν πρὸ τοῦ 1928 κυβερνήσεων, αἱ ὁποῖαι κατῴρθωσαν νὰ ἀποκαταστήσουν τὴν πίστιν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐπέτυχον διὰ σώφρονος διαχειρίσεως νὰ παραδώσωσιν εἰς τὸν κ. Βενιζέλου 1.200.000.000 δρχ. περισσεύματα τὰ ὁποῖα οὗτος κατεσπατάλησε. Ἐν τέλει ἀνῆρσε καὶ τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ κ. Βενιζέλου ὅτι ἡ παγκόσμιος κρίσις ἐπέδρασε δυσμενῶς ἐπὶ τῆς οἰκονομίας μας καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰς ταύτην δέον νὰ ἀποδοθῶν τὰ αἷτια τῆς δυσπραγίας μας, τόνισας ὅτι ἡ κρίσις μᾶλλον θὰ ἔπρεπε νὰ μᾶς ὠφελήσῃ λόγῳ τῆς πτώσεως τῶν τιμῶν τῶν προϊόντων, ἀλλ' ἡ ἀτάσθαλος κυβερνητικὴ πολιτικὴ ἐδημιούργησε αὐτὴν τὴν κατάστασιν. Ὑπὸ ἀνάλογον πνεῦμα ἀπήντησαν καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοί. Ἦδη τὰ κόμματα ἤρξαντο συντόμως τῆς προεκλογικῆς αὐτῶν ἐνεργείας καὶ οἱ πλείστοι τῶν συνδυασμῶν κατηγορίσθησαν. Ἐννοεῖται ὅτι πάντοτε ἐξακολουθεῖ νὰ πιέζῃ τὴν προεκλογικὴν ἀτιμωσίαν τὸ φάσμα τοῦ στρατιωτικοῦ συνδέσμου.

ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

(Πᾶν βιβλίον ἀντιστελλόμενον εἰς τὰ γραφεῖα μας ἀναγγέλλεται ἀπὸ τῆς παρούσης στήλης).

ΛΟΥΚΑ Π. ΔΑΡΑΚΗ

ΑΠΟ ΤΗ ΦΥΣΗ ΠΡΟΣ ΤΟ ΘΕΟ

Δὲν εἶναι μόνον ἡ λογοτεχνικὴ δύναμις ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὸ ὑπὸ τὸν ἄνω τίτλον ἔργον τοῦ κ. Λουκά Π. Δαρακῆ καὶ αἱ ἐκπληκτικαὶ εἰκόνες αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζονται οὐσίαν ζωῆς εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀναγνώστου. Περισσότερον ἐνθουσιάζει ἡ ἀληθῆς ψυχικὴ ἐλευθερία τοῦ συγγραφέως, ἡ ὁποία ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους συνδέει ἐν ἁρμονίᾳ ἐκάστην φράσιν τοῦ βιβλίου

καὶ ἡ ὁποία λαμβάνει μίαν τελειωμένην καὶ καθαρῶς συγκεκριμένην μορφήν. Ἀκριβῶς ὅμως διὰ τοῦτο, ὁ ἀναγνώστης ὁ ὁποῖος ἔχει κατὰ δυστυχίαν ἀνατραφεῖ «πνευματικᾶ» ἀπὸ τοὺς πολυαριθμοὺς γνωστούς καὶ ἀγνωστούς ποιητάς μας, μετὰ «ἰερὴ ἀγανάκτηση» θὰ κλείσει τὸ βιβλίον τοῦ κ. Δαρακῆ, ὅταν θὰ βλέπῃ παραδόξως καὶ ἀνελπιδίως, νὰ ἀρνηται ὁ συγ-

γραφεὺς τὰ ψευδῇ εἰδωλά του. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνεπηρέαστος ἀναγνώστης τῆς καλῆς θελήσεως, προχωρῶν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἔργου «Ἀπὸ τῆ Φύσεως πρὸς τὸ Θεὸ» καὶ ἀσυνήθιστος εἰς παρατήρησιν τῆς ζωῆς ἐκ τῆς αὐτῆς πάντοτε Ἀρχῆς, θὰ σκανδαλίζεται διαρκῶς ἀπὸ τὰς κρίσεις τοῦ συγγραφέως. Δυστυχῶς δὲν ἔχομε συνηθίσει εἰς τὴν χαροποιὸν ἀνάγνωσιν ἔργων ὡς τοῦ κ. Δαρᾶκη, εἰς τὸ ὁποῖον χαίρεται ὁ ἀναγνώστης τῇ συντροφίᾳ ἐνὸς ὁμοίου του, ἐνὸς πραγματικοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ ἐκείνους «ποὺ ἔχουν τὴ δύναμιν νὰ σοῦ ἀποκαλύψουν τὰ βάθη τῆς ψυχῆς καὶ βλέπεις σ' αὐτοὺς ζωντανὸν τὸν ἑαυτὸ σου, ποὺ καλλίτερον ἐκείνοι σοῦ τὸν ἐκφράζουν κι' ἀρχίζεις νὰ τοὺς ζεῖς μέσα ἀπὸ τὴν ἀγάπην σου καὶ τὸν πόθον σου νὰ τοὺς φτάσεις».

Τὸ «Ἀπὸ τῆ Φύσεως πρὸς τὸ Θεὸ» ἀνοίγει νέους δρόμους πραγματικῆς ζωῆς καὶ ἀσφαλῶς θ' ἀποτελέσει βάσιν πνευματικῆς ἀναγεννήσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐπιθεώρησις κοινωνικῆς καὶ δημοσίας οἰκονομικῆς.

—Ἐκυκλοφόρησε τὸ Β' τεῦχος τῆς Ἐπι-

θεωρήσεως τῆς Κοινωνικῆς καὶ δημοσίας οἰκονομικῆς, τριμηνιαίου περιοδικοῦ ἐκδομένου ὑπὸ τοῦ κ. Ξ. Ζολώτα Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τοῦ κ. Α. Ἀγγελόπουλου ὑφηγητοῦ ἐν τῷ αὐτῷ Πανεπιστημίῳ.

Μεταξὺ τῶν περιεχομένων του σημειώνομεν: Γ. Κοφινᾶ Ἡ ἀπειλὴ πτωχεύσεως τοῦ Κράτους καὶ ἡ φορολογικὴ μεταρρυθμίσις κατὰ τὸ 1909. Γ. Μαντζαβίνου—Μέτρα ἀναγκαῖα πρὸς λύσιν τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως. Δ. Βεζανῆ—Πολιτικὴ καὶ οἰκονομία. Ἐμ. Πειρουνάκη—Παρατηρήσεις τινὲς ἐπὶ τῆς ἑλλην. καπνικῆς πολιτικῆς. Ἀθαν. Πετσάλη. Ἡ κυκλοφορία καὶ ὁ τιμάρθμος ἀπὸ τοῦ Μαΐου 1926 καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1931. Δημ. Μαγκριώτη. Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἐν Ἑλλάδι. Ν. Δ. Μουσμούτη—Τὸ οἰκονομικὸν βαρόμετρον τῆς Ἑλλάδος. Ἐπίσης βιβλιοκρισίαι ἐπὶ τῶν βιβλίων τοῦ κ. Α. Σπουργίτη—Γενικὴ ἰδιωτικὴ οἰκονομική. Γ. Χαριτάκη—Οἰκονομία καὶ οἰκονομική. Δ. Στεφανίδου—Ἡ παγκόσμιος οἰκονομικὴ κρίσις καὶ ἡ Ἑλλάς, Ἀ. Ἀγγελόπουλου—Charges fiscales et dépenses publiques. Ν. Χατζηβασιλείου—Εὐρωπαϊκὴ ἑνωσις. Καραπαύλου καὶ Νομικοῦ—Φορολογία τῶν καθαρῶν προσόδων.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΜΕΤΟΧΙΚΑ ΚΑΙ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΑ . . ΔΡΑΧ. 1,205,000,000.—
ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ (ΤΗ 31 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1931) . . > 7,709,000,000.—

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΘ' ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΝ ΕΝ ΝΕΑΙ ΥΟΡΚΗ: 51 MAIDEN LANE
ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΝ ΣΙΚΑΓΩ: 33 S. CLARK STREET

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΧΩΡΑΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἐκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικὰς ἐργασίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντας ὄρους. Δέχεται δὲ καταθέσεις (εἰς πρώτην ζήτησιν, ἐπὶ προθεσμίᾳ καὶ ταμειυτηρίου) εἰς δραχμὰς καὶ ξένα νομίσματα μὲ λίαν εὐνοϊκὰ ἐπιτόκια.

HELLENIC BANK TRUST COMPANY
NEW YORK, 51 MAIDEN LANE

Ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, συμφώνως μὲ τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἑλλήνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΟΛΟΣΧΕΡΩΣ ΚΑΤΑΒΕΒΑΛΗΜΕΝΑ \$ 1,500,000.—